

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

KONYA BÖLGE YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ'NDEKİ BY7890/4

NUMARALI MECMUANIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ VE

İNCELEMESİ (1b-75a)

Ömer YILDIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Nurgül SUCU

Konya-2018

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası.....	iv
Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
ÖN SÖZ	viii
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	ix
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ	x
TABLolar VE GRAFİKLER.....	xi
GİRİŞ: MECMUANIN TANITIMI VE İNCELENMESİ.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM: MECMUANIN TANITIMI VE İNCELENMESİ	3
A. MECMUANIN TANITILMASI.....	3
B. MECMUANIN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ	9
1. Mecmuanın Tertibi.....	9
2. Mecmuada Yer Alan Bölümler ve Hikâyeler.....	14
Hikâyet-i İbrâhîm ° Aleyhi's-selâm Sâre-y-ile Hâcer Ahvâlin Beyân İder.....	14
Faşl-1 Hikâyet Hâceri ve İsmâ° İli Alup Gidüp Yabâne Bırağup Zemzem Çıkdığını Beyân	15
Bu Hikâye Anı Beyân İder Kim Hazret-i İbrâhîm İsmâ° İl[i] Kurbân İtdigin ve Şarâ ile Hâceri.....	16
Maṭlab-1 Cābiri Enşārî Raḍiyallāhu Anh ve Mu° cizāt-1 Muḥammed Muṣṭafâ Şallallāhu ° Aleyhi Ve's-sellem	17
Maṭlab-1 Sebeb-i Vefât-1 Hüseyin	18
Eş-şartü's-sāni	20
Eş-şartü's-sāliş	21
Ziyâret-i Ḳuds-i Mübârek ve Medḥ-i Ḳuds-i Mübârek	22
Der Beyân-1 Mescid-i Akşâ.....	22
Der Beyân-1 Taht-1 Ka° betu'llâh ve Medḥ-i Ḥalîlu'llâh.....	22
Der Beyân-1 Taht-1 Ka° betu'llâh.....	22
Der Beyân-1 Medḥ-i Ṭarîḳ-1 Hicâz.....	22
Der Beyân-1 Medḥ-i Medîne-i Münevvere	23
Der Beyân-1 Ravzatü'n-Nebî ° Aleyhi's-selâm	23
Der Beyân-1 Ravza-i Resûlu'llâh	23
Der Beyân-1 Hıṭâb-1 Ravza-i Resûlu'llâh.....	23
Der Beyân-1 Medḥ-i Ka° betu'llâh.....	23
Der Beyân-1 Vedâ° -1 Ka° betu'llâh.....	23
İlâhî	23

Maṭlab-ı Veys'ül-Ḳarānī	24
Der Beyān-ı Muḥammed Ḥanīfī	25
Hazā Dastān-ı Geyik	28
Rūḥ-ı Pāk-i Muḥammed Ṣalavāt (s.a.v).....	28
Hazā Destān-ı İbrāhīm	29
Başlıksız Bölüm	29
Hazā Destān-ı Gögercin	30
Temmet	31
Hazā Destān-ı Geyik	31
Hazā Şükr-i Nām Bismillāhī' r-raḥmanī' r-raḥīm ve bihi Nesta° İnü.....	32
C. MECMUANIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	33
1. Nazım Şekilleri	33
2. Vezinler	33
3. Kafiye ve Redif	34
4. İmla Özellikleri	77
5. Ayetler ve Hadisler	81
a. Ayetler:	81
b. Hadisler:	84
Metni Kurarken İzlenen Yöntem	86
İKİNCİ BÖLÜM: MECMUANIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ	87
SONUÇ	285
KAYNAKÇA	287
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SÖZLÜK VE DİZİN	289
Mecmuada Geçen Özel İsimler Sözlüğü.....	290
Mecmuada Geçen Özel İsimler Dizini	318
Özgeçmiş.....	322
Mecmuanın Varak Fotoğraflarından Birkaç Örnek	323

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ömer YILDIZ	
	Numarası	134201001007	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı/ Türk Dili ve Edebiyatı	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tezin Adı	KONYA BÖLGE YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ'NDEKİ BY7890/4 NUMARALI MECMUANIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ VE İNCELEMESİ (1b-75a)	

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ömer YILDIZ

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin

Adı Soyadı	Ömer YILDIZ		
Numarası	134201001007		
Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı/ Türk Dili ve Edebiyatı		
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
Tez Danışmanı	Dr. Öğretim Üyesi Nurgül SUCU		
Tezin Adı	KONYA BÖLGE YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ'NDEKİ BY7890/4 NUMARALI MECMUANIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ VE İNCELEMESİ (1b-75a)		

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki BY7890/4 Numaralı Mecmuanın Transkripsiyonlu Metni ve İncelemesi (1b-75a) başlıklı bu çalışma 27/06/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Dr. Öğr. Üyesi Nurgül SUCU	(Danışman)	
Doç. Dr. Semra TUNÇ	(Üye)	
Doç. Dr. Şerife AKPINAR	(Üye)	

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı

Ömer YILDIZ

Numarası

134201001007

Ana Bilim / Bilim Dalı

Türk Dili ve Edebiyatı/ Türk Dili ve Edebiyatı

Programı

Tezli Yüksek Lisans

Doktora

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Nurgül SUCU

Tezin Adı

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki BY7890/4 Numaralı
Mecmuanın Transkripsiyonlu Metni ve İncelemesi (1b-75a)

ÖZET

Çalışmamızın konusunu oluşturan eser Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki BY7890/4 numarada kayıtlıdır. Eserin tamamı 145 varak olup çalışma alanımız 1b-75a varakları arasında sınırlandırılmıştır. Tezimiz bu yazmanın tanıtımı ve incelenmesi ile transkripsiyonu metninden oluşmaktadır.

Mecmuada dini-tasavvufi mesneviler ve didaktik şiirler bulunmaktadır. Kıssa ve şiirler konularına göre başlıklar yazılarak ayrılmıştır. Bu şekilde 29 başlık bulunmaktadır. Sadece bir kıssada başlık yoktur. Mecmuadaki manzumelerin çoğunun yazarı belli değildir fakat dokuzunda mahlas kayıtlıdır. Nihani, Yunus, Sadreddin, Kirdecî Ali ve Murad olmak üzere 5 şair tespit edilmiştir.

Eserin mürettibi belli değildir. Yazmada yazım tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Dil özellikleri dikkate alındığında 14. ve 15. yüzyıllar olabileceği düşünülmektedir.

Eserde çok fazla vezin hatası ve yazım yanlışları bulunmaktadır. Transkripsiyonlu metin hazırlanırken bu yanlışlar düzeltilmeye çalışılmıştır. Metinlerde dini terimler ve özel isimler çok geçtiği için çalışmamızın sonuna bunları kapsayan bir sözlük eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: mesnevi, mecmua, şiir, dini-tasavvufi kıssa

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ömer YILDIZ		
	Numarası	134201001007		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı/ Türk Dili ve Edebiyatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Nurgül SUCU		
Tezin İngilizce Adı		The Mecmua at the Number of BY7890/4 in Konya District Manuscripts Library with Transcription Text and Analysis (1b-75a)		

SUMMARY

The work that constitutes the subject of our work is registered at BY7890/4 in the Konya District Writing Works Library. All of the work is composed of 145 veils and our work area is limited between 1b-75a. Our thesis consist of the introduction and examination of this manuscript and the transcription of the text.

There are religious-mystical mesnevis and didactic poems in the journal. The chapters and poems are divided according to the topics.

There are 29 titles composed like this. There is not itle in just one story. Most of the poems are anonymous, but there are nicknames in nine of them. Five poets were identified, including Nihani, Yunus, Sadereddin, Kirdeci Ali and Murad.

The creator of the work is not certain. No information is given about the writing date of the work. Considering the language characteristics, it is thought that it may belong to the 14th and 15th centuries.

There are a lot of rhythm and spelling mistakes in the manuscript. They have been tried to be corrected while transcriptional text was being prepared. As the texts have a lots of religious terms and proper names, a dictionary covering them has been added to the end of our work.

Keyword: mesnevi, journal, poetry, religious-mystic poem

ÖN SÖZ

Sözlükte “ikişer ikişer” anlamındaki “mesna” kelimesinin nisbet eki almış biçimi olan mesnevi, edebiyat terimi ve nazım şekli olarak ilk defa Fars edebiyatında kullanılmıştır. Nazım şekli olarak iki mısraının kafiyesi aynı olan ve en az iki veya daha çok mısradan oluşan nazım şeklidir. Her beytinin kendi arasında kafiyeli oluşu ve genellikle aruzun kısa kalıplarıyla yazılması uzun hikâyelerin anlatımında kolaylık sağlamıştır. Bu nedenle birkaç beyitlik şiirlerden uzun müstakil kitaplara kadar değişik uzunluklarda mesneviler kaleme alınmıştır¹.

İslamiyet’in etkisiyle Türk edebiyatına aruz vezni ile Arap-Fars edebiyatı nazım türü ve şekilleri girmiştir. Gazel ve kasideyle birlikte en çok işlenen şekil mesnevi olmuştur. Edebiyatımıza mesnevi türü ve şekli Fars edebiyatından geçmiştir. Fars edebiyatında mesnevi deyince akla gelen ilk isim Firdevsi’dir. Firdevsi, altmış bin beyitlik Şeh-name’siyle İran mitolojisini nazma çekmiştir. Bununla birlikte Klasik Türk Edebiyatı’nda mesnevi türünün gelişmesindeki ana karakter Nizami-i Gencevi’dir. Onun özellikle “Leyla ve Mecnun” ve “Hüsrev ü Şirin” gibi aşk konulu mesnevileri, Türk şairleri etkilemiş ve Türk edebiyatında bu hikâyeleri işleyen sayısız mesneviler kaleme alınmıştır.

Türkçe ilk mesnevi 11. yüzyılda Yusuf Has Hacib tarafından kaleme alınan “Kutadgu Bilig”dir.

Çalışmamıza konu olan Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 7890/4 numarada kayıtlı mecmua, bir mesnevi mecmuası olarak tertip edilmiştir. Mecmuamız dil özellikleri bakımından Eski Anadolu Türkçesi karakteri taşımaktadır. Üç bölüm şeklinde hazırladığımız çalışmanın birinci bölümünde mecmuanın tanıtımı ve incelenmesine yer verilmiştir. Ayrıca mecmuada yer alan mesnevilerin adı, varak numarası, nazım birimi ve birim sayısı bir tabloda ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

İkinci bölümde mecmuadaki mesnevilerin transkripsiyonlu metnine yer verilmiştir. Mecmuada imla bakımından tutarsızlıklar tespit edilmiş olup metnin kurgulanması sırasında Eski Anadolu Türkçesi özellikleri dikkate alınarak bazı düzeltmeler yapılmıştır.

Üçüncü bölümde mecmuada geçen kişi, yer ve dini terimler tespit edilerek bunlardan bir sözlük oluşturulmuştur.

Çalışmamızda geçen kısaltmalar metnin başında “Kısaltmalar” başlığı ile verilmiş, yararlanılan kaynakça metnin sonuna eklenmiştir. Mecmua ile ilgili vardığımız genel tespitlere ise “Sonuç” bölümünde değinilmiştir.

Yaptığımız çalışma süresince bilgi, deneyim ve yardımlarını benden esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Nurgül Sucu’ya, kıymetli hocalarım Doç. Dr. Semra Tunç ve Dr. Öğr. Üyesi Erol Çöm’e desteklerini her zaman yanımda hissettiğim aileme ve Dilber Altın’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

¹ Çiçekler, Mustafa (2004). İslam Ansiklopedisi, Mesnevi maddesi, s. 320

KISALTMALAR VE SİMGELER

a.s.	: Aleyhis-selam
bk.	: Bakınız
BY.	: Bölge Yazma
C.C.	: Celle Celalühü
H.z.	: Hazret-i
KBYE	: Konya Bölge Yazma Eserler
M.	: Milad
msl.	: Mesela
r.a.	: Radiyallahu anh
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallau aleyhi ve sellem
S	: Sayı
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Ve saire
yy.	: Yüzyıl

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

آ، ا	a, ā	ش	Ş
أ، ا	a, e	ص	ş
ء	°	ض	ž, đ
ب	B	ط	ţ
پ	P	ظ	ẓ
ت	T	ع	°
ث	s	غ	Ġ
ج	C	ف	F
چ	Ç	ق	k
ح	ḥ	ك	k, g, ñ
خ	ḫ	ل	L
د	D	م	M
ذ	z	ن	N
ر	R	و	V
ز	Z	ه	H
ژ	J	لا	Lā
س	S	ی	Y

Farsçadaki “vâv-ı ma° dûle” harfî, “ ° ” işaretiyle gösterilmiştir.

TABLÖLAR VE GRAFİKLER

Tablo 1: Mecmuadaki Bölümler ve Beyit Aralıkları.....	8
Tablo 2: Çalışmamızda Yer Alan Bölümler	9
Tablo 3: Çalışmamızdaki Bölümlerin İlk ve Son Beyitleri	14
Tablo 4: Çalışmamızdaki Bölümlerin Vezinleri.....	34
Tablo 5: "Hikâyet-i İbrâhîm ° Aleyhi's-selâm Sâre-y-ile Hâcer Ahvâlin Beyân İder" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	35
Tablo 6: "Hikâyet-i İbrâhîm ° Aleyhi's-selâm Sâre-y-ile Hâcer Ahvâlin Beyân İder" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	36
Tablo 7: "Faşl-ı Hikâyet Hâceri ve İsmâ° ılı Alup Gidüp Yabâne Bırağup Zemzem Çıkıldığını Beyân" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri.....	39
Tablo 8: "Faşl-ı Hikâyet Hâceri ve İsmâ° ılı Alup Gidüp Yabâne Bırağup Zemzem Çıkıldığını Beyân" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	40
Tablo 9: "Bu Hikâye Anı Beyân İder Kim Hâzret-i İbrâhîm İsmâ° ılı[i] Kurbân İtdigin ve Şârâ ile Hâceri" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	41
Tablo 10: "Bu Hikâye Anı Beyân İder Kim Hâzret-i İbrâhîm İsmâ° ılı[i] Kurbân İtdigin ve Şârâ ile Hâceri" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	42
Tablo 11: "Maṭlab-ı Cābiri Enşārī Raḍiyallāhu Anh ve Mu° cizāt-ı Muḥammed Muṣṭafā Şallallāhu ° Aleyhi Ve's-sellem " Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	44
Tablo 12: "Maṭlab-ı Cābiri Enşārī Raḍiyallāhu Anh ve Mu° cizāt-ı Muḥammed Muṣṭafā Şallallāhu ° Aleyhi Ve's-sellem " Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	44
Tablo 13: "Maṭlab-ı Sebeb-i Vefāt-ı Hüseyin" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	48
Tablo 14: "Maṭlab-ı Sebeb-i Vefāt-ı Hüseyin" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	49
Tablo 15: "Eş-şartü's-sāni" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	51
Tablo 16: "Eş-şartü's-sāni" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	51
Tablo 17: "Eş-şartü's-sāliş" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	52
Tablo 18: "Eş-şartü's-sāliş" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	52
Tablo 19: "Maṭlab-ı Veys'ül-Ḳarānī" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	56
Tablo 20: "Maṭlab-ı Veys'ül-Ḳarānī" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	56
Tablo 21: "Der Beyân-ı Muḥammed Ḥanīfī" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	64
Tablo 22: "Der Beyân-ı Muḥammed Ḥanīfī" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	65
Tablo 23: "Hazā Dastān-ı Geyik" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	66
Tablo 24: "Hazā Dastān-ı Geyik" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	67
Tablo 25: "Hazā Dastān-ı İbrâhîm" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	68
Tablo 26: "Hazā Dastān-ı İbrâhîm" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	69
Tablo 27: "Başlıksız Bölüm" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	70
Tablo 28: "Başlıksız Bölüm" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	70
Tablo 29: "Hazā Dastān-ı Göğercin" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	72
Tablo 30: "Hazā Dastān-ı Göğercin" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	72
Tablo 31: "Hazā Dastān-ı Geyik" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	74
Tablo 32: "Hazā Dastān-ı Geyik" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri	75
Tablo 33: Mecmuadaki Mesnevilerin Kafiye ve Redifleri	75

GİRİŞ: MECMUANIN TANITIMI VE İNCELENMESİ

BİRİNCİ BÖLÜM: MECMUANIN TANITIMI VE İNCELENMESİ

A. MECMUANIN TANITILMASI

Üzerinde çalıştığımız eser mecmua niteliği taşıdığı için ilk önce mecmua konusuna temas etmeyi ardından eser içerisindeki mesnevilerin konularına ve bölümlerine değinmeyi uygun görüyoruz.

Eski Türk Edebiyatı'nda mecmualar diğer eserlere nazaran gölgede kalmış gibi görünse de tanımadığımız birçok şairin şiirlerini mecmualar yoluyla görebilmekteyiz. Bu yönüyle mecmualar divanlar ve tezkireler gibi Eski Türk edebiyatına kaynaklık etmektedirler.

Mecmualar çeşitli ölçütlere göre sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Agâh Sırrı Levent mecmuaları şu şekilde sınıflandırmıştır:

- Nazire mecmuaları,
- Meraklılarca toplanmış, birer antoloji niteliğinde seçme şiirler mecmuaları,
- Türlü konulardaki risalelerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar,
- Aynı konudaki eserlerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar,
- Tanınmış kişilerce hazırlanmış, birçok yararlı bilgileri, fıkraları ve özel mektupları kapsayan mecmualar.²

Bu sınıflamaya göre mecmualar beş gruba ayrılmıştır. Günay Kut'un sınıflaması ise bu sınıflamadan biraz farklılık arz etmektedir:

- Nazire mecmuaları,
- Seçme şiir mecmuaları,
- Aynı konu ile ilgili eserlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan mecmualar,
- Karışık yani manzum ve mensur veya farklı dillerle yazılmış parçalardan oluşan mecmualar,
- Derleyeni belli mecmualar.³

Fatih Köksal ise mecmuaların önemine ve edebiyatımızdaki yerine on bir madde halinde işaret etmiştir:

1. Kaynaklarda adı geçmeyen, unutulmuş şairlerin şiirlerine mecmualarda rastlamak mümkündür.
2. Bilinen şairlerin bilinmeyen/divanlarında bulunmayan şiirlerine rastlamak mümkündür.
3. Şairlerin divanlarındaki şiirlerinin farklı şekillerine (fazla veya eksik beyitler, nüsha farkları vs.) tesadüf edebiliriz.

² Levent, Agâh Sırrı (1973). *Türk Edebiyatı Tarihi*, III., Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.

³ Kut, Günay (1986). "*Mecmû'a*", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler, İsimler, Eserler, Terimler), C.6. Dergâh Yay. İstanbul, s.170-172.

4. Mecmualar arasında bilinmeyen, varlığı bilindiği hâlde nüshası tespit edilemeyen eserlerle de karşılaşılır.

5. Bilinmeyen veya kullanılmayan nazım şekilleri, bilinen nazım şekillerinin örneği görülme- yen kafiye tipleri, farklı bend yapıları; yeni türler, edebiyatımızda kullanımına rastlamadığımız aruz kalıplar vb. örneklerle de mecmualarda karşılaşabiliriz.

6. Mecmualarda, zaman zaman şairlerin hayatıyla ilgili önemli bilgileri de yakalama imkânı vardır.

7. Bazı şiir mecmualarında, başka şairlerin de şiirleri bulunmakla beraber, özellikle bir şairin şiirlerinin yoğun olduğu görülür. Derleyeninin şair olduğu bir şiir mecmuası edebiyat tarihi araştırmalarına katkısı bakımından kuşkusuz daha kıymetli sayılır.

8. Mecmualar, -bir kısmı kendisi de şair olan- şiir sever kişiler tarafından tertip edilen eserlerdir. Bu itibarla derleyeni belli kişiler tarafından toplanan mecmualarda o şahsın/şairin zevklerini fark ederken, dönemin genel beğenisiyle ilgili önemli ipuçları da yakalamak mümkündür.

9. Şiir mecmualarında genel olarak dönemin zevklerini, edebî tercihlerini vs. anlamak kabil olduğu gibi ferdî temayüllerin de izini sürmek mümkündür.

10. Mecmualar dışındaki eserlerin fevayid ve hikâye yapraklarında da zaman zaman rastlamak mümkünse de özellikle mecmualarda çok sık rastladığımız edebiyat dışı kimi konular da ayrıca ele alınması gereken önemli noktalardır.

11. Bütün bunlarla beraber, özelde şiir mecmualarının, genelde de bütün mecmuaların yukarıda sayılan fayda ve önemleri tek tek ve birbirinden bağımsız olarak incelendiğinde çok fazla bir anlam ifade etmezler. Ama aynı dönemde derlenmiş yüzlerce mecmuanın taranmasından ortaya çıkacak manzara devrin müşterek anlayış ve zevkini ortaya dökecektir.⁴

Bizim üzerinde çalışmış olduğumuz mecmua Agâh Sırrı Levent'in tasnifine göre aynı konudaki eserlerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar sınıfına dâhildir. Çünkü çalıştığımız mecmua, dini-didaktik mesnevilerin bir araya toplanmasıyla meydana getirilmiştir.

Yine bu mecmua içerisindeki gerek dörtlükler ve beyitlerin gelişigüzel yazılmış olması gerekse de içerisinde bulunan mesnevilerin tertip hususiyetleri gözetilmeden bir araya getirilmiş olması ve aynı mesnevinin mecmua içerisinde birden fazla geçmesi dolayısıyla Günay Kut'un tasnifine göre karışık derlenen mecmualar sınıfına dâhil edilebilir.

Mecmuanın kim tarafından hangi tarihte derlendiğine dair bir bilgi eserin içerisinde bulunmamaktadır. Fakat her ne kadar EAT dönemine ait mesneviler bulunsa da içerisinde Sultan

⁴ Köksal Fatih(2012). “*Şiir Mecmualarının önemi ve Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi (Mestap)*” ESKİ TÜRK EDEBİYATI ÇALIŞMALARI VII Mecmûa: Osmanlı edebiyatının kırkambarı, Turkuaz Yayınları, İstanbul, , s.417-421.

III. Murad ile Aziz Mahmut Hüdâyi'ye ait birer şiirin bulunması ve dil ve üslup özelliklerinde belirttiğimiz üzere düzlük ve yuvarlaklık uyumuna tabi olmaya başlamış eklerin görülmesi bu eserin on sekizinci yüzyıl dolaylarında tertip edildiğini çağrıştırmaktadır.

Mecmua varak usulüne göre yeni yazıyla sonradan numaralandırılmıştır. Tertip edildiği dönemde ya da Latin harflerinin kabulünden önce herhangi bir numaralandırma yapılmamıştır.

Mecmua, 1-37 varaklar arasında nesih, 38-96 arası talik, 96.varaktan itibaren nestalik olmak üzere üç farklı yazı tipiyle kaleme alınmıştır. Buna göre mecmuanın tek bir elden mi yoksa birkaç ayrı kişi tarafından mı tertip edildiği bilinmemektedir. Varaklar beyit usulüne göre iki sütun halinde yazılmıştır. Fakat bazı şiirler beyit şeklinde yazılmasına rağmen dörtlükler halinde kafiyeleşmiştir. Yine varakların bazıları on beş beyit şeklinde bazıları ise on üç beyit şeklinde yazılmıştır. Bu hususta da mecmua içerisinde bir karmaşıklık söz konusudur.

Bazı beyitlerde (kafiyeden yola çıkarak vardığımız sonuca göre) kaymalar söz konusudur. Bu durumda mecmuanın yan tarafına veya üst kısmına bir mısra not düşülmüştür.

Mecmuada kırmızı ve siyah olmak üzere iki türlü mürekkep kullanılmıştır. Genellikle başlıklar ve sayfa kenarındaki süslemelerde kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Fakat bazı başlıklarda siyah mürekkep kullanılarak yazının altının çizildiği görülmektedir.

Mecmua içerisindeki bölümlere eserin bölümleri için ayrı bir başlık açtığımız için ayrıca burada değinme gereği duymuyoruz.

Tezimizin konusunu teşkil eden Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 7890/4 numarada kayıtlı mesnevi mecmuası toplan 145 varak olup çalışmamız 1b-75a varaklar arasında sınırlandırılmıştır.

Mecmunun 1b-75a arasında yer alan bölümlerden sekizinde toplam on mahlas vardır. Bu mahlaslardan üçü “*Nihân*” ile “*Yûnus*”, ikisi “*Şadre'd-dîn*”, ve birer tanesi de “*Kirdecî 'Alî*” ve “*Murâd*” adınadır. Ayrıca “*Destan-ı Vefat-ı İbrahim*” adlı mesnevîde mahlas bulunmamakla birlikte çeşitli kaynaklarda bunun Kırşehirli ya da Kayserili İsa tarafından, 14.yy'da yazıldığı belirtilmektedir⁵. Mecmuanın başında yer alan üç Hz. İbrahim kıssası ise, Abdülvasî Çelebi'nin “*Halil-name*” adlı eseri ile büyük benzerlikler göstermektedir. Çalışmamızın son bölümü olan “*Hazâ Şükr-i Nâm Bismillâhî'r-raḥmanî'r-raḥîm ve bihi Nesta'in*” adlı bölümdeki ilk 75 beyit ise Zaîfî'nin “*Pend-name*” adlı eserinin bir bölümüdür. Mecmuanın 75b-145b varakları arasında ise toplam yirmi bölüm bulunmaktadır. Bu yirmi bölümden dokuz tanesi müstakil mesnevi geriye kalanları ise bu mesnevîler içerisinde bulunan bölümler ya da dörtlükler halinde kurulmuş şiirlerden oluşmaktadır. Bu bölümdeki mesnevîlerde *Yûnus*, *Aksaraylı İsâ* ve *Mahmûd* olmak üzere üç adet mahlas tespit edilmiştir. Mahlas bulunmayan bölümlerde ise araştırmalarımız

⁵ Şentürk, Ahmet Atilla- Kartal, Ahmet (2009). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. s.173

neticesinde *Ârif*, *Aziz Mahmud Hüdâyî*, *Yûsuf-ı Meddah* ve yine *Kırdeci Ali* ve *Zaîfî*’ye ait şiirler ve mesnevilerin olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmamıza konu olan 1b-75a varakları arasındaki beyitlerin sayısı 2193’tür. Mecmuanın geri kalan kısmı olan 75b-145b varakları arasındaki beyit ve dörtlüklerin sayısı ise 1909’dur. Eserin tamamı ise 4102 beyittir.

1b, 6b ve 9a varaklarında üç mühür bulunmaktadır. Bunlardan 1b sayfasındaki mühürde “*El-imam saad şeyh el-hace Abdullah*” yazılıdır. 6b ve 9a’daki mühür aynı olup üzerinde “*Tevekkeli el-Halîkî Abdehu İbrahim*” yazılıdır.

Çalışmamızda 29 başlık bulunmaktadır. Bu başlıklar için (bk. Tablo 1).

Mecmua, dili oldukça sade ve halk arasında rağbet gören hikâyelerden oluşmaktadır. Tertip sebebi düşünüldüğünde müstensihin çeşitli dini-didaktik mahiyetteki mesnevileri bir araya getirerek halkı bilgilendirmeyi amaçladığı görülmektedir.

İncelediğimiz mecmua ile ilgili yukarıda genel hatlarıyla değinilen özellikler (mecmuada yer alan mesnevilerin adı, varak numarası, geçtiği beyitler ve beyit sayısı) aşağıda bir tabloda gösterilmiştir (bk. Tablo-1).

VARAK	BÖLÜM	GEÇTİĞİ BEYİTLER	BEYİT SAYISI
1b	Hikâyet-i İbrâhîm ° Aleyhi’s-selâm Sâre-y-ile Hâcer Aḥvâlin Beyân İder	1-43	43
3a	Faṣl-ı Hikâyet Hâceri ve İsmâ° İli Alup Gidüp Yabâne Bıraḡup Zemzem Çıkdığını Beyân	44-218	175
8b	Bu Hikâye Anı Beyân İder Kim Ḥazret-i İbrâhîm İsmâ° İl[i] Ḳurbân İtdigin ve Şârâ ile Hâceri	219-291	73
11a	Maṭlab-ı Câbiri Enşârî Raḡiyallâhu Anh ve Mu° cizât-ı Muḥammed Muştafâ Şallallâhu ° Aleyhi Ve’s-sellem	292-389	98
14b	Maṭlab-ı Sebeb-i Vefât-ı Ḥüseyn	390-607	218
21b	Eş-şartü’s-sâni	608-695	88
24b	Eş-şartü’s-sâlis	696-738	43
26a	Ziyâret-i Ḳuds-i Mübârek ve Medḡ-i Ḳuds-i Mübârek	739-756	18
26b	Der beyân-ı Mescid-i Akşâ	757-780	24
27b	Der Beyân-ı Taḡt-ı Ka° betu’l-lâh ve Medḡ-i Ḥalîlu’l-lâh	781-796	16
28a	Der Beyân-ı Taḡt-ı Ka° betu’l-lâh	797-816	20
29a	Der Beyân-ı Medḡ-i Tarîḡ-ı Hicâz	817-832	16
29b	Der Beyân-ı Medḡ-i Medîne-i Münevvere	833-844	12

29b	Der Beyân-ı Ravzatü'n-Nebî ° Aleyhi's-selâm	845-860	16
30b	Der Beyân-ı Ravza-i Resûlu'l-lâh	861-880	20
31a	Der Beyân-ı Hıttâb-ı Ravza-i Resûlu'l-lâh	881-894	14
31b	Der Beyân-ı Medh-i Ka° betu'l-lâh	895-908	14
32a	Der Beyân-ı Vedâ° -ı Ka° betu'l-lâh	909-922	14
32b	İlâhî	923-932	10
33a	Maṭlab-ı Veys'ül-Ḳarânî	933-1108	176
39a	Der Beyân-ı Muḥammed Ḥanîfî	1109-1547	439
53b	Hazâ Dastân-ı Geyik	1548-1628	81
56a	Rûḥ-Pâk Muḥammed Şalavât	1629-1658	30
57b	Hazâ Destân-ı İbrâhîm	1659-1734	77
60a	Başlıksız Bölüm	1735-1772	38
61b	Hazâ Destân-ı Gögercin	1773-1844	72
64b	Temmet	1845-1870	26
		1871-1886	16
		1887-1902	16
		1903-1918	16
67a	Hazâ Destân-ı Geyik	1919-2018	100
70b	Hazâ Şükr-i Nâm Bismillâhi° r-raḥmani° r-raḥîm ve bihi Nesta° ın	2019-2193	175
75b	Hazâ Destân-ı Yetîm Resûl	2194-2508	315
87b	Anaya ° Âşî Oğlanuñ Beyânı	2509-2634	126
92a	İsimsiz Bölüm (Hz. İbrâhîm)	2635-2649	15
93a	Destân-ı Kesik Baş Rûḥ-ı Pâk-i Muḥammed Şallî	2650-2737	88
96b	İsimsiz Bölüm (Aziz Mahmut Hüdâyî'ye Ait Bir İlâhî ve Bir Nazîre)	2738-2747	10
97a	İsimsiz Mesnevi (Mevlidü'n-Nebî)	2748-2805	58
98b	İsimsiz Mesnevi (Mevlidü'n-Nebî)	2806-2853	43
100b	Fî-Beyânî'n-Nebî ° Aleyhi's-Selâm Ḥîne Merzâ	2854-2894	41
101b	Min Lisâni'l Aşḥâb	2895-3072	178
107b	Fî Beyân-ı İrtihâli'n-Nebî ° Aleyhi's-Selâm İlâ Ḥazreti'l-Ulûhiyyeti	3073-3108	36
109a	Fî Beyân-ı Te° vîli°ş-Şalât	3109-3243	135
113b	Fî Beyân-ı İrtihâli'n-Nebîyyi ° Aleyhi's-Selâm	3244-3288	45
115a	El-Ḥişşatü Mine'l-Ḳışşati	3289-3298	11

115b	Fî Beyân-ı İntikâli'n-Nebî Min Dari'd-Dünyâ ilâ Dâri'l-Âhire	3299-3312	13
116a	Hikâyet-i Nâka-i Resûl ° Aleyhi's-Selâm	3313-3375	63
118a	Fî-Beyân-ı Ahvâli'l-Eshâbi Min Ba° di Resûli'llâh ° Aleyhi's-Selâm	3376-3380	5
118b	Hikâyet-i İslâm-ı Yehûd	3381-3436	56
120a	İsimsiz Mesnevi (Hz. Mûsâ Kıssası)	3437-3636	200
127a	Dâstân-ı İsmâil	3637-3759	123
131a	Başlıksız bölüm (Vefâtü'n-Nebî)	3760-3829	70
133b	Başlıksız bölüm	3830-3880	51
137a	İsimsiz Mesnevi (Kız ve Cehûd Hikâyesi)	3881-4097	220
145b	(İlâhî)	4098-4102	5

Tablo 1: Mecmuadaki Bölümler ve Beyit Aralıkları

VARAK	BÖLÜM	GEÇTİĞİ BEYİTLER	BEYİT SAYISI
1b	Hikâyet-i İbrâhîm ° Aleyhi's-selâm Sâre-y-ile Hâcer Ahvâlin Beyân İder	1-43	43
3a	Faşl-ı Hikâyet Hâceri ve İsmâ° îli Alup Gidüp Yabâne Bırağup Zemzem Çıkdığını Beyân	44-218	175
8b	Bu Hikâye Anı Beyân İder Kim Hazret-i İbrâhîm İsmâ° îl[i] Kırbân İtdigin ve Şarâ ile Hâceri	219-291	73
11a	Maṭlab-ı Cābiri Enṣārî Radıyallāhu Anh ve Mu° cizāt-ı Muḥammed Muṣṭafâ Şallallāhu ° Aleyhi Ve's-sellem	292-389	98
14b	Maṭlab-ı Sebeb-i Vefāt-ı Hüseyin	390-607	218
21b	Eş-şartü's-şâni	608-695	88
24b	Eş-şartü's-sâlis	696-738	43
26a	Ziyâret-i Kıds-i Mübârek ve Medḥ-i Kıds-i Mübârek	739-756	18
26b	Der beyân-ı Mescid-i Akşâ	757-780	24
27b	Der Beyân-ı Taht-ı Ka° betu'llâh ve Medḥ-i Ḥalîlu'llâh	781-796	16
28a	Der Beyân-ı Taht-ı Ka° betu'llâh	797-816	20
29a	Der Beyân-ı Medḥ-i Tarîḳ-ı Hicâz	817-832	16
29b	Der Beyân-ı Medḥ-i Medîne-i Münevvere	833-844	12
29b	Der Beyân-ı Ravzatü'n-Nebî ° Aleyhi's-	845-860	16

	selām		
30b	Der Beyān-ı Ravza-i Resūlu'llāh	861-880	20
31a	Der Beyān-ı Hıṭāb-ı Ravza-i Resūlu'llāh	881-894	14
31b	Der Beyān-ı Medḥ-i Ka° betu'llāh	895-908	14
32a	Der Beyān-ı Vedā° -ı Ka° betu'llāh	909-922	14
32b	İlāhī	923-932	10
33a	Maṭlab-ı Veys'ül-Ḳarānī	933-1108	176
39a	Der Beyān-ı Muḥammed Ḥanīfī	1109-1547	439
53b	Hazā Dastān-ı Geyik	1548-1628	81
56a	Rūḥ-Pāk Muḥammed Şalavāt	1629-1658	30
57b	Hazā Destān-ı İbrāhīm	1659-1734	77
60a	Başlıksız Bölüm	1735-1772	38
61b	Hazā Destān-ı Gögercin	1773-1844	72
64b	Temmet	1845-1870	26
		1871-1886	16
		1887-1902	16
		1903-1918	16
67a	Hazā Destān-ı Geyik	1919-2018	100
70b	Hazā Şükr-i Nām Bismillāhi° r-raḥmani° r-raḥīm ve bihi Nesta° inü	2019-2193	175

Tablo 2: Çalışmamızda Yer Alan Bölümler

B. MECMUANIN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

1. Mecmuanın Tertibi

Eser sadece mesnevi mecmuası değildir. Mecmuada dini-tasavvufi mesnevilerin yanı sıra bazı dini ve didaktik şiirler bulunmaktadır. Bölümlerin beyit sayıları olayın giriftliğine ve şahıs kadrosunun kalabalıklığına bağlı olarak değişmektedir. Mesnevilerin bazılarında klasik mesnevi tertibine uyulmazken bazılarında buna dikkat edilmiştir.

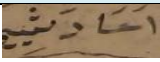
Mesnevideki bölümlerin ilk ve son beyitleri için (bk. Tablo 2).

Varak	Bölüm	İlk ve Son Beyitler
1b	Hikāyet-i İbrāhīm ° Aleyhi's-selām	Sevinüp Hāceri bağışladı ol Ḥalīlu'llāh[a] eylük işledi ol

	Sāre-y-ile Hācer Aḥvālın Beyān İder	Biz ol oğlanı zāyi° kıla şanma Ne yire dir-ise ilet utanma
3a	Faşl-ı Hikāyet Hāceri ve İsmā° ılı Alup Gidüp Yabāne Bırağup Zemzem Çıkdığını Beyān	Okeyup Şāreyi didi ki Şāre Eyit ne idelüm oğlana yāre
		Şükürler itdiler Allāha çok çok Du° ālar kıldılar ol şāha çok çok
8b	Bu Hikāye Anı Beyān İder Kim Ḥazret-i İbrāhīm İsmā° ılı[i] Ḳurbān İtdigin ve Şārā ile Hāceri	Biraz müddet girü ol şāh-ı ° ālem Ṭurup anda ° ibādet kıldı her dem
		Ata sevindi oğlan oldu şādān Ki ol kırtıldı hem çoç oldu ḳurbān
11a	Maṭlab-ı Cābiri Enşārī Raḍiyallāhu Anh ve Mu° cizāt-ı Muḥammed Muştafa Şallallāhu ° Aleyhi Ve's- sellem	Yine bir ḥōş gülsitāna girelüm Mu° cizātı güllerinden direlüm
		Kim ki ister cānına āb-ı ḥayāt Diñ muṭahhar ravzasına eş-şalāt
14b	Maṭlab-ı Sebeb-i Vefāt-ı Ḥüseyn	İşit gine bir ° acāyib taḥrīr ideyin Ḥüseyniñ ḥālını taḥrīr ideyin
		Resülün gör bu dīnde ḳuvvetini Fidā kıldı saña zürriyyetini
21b	Eş-şartü's-şāni	Anuñ bir şartını bil [kim] namāzdur Ve illā şimdi anı kılar azdur
		İki şartını bildiñ çünkü cānuñ İşit üçüncü şartı nedür anuñ
24b	Eş-şartü's-şālīs	Üçüncü şart[ı] İslāmuñ budur bil İşidüp sözüme yaḥşı nazar kılar
		Yigirmi bişde vir binit meḥāzı Eger virmez-iseñ Ḥaḳ ola kaḍı
26a	Ziyāret-i Ḳuds-i Mübārek ve Medḥ-i Ḳuds-i Mübārek	Ḳoyup Rūmı teveccüh Ḳuds[e] kıldım Vişāl-i şevḳ-ile yanup yaḳıldım Ḥaḳuñ ° avniyle maḳşūdum[ı] buldum Şükür gördüm gelüp Ḳuds-i şerīfi
		Nihānī bu maḳāmuñ ° āşıḳıdır Buña inkār iden şeksüz şaḳīdür Şükür gördüm gelüp Ḳuds-i şerīfi
26b	Der beyān-ı Mescid-i Aḳşā	Bu yolda cān-ıla ṭurdum Şükür maḳşūduma irdüm Biḥamdü'llāh gelüp gördüm Güzeldür Mescid-i Aḳşā

		Mu° allah şöyle tırmışdur Resûlu'llâh[1] görmışdür Yüzün izine sürmişdür Şerîfdür Mescid-i Akşâ
27b	Der Beyân-ı Taht-ı Ka° betu'llâh ve Medh-i Halîlu'llâh	Ziyâret eyleyüp bu cümle[yi] biz Halîlu'llâh ışığıne döküp göz Bihamdi'llâh varuban sürmişüz yüz Halîlu'llâh resûlün ravzasına Bihamdi'llâh ecelden hem emândur Ziyâret itdüğüm sultân-ı cândur Nihânî ° aşık-idi çok zamândur Halîl [ü] enbiyânuñ ravzasına
28a	Der Beyân-ı Taht-ı Ka° betu'llâh	Yazaram қarayı aқdan Özenür bu gönül çoқdan Ümizüm kesmezem Haқdan Görem hem Ka° betu'llâh[1] Nihânî bir günâhkâram Velî fazlıñdan umaram Қаған ola ki ben varam Görem ol ravza-i şâhı
29a	Der Beyân-ı Medh-i Tarîk-ı Hicâz	Huzâ oldu bu gönümün delîli Delîl olup getürdi ben zelîli Ziyâret eyleyüp Kuds-i Halîli Şükür Allâha kim gitdik Hicâza Emir hâc begidür bizim ulumuz Mübârek sâyesindendür yolumuz Yiyüp ni° metlerin du° â kıluruz Bihamdi'llâh kim gitdik Hicâza
29b	Der Beyân-ı Medh-i Medîne-i Münevvere	Şalavât getürün cândan Geldik Medîne şehrine Haқdan bize ihsân-ıla Geldik Medîne şehrine Döst қapusına irмеge İşigine yüz sürmege Cân қılca қaldı görmege Geldik Medîne şehrine
29b	Der Beyân-ı Ravzatü'n-Nebî	Gönül şâz ol ki şimdi geldigün yir

	° Aleyhi's-selām	Muḥammed Muṣṭafānıñ ravzasıdur Göñülden gözler anı Cennet budur O şāh-ı enbiyānıñ ravzasına
		Yaratdı gitdi nūrından anı Ḥaḳ Anı seven cihānı n'eyler ancak Gözün aç gördün cān-ıla key baḳ O ° ālem serverinün ravzasıdur
30b	Der Beyān-ı Ravza-i Resūlū'llāh	Sensin ey ma° şūm ° Ālemde ma° lūm Eyleme maḥrūm Yā Resūl Allāh
		Ümmetün çoḳdur Benden kem yoḳdur Ne kılsañ Ḥaḳdur Yā Ḥabīb Allāh
31a	Der Beyān-ı Hıṭāb-ı Ravza-i Resūlū'llāh	Çıkup şehir-i Medīneden yürüdük Şanasın mūm olup şızduḳ eridik Beriyiye yollarına yüz süridik Yitişdik Ka° beye Elḥamdüli'llāh
		Altun oluḳda kıldım ben namāzı Çoḳ itdük Ḥālıḳa anda niyāzı Bilür Allāh göñüllerde ki zārı Çü geldüm Ka° beye Elḥamdüli'llāh
31b	Der Beyān-ı Medḥ-i Ka° betu'llāh	Cān [u] dilden ey maḳām-ı ° āli dergāh merḥabā Özenürken saña cānum düşdi nāgāh merḥabā Ḥōş mübārek rāh olup saña gelürler merḥabā Merḥabā ey kara ṭonlı Ka° betu'llāh merḥabā
		Mīna bāzārın geçüp çıktım ° Arafāt ṭaḡına Baḳdım ol görklü maḳāmıñ şaḡına vü şolına Şanasın girdüm ben ol baḥşanuñ baḡına Merḥabā ey kara ṭonlı Ka° betu'llāh merḥabā
32a	Der Beyān-ı Vedā° -ı Ka° betu'llāh	Ey maḳām içre maḳām-ı Muṣṭafā İşigidür ehl-i ° aşḳa ilticā N'ideyin senden cüdā oldum cüdā Elvedā° yā Ka° betu'llāh elvedā°
		Yā İlāhī eyleme aḡyāra naşīb Ḳa[ra] ṭonlı Ka° betu'llāh elvedā°

		Sende hoş al ey Medīne-i abīb Elvedā° yā Ka° betu'llāh elvedā°
32b	İlāhī	Düşeli dōstumdan ırak hū hū Hem aqlaram hem inlerem hū hū Deldi cigerimi firāk hū hū Hem aqlaram hem inlerem hū hū Bağ dervişiñ ħāline hū hū Aldanmış nefsi eline hū hū Gice gündüz düş yolına hū hū Hem aqlaram hem inlerem hū hū
33a	Maqlab-ı Veys'el-arānī	Ey gönöl bülböl gibi eyle figān Cān gönölden ayru düşdün bu zamāñ Her kim diler Ėadan rahmet azana Fātia ihsān [it] bunu yazana
39a	Der Beyān-ı Muammed Ėanīfī	Allāh adı dilümüzde āyine Allāhīndur ne ki var Ėamd [u] senā Luf-ı Ėaı kim [diler] çok azana Fātia oıya bunu yazana
53b	Hazā Dastān-ı Geyik	Diñle imdi bir ° acāyib hoş Ėaber Mutafādan diñle ey şahib-naar Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilāt Vir Muammed Mutafāya şalavāt
56a	Rū-Pāk Muammed Şalavāt	Anasınıñ ilini öper-idi Ana diyü dün [ü] gün apar-idi Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilāt Vir şalavāt Mutafāya nūr-bān
57b	Hazā Destān-ı İbrāhīm	Ėa Ta° ālā şabr ider bu işleri Hem-şabırlı ol vire almışlara Rū-ı a° zam sırr-ı kevneyn Mutafā Fahır-ı ° ālem dūr-i bareyn Mutafā
60a	Başlıksız Bölüm	Naql ideyin ben şahā İşidenler iylesünler hoş ferā Gör diār[ı] işid Ėadan kelām Kim ki dirse e-şalātu ve °s-selām
61b	Hazā Destān-ı Gögercin	İşid imdi gine bir datlu Ėaber Cān gözi-le ma° nīye kıla naar

		Bunı elden Kirdeci ° Alî-durur Konyada Mevlânânîñ yâri-durur
64b	Temmet	Tenbih idüñ ° âşıklara Mevlûd ayı geldi yine Şalâdur şadıklara Mevlûd ayı geldi yine Namâz kılduğün için Bağışlandı mı suçuñ Çıkar hâsed ise için Mescidde mey-hânedür
67a	Hazâ Destân-ı Geyik	Evvel Allâh adını yâd idelüm Kaygulu gönülleri şâd idelüm Her kim diler çok rahmet kazana Üç Fâtîha okuya bunı yazana
70b	Hazâ Şükr-i Nâm Bismillâhi° r- rahmani° r-rahîm ve bihi Nesta° İnü	Haçça şükr idelüm her bâr Yaratdı şüret-i insân Kim oldur fâ° il-i muhtâr Anuñ emrindedür ekvân m diyü çağrısır körpe kuzular İmâm Hüseyinüñ günleri geldi

Tablo 3: Çalışmamızdaki Bölümlerin İlk ve Son Beyitleri

2. Mecmuada Yer Alan Bölümler ve Hikâyeler

Mecmuada yer alan manzumelerin konusu genellikle dini-tasavvufî ve didaktik mahiyettedir. Mecmuada Hz. Muhammed, Hz. İbrahim, Hz. İsmail gibi peygamberlerin, Veysel Karani, Muhammed Hanifi gibi din büyüklerinin hayatı ve kerametleri ile Mekke, Medine, Hicaz, Kabe, Mescid-i Aksa gibi yerlerin tavsifi ve medhini içeren şiirler bulunmaktadır. Ayrıca özellikle “Temmet” başlığı altında nasihatname, dua, ilahi konulu manzumeler de vardır.

Hikâyet-i İbrâhîm ° Aleyhi°s-selâm Sâre-y-ile Hâcer Ahvâlin Beyân İder

Şiir “Mefâ° ilün Mefâ° ilün Fe° ülün” kalıbıyla yazılmış 43 beyitten oluşmaktadır. Eserde giriş bölümü niteliğinde sayılabilecek “tevhid, münacat, na’t” gibi bölümler bulunmamaktadır. Ancak asıl konuya geçmeden önce doldurma niteliğinde birkaç beyitlik yapı ile karşılaşmaktayız. İçeriği şöyledir:

Hız. İbrahim'in eşı Sare'nin çocuğu yoktur. Sare, Hız. İbrahim'in soyunun devam etmemesine üzlp ona kendi hizmetindeki Hacer'le evlenmesini onerir. Bir gün Hacer hamile kalır. Bunun zerine Sare, Hacer'e kin beslemeye başlar. Dokuz ay sonra Hacer bir oğlan doğurur. Adını İsmail koyarlar. Sare'nin kini de gittikçe artar. Hacer'e eziyet etmeye başlar. Daha sonra İbrahim'e gelip řikāyetinde bulunur. Bu duruma dayanamadığını, ya Hacer'le oğlanı gözünün nnden götürmesini ya da kendisinin atası evine gideceğini söyler. Sabah Cebrail, İbrahim'e Allah'tan haber getirir. Sare'nin dediklerini yapması gerektiğini söyler. şüphesiz Allah'ın bu oğlanı zayı etmeyeceğini bildirir.

Hatime kısmı da klasik mesnevi tertibine uymaz ve herhangi bir dua vs. beyitlerine rastlanmaz.

Faşl-ı Hikāyet Hāceri ve İsmā'ili Alup Gidüp Yabāne Bırağup Zemzem ıkıdığını Beyān

nceki hikayenin devamı niteliğindeki bu bölüm “Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ln” kalıbıyla yazılmıştır ve 175 beyitten müteşekkildir. Burada da “tevhid, münacat, na't” gibi bölümler bulunmamaktadır. Olay ise şu şekildedir:

Hız. İbrahim Sare'yi çağırır ve Hacer ile oğlana ne yapmasını istediğini sorar. Sare, onları alıp nam u nişanı belli olmayan, ıssız, susuz bir yere götürüp bırakmasını ister. Halilullah buna razı olur. Hacer'i bir deveye bindirip beş on gün yol alırlar. İbrahim Allah'tan bir işaret beklediği sırada Hacer'in devesi kum üstüne çöker, bir adım dahi gitmez. Bakarlar ki bu yer ıssız, topraksız ve susuz bir yerdir. İbrahim onları burada bırakıp döner. Hacer arkasından “*Biz sana ne yaptık, niçin bizi burada koyup gidersin?*” diye seslenir. Sonra tekrar “*Bizi burada bırakmanı Hak mı buyurdu?*” diye sorar. İbrahim evet diyerek başını eğer. Bu işte nice hikmetler olduğunu söyleyerek ayrılır. Hacer de bunu duyunca büyük bir teslimiyet içinde Allah'a sığınır.

Zamanla Hacer'in yanında getirdiği su tükenir. A ve susuz kalır, sütü kesilir. Su bulma umuduyla önce Safa dağına çıkıp etrafa bakar. Orada bulamayınca Merve'ye çıkar. Bugün hacıların Safa ile Merve arasında gelip gidişlerinin sebebi budur. Sonunda Hacer Allah'a yalvarır. Ona sığınıp ltuf ister. Bunun zerine bir avaz duyulur. Oğlunun suyu bulduğu söylenmektedir. Hacer oğlunun yanına gider. Görür ki oğlan beşiğinden inmiş, ayağı ile yeri eşelerken bir su kuyusu çıkmış. Hacer bu suyun tükeneceğini sanıp hemen toprakla nn bağlar. Eğer bağlamasaydı Zemzem ırmak olup akacaktı. Hacer bu sudan içer, kanar. Sütü çoğalır, çocuğunu emzirir. Sonra Allah bir lutf daha verir. Suyu gören kuşlar buraya gelmeye başlar. Her gün biri kalır, diğerleri gider. Hacer kalan kuşu pişirip yiyerek karnını doyurur. Bu şekilde Hacer'in suyu vardır, karnı toktur ancak yalnızdır.

Bir gün bir kervan geçer. Kuşların buraya konup kalktığını görünce gelirler. Hacer susuz kalan bu kervana su verir. Suyun Allah'ın mucizesi olduğunu anlatır. Meğer bu kabile Cürhüm'dendir ve Cürhüm kıran olduğu için yeni bir yurt aramaya çıkmışlardır. Burada lezzetli bir su kaynağı olduğunu görünce Hacer'in de izniyle konarlar. Hacer'e 30 keçi verirler. Mekke adını verdikleri şehirde evler yapıp burayı bünyad ederler.

İsmail üç dört yaşına gelir. Anasının keçisini gütmektedir. Bir gün niçin babasının onları arayıp sormadığını sorar. Bu sözler İbrahim'e malum olur. Sare'ye giderek oğlunu görmek için izin ister. Sare, Hacer'den uzak durması, deveden aşağı inmemesi şartıyla izin verir. İsmail bir yabancının geldiğini görünce keçilerini o tarafa sürer. Gelen babası değilse bile babasından haber almayı umar. Halilullah burada evleri görünce şaşırır kalır. Çocuğa kimin oğlu olduğunu, burada kime hürmet edildiğini ve İsmail ile Hacer'in halini sorar. Çocuğun cevapları çok hoşuna gider. Ve sonra kendi oğlu olduğunu anlar. Onu yerden devenin üstüne alır, öpüşüp hasret giderirler. Hacer'in katına gelince deveden inemeyeceğini söyler. Hacer deveyi çökertip ayağını yıkamak ister. İbrahim büyük bir taş ayağını basınca izi taşta çıkar. Sonra bu taşı musalla yaparlar. Bu İbrahim makamıdır.

İbrahim kesesinden altın çıkarır. İsmail'e ve halka dağıtır. Onlara İsmail'e hürmet etmelerini tavsiye eder. Oradan ayrılırken İsmail'e de Arab ilinin sultanı olduğunu söyler. İbrahim, Sare'nin yanına geldiğinde büyük bir toy düzenler, gördüklerine şükreder.

Bu Hikāye Anı Beyān İder Kim Hāzret-i İbrāhīm İsmā'īl[i] Qurbān İtdigin ve Šārā ile Hāceri

Kendinden önceki iki bölümde olduğu gibi bu bölüm de Hz. İbrahim ve oğlu İsmail hakkındadır. İlk iki hikâyenin devamını oluşturan bu bölüm aynı vezinle yani “Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün” kalıbıyla yazılmıştır. 73 beyitten oluşmaktadır. İçeriği şöyledir:

Hz. İbrahim bir gece ibadet edip yatar. Düşünde ondan kurban istenir. Uyandığında yüz deve kurban verir. Ertesi gün yine kurban istenir ve yüz deve daha kurban eder. Sonra bir gece oğlunu kurban etmesi istenir. Uyanınca Sare'ye rüyasını anlatıp ondan izin alarak İsmail'i görmeye gider. İsmail onu sevinçle karşılar. O gece Hacer'in yanında kalıp ertesi gün Hacer'den oğlunu düğüne götürüleceği için hazırlamasını ister. Onlar yola çıkınca İblis, Hacer'i kandırmaya çalışır. Hacer önce inanmaz. Babanın oğlunu öldürmesinin duyulmuş bir şey olmadığını söyler. Sonra Allah'ın böyle buyurduğunu öğrenmesi üzerine Hacer rıza gösterir. Şeytan onu kandıramayınca İsmail'e yanaşır. Ona babasının kendisini öldürmeye götürdüğünü, geri dönmesini söyler. İsmail de önce inanmaz. Sonra Allah'ın buyruğunu kabul eder. İsmail babasına nereye götürdüğünü sorar. İbrahim düşünde onu kurban etmesi gerektiği bildirildiğini söyler. İsmail babasından Hak

buyruğunu yerine getirmesini ister. Ancak elini çabuk tutmasını çünkü şeytanın onu kandırmaya çalıştığını söyler. İbrahim de oğluna şeytanı taşılayıp kovmasını tavsiye eder. İsmail şeytanı taşlar. Hacıların şeytan taşlaması bu olayın neticesidir. Mina dağına geldiklerinde Hz. İbrahim oğlunu kurban etmek için hazırlanır. İsmail'in elini bağlar, ensesine basıp bıçağı çıkarır. Allah diyerek bıçağı çalar. Fakat bıçak kesmez. İsmail yanlışlıkla bıçağın arkası ile kesmeye çalıştığını düşünür. İbrahim tekrar kesmeyi dener. Bıçak yine kesmez. Bıçağı bir taşa çalar. Taş iki parça olur. Bunun üzerine bıçak dile gelir ve söyler. Allah'ın kendisine kesmemesi için emrettiğini anlatır. Bu sırada Cebrail bir koç getirir ve İsmail'i yerden kaldırır. İbrahim bu koçu kurban eder. Her ikisi de mutlu olurlar.

Hatime kısmı da klasik mesnevi tertibine uymaz ve herhangi bir dua vs. beyitlerine rastlanmaz.

Maṭlab-ı Cābiri Enṣārī Raḍiyallāhu Anh ve Mu° cizāt-ı Muḥammed Muṣṭafā Şallallāhu ° Aleyhi Ve's-sellem

“Fâ° ilâtün Fâ° ilâtün Fâ° ilün” kalıbıyla yazılmış ve 98 beyitten oluşan bu bölümde Resul'ün dostu Cabir-i Ensari'nin naklettiği Hz. Muhammed'in mucizesi hakkında bir hikâyeyi içermektedir. Giriş kısmında yer alan aşağıdaki beyitler konu ile ilgili ipucu niteliğindedir:

Yine bir ḥōş gülsitāna girelüm
Mu° cizātı güllerinden direlüm (292)

Bülbül olub[an] ötelüm şevk-ıla
Diñleyenlere Çalab rahmet kıla (293)

Olay şu şekildedir:

Cabir-i Ensari bir hikâye anlatır: Resulullah, ashabına haber salar ve O'nun isteği üzerine şehre bir hendek kazmaya başlarlar. Kazarken karınları acıkır. Cabir evine gider ve karısına evde yemek olup olmadığını sorar. Resulullah ne zamandır hiçbir şey yememiş, karnına taş bağlamıştır. Kadın evde bir koyun ve biraz arpa bulunduğunu söyler. Bunun üzerine Cabir koyunu boğazlayıp arpayı da un yapar. Yemek hazırlanınca Cabir gidip Peygamberi davet eder. Resulullah üç bin ashabıyla sofraya gelir. O zaman Allah'ın hikmeti erişir:

Cabir-i Ensari'nin iki oğlu vardır. Bunlar henüz küçüktür. İnsan etinin yenildiğini sanmaktadırlar. Büyüğü küçüğüne, babasının ashaba yemek vermek istediğini, ancak fakir biri

olduğu için evlerinde onca kişiye yetecek yemek bulunmadığını, babasının halka mahcup olacağını anlatarak kardeşinden kendisini kurban edip etini pişirmesini ister. Kardeşi buna razı olmaz. İkisi de birbirine kıyamaz. Sonra helalleşip öpüşürler. Tartışırken anasının gelip onları bu işten mahrum etmesinden korktuğu için büyüğü, küçüğünü boğazlar. Önce bir süre oturup başında ağlar. Ardından kardeşini tennura asmaya çalışırken kendisi de içine düşer. İkisi birlikte pişer. Anası kokularından anlayıp gelir. Kuzularının yanıp piştiğini görür. Önce ne yapacağını bilemez. Sonra sabretmesi gerektiğine inanır. Resulullah'ın kendilerine konuk olduğunu düşünüp onu hakkıyla ağırlayıp gönderdikten sonra ağlamaya karar verir.

Resulullah dört yar ile oturup Cabir'den koyunu getirmesini ister. Ayrıca çocukları da sofraya çağırmasını emreder. Cabir karısına oğullarının nerede olduğunu sorar. Karısı Resul'ün evlerine gelmeleri ile saadet bulduklarını, oğullarının kurban olmasından üzülmemeleri gerektiğini anlatır. Önce ikisi birlikte tennurun başında ağlaşırlar. Sonra Resul'ün hürmetine sabretmeye karar verirler. Cabir Resullullah'ın yanına gelince Resul neden mahzun olduğunu sorar. Cabir de dayanamayıp ağlayarak durumu anlatır. Resulullah ondan çocukları getirmesini ister. İsteği yerine getirilir. Sonra Resul, ateşte pişmiş oğlanların üzerine hırkasını örter ve Cenab-ı Allah'a dua eder. O sırada mucize gerçekleşir, oğlanların canları tenlerine girer. Herkes sevinip mutlu olur.

Hatime kısmında yer alan beyitler ile dua ve Hz. Peygamber'e salavat isteği yer almaktadır:

Ol Muḥammed mu° cizātı ḥaḳḳı-çün
Cümlemüze raḥmet it yarınki gün (388)

Kim ki ister cānına āb-ı ḥayāt
Diñ muṭahhar ravzasına eṣ-ṣalāt (389)

Maṭlab-ı Sebeb-i Vefāt-ı Hüseyin

“Mefâ° ilün Mefâ° ilün Fe° ûlün” kalıbıyla yazılmış 218 beyitten oluşan bu bölümde Hz. Hüseyin ve oğullarının Kerbela'da şehit olması hadisesi anlatılmaktadır. Eserde giriş bölümü niteliğinde sayılabilecek “tevhid, münacat, na't” gibi bölümler bulunmamaktadır. Hikâyenin içeriği şöyledir:

Yezid tahta çıkar ve halka zulmetmeye başlar. Yezid'in de Atabe adında bir oğlu vardır. Bir gün Yezid oğlunu yanına çağırıp ona Medine'ye gitmesini, Hüseyin'in yanına varıp kendisine tabi olursa ona izzet edeceğini söylemesini ister. Atabe bunun üzerine iki yüz erle Medine yolunu tutar. Hüseyin'in yanına gelince atasının isteğini ona bildirir. Hüseyin duyduklarına üzülür. Ve ona bu

kavle uymayacağını, ne isterse yapmasını söyler. Atabe, Yezid'e Hüseyin'in cevabını bildiren bir mektup yazar. Mektup ulaşınca Yezid çok öfkelenir. Oğluna bir cevap yazar. Kendisini seviyorsa Hüseyin'in başını getirmesini söyler. Haber Atabe'ye ulaşır. Ancak babasının isteğini yapamaz ve Şam'a gelir. Yezid oğlunun geldiğini öğrenince sevinir. Oğluna şimdi Bağdad'a asker göndermesini söyler. Askerler sonra da Kufe'yi alacak, Hüseyin'e uymayacaklardır. Bu planda anlaşılır. Atabe, Şam'da yetmiş bin asker toplar. Yezid'in Şipra adında bir oğlu daha vardır. Şipra'nın önderliğindeki askerler Şam'dan Bağdad'a ilerler.

Yezid'in ordusunun gelmekte olduğu haberi Kufe'ye erişince halk bir araya gelerek Hüseyin'e haber gönderir. Medine'den gelmesini isterler. O gelene kadar da kendilerinin asker toplayıp karşı koyacaklarını bildirirler. Mektup Hüseyin'e erişince çok üzülür. Hemen dedesinin kabrine gider, dua okur. Üzüntüden oraya çöker ve uykuya dalar. Rüyasında dedesi, Hz. Muhammed'i görür. Ağlayarak ona durumu anlatır. Bu günleri gördüğüne pişmanlığını dile getirir. Dedesi ona üzülmemesini, Allah'ın onun için cennette bir makam ayırdığını, bu mertebeye ermesi için de şehit olması gerektiğini söyler. Ve burada yatmamasını, kalkıp Kerbela'ya gitmesini tavsiye eder.

Hüseyin uyanıp yarenlerini yanına alarak Kerbela yolunu tutar. O sırada Hariciler Fırat'ı geçmiştir. Hüseyin'in ordusu Kerbela'ya gelir. Burası kıvılcık topraklı, susuz bir yerdir. Hariciler çevrelerini sarar. Hüseyin'in ordusu ortada susuz kalır. Yezid'in ordusu üç gün bekler ve dördüncü gün saldırır.

Peygamberimizin hanımı Ümmüseleme, ağlayarak Hüseyin'in çadırına gelir. Hüseyin ağlamasının sebebini sorduğunda Ümmüseleme, Hz. Muhammed'in kendisine verdiği bir vasiyeti anlatır. Bir gün Hüseyin henüz çocukken dedesi Hz. Muhammed, onu dizinde oturtup okşamaktadır. Bu sırada Cebail gelerek bu çocuğun ileride şehit olacağını söylemiştir. Hz. Muhammed ne zaman şehit olacağını sorduğunda onun eline içinde kıvılcık toprak dolu bir şişe verir. Bu şişeyi iyi saklayıp gözetmelerini, ne zaman ki içindeki toprak kana dönerse, o zaman Hüseyin'in şehadet vaktinin gelmiş olacağını söyler. Hz. Muhammed bu şişeyi saklaması için Ümmüseleme'ye vermiştir. Ümmüseleme şişeyi görmeye gittiğinde toprağı kan içinde bulur. Bu sebeple ağladığını söyler. Hüseyin, üzülmemesini, Allah'ın emrine razı olmaları gerektiğini söyler. Ve onunla helalleşir. Hz. Hüseyin'in Ali Ekber, Ali Asgar ve Zeynel Abidin isimlerinde üç oğlu vardır. Onlar da gelip babalarıyla vedalaşırlar. Sonra sabır gösterip yedi günlük susuzluklarına rağmen Haricilere karşı at sürerler. Hüseyin'in iki büyük oğlu attan düşüp şehit olur. Hüseyin ağlayıp halkı çevresine toplar. Düşünde dedesini gördüğünü, dedesinin kendisinin burada susuz kalmasına razı olmayıp onu yanına çağırdığını söyler. Yakında bu dünyayı terk edeceğini haber verir. Halk üzüldüğüne ağlar.

Hüseyin'in Edhem ve Zülcenah adında iki atı vardır. Edhem atına binerek Haricilerin üzerine sürer. Aynı din, aynı millettendir oldukları halde neden niçin böyle yaptıklarını sorar. Atasının kılıç kuşanmaması hususundaki vasiyeti olmasa hepsini kıracağını söyler. Bu sırada Hariciler Hüseyin'i oka tutar. Edhem onu alarak kaçar ve ehl-i beyte getirir. Halk Hüseyin'in çevresine toplanır, okları çıkarıp yarasına merhem sürerler. Edhem ise dayanamayıp Hüseyin'in yanına düşüp canını verir. Hüseyin çok üzülür. Sonra Zülcenah'a binerek tekrar cenk meydanına gider. Yine ona çokça ok atarlar. Zülcenah da dönüp geri gidecekken mecali kalmaz. O anda bir düşman zehirli okuyla Hüseyin'i vurur. Hüseyin attan yere düşer. Hariciler etrafına toplanır. Zülcenah onları yaklaştırmamak için uğraşır. Sonra Hak'ın emrinin bozulmasına imkân olmayacağını, şahadet vaktinin eriştiğini anlayarak Hüseyin'i bırakıp çadırına gelir. Halk Hüseyin'in şehit olduğunu anlar. Ağlayıp yas ederler.

Zülcenah daha sonra dönüp Medine'ye gider. Medine ovasına vardığında minarede Bilal ezan okumaktadır. Hüseyin'in atının yalnız geldiğini ve gövdesinin oklardan kirpiye döndüğünü görünce durumu anlar. Minareden figan eder ve herkes Hüseyin'in şehit olduğunu öğrenir. Bilal bundan sonra ömrü boyunca bir daha ezan okumaz. Zülcenah Resul'ün türbesine gidip yüz sürer ve ağlayarak orada can verir. Medine halkı hepsi toplanır ve ağlar. Meğer bir gün Cebrail Hz. Muhammed'e gelip *“Yâ Ahmed, Allah sana selam buyurdu. Ve Muhammed benden evladını hoş tutmamı isterse ümmetini ateşe atar. Ümmetini hoş tutmamı isterse de O'ndan evlat sevgisi gider. İkisinden birini seçsin.”* dedi demiştir. Hz. Muhammed de ağlayarak Allah'tan ümmetini cehenneme koymamasını, kendi evladına ne yaparsa yapmasını istemiştir.

Hatime kısmında yer alan beyitler ile Hz. Peygamber'in sünnetinin öneminden bahsedilmektedir:

O serverden utan tut sünnetini
Fidâ kıldı saña zürriyyetini (604)

Gele dut sünneti şeytâna uyma
Bu tatlu cânuñı odlara koyma (605)

Eş-şartü's-şâni

“Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ülün” kalıbıyla yazılmış ve 88 beyitten oluşan bu bölüm İslam'ın ikinci şartı olan namaz beyanındadır. Şu şekilde anlatılmaktadır:

İslam'ın şartlarından biri namazdır. Günümüzde bunu yerine getirenin az olduğu ve kılmayanın cehennemde yanacağı söylenir. Peygamberimiz bir hadisinde *“Sabah namazını cemaatle kılan elli kez hac etmiş sayılır. Öğle namazını cemaatle kılan Halilullah ile yüz kez, ikindi namazını cemaatle kılan Musa ile iki yüz kez, akşam namazını cemaatle kılan üç yüz kez İsa ile, yatsı namazını cemaatle kılan bin kez benimle hac etmiş gibi olur.”* demiştir. Resulullah, ümmetine namazı cemaatle kılmalarını söylemiştir.

Peygamberimiz şöyle buyurur: *“Mümin mescide varıp imama uyarak tekbir getirirse bu, iki yüz bin defa hac etmekten ve iki yüz bin umreden iyidir. Ayrıca bu tekbir, kişinin bir miskine iki yüz bin altın vermesinden de hayırlıdır. Kişi Allah'ın emrini gözetip namazını cemaatle kılsa her rekâtı başına bin yıl ibadet etmiş sayılır. Beş vakit namazı cemaatle kılmak, yüz bin köle azad etmekten, iki yüz bin at sadaka vermekten, Kabe'de bir yıl ibadet içinde bulunmaktan daha iyidir.”*

Resulullah *“Bir kişi abdest alıp bir vakti cemaatle kılsa o bir vaktin sevabını kıyamet günü alıp terazinin bir kefesine koyarlar. Diğer kefesine de tüm mahlûkatı, yerlerle gökleri, Cennet ve Cehennemi, Ay ve Güneşi... Yine de o bir vaktin sevabı ağır basar.”* der.

Hz. Muhammed namaz kılmayan için de şunları der: *“Eğer ümmetimden biri sabah namazını kılmazsa iman, öğle namazını terk ederse Kur'an, ikindiye kılmazsa melekler, akşam namazını kılmazsa cümle enbiyalar, yatsı namazını kılmazsa da Allahu Teala ondan bezer.”*

Ayrıca Resulullah, *“Eğer ümmetimden biri kasd ile namazını terk ederse bir vakit için seksen bin yıl cehennemde yanar. Namazı terk edenler ölüp cenazesi mezarlığa varsa onun kabri içinden cehenneme kapı açılır. Doksan dokuz yılan çıkıp ona üşer ve kıyamete kadar onu yerler.”* demiştir. İslam'ın ikinci şartı toplanıp namazı vaktinde kılmaktır.

Eş-şartü's-sâliş

“Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ülün” kalıbıyla yazılmış ve 43 beyitten oluşan bu bölüm İslam'ın üçüncü şartı zekât beyanındadır. Zekâtın önemi ve miktarı şu şekilde anlatılmaktadır:

İslam'ın üçüncü şartı zekât vermektir. Hz. Muhammed *“Eğer zekat farz olan kişi zekatını vermezse Allah, onun namazını da kabul etmez.”* buyurmuştur. Hak Teâlâ kıyamet günü *“Ben size Kur'an verdim, peygamber gönderdim, namaz kılıp zekât verin diye emrettim. Ben ikisini birbirinden ayırmamışken siz niye zekâtı ihmal ettiniz? Bu şekilde namazınızı da kabul etmem.”* diyecektir. O zaman zebanilere emredecek ve onlar da tutup o kişiyi cehenneme atacaktır. Zekâtını vermeyen kıyamette necat bulamaz.

Her malın zekâtı şu şekildedir: İki yüz akçede beş; bin akçede ise yirmi beş akçedir. Allah bir kişiye bin akçe verince *“Ey kulum ben bin akçe verip seni doyurdum. Sen de bana yirmi beş*

akçe geri ver, ya da bunu benim için üleştir.” der. Eğer o kişi Hakk’ın sözünü tutmazsa Allah kıyamette onun yüzüne bakmaz ve cennetine almaz. Zebaniler sürüyerek onu cehenneme atar. Malı zaten sonra el yiyeceği için hayatta iken kişinin kendi eliyle vermesi mantıklıdır. Altının zekâtı yirmi miskalde yarım miskaldır. Hayvanatın zekâtı ise şöyledir: Otuz sığıra karşılık bir yaş dana, beş deveden yirmi beş deveye kadar bir koyun, yirmi beş deveye varınca bir gebe devedir.

Ziyâret-i ̤uds-i Mübârek ve Medh-i ̤uds-i Mübârek

Bu başlık altında “Mefâ° ilün Mefâ° ilün Fe° ülün” kalıbıyla, her dörtlüğünün son mısraında “Şükür gördüm gelüp ̤uds-i Şerîfi” nakaratı bulunan 9 dörtlükten oluşan bir manzume yer almaktadır. Ayrıca son dörtlük üç mısradan müteşekkil olup “**Nihani**” mahlası kayıtlıdır.

Der Beyân-ı Mescid-i Akşâ

Bu başlık altında Mescid-i Aksa’nın tavsif ve methinin yapıldığı, “Mefâ° ilün Mefâ° ilün” kalıbıyla yazılmış, 12 dörtlükten oluşan bir manzume yer almaktadır. Altıncı dörtlüğün son, yedinci dörtlüğün ise ilk mısraı eksiktir.

Der Beyân-ı Taht-ı Ka° betu’llâh ve Medh-i Hâlılu’llâh

Bu başlıkta Kabe’nin tavsifinin ve Hz. İbrahim’in methinin anlatıldığı, “Mefâ° ilün Mefâ° ilün Fe° ülün” kalıbıyla yazılmış, 8 dörtlükten oluşan bir manzume yer almaktadır. Ayrıca son dörtlükte “**Nihani**” mahlası bulunmaktadır.

Der Beyân-ı Taht-ı Ka° betu’llâh

Bu bölümde Ka° be’nin tavsifini ve onu görebilmek için Allah’a duayı içeren, “Mefâ° ilün Mefâ° ilün” kalıbıyla yazılmış, 10 dörtlükten oluşan “**Nihani**” mahlaslı bir manzume bulunmaktadır.

Der Beyân-ı Medh-i Tarık-ı Hicâz

Bu başlık altında Hicaz, Kabe ve Medine’nin tavsif ve methi ile buraların görülmesinden dolayı şükürün anlatıldığı, “Mefâ° ilün Mefâ° ilün Fe° ülün” kalıbıyla yazılmış, 8 dörtlükten müteşekkil, “Şükür Allâha kim gitdik Hicâza” nakaratlı bir manzume yer almaktadır.

Der Beyān-ı Medḥ-i Medīne-i Münevvere

Bu başlıkta Medine'nin methine dair, 8'li hece vezniyle yazılmış, “Geldik Medīne şehrine” nakaratlı, 6 dörtlükten oluşan bir manzume yer almaktadır.

Der Beyān-ı Ravzatü'n-Nebī ° Aleyhi's-selām

Ravzat'ün-nebi beyanındaki bu bölümde “Mefā° ilün Mefā° ilün Fe° ülün” kalıbıyla yazılmış 8 dörtlükten oluşan bir manzume bulunmaktadır.

Der Beyān-ı Ravza-i Resūlu'llāh

Şefaât beklentisiyle Hz. Muhammed'e dua mahiyetindeki bu manzume 5'li hece vezniyle yazılmış olup 10 dörtlükten oluşmaktadır.

Der Beyān-ı Hıṭāb-ı Ravza-i Resūlu'llāh

Kabe'ye ermenin şükrünü ve faziletini anlatan bu manzume “Mefā° ilün Mefā° ilün Fe° ülün” kalıbıyla yazılmış 7 dörtlükten müteşekkildir.

Der Beyān-ı Medḥ-i Ka° betu'llāh

Bu bölümde Kabe'nin tavsifinin ve methinin anlatıldığı “Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilün” kalıbıyla yazılmış bir manzume bulunmaktadır. “Merḥabā ey kıra ṭonlı Ka° betu'llāh merḥabā” nakaratlı bu şiir Kabe'yi selamlama mahiyetinde olup toplam 7 dörtlükten oluşmaktadır. Ancak dördüncü dörtlükten sonra başlık tekrarlanmıştır.

Der Beyān-ı Vedā° -ı Ka° betu'llāh

Bu bölümde Kabe'nin methinin yanı sıra ondan ayrılışın verdiği hüznü dile getirilmektedir. Kabe'ye veda niteliğindeki, “Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilün” kalıbıyla yazılmış, “Elvedā° yā Ka° betu'llāh elvedā°” nakaratlı bu şiir 7 dörtlükten oluşmaktadır.

İlāhī

10'lu hece vezniyle yazılmış, her mısraın sonunda “hū hū” nakaratı bulunan bu manzume 5 dörtlükten müteşekkildir.

Maṭlab-ı Veys'ül-Ḳarānī

Bu bölümde, ilk üç beyitte ve son beş beytin dördünde “Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilün” kalıbı kullanılmasına rağmen genellikle “Mefā° ilün Mefā° ilün Fe° ülün” kalıbıyla yazılmıştır. 176 beyitten oluşan şiir Veysel Karani kıssasını anlatmaktadır. Olay şu şekildedir:

Rivayet olunur ki Veysel-Karani, Hz. Muhammed'i özlemektedir. Ancak anası rıza göstermediği için onu görmeye gidemez. Bir gün anasının yanına gider ve arzusunu dile getir ve Hicaz'a gitmek için destur ister. Anası da Hz. Muhammed'i evde bulamazsa hiç oyalanmadan geri dönmesi şartıyla izin verir. Veysel Karani yola çıkar ve Resul'ün dergâhına varıp selam verir. Kapıyı Aişe açar. Hz. Muhammed'in evde olmadığını, biraz beklemesini söyler. Veysel Karani, Aişe'den Resul'e selamını iletmesini ister. Anasının rızası galip geldiği için bekleyemeyeceğini anlatır. Ve mahzun bir şekilde geri dönüp gider.

Hz. Muhammed eve gelince Aişe ona Yemen'den Veysel Karani adında bir dostunun geldiğini, onu göremeden üzgün bir halde geri dönüp gittiğini anlatır. Hz. Muhammed hem Veysel Karani'yi göremediği için üzüldü hem de dostunun gelmesine sevinir. Aişe'ye “*Ey Aişe, sen onu gördün mü?*” diye sorar. Aişe “*Evet, gördüm.*” deyince onun gözlerini öper. Ve ashabına dönerek “*Ey ashabım benim gözlerime bakın. Bu gözler az önce Veysel Karani'yi gören gözleri gördü.*” der.

Veysel Karani evine varınca gece gündüz ibadetle meşgul olur. Gündüzleri deve gütmek için yalnız kaldığında Allah'a daha çok yaklaşmaktadır. Hz. Muhammed onun medhini ettiği için ashab onu sormaya başlamıştır. Ashab Hz. Muhammed'e Veysel Karani'nin kendisini görüp görmediğini sorar. O görmeye geldiğini ancak göremediğini söyleyince bunun hikmetini merak ederler. Resul, Veysel Karani'nin iki gözü kör bir anası olduğunu, anası müsaade etmediği için beklemediğini anlatır. Ve onu çokça över. Kıyamet gününde herkesin hali açığa çıkacaktır. Herkes cennette veya cehennemde yerlerini alacaktır. O gün Hz. Muhammed durup etrafına bakar. Allah ne aradığını sorunca Veysel Karani'yi beklediğini söyler. Allah “*Ey habibim! Beni görmek seni görmek gibidir. Bana ermek sana ermek gibidir. Bütün âlemi senin için yarattım ama Veysel'i benim için yarattım.*” diyecektir.

Hz. Muhammed bir gün ashaba vasiyetini bildirmektedir. Hırkasını ise Veysel Karani'ye vermelerini vasiyet eder. Ve ondan günahkâr ümmeti için şefaet dilediğini bildirir. Bu dünyadan göçtüğü zaman bütün ashabı yanıp yakılır. Yas edip herkes dağılınca Faruk ile Haydar Resul'ün emrini yerine getirmek üzere yola düşer. Ömer Kufe Camii'nde minbere çıkıp hutbe okur. Ve Yemen'den biri olup olmadığını sorar. Birkaç kişi öne çıkar. Ömer onlara Veysel Karani'yi tanıyıp tanımadıklarını sorar. Onlar Veysel'i tanıdıklarını, onun yabanda deve güden bir deli olduğunu, kuru bir parça ekmekle kendisinin ve anasının karnını doyurduğunu anlatırlar. Adamlar Hz.

Ömer'in bu deliyi niye sorduğunu merak eder. Hz. Ömer onu bulmak istediğini, Resul'ün öz hırkasını ona gönderdiğini söyler. Bu adamların önderliğinde Ömer ve Ali, Veysel'in evine varır. Görürler ki Veysel Karani ibadetle meşgul. Ona emaneti verip Resul'ün vasiyetini anlatırlar. Veysel bunlara layık olmadığını, kendisinin deve güden bir miskin olduğunu söyler. Ömer, Resul'ün sağ elinde ak beni bulunan birini tarif ettiğini söyler ve Veysel'in eline bakarlar. Gerçekten de bu Veysel Karani'dir. Hırkayı ona verirler ve Hz. Muhammed'in günahkâr kulları için ondan şefaati istediğini söylerler. Veysel hırkayı alıp bir kenara geçer ve Allah'tan günahkâr kulları bağışlamasını diler. Nice günahkârın bağışlandığına dair bir cevap gelir. Veysel bütün günahkârların bağışlanması için tekrar yalvarır. Ancak o sırada ashab yakınına gelir ve duası gerçekleşmez. Eğer onlar gelmeseydi hepsi bağışlanmış olacaktı. Sonra Ömer ve Ali geri döner. Veysel hırkayı giyer. Karan halkı artık Veysel'e hürmet etmektedir. Anası ölünce diyarı terk ederek Kufe'ye gider. Orada gaibe karışır.

Bölüm bir hayır dua isteği ile bitmektedir:

Ḥüdā ol kula kılsın fetḥ-i bâbı
Du° â kıla düzene bu kitabı (1106)

Oğyanı diñleyeni yazanı
Raḥmetiñle yarlıgağıl yâ Ğanī (1107)

Her kim diler Ḥaḫdan raḥmet ḫazana
Fātiḫa iḫsān [it] bunı yazana (1108)

Der Beyān-ı Muḥammed Ḥanīfī

“Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilün” kalıbı ile yazılan bu bölüm 439 beyitten oluşmaktadır. Hz. Ali'nin oğlu Muhammed Hanifi'nin kahramanlıklarını anlatır. Klasik mesnevi tertibine uygun sayılabilecek şekilde giriş kısmında “tevhid, münacat” gibi beyitler yer almaktadır:

Allāh adı dilümüzde āyine
Allāhıñdur ne ki var ḫamd [u] senā (1109)

Yirde gökde söylenen anuñ adı
Sevgüsin ol ḫamu cānlarda ḫodı (1110)

Olay şu şekilde geçmektedir:

O zamanda Hz. Muhammed bu dünyadan göç etmiştir. Ashab bu olaydan dolayı çok üzülmüştür. Ali ise Resul'ün türbesinden ayrılmamaktadır. Daha sonra kırk gün türbeye gitmez ve Kur'an'la meşgul olmaya başlar. Bir gece düşünde Hz. Muhammed'i görür. Hz. Muhammed mutlu bir şekilde gelmekte Ali'nin gözyaşını silerek ona bir oğul müjdelemektedir. Ve bu çocuğa kendi adını vermelerini ister. Hz. Muhammed, çocuğa "Muhammed Hanifi" ismini koymasını söyledikten sonra Ali uykudan uyanır. Sabah rüyasını Fatıma'ya anlatır.

Fatıma hamile kalır ve dokuz ay sonra bir erkek çocuk dünyaya getirir. Adını Muhammed Hanifi koyarlar. Bu öyle bir çocuktur ki gün be gün güzelliği artar. On yaşında bütün ilim ve hünnerleri öğrenir. Ali Düldül'e binip Zülfikar kuşandığında oğlan da gazaya gitmek için ağlar. Ali daha çocuk olduğu için cihadın ona farz olmadığını söyleyerek oğlunu eve gönderir. Sıkıldığında ava çıkmasını tembih eder. Çünkü Resul oğlanı kâfir elinden saklamasını söylemiştir.

Ali gazaya gideli kırk gün olmuştur. Muhammed Hanifi evde oturmaktan sıkılır ve ava çıkar. Giderken bir gazala rastlar. Peşine düşüp onu yakalamak ister. Üç gün üç gece giderler. Dağlar ve sahralar aşarlar. En sonunda bir bağa varır. Muhammed Hanifi atını biraz otlatmak için inip yatar. Burası meğer Tabut'un korusudur. Kâfir Tabut, buraya kimse gelmesin diye iki yüz er dikmiştir. Muhammed Hanifi uyurken koruyu gezmekle görevli on er onu görür. Bu sırada atı kışner ve Muhammed Hanifi çabucak atına biner. Kâfir erleri oğlana bu koruya niye geldiğini, burasının Tabut'un korusu olduğunu ve buraya gireni öldürmekle görevli olduklarını söylerler. Ancak bakarlar ki daha on yaşında bir çocuk. Bu sebeple gelip beğlerinden af diler atını ve silahlarını verirse onu serbest bırakacaklarını söylerler. Muhammed Hanifi Ali'nin oğlu olduğunu, Hasan ve Hüseyin'in kardeşi olduğunu onların cihada gittiklerini söyleyerek övünür ve askerlere meydan okur. Askerler iki yüz ere haber gönderir. Muhammed Hanifi büyük bir hünlerle bütün kâfir askerlerini yerle bir eder. Pehlivanın başını keserek atına asar. Medine'ye gelip meydana astığında görenler şaşırır. Ali, gazadan döndüğünde meydandaki başı görür. Şimdiye kadar onca gaza kıldığını ve daha böyle büyük baş kesmediğini söyler. Bunu kesen yiğidin kim olduğunu sorar. Ona oğlunun üç günde bu başı kestiğini söylerler. Ali oğlunun yanına gelir. Bir daha canını tehlikeye atmamasını, Tabut'un askerinin çok olduğunu ve koruyu boş bırakmayacağını söyler.

Bir gün Ali tekrar gazaya çıkar. Muhammed Hanifi de çıkıp Tabut'un korusuna gider. Tabut bu sefere koruya yedi yüz er dikmiştir. Davud ve Rüstemi bu erlere başpehlivan olarak yerleştirmiştir. Muhammed Hanifi koruya gelir ve cenk başlar. Tek başına üç yüz eri kırar. Ancak kendisi de çok yara alır. Rüstem dört yüz eri toplar ve hep birlikte oğlanın üstüne saldırırlar. Muhammed Hanifi'yi tutup Tabut'a haber salarlar. Tabut bunu duyunca çok sevinir. Şehrin meydanına bir darağacı kurdurup oğlanı asmak ister. Ancak halk oğlan ölürse Ali'nin gelip hepsini

öldüreceğinden korktuklarından oğlanı öldürmemesi için Tabut'a yalvarır. Tabut'un veziri oğlanı temizleyip tahtlarında beslemeyi, ona kendi dinlerini kabul ettirmeyi planlar. Gerekirse hileyle dinlerine sokacaklardır. Bunu duyan Ali'nin öfkelenip oğlunu kendisinin öldüreceğini düşünürler.

Tabut hekim getirip Muhammed Hanifi'nin yaralarını iyileştirir. Sarayına getirip bir meclis kurdurur ve ona içki içirmek ister. Muhammed Hanifi içmez. Vezir, Tabut'un güzelliği dillere destan kızı Mine Hatun'u getirmelerini, oğlanın kendi dinlerine girmesi şartıyla kızı vermeyi teklif eder. Kız içeri girer girmez Muhammed Hanifi'yi görür ve imana gelerek onun dinine girer. Muhammed Hanifi zinanın günah olduğunu, babasının onlara nikâh kıyması gerektiğini söyler. Birlikte kaçıp Medine'ye giderler. Tabut bunu duyunca çok öfkelenir. Arkalarından asker gönderir. Muhammed Hanifi ile Mine Hatun yolda düşman askerleriyle savaşır. Düşman çok kayıp verir. Tabut on yaşında bir oğlanla bir kıza mağlup oldukları için askerlerine kızar. Sonra Rüstem çıkıp kızı Mine'yi kendisine verirse oğlanı tutup Tabut'a getireceğini söyler. Tabut bunu hemen kabul eder. Rüstem cenk meydanına vardığında kız onunla kendi savaşmak ister. Uzun bir mücadeleden sonra Rüstem'i öldürür. Tabut kızını yakalamaları için askere emir verir. Bütün erler kızın üstüne yürür ve sonunda onu yakalarlar. Tabut erlerine oğlanı tutmaları için tekrar emir verir. Erlerin hepsi etrafını sarınca oğlan Allah'a dua eder. Hz. Muhammed Ali'nin düşüne girer ve oğlunun zor durumda olduğunu, ona yardım etmesini söyler. Ali uyanınca gazileri toplayıp yola koyulur. Cenk meydanında oğlunu bulur ve sarılıp öpüşürler. Muhammed Hanifi başından geçenleri babasına anlatır. Ali'nin narasını duyan kâfirler korkudan kaçır. Tabut elçisi aman dileyip Ali'ye gelir. Ali karşılık olarak haraç ve Mine Hatun'u ister. Ayrıca bir daha İslam dinine karşı asi olmayacaklarına dair söz ister. Tabut zor olsa da bunları kabul eder. Birçok mal gönderir. Ali, Muhammed Hanifi, Hasan, Hüseyin ve tüm gaziler şad olup dua kırlarlar.

Bölüm bir dua ve Hz. Peygamber'e salavat isteği ile son bulmaktadır:

Muştafâya ° ışk-ıla vir şalavât
Kim ide yarın ol saña şefâ° at (1545)

Fâ° ilât[ün] Fâ° ilât[ün] Fâ° ilât
Sen ° amel kııl yazıla nürdan berat (1546)

Luţf-ı Hakkı kim [diler] çok kazana
Fâtiha okıya bunu yazana (1547)

Hazā Dastān-ı Geyik

81 beyitten müteşekkil bölümün sonunda vezin “Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilāt” şeklinde söylenmiştir. Hz. Muhammed’in etrafında gelişen “Geyik Destanı” anlatılmaktadır.

Bir gün tanrının peygamberi mihrabında otururken beş on atlının geldiğini görür. Bunlar sert bir şekilde içeri girip selam verirler. Ardından dinlerine batıl diyen Muhammed’i sorarlar. Ya bir daha böyle söylememesi için uyarırlar ya da peygamberliğini kanıtlamasını isterler. Ömer ve Ali bu atlılara karşı koymak isterler. Ancak Hz. Muhammed, Müslüman olma ihtimallerini düşünerek onlara engel olur. Misafirleri huzuruna davet edip ne istediklerini sorar. Atlılar oturmaz, ısrarla peygamberden mucize göstermesini isterler. Hz. Muhammed o sırada ata bağlı geyiği görür. Geyiği çözüp getirmelerini, peygamberliğini onun anlatacağını ifade eder. Kâfir beyi önce hile yaptığını düşünür ve inanmaz. Sonra geyiği çözerler ve geyik Hz. Muhammed’in peygamberliğine şahadet eder.

Geyik Resul’den yardım ister. Çin ilinden gelip Medine dağlarında kuzuladığını, otlarken kâfirlerin kendisini avladığını, yavrularının tek başlarına kaldığını anlatır. Hz. Muhammed bunu duyunca kâfirlerden geyiği satın almak ister. Ancak kâfirler satmaz. Sonra Hz. Muhammed yavrularıyla vedalaşması için geyiğe kefil olur. Kâfirler geyik geri gelmezse onu öldüreceğini söylerler. Geyik gidip yavrularını emzirir, onları Allah’a emanet eder. Meğer kâfir beği adam salıp geyiğin yoluna tuzak kurduştur. Geri dönerken geyiği tutarlar. Geyik yalvarıp Allah’a dua eder. Allah Teala Cebrail’i gönderir. Tuzakla birlikte geyiği Hz. Muhammed katına iletir. Kâfirlerin geyiğin gelip özür dilediğini görünce imana gelip küfrü terk eder. Geyiği çözüp salarlar.

Hz. Peygamber’e salavat ile biten manzumenin sonunda “Şadre’d-dîn” mahlası bulunmaktadır.

Nefsiñi Müslimān eyle Şadre’d-dîn

Tā olasın şamu odundan emîn (1626)

Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilāt

Vir Muḥammed Muştafāya şalavāt (1628)

Rūḥ-ı Pāk-i Muḥammed Şalavāt (s.a.v)

Toplam 30 beyit olan bu bölüm “Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Bölümde müstakil bir mesnevi yoktur. İlk 17 beyit, mecmuamızın ikinci kısmında yer alan “Anaya Aşı Oğlanuñ Beyānı” başlığındaki mesneviyle benzerlik gösterir. Son 13 beyit ise Hz. Peygamber ile Hz. Ali’nin katıldığı ve gazavatname özelliği taşıyan bir bölümdür.

Hatime kısmında Hz. Peygamber’e salavat vardır:

Çün burada atm oldu [bu] destān
Vir alavāt ol Resūl[e] dü cihan (1657)

Fā° ilātūn Fā° ilātūn Fā° ilāt
Vir alavāt Muṣṭafāya nūr-bān (1658)

Hazā Destān-ı İbrāhīm

Bölüm ecelden şikâyetle başlar. Sonrasında ecelin İbrahim’e erdiğini anlatan bir kıssaya yer verilmektedir. Toplam 75 beyit olup “Fā° ilātūn Fā° ilātūn Fā° ilūn” kalıbıyla yazılmıştır. Hikaye şu şekilde anlatılır:

Hız. Muhammed’in İbrahim adında bir oğlu vardır. Çok güzel ve yetenekli bir çocuktur. Resul, İbrahim’i çok sevmektedir. Onu Kur’an öğrenmesi için mektebe vermiştir. İbrahim 14 yaşına geldiğinde Hız. Muhammed onu alıp eve getirir. Eve geldiklerinde Azrail’i evde hazır bulurlar. İbrahim Azrail’in heybetinden korkar ve babasına bu konuğun kim olduğunu sorar. Hız. Muhammed bunun canlar alan, insanları ağlatıp inleten Azrail olduğunu bugün de onu kendisinden ayırmaya geldiğini söyler. İbrahim babasına kendisi için şefaatt eyleyip Azrail’den izin istemesini rica eder. Mühlet isteyip mektebe gelir. Hocasından ve arkadaşlarından helallik diler. Eve geldiğinde gücü kuvveti kalmamıştır. Azrail onun canını alır. Bütün dostlar toplanıp yas eder. İbrahim’i yıkayıp kefenleyip kabrine yerleştirirler.

İki melek gelip İbrahim’e sual kılar. İbrahim önce sorulara cevap veremez. Hız. Muhammed dışarıdan ona seslenir. Peygamberinin babası olduğu söylemesini ister. İbrahim babasının dediğini yapar.

Başlıksız Bölüm

Müstakil bir başlığı bulunmamasına rağmen farklı bir kıssa anlatıldığı için ayrı ele aldığımız bu bölüm “Fā° ilātūn Fā° ilātūn Fā° ilūn” kalıbıyla yazılmıştır ve toplam 38 beyitten oluşmaktadır. Olay şu şekilde verilmiştir:

Bağdad içinde hayır sahibi bir kişi vardır. Her Rebiülevvel ayında mevlid okutur. Bu kişinin isyanda olan Yahudi bir kölesi vardır. Kölenin karısı bir gün mevlüdün sebebini sorar. Yahudi de adamın nebisi için hayır yapıp mevlüd okuttuğunu anlatır. O anda kadının gönlüne Mustafa şevki erer. Gece cümle ashabı ile Mustafa’yı rüyascında görür. Kadın bu göz kamaştırıcı

kişinin kim olduğunu sorduğunda onun Muhammed olduğunu söylerler. Kadın Resul'e selam verir. Resul de lebbeyk der. Kadın neden ona lebbeyk dediğini sorunca Resul, mevlüdünü ululadığı için Allah'ın kendisini kabul ettiğini, ona iman verdiğini söyler.

Uykusundan uyanınca kadın saadet bulur. Yılda bir kez mevlüd okutmaya karar verir. Sonra kocasının da sevinçli olduğunu görür ve sebebini sorar. Kocasını gece gördüğü rüyayı kendisinin de gördüğünü söyler. Birlikte iman getirip gece gündüz ibadet ederler. Yılda bir kez mevlüd okuturlar. Böylece mevlüde hürmet ettikleri için iman hilkatini kazanmış olurlar.

Hatime kısmında Hz. Peygamber'e salavat vardır:

Gör diğâr[ını] işid Hâkdan kelâm
Kim ki dirse eş-şalâtu ve 's-selâm (1772)

Hazâ Destân-ı Göğercin

Bu bölümde Hz. Muhammed'in hayatı etrafında anlatılan "Güvercin Destanı"na yer verilmiştir. Kıssa 72 beyit olup "Fâ° ilâtün Fâ° ilâtün Fâ° ilün" kalıbıyla yazılmıştır. Hikayenin başında dertli insanın ahvalinden ve dertleri dinlemenin öneminden bahsedilmektedir. Daha sonra Mesnevi'den olduğu nakledilen bir hikâye anlatılır:

Resul ikindi namazını kılıp dua ederken dizine yaralı bir güvercin konar. Üç gündür peşinde bir doğanın olduğunu söyler. Ve ondan kendisini gizlemesini, doğana vermemesini ister. Bunu gören Hz. Muhammed'in gözleri yaşla dolar. Güvercine yenine girip saklanmasını söyler. Hak Resülü doğana bunun hesabını sormayı, güvercini ondan kurtarmayı planlamaktadır. O sırada doğan gelir. Güvercinin kokusunu duyduğu için avını istemeye başlar. Onun kendisinin rızkı olduğunu, altı yavrusunun günlerdir aç kaldığını anlatır. Bunu duyunca Resul ne yapacağını bilemez. Sonra ona bir koyun vermeyi teklif eder. Ancak doğan bu teklifi kabul etmez. Resul daha sonra güvercine karşılık doğana kendi etinden vermek ister. Doğan bunu kabul eder. Sahabiler mahzun bir şekilde etrafına toplanmıştır. Hz. Muhammed bıçağı eline alır ve mübarek koluna çalar. Fakat bıçak kesmez. Çünkü Hak Taala bıçağa kesmemesini buyurmuştur. Resul ne yapacağını bilmez halde ağlamaya başlar. O sırada güvercin ve doğan Allah'ın emriyle suret değiştirir. Güvercin Cebrail, doğan ise Mikail olur. İkisi de gelip Resul'ün elini öper ve Hak tarafından onun şefaatinin sınamak üzere gönderildiklerini beyan ederler.

Bir dua ile biten kıssanın sonunda "Kirdecî ° Alf" mahlası kayıtlıdır:

Diñleyenler âzâd olsun şamudan
Uçmağına öñdin girsin şamudan (1843)

Bunı elden Kirdeci ° Alī-durur
 Konyada Mevlānānıñ yāri-durur (1844)

Temmet

Bu başlık altında Hz. Muhammed’in doğumunun anlatıldığı 4 manzume bulunmaktadır:

İlk şiir peygambere övgü mahiyetinde 13 dörtlükten oluşmuş ve 8’li hece vezniyle kaleme alınmıştır. Şiirin ilk dörtlüğünde “Mevlūd ayı geldi yine” olarak geçen nakarat, diğer dörtlüklerin sonunda “Toğduğı ay geldi yine” şeklindedir.

İkinci şiir yine 8’li hece vezniyle yazılmış 8 dörtlükten müteşekkildir. Bir ve altıncı dörtlüklerin son mısraında “Şafā geldi mevlūd ayı” yazılıyken diğer dörtlüklerde “Mevlūd ayı geldi yine” nakaratı mevcuttur. Ayrıca şiirin sonunda mahlas olarak “**Derviş Yūnus**” ismi kayıtlıdır.

Hız. Muhammed’in doğumunda meydana gelen mucizelerin anlatıldığı üçüncü şiir “Muhammed toğduğı gice” nakaratlı olup sonuna “**Yūnus**” mahlası kaydedilmiştir. Ancak son dörtlük dua mahiyetindedir ve bunda nakarat yoktur. 8’li hece vezniyle kaleme alınmış olan bu şiir 8 dörtlükten oluşmaktadır.

Dördüncü şiirin nakaratı “Muhammed toğduğı ay toğdı yine” şeklindedir. Bu şiir 11’li hece vezniyle ve 8 dörtlük halinde yazılmıştır.

Hazā Destān-ı Geyik

Mesnevi giriş mahiyetinde kabul edilebilecek beyitlerle ve Besmele zikri ile başlar:

Evvel Allāh adını yād idelüm
 Kaygulu gönülleri şād idelüm (1919)

Başlayalum söze çün Allāh diyü
 Evvelinde faẓl-ı Bismi’ llāh diyü (1920)

Bu başlık altında Hz. Muhammed ile ilgili “Geyik Destanı” anlatılmıştır. Bölüm 100 beyitten müteşekkildir. Bu destan mecmuada daha önceki 53b-56a varaklarında da geçmektedir. Her iki hikāye “Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilün” kalıbıyla yazılmıştır ve iki metinde de “**Şadre’d-dīn**” mahlası bulunmaktadır. Aynı olay anlatılmasına rağmen söz konusu iki metinde bazı ifade ve bilgi farkları göze çarpmaktadır.

Daha önce geçen destanda Hz. Muhammed mihrabında otururken beş on atının geldiğini görür ancak bu bölümde gelenlerin kırk atlı oldukları söylenir. İlk destanda geyiğin Medine dağında, bu destanda ise Mekke dağında kuzuladığı bildirilmektedir.

Ayrıca bu destan diğerine göre daha teferruatlı bir anlatıma sahiptir. İlk destanda Hz. Muhammed geyiği görüp peygamberliğini anlatması için onu çözmelerini istemesi üzerine kâfirler başta inanmamakla birlikte sonra geyiği çözmüştür. Geyik de dile gelip anlatmıştır. Bu destanda ise kâfirler geyiği çözer fakat kaçmaması için boynunun bağını sıkıca tutar. Hz. Muhammed boynunu da çözmelerini isteyince kâfirler boynu çözülürse geyiğin kaçacağını söyler. Hz. Muhammed geyik kaçarsa kendisini tutmalarını söyleyerek kâfirleri geyiğin boynunu çözmeye ikna eder.

Hatime kısmında şairin mahlasına, Hz. Peygamber'e salavat isteğine ve duaya yer verilmiştir:

Nefsiñi iyle Müselmân **Şadre'd-dîn**

Ki olasın şamu odundan emîn (2014)

Tamām oldı ol mu^c cizât hem gine

Vir şalavât Muştafânuñ nûrına (2016)

Oğuyanı diñleyeni yazanı

Rağmetiñle yarlıgagil yâ Ğanî (2017)

Her kim diler çok rağmet kazana

Üç Fâtiha okuya bunu yazana (2018)

Hazā Şükr-i Nām Bismillāhi' r-raḥmani' r-raḥīm ve bihi Nesta' inū

Bu bölümde ilk 75 beyit “Mefā' ilün Mefā' ilün” kalıbıyla yazılmış olup Zaifi'nin Pendname adlı eserinin bir bölümü olarak düşünülmektedir.

Kalan 12 dörtlükte “Yunus Emre” ve “Murad” mahlasları dikkat çekmekle birlikte şiirlerin mısraları birbirine karışmıştır.

C. MECMUANIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Mecmuamızın sayfaları 15 satır 2 sütundan oluşmaktadır. Talik ve nesih olmak üzere mecmuada iki farklı yazı tipi kullanılmıştır. Mesnevilerin başlıklarının bazıları siyah bazıları ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Başlıklarda “Der Beyan...”, “Matlab...”, “Haza...”, “Temmet...” gibi ibareler kullanılmıştır. Bunlardan en fazla tercih edilen 11 başlıkta kullanılan “Der Beyan...” ifadesidir.

1. Nazım Şekilleri

Mecmuadaki şiirler beyit ve dördlüklerden oluşmaktadır. Genellikle dini kıssaların anlatımında beyitler, nasihat ve dua içeren şiirlerde dördlükler kullanılmıştır. Bunlardan beyitler halinde yazılanlar mesnevi, dördlükler halinde yazılanlar ise koşma nazım şekliyle kaleme alınmıştır.

2. Vezinler

Çalışmamıza konu olan mesnevi mecmuasında hem hece hem de aruz vezni kullanılmıştır. Mesnevi nazım şekline bağlı olarak genellikle olaya dayalı dini hikâyeler aruz vezni ile kaleme alınmıştır. Bunlar içerisinde en çok kullanılan aruz vezni Hezec bahrinden “*Mefâ’ilün Mefâ’ilün Fe’ülün*”dür. Ayrıca bazı bölümlerde iki farklı vezin kullanılmıştır. Örneğin “*Matlab-ı Veys’el-Ķarānî*” mesnevisi yine “*Mefâ’ilün Mefâ’ilün Fe’ülün*” kalıbıyla yazılmış olup baş ve son kısmında ise “*Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün*” kalıbı kullanılmıştır.

Hece vezninin tercih edildiği şiirler halk edebiyatı ürünlerinden olan ilahi ile nasihat ve dua içeren “Temmet” başlıklı bölümdekilerdir.

Mecmuadaki mesneviler ve kullanılan vezinler için (bk. Tablo 3).

Başlık	Bahir	Vezin
Hikâyet-i İbrâhîm ° Aleyhi’s-selâm Sâre-y-ile Hâcer Ahvâlin Beyân İder	Bahr-i Hezec	.---/.---/--
Faşl-ı Hikâyet Hâceri ve İsmâ’îli Alup Gidüp Yabâne Bırağup Zemzem Çıkdığını Beyân	Bahr-i Hezec	.---/.---/--
Bu Hikâye Anı Beyân İder Kim Hâzret-i İbrâhîm İsmâ’îl[i] Ķurbân İtdigin ve Şarâ ile Hâceri	Bahr-i Hezec	.---/.---/--
Matlab-ı Câbiri Enşârî Râdiyallâhu Anh ve Mu° cizât-ı Muḥammed Muştafâ Şallallâhu ° Aleyhi Ve’s-sellem	Bahr-i Remel	-.---/-.---/-.--
Matlab-ı Sebeb-i Vefât-ı Hüseyn	Bahr-i Hezec	.---/.---/--
Eş-şartü’s-şâni	Bahr-i Hezec	.---/.---/--
Eş-şartü’s-sâlis	Bahr-i Hezec	.---/.---/--
Ziyâret-i Ķuds-i Mübârek ve Medḥ-i Ķuds-i Mübârek	Bahr-i Hezec	.---/.---/--
Der beyân-ı Mescid-i Aḳşâ	Bahr-i Hezec	.---/.---
Der Beyân-ı Taht-ı Ka° betu’llâh ve Medḥ-i Halîlu’llâh	Bahr-i Hezec	.---/.---/--

Der Beyân-ı Taht-ı Ka° betu'llâh	Bahr-i Hezec	.---/.---
Der Beyân-ı Medh-i Tarîk-ı Hicâz	Bahr-i Hezec	.---/.---/..
Der Beyân-ı Medh-i Medîne-i Münevvere		8'li hece
Der Beyân-ı Ravzatü'n-Nebî ° Aleyhi's-selâm	Bahr-i Hezec	.---/.---/..
Der Beyân-ı Ravza-i Resûlu'llâh		5'li hece
Der Beyân-ı Hıttâb-ı Ravza-i Resûlu'llâh	Bahr-i Hezec	.---/.---/..
Der Beyân-ı Medh-i Ka° betu'llâh	Bahr-i Remel	-.---/-.---/-.---
Der Beyân-ı Vedâ° -ı Ka° betu'llâh	Bahr-i Remel	-.---/-.---/-.---
İlâhî		10'lu hece
Maṭlab-ı Veys'el-Ḳarânî	Bahr-i Remel	-.---/-.---/-.---
	Bahr-i Hezec	.---/.---/..
Der Beyân-ı Muḥammed Ḥanîfî	Bahr-i Remel	-.---/-.---/-.---
Hazâ Dastân-ı Geyik	Bahr-i Remel	-.---/-.---/-.---
Rûḥ-Pâk Muḥammed Şalavât	Bahr-i Remel	-.---/-.---/-.---
Hazâ Destân-ı İbrâhîm	Bahr-i Remel	-.---/-.---/-.---
Başlıksız Bölüm	Bahr-i Remel	-.---/-.---/-.---
Hazâ Destân-ı Gögercin	Bahr-i Remel	-.---/-.---/-.---
Temmet		8'li hece 11'li hece
Hazâ Destân-ı Geyik	Bahr-i Remel	-.---/-.---/-.---
Hazâ Şükr-i Nâm Bismillâhî° r-raḥmanî° r-raḥîm ve bihi Nesta° ın	Bahr-i Hezec	.---/.---

Tablo 4: Çalışmamızdaki Bölümlerin Vezinleri

3. Kafiye ve Redif

Mecmuanın incelediğimiz kısmında 14 mesnevi bulunmaktadır. Halk arasında teşekkül eden, halkı eğitmek amacıyla daha çok sözlü olarak okunan bu mesnevilerde kafiye sadece göz için değil, kimi zaman da kulak için yapıldığı görülmektedir. Özellikle “ç, ş”, “l, r”, “l, n”, “t, d” sesleri arasındaki kafiye bu hususta dikkat çekicidir.

Mecmuadaki kafiye-yeler Türkçe, Arapça, Farsça gibi çeşitli dildeki kelimelerden oluşmasına rağmen Türkçenin hakimiyeti söz konusudur.

Aşağıda tablolarla mesnevilerin kafiye ve redifleri gösterilmiştir. Kafiye kelimelerinin ait olduğu dil Türkçe ise “T”, Arapça ise “A”, Farsça ise “F” şeklinde belirtilmiştir.

Ayrıca tablolardan elde edilen veriler grafiklere dönüştürülerek mecmuanın kafiye-yelerindeki dil tercihi açıklanmaya çalışılmıştır. Grafikte kafiye kelimesinin kökeni, söz konusu mesnevide geçtiği sayı ve bu mesnevide diğer dillere göre yüzdelik oranı ile sunulmuştur. Kafiye-nin bulunmadığı, ahengin redifle sağlandığı beyitler ise grafikte “R” şeklinde adlandırılmıştır.

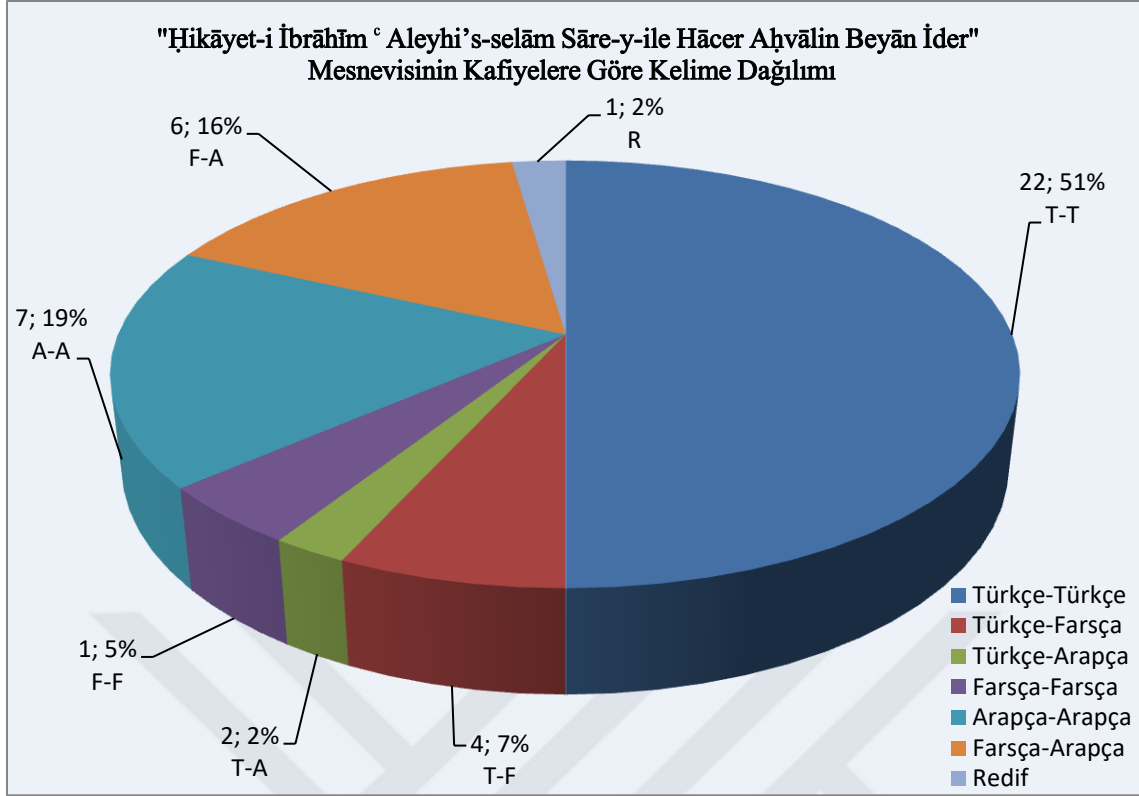
Hikâyet-i İbrâhîm ° Aleyhi's-selâm Sâre-y-ile Hâcer Aḥvâlîn Beyân İder			
Beyit Nu.	Kafiye	Redif	Kelime Kökeni
1	bağış iş	-ladî ol -ledî ol	T-T
2	otur	-dî	T-T

	getür	-di	
3	fütüvvet mürüvvet	- -	A-A
4	yi di	-mezdi hergiz -mezdi hergiz	T-T
5	id gid	-erdi -erdi	T-T
6	maḥdûm	-	A-A

	ma [°] lūm	-	
7	lū [°] lū [°] māh-rū	- -	A-F
8	ek dik	-ilmiş -ilmiş	T-T
9	yārān mercān	- -	F-A
10	nūr manzūr	- -	A-A
11	Şāre yāre	- -	A-F
12	yat git	-miş -miş	T-T
13	an ziyān	-ı -ı	T-F
14	ġam-ġīn kīn	- -	F-F
15	oġlan perīşān	- -	T-F
16	begler yigler	- -	T-T
17	kat devlet	-ımdan -ümden	T-A
18	° azīz mūmeyyiz	- -	A-A
19	- -	dīn dīn	-
20	it tut	-mek gerekmez -mağ gerekmez	T-T
21	gel ol	-mez -maz	T-T
22	şay koy	-mağ gerekmez -mağ gerekmez	T-T
23	vefā cefā	-sı -sı	A-A
24	inan ṭayan	-ma zinhār -ma zinhār	T-T
25	oġlan tābān	- -	T-F
26	sa [°] ādet	-	A-A

	siyādet	-	
27	şādı adı	- -	F-T
28	kīn dīn	-i -i	F-A
29	dōġ sōġ	-mege vardı -mege vardı	T-T
30	kaç geç	-dı Hācer -di Hācer	T-T
31	yürü sürü	-rdi -rdi	T-T
32	bil bul	-meyeler -mayalar	T-T
33	zamān an	-dan -dan	A-T
34	yoru sürü	-rlar -rlar	T-T
35	gel kıl	-di -dı	T-T
36	oġlan cān	-ı ile -ı ile	T-T
37	gid id	-eyin -eyin	T-T
38	şāh Allāh	- -	F-A
39	tut it	-ġıl -gil	T-T
40	bil kıl	- -	T-T
41	celālet risālet	- -	A-A
42	eflāk ḥāk	- -	A-F
43	şan utan	-ma -ma	T-T

Tablo 5: "Hikāyet-i İbrāhīm ° Aleyhi's-selām Sāre-y-ile Hācer Aḥvālın Beyān İder" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri

Tablo 6: "Hikāyet-i İbrāhīm ° Aleyhi's-selām Sāre-y-ile Hācer Aḥvālın Beyān İder" Mesnevisinin Kafiylere Göre Kelime Dağılım Grafiği

Faşl-ı Hikāyet Hāceri ve İsmā° İli Alup Gidüp Yabāne Bırağup Zemzem Çıkıldığını Beyān			
Beyit Nu.	Kafiye	Redif	Kelime Kökeni
44	Şāre yāre	-	A-F
45	anı nişānı	-	T-F
46	öl ol	-sün -sun	T-T
47	ol bil	-dı -di	T-T
48	anı nişānı	-	T-F
49	gīt it	-diler anlar -diler anlar	T-T
50	gid id	-erdi -erdi	T-T
51	işāret beşāret	-	A-A
52	iriş düş	-di -di	T-T
53	daḥı āḥı	-	T-F
54	-	-suz yir	-

	-	-suz yir	
55	dön sürün	-di -di	T-T
56	gid id	-ersün -ersün	T-T
57	dirdi di		T-T
58	-	-madı hiç -medi hiç	-
59	mı bunı	buyurdi buyurdi	T-T
60	ol yol	-	T-T
61	-	-rse itsün -rse itsün	-
62	derḥāl aḥvāl	-	F-A
63	bil kıl	-ürsün -ursun	T-T
64	otur götür	-dı -di	T-T
65	-	-dı -di	-
66	kal kıl	-dum dirīgā -dum dirīgā	T-T

67	- -	- -	-
68	- -	- -	-
69	tır ur	-dı -dı	T-T
70	iş teşvîş	- -	T-A
71	çâresi ne çâresine	- -	F-F
72	bırak bak	-dı -dı	T-T
73	çâre yâre	- -	F-F
74	bak yak	-dı -dı	T-T
75	kal kıl	-dı -dı	T-T
76	segir yügür	-dür -dür	T-T
77	Dānā ana	- -	F-T
78	kabûl bol	it it	A-T
79	gel ol	-di -dı	T-T
80	ol mağbûl	- -	T-A
81	depin in	-miş -miş	T-T
82	aç diş	-ilmiş -ilmiş	T-T
83	bağ çağ	-ladı Hâcer -ladı Hâcer	T-T
84	zemzem dem	- -	A-F
85	kan dön	-dı -di	T-T
86	git it	-di -di	T-T
87	toy tuy	-dı -dı	T-T
88	emzür gör	-di oğlan -di oğlan	T-T
89	çok tok	- -	T-T
90	kal kıl	-dı -dı	T-T
91	üş düş	-di -di	T-T
92	tut üt	-dı Hâcer -di Hâcer	T-T
93	kuş hōş	- -	T-F

94	ni° met rahmet	- -	A-A
95	gel kal	-ürdi -urdu	T-T
96	birini dirdi	Hâcer Hâcer	T-T
97	tok yok	- -	T-T
98	geç göç	-erdi bir gün -erdi bir gün	T-T
99	kuş uruş	-lar -lar	T-T
100	beñzer inerler	- -	T-T
101	ol yol	- -	T-T
102	gel bul	-diler tîz -dılar tîz	T-T
103	tañla añla	-dılar hem -dılar hem	T-T
104	hatun şatun	- -	T-T
105	- -	bu bu	-
106	kerâmet selâmet	- -	A-A
107	bırak ak	-dı -dı	T-T
108	şu kamu	bizümdür bizümdür	T-T
109	iç karış	-di -dı	T-T
110	kâr uş-vâr	- -	F-F
111	- -	akıdımış akıdımış	-
112	şovuğ yok	-dur -dur	T-T
113	ulu hûlu	hatun hatun	T-F
114	ay bay	-a beñzer -a beñzer	T-T
115	çık ak	-mış -mış	T-T
116	an cân	-ları anda -ları anda	T-F
117	cemâ° at be-gâyet	- -	A-A
118	kal kıl	-mışlar imiş -mışlar imiş	T-T
119	ol buñal	-maz -maz	T-T
120	- -	ķondılar anlar ķondılar anlar	-

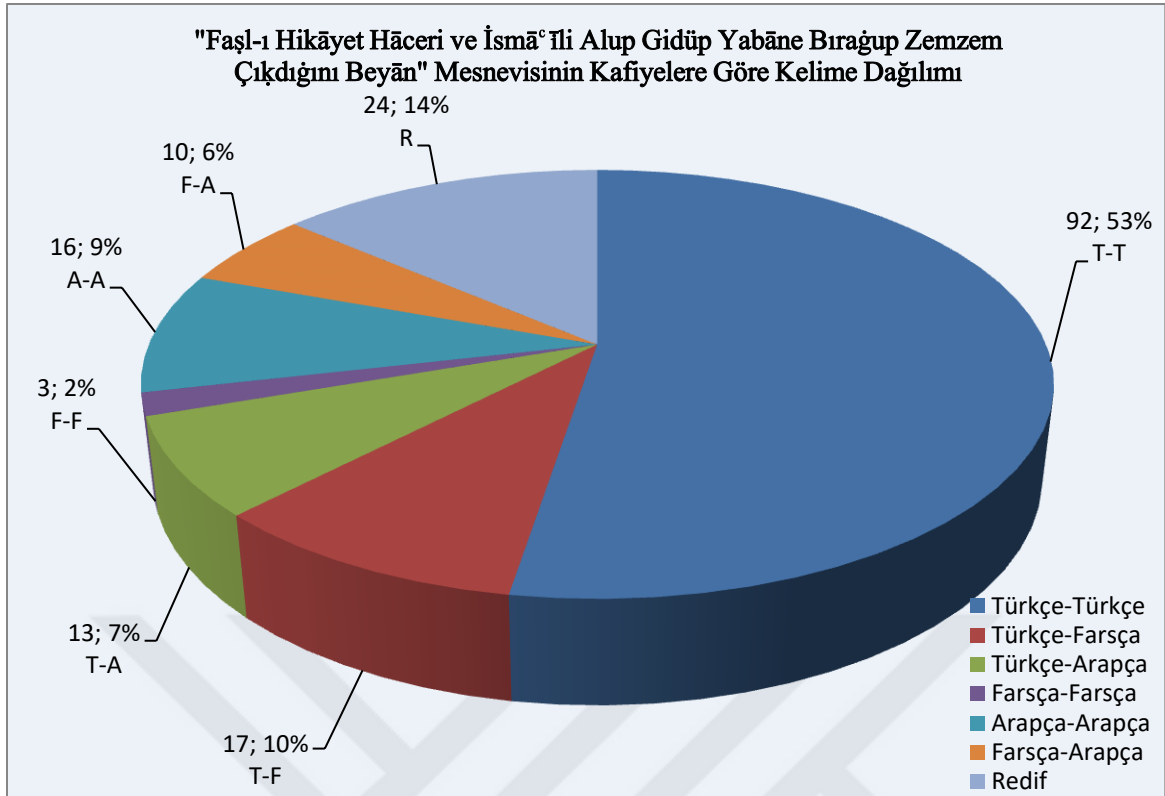
121	° azīze bize	- -	A-T
122	iç şaç	-üñ -uñ	T-T
123	tüken in	-mez -mez	T-T
124	çok tok	- -	T-T
125	git it	-mek olmaz -mek olmaz	T-T
126	vir tūr	-elüm -alum	T-T
127	hōş uş	yir yir	F-T
128	hep ağleb	- -	T-A
129	çok yok	- -	T-T
130	geçivir vir	-di -di	T-T
131	ayr buyr	-uğ -uğ	T-T
132	ol bul	-asız -asız	T-T
133	baş iş	-ladı anlar -ledi anlar	T-T
134	° imāret istirāhat	- -	A-A
135	bünyād ad	- -	A-T
136	- -	-dı -di	-
137	қан yābān	-dadur ol -dadur ol	T-F
138	gel ol	-mez -maz	T-T
139	ol yol	- -	T-T
140	beg yig	-dür atañ -dür atañ	T-T
141	ana dāne	ne dirsın ne dirsın	T-F
142	halīk rāzık	-in -in	A-A
143	dürlü ulu	- -	T-T
144	koça hoca	- -	T-F
145	muğayyer muğayyer	- -	A-A
146	° ināyet nihāyet	- -	A-A
147	yig beg	-dür -dür	T-T

148	anı cānı	- -	T-F
149	ma° lūm mefhūm	- -	A-A
150	düş- aş-	-di -di	T-T
151	destūr nicedür	- -	F-T
152	- -	nice nice	-
153	destūr dur	- -	F-T
154	- -	-yesin -yesin	-
155	kayır gel	-asın -esin	T-T
156	- -	şāh [şāh]	-
157	sür gör	-di -di	T-T
158	- -	-ı mergüb -i mergüb	-
159	gel kal	-en dir -an dir	T-T
160	bil gel	-mez -mez	T-T
161	var şor	-ayım -ayım	T-T
162	tūr gör	-ur-idi -ür-idi	T-T
163	işi aşı	- -	T-T
164	oğlan tābān	- -	T-F
165	öp şap	-di -dı	T-T
166	- -	-rlər -rlər	-
167	Hācer evler	- -	A-T
168	nı diri	-ce -ce	T-T
169	° ālem ādem	- -	A-A
170	- -	-lamamış mı -lamamış mı	-
171	Kerīm Raḥīm	-e -e	A-A
172	şor gör	-arsın -ürsin	T-T
173	kul maḡbūl	- -	T-A
174	şor tūr	-mağ gerekmez -mağ	T-T

		gerekmez	
175	- -	-uñ -uñ	-
176	kelāmı ola mı	- -	A-T
177	sen ben	- -	T-T
178	°ālem hem	- -	A-F
179	bil gel	-mez olur mı -mez olur mı	T-T
180	ata ata	oğlın oğlın	T-T
181	muḥabbet müveddet	- -	A-A
182	bil al	-di -dı	T-T
183	el ḥāl	-in -in	T-A
184	- -	-dı oğlın -di oğlın	-
185	kat ḥizmet	-ına ine	T-A
186	ayağ toprağ	-in öpi -in öpdi	T-T
187	- -	oldı oldı	-
188	Şāre yāre	- -	A-F
189	anuñ ziyānuñ	- -	T-F
190	siz tīz	- -	T-F
191	şāh Allāh	- -	F-A
192	aş baş	-dı -dı	T-T
193	gömül ol	-di -dı	T-T
194	il bil	- -	T-T
195	- -	-dı Hācer -dı Hācer	-
196	üş düş	-di -di	T-T
197	maḥdūm ma°lūm	- -	A-A

198	çıkar vir	-dı -di	T-T
199	üleş ulaş	-dirdi ḥaḳa -dirdi ḥalka	T-T
200	ḥürmet °izzet	eyleñ eyleñ	A-A
201	unut it	-mazam ben -mezem ben	T-T
202	Allāh gāh	- -	A-F
203	- -	-di -di	-
204	esen sen	ol ol	T-T
205	git yit	-di -di	T-T
206	Şāre yāre	- -	A-F
207	ir dür	-işmiş -işmiş	T-T
208	°acāyib şāḥib	- -	A-A
209	- -	kılsun kılsun	-
210	kār izḥār	- -	F-A
211	iḳdām i°lām	kıldı kıldı	A-A
212	- -	toy toy	-
213	at heyhāt	- -	T-A
214	ekşi yaḥşı	- -	T-T
215	keşkek börek	-ler -ler	A-T
216	düz ez	-di -di	T-T
217	- -	-dılar hep -dılar hep	-
218	Allāh şāh	çok çok çok çok	A-F

**Tablo 7: "Faşl-ı Hikāyet Hāceri ve İsmā°ili Alup
Gidüp Yabāne Bırağup Zemzem Çıkdığını Beyān"
Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri**

Tablo 8: "Faşl-ı Hikāyet Hāceri ve İsmā'īl Alup Gidüp Yabāne Bırağup Zemzem Çıkdığını Beyān" Mesnevisinin Kafiylere Göre Kelime Dağılım Grafiği

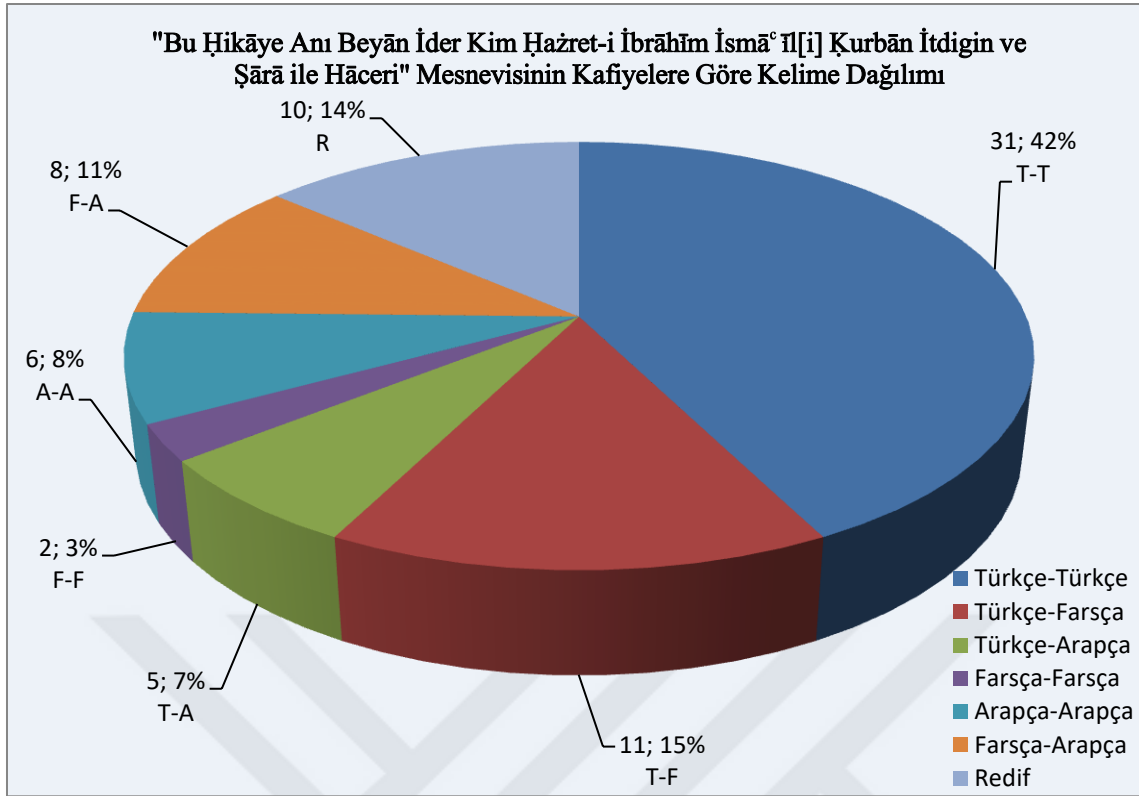
Bu Hikāye Anı Beyān İder Kim Hāzret-i İbrāhīm İsmā'īl[i] Kurbān İtdigin ve Şārā ile Hāceri			
Beyit Nu.	Kafiye	Redif	Kelime Kökeni
219	° ālem dem	- -	A-F
220	ferāğat ° ibādet	- -	A-A
221	kurbān cān	- -	A-F
222	ṭur vir	-dı -di	T-T
223	ṭur vir	- -	T-T
224	kurbān cān	- -	A-F
225	hāy şay	- -	F-T
226	nā-çār yār	- -	F-F
227	- -	-diler -diler	-
228	ayru māh-rū	- -	T-F
229	derhāl hāl	- -	F-A

230	işit iş it	-di -di	T-T
231	ayağ yañağ	-in -in	T-T
232	kat şoḥbet	-ında -inde	T-A
233	Hācer acar	- -	A-T
234	an civān	-uñ -uñ	T-F
235	gid id	-erüz biz -erüz biz	T-T
236	dürüş kuş	-di -dı	T-T
237	git eyit	-di -di	T-T
238	n° kurbān	ider ider	T-A
239	ata ata	- -	T-T
240	an civān	-ı -ı	T-F
241	uş ḥoş	- -	T-F
242	nāçār mürdār	- -	F-F

243	gid id	-er -er	T-T
244	an ziyān	-ı -ı	T-F
245	şuc güc	-um ne -üm ne	T-T
246	- -	-gil -gil	-
247	ben sen	- -	T-T
248	ata nite	- -	T-T
249	gör vir	-düm -düm	T-T
250	- -	-rsin -rsin	-
251	git it	- -	T-T
252	Allāh şāh	- -	A-F
253	eyle söyle	-r -r	T-T
254	tut od	- -	T-T
255	at ḥabīsāt	- -	T-A
256	at it	-dı -di	T-T
257	- -	atarlar atarlar	-
258	var gör	-dılar anlar -diler anlar	T-T
259	- -	-rsin -rsin	-
260	gör şor	- -	T-T
261	an cān	-ı -ı	T-F
262	ol bil	-duñ -düñ	T-T
263	- -	gör gör	-
264	ta° līm teslīm	- -	A-A
265	melek felek	-ler -ler	A-A
266	ata tuta	- -	T-T
267	işler işler	- -	T-T
268	rızā każā	-yı -yı	A-A

269	bıçağ ayağ	-in -in	T-T
270	çal kal	-dı -dı	T-T
271	yañıl çal	-diñ -diñ	T-T
272	- -	-amazsın -amazsın	-
273	kan efgān	- -	T-F
274	degil ağlamağıl	di di	T-T
275	maḳşūd ma° būd	-a irişdi -a irişdi	A-A
276	vaşıyyet niyyet	- -	A-A
277	sür keser	-di -di	T-T
278	- -	ḳaldı vāleh ḳaldı vāleh	-
279	çal açıl	-dı -dı	T-T
280	faḳīr ḳaḳır	-sin -sin	A-T
281	an sen	-ı -i	T-T
282	- -	- -	-
283	uş güş	Allāu eber Allāhu ekber	T-F
284	getür götür	-di -di	T-T
285	an cān	-ı -ı	T-F
286	derḥāl aḥvāl	- -	F-A
287	baş kes	-dı -di	T-T
288	- -	-dı didi Allāhu ekber -dı didi Allāhu ekber	-
289	cān ḳurbān	- -	F-A
290	uçmağ bāğ	içinde içinde	T-F
291	şādān ḳurbān		F-A

Tablo 9: "Bu Hikāye Anı Beyān İder Kim Hazret-i İbrāhīm İsmā° il[i] Ḳurbān İtdigin ve Şārā ile Hāceri" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri

Tablo 10: "Bu Hikāye Anı Beyān İder Kim Hazret-i İbrāhīm İsmā' ıl[i] Kırbān İtdigin ve Şārā ile Hāceri" Mesnevisinin Kafiyelele Gōre Kelime Dağılım Grafiğı

Maṭlab-ı Cābiri Raḍiyallāhu Anh ve Mu' cizāt-ı Muḥammed Muṣṭafā Şallallāhu 'aleyhi Ve's-sellem			
Beyit Nu.	Kafiye	Redif	Kelime Kökeni
292	gir dir	-elüm -elüm	T-T
293	-ıla kıla	- -	T-T
294	eyle söyle	-di -di	T-T
295	meger haber	- -	F-A
296	gez kaz	-elüm -alum	T-T
297	revān zamān	- -	F-A
298	cān şāzumān	- -	F-F
299	eyle söyle	-di -di	T-T
300	ṭa' ām hümām	- -	A-A
301	aş taş	- -	T-T
302	hemān cān	- -	F-F
303	boğazla	-dı	T-T

	eyle	-di	
304	- -	revān revan	-
305	ṭa' ām hümām	- -	A-A
306	ḳamu amū	- -	T-A
307	zamān revān	- -	A-F
308	diñle añla	-gil -ğıl	T-T
309	cān zamān	- -	F-A
310	işit iş it	- -	T-T
311	- -	ola ola	-
312	n' id id	-elüm -elüm	T-T
313	çok yok	- -	T-T
314	al gel	-dılar -diler	T-T
315	yok çok	- -	T-T
316	ṭa' ām atam	- -	A-T
317	ḳurbān	-eylegil	A-F

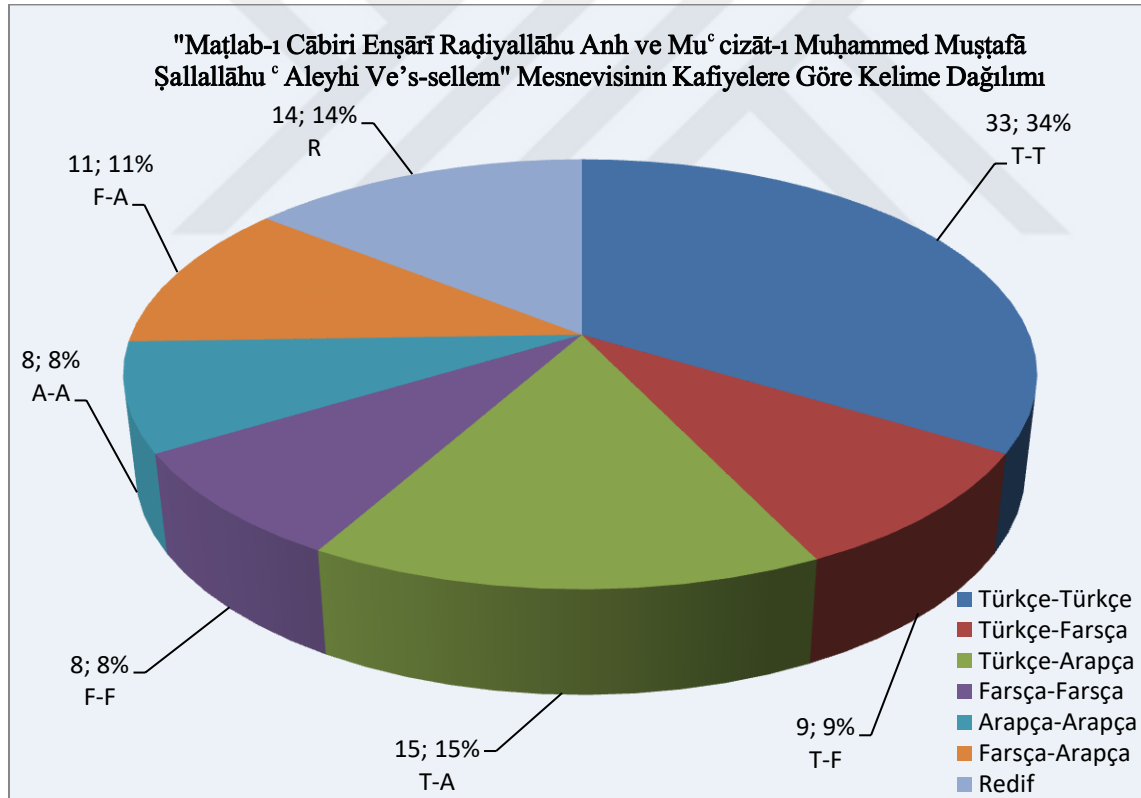
	biryān	-eylegil	
318	cān şāzumān	- -	F-F
319	yāqīn hemīn	- -	A-F
320	daḥī aḥī	- -	T-T
321	yāre pāre	- -	F-F
322	kıl çal	-mazam -mazam	T-T
323	çekem dem	- -	T-F
324	kurbān biryān	-olalum -olalum	A-F
325	yāre buraya	- -	F-T
326	dī eyli	-ye -ye	T-T
327	fetā [ala]	- -	A-T
328	- -	-ını -ini	-
329	bulış helālleş	-dılar -diler	T-A
330	cān hemān	- -	F-F
331	boğazla ağla	-dı -dı	T-T
332	yāre bişüre	- -	F-T
333	belā bile	- -	A-T
334	düş biş	-diler -diler	T-T
335	tīz hīz	- -	F-F
336	kuzıları etleri	- -	T-T
337	ulu deli	- -	T-T
338	n° id id	-eyüm -eyüm	T-T
339	- -	-benim -benim	-
340	- -	-eyim -ayım	-
341	- -	-ları -ları	-
342	- -	-diler -dılar	-
343	eti ° ibreti	- -	T-A
344	Resül ol	- -	A-T

345	ta° ām hümām	- -	A-A
346	koyun an	-ı -ı	T-T
347	Cābir yir	-e -e	A-T
348	yi oynı	-yeler -yalar	T-T
349	- -	eve eve	-
350	n° ol ol	-duğımı -duğımı	T-T
351	nigār yār	- -	F-F
352	- -	-di -di	-
353	er mu° teber	- -	T-A
354	senüñ cānuñ	- -	T-F
355	halk baç	- -	A-T
356	ide fedā	- -	T-A
357	cānum benüm	- -	F-T
358	kurbān biryān	oldılar oldılar	A-F
359	ağla tāğla	-dı -dı	T-T
360	aç ağlaş	-dılar -dılar	T-T
361	n° id id	-elüm -elüm	T-T
362	kat hazret	-ına -ine	T-A
363	yi gitmi	-yeler -yeler	T-T
364	- -	-eyim -ayım	-
365	zamān revān	- -	A-F
366	Cābire yerā	- -	A-A
367	sañ oğullaruñ	-a -a	T-T
368	cān fiğān	- -	F-F
369	vākı° a kātı° a	- -	A-A
370	zamān hemān	- -	A-F
371	kat hazret	-ına -ine	T-A
372	nidā	-	A-T

	oda	-	
373	hemân zamân	- -	F-A
374	getür yitür	-diler -diler	T-T
375	oğlan cân	-lara -lara	T-F
376	hõş tuş	- -	F-T
377	Zü'l-celâl bî-mişâl	- -	A-A
378	var ızhâr	eyleyen eyleyen	T-A
379	vir bitür	-en -en	T-T
380	- -	qabûl qabûl	-
381	ol gel	-a -e	T-T

382	bağ yak	-mağıl -mağıl	T-T
383	- -	hazretin hazretin	-
384	- -	-lara -lara	-
385	ten cân	-leri -ları	T-F
386	- -	-diler -dılar	-
387	° ayân zamân	- -	A-A
388	-çün gün	- -	F-T
389	hayât eş-şalât	- -	A-A

Tablo 11: "Maṭlab-ı Cābiri Enşārî Raḍiyallāhu Anh ve Mu'cizāt-ı Muḥammed Muştafā Şallallāhu ° Aleyhi Ve's-sellem " Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri

Tablo 12: "Maṭlab-ı Cābiri Enşārî Raḍiyallāhu Anh ve Mu'cizāt-ı Muḥammed Muştafā Şallallāhu ° Aleyhi Ve's-sellem " Mesnevisinin Kafiye ve Rediflere Göre Kelime Dağılımı Grafiği

Maṭlab-ı Sebeb-i Vefāt-ı Hüseyn			
Beyit Nu.	Kafiye	Redif	Kelime Kökeni

390	taḥrîr taḥrîr	İdeyin ideyin	A-A
391	çık yık	-dı -dı	T-T

392	Yezīd pelīd	-üñ -üñ	A-F
393	- -	Kim kim	-
394	eyle söyle	- -	T-T
395	olur götür	-sa -se	T-T
396	ben sen	- -	T-T
397	it git	- -	T-T
398	söz yüz	-i -i	T-T
399	fūrāvān nādān	- -	F-F
400	bun ben	-ı -i	T-T
401	ben an	-i -ı	T-T
402	- -	-eyin -eyin	T-T
403	sözi özi	- -	T-T
404	- -	-ı -ı	-
405	ķavl aşl	-ı yalandur -ı yalandur	A-A
406	bil ķıl	-gil -ġıl	T-T
407	sözi özi	- -	T-T
408	- -	yazdı yazdı	-
409	añ sañ	-a -a	T-T
410	iriş buş	-di -dı	T-T
411	an cān	-dan -dan	T-F
412	getürsün andan	- -	T-T
413	- -	- -	-
414	- -	- -	-
415	gönder ireler	- -	T-T
416	- -	-alar -eler	-
417	- -	-lar -ler	-
418	- -	- -	-
419	-	-	-

	-	-	
420	vir buyur	-di -dı	T-T
421	Şām An	-dan -dan	A-T
422	bil ol	-diler hep -dılar hep	T-T
423	- -	- -	-
424	bil gel	-esin -esin	T-T
425	eyle bağla	-yevüz -yavuz	T-T
426	anı cānı	- -	T-F
427	bükül gel	-di -di	T-T
428	- -	-inde -ında	-
429	tur sür	-dı -di	T-T
430	- -	- -	-
431	cān mercān	- -	F-A
432	biliñüz yalıñuz	- -	T-T
433	ir gör	-meyeydim -meyeydim	T-T
434	n° ol gel	-aydı -eydi	T-T
435	bil sil	- -	T-T
436	- -	-nde -nda	-
437	it yarat	-di -dı	T-T
438	ir var	-esin -asın	T-T
439	tur ur	- -	T-T
440	il yir	-ine -ine	T-T
441	Ĥudā ķazā	-dan -dan	F-A
442	uyku ķayku	-sından -sından	T-T
443	yola bile	- -	T-T
444	yevmen cem° an	- -	A-A
445	- -	-dilerdi -dıldardı	-
446	- -	-di -dı	-

447	- -	-sız yir -sız yir	-
448	cān devrān	- -	F-A
449	kıl ol	-alum -alum	T-T
450	yazıl gel	-ana -ene	T-T
451	al buñal	-dı -dı	T-T
452	irebil yakıl	-ürdi -urdu	T-T
453	otur getür	-dı -di	T-T
454	bun an	-lar -lar	T-T
455	anı cānı	- -	T-F
456	söyle eyle	-diler hep -diler hep	T-T
457	yan cān	-ına -ına	T-T
458	giryān cān	- -	F-F
459	- -	- -	-
460	- -	- -	-
461	- -	-eydüm -eydüm	-
462	- -	-mege -mege	-
463	yas nās	- -	T-A
464	ol gel	-ana -ene	T-T
465	o bu	-lara -lara	T-T
466	- -	-di -di	-
467	leşker içler	-ine -ine	F-T
468	perīşān cān	- -	F-F
469	- -	-nda -nda	-
470	anı cānı	- -	T-F
471	ağla tağla	-yu vardı -yu vardı	T-F
472	ağla tağla	-mağlar -mağlar	T-F
473	an bun	-ı -ı	T-T
474	şāzān	-	F-F

	ḥandān	-	
475	añ sañ	-a -a	T-T
476	bil ol	-esin -asın	T-T
477	Cebra° ile söyle	- -	A-T
478	getür vir	-di -di	T-T
479	tol ol	-mış-idi -mış-idi	T-T
480	bek şak	-leñ -lañ	T-T
481	cān inan	- -	F-T
482	- -	idi idi	-
483	göz giz	-le dimişdi -le dimişdi	T-T
484	ḥāle bile	- -	A-T
485	- -	sen sen	-
486	gel bul	-ür -ur	T-T
487	- -	-mişdi -mişdi	-
488	var bul	-dum -dum	T-T
489	- -	-eyin -ayın	-
490	nefes ° abeş	-dür -dür	A-A
491	ğamın zemīn	-a -e	A-F
492	- -	- -	-
493	eyle ağla	-diler -dılar	T-T
494	ḥōş cüş	- -	F-F
495	giryān cān	- -	F-F
496	oğlan cān	-larıyla -larıyla	T-F
497	cān mercān	- -	F-A
498	iki biri	-si -si	T-T
499	cüvānān cān	- -	F-F
500	- -	beşerdi beşerdi	-
501	gel şa[rı]l	-diler ḥōş -dılar ḥōş	T-T

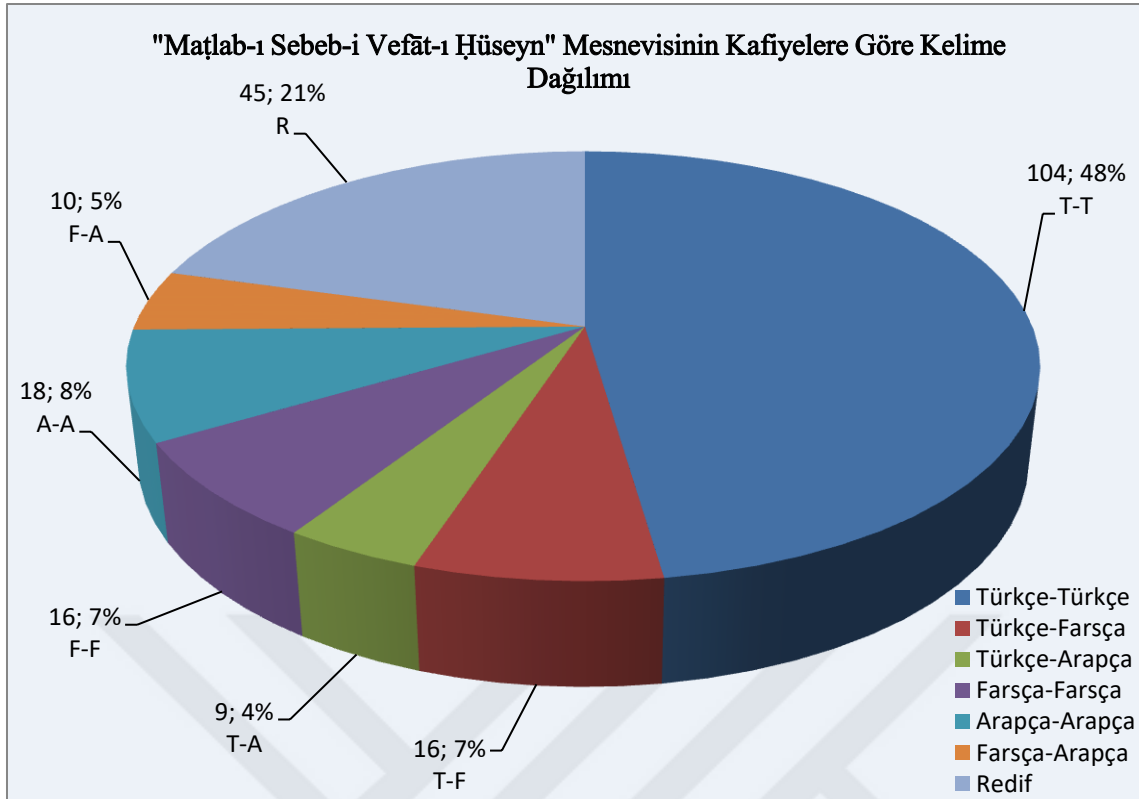
502	ağla eyle	-dılar -diler	T-T
503	ol gel	-aydı -eydi	T-T
504	bun yābān	-da -da	T-F
505	vir gör	-elüm -elüm	T-T
506	şarmaş ağlaş	-urlar -urlar	T-T
507	gel kıl	-di -dı	T-T
508	başı taşı	- -	T-T
509	felek melek	-ler -ler	A-A
510	ümme zürriyyet	-ini -ini	A-A
511	efgān kan	eylediler eylediler	F-T
512	- -	-imüz -imüz	-
513	biriyle bile	- -	T-T
514	hazret zürriyyet	-ini -ini	A-A
515	- -	-di -di	-
516	cān biryān	- -	F-F
517	bun gün	-lar -ler	T-T
518	cān kan	-ı -ı	F-T
519	- -	-di -di	-
520	çok yok	- -	T-T
521	iriş düş	-di -di	T-T
522	cān figān	-ı -ı	F-F
523	tal° at zürriyyet	-ini -ini	A-A
524	yalıñuz bilüñüz	- -	T-T
525	- -	-de -da	-
526	vir toyur	-eyin -ayın	T-T
527	gid id	-erem -erem	T-T
528	eyle ağla	-diler -dılar	T-T
529	iriş	-di	T-T

	görüş	-di	
530	- -	-lar -lar	-
531	himmet zürriyyet	-ini -ini	A-A
532	°aynuñ Hüseynüñ	- -	A-A
533	cān fūrāvān	- -	F-F
534	vara süvār[a]	- -	T-F
535	dağın yan	-dı -dı	T-T
536	gir çağır	-di -dı	T-T
537	hāriciler işler	- -	A-T
538	- -	-ersiz -arsız	-
539	dede ata	-m değil mi -m değil mi	T-T
540	bil kıl	-ürsüz -ursız	T-T
541	- -	- -	-
542	it git	-meseydi -meseydi	T-T
543	bunda ben de	- -	T-T
544	bun an	-ı -ı	T-T
545	- -	-da -de	-
546	merdān cān	- -	F-F
547	katı atı	- -	T-T
548	kaç iriş	-dı -di	T-T
549	düş üş	-di -di	T-T
550	aç düş	-dı -di	T-T
551	- -	-di -dı	-
552	şor sür	-dı -di	T-T
553	yit bit	-di -di	T-T
554	sür vir	-di -di	T-T
555	cānı figānı	- -	F-F
556	- -	-dı -di	-

557	git kat	-di -dı	T-T
558	çok yarağ	- -	T-T
559	- -	-di -dı	-
560	tur ur	-dı -dı	T-T
561	Hüseyni indi	- -	A-T
562	- -	-ına -ine	-
563	an hân	-uñ -uñ	T-T
564	cân imkân	- -	F-A
565	diz yüz	-in -in	T-T
566	- -	-di -di	-
567	var tur	-dı -dı	T-T
568	yaşı iş	- -	T-T
569	eyle ağla	-diler -dılar	T-T
570	- -	gitdi gitdi	-
571	cân ezân	- -	F-A
572	gel dön	-miş -miş	T-T
573	an fiğân	-ı -ı	T-F
574	giryân efgân	- -	F-F
575	an ezân	-ı -ı	T-A
576	gel kıl	-di -dı	T-T
577	giryân cân	- -	F-F
578	diril gel	-di -di	T-T
579	cân giryân	- -	F-F
580	an beden	-da -de	T-A
581	eyle söyle	-mege -mege	T-T
582	cân efgân	- -	F-F
583	şefkat zürriyyet	-ini -ini	A-A

584	di yi	-miş-idi -miş-idi	T-T
585	Cibrîl Bil	- -	A-T
586	Rahmân Cân	- -	A-F
587	- -	-dilerse benden -dilerse benden	-
588	dut at	-ayın -ayın	T-T
589	ben an	-den -dan	T-T
590	irâde i° âde	- -	A-A
591	bil tol	-di -dı	T-T
592	Allâh Âh	-um -um	A-F
593	dile olma	-düm ben anlaruñçün - dum ben anlaruñçün	T-T
594	- -	-meyesin -mayasın	-
595	- -	eyle eyle	-
596	° izzet zürriyyet	-ini -ini	A-A
597	cân uyan	- -	F-T
598	çok yok	- -	T-T
599	cân ten	-uñda -üñde	F-T
600	ğayret zürriyyet	-ini -ini	A-A
601	murâd şırât	-ı -ı	A-A
602	gel kal	-diñ -diñ	T-T
603	git at	-me -ma	T-T
604	sünnet zürriyyet	-ini -ini	A-A
605	uy koy	-ma -ma	T-T
606	hazır nâzır	-dur Allâh -dur Allâh	A-A
607	kuvvet zürriyyet	-ini -ini	A-A

Tablo 13: "Maṭlab-ı Sebeb-i Vefât-ı Hüseyn"
Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri

Tablo 14: "Maṭlab-ı Sebeb-i Vefāt-ı Hüseyn" Mesnevisinin Kafiylere Göre Kelime Dağılım Grafiği

Eş-şartü's-şāni			
Beyit Nu.	Kafiye	Redif	Kelime Kökeni
608	namāz az	-dur -dur	A-T
609	cān yan	- -	F-T
610	buyur kayır	-dı -dı	T-T
611	ṭur kıl	-sa -sa	T-T
612	ḥandān inan	- -	F-T
613	ṭur kıl	-ursa -ursa	T-T
614	tamām kelām	- -	A-A
615	var kıl	-ursa -ursa	T-T
616	- -	- -	-
617	gel kıl	-ürse -ursa	T-T
618	bil kıl	-gil -ğıl	T-T
619	ṭur kıl	-ursa -ursa	T-T

620	sever bihter	- -	T-F
621	namāz niyāz	-i -i	A-A
622	dī i	-dī -dī	T-T
623	söz namāz	-i -i	T-A
624	otur getür	-sa -se	T-T
625	an cān	-dan -dan	T-F
626	bun an	-i -i	T-T
627	Resül usül	-i -i	A-A
628	yidir vir	-se -se	T-T
629	sultān cān	- -	A-F
630	bun an	-i -i	T-T
631	bil kıl	-ürse -ursa	T-T
632	cān inan	- -	F-T
633	buyur	-dı	T-T

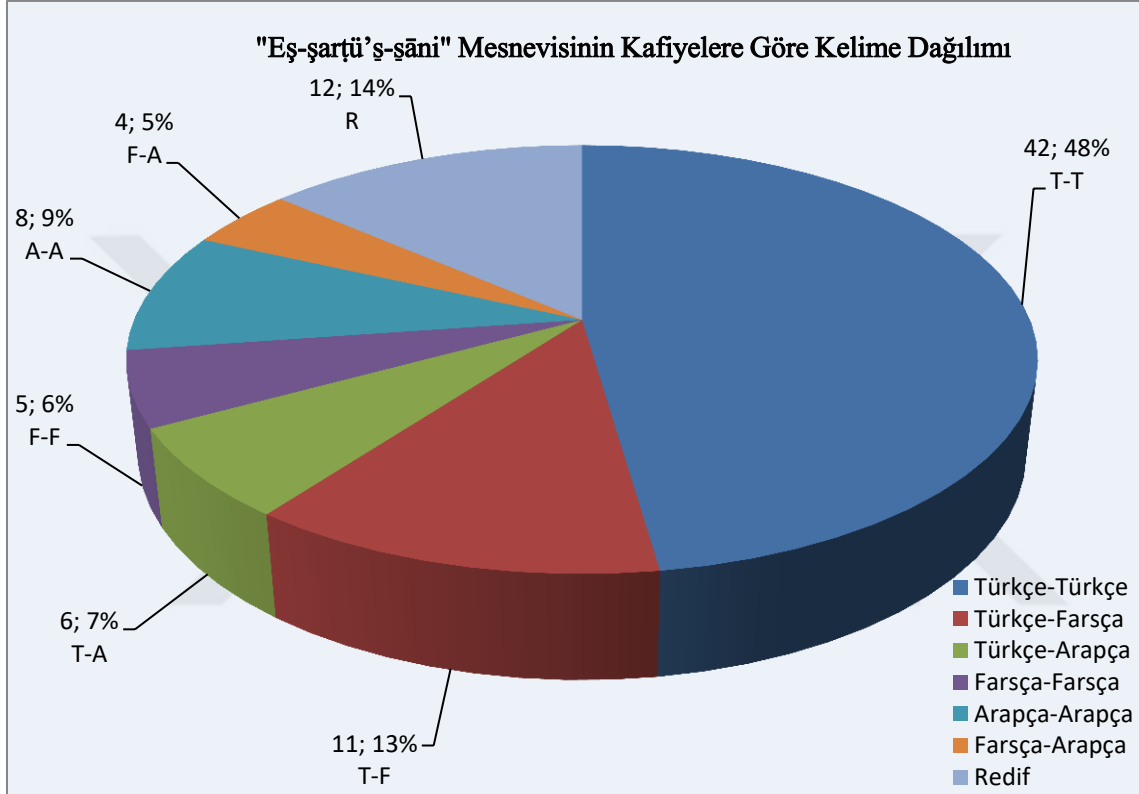
	ķayır	-dı	
634	var ķıl	-ursa -ursa	T-T
635	bun an	-ı -ı	T-T
636	bile yola	- -	T-T
637	bil yıl	- -	T-T
638	bun cān	-ı -ı	T-F
639	yat at	-ma -ma	T-T
640	di yi	-di -di	T-T
641	al ķıl	-ursa -ursa	T-T
642	- -	-alar -alar	-
643	cān inan	- -	F-T
644	tamāmı ķalemi	- -	A-A
645	bile ile	- -	T-T
646	ol ķon	-a -a	T-T
647	şeyātın besātın	- -	A-A
648	ol ķon	-sa -sa	T-T
649	- -	-sa -sa	-
650	cān inan	- -	F-T
651	aķır ķāzır	- -	T-A
652	şāh Allāh	- -	F-A
653	gir dür	-iş -iş	T-T
654	niyāz namāz	-ı -ı	A-A
655	ķıl bil	-mayasın -meyesin	T-T
656	uyu ölü	-rsun -rsün	T-T
657	buyur ķayır	-dı -dı	T-T
658	kimesne ise	- -	T-T
659	cān andan	- -	F-F
660	namāzın andan	terk iderse terk iderse	A-F

661	° āşī ķamusı	- -	A-T
662	cān andan	- -	F-F
663	- -	-maz-ise -maz-ise	-
664	- -	bizer andan bizer andan	-
665	buyur ķayur	-dı -dı	T-T
666	sözi yüzi	- -	T-T
667	dut at	-arlar -arlar	T-T
668	- -	-di -dı	-
669	- -	iderse iderse	-
670	an fīgān	-ı -ı	F-F
671	- -	-meye hīç -maya hīç	-
672	gel n° ol	-e -a	T-T
673	cān sulţān	- -	F-A
674	gündüz yavuz	- -	T-T
675	niyāz namāz	-a -a	A-A
676	dögün avun	-esin -asın	T-T
677	sulţān uyan	- -	A-T
678	fanā ° anā	-dur -dur	A-A
679	- -	-ürsin -ürsin	-
680	inan güven	-ma -me	T-T
681	ķişi işı	- -	T-T
682	ol ķıl	-ğıl -ğıl	T-T
683	namāz söz	-ı -i	A-T
684	server söyler	- -	F-T
685	cān gümān	-ım -ım	F-F
686	- -	-se -sa	-
687	- -	-nde -nda	-
688	yılan	Sinine	T-T

	anuñ	sinine	
689	an fiğān	-1 -1	T-F
690	cān pişmān	- -	F-F
691	söyle eyle	-yeydüm -yeydüm	T-T
692	-	-	-

	-	-	
693	bil kıl	- -	T-T
694	iki hepi	-sin -sin	T-T
695	cānuñ anuñ	- -	F-T

Tablo 15: "Eş-şartü's-sāni" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri

Tablo 16: "Eş-şartü's-sāni" Mesnevisinin Kafiylere Göre Kelime Dağılım Grafiği

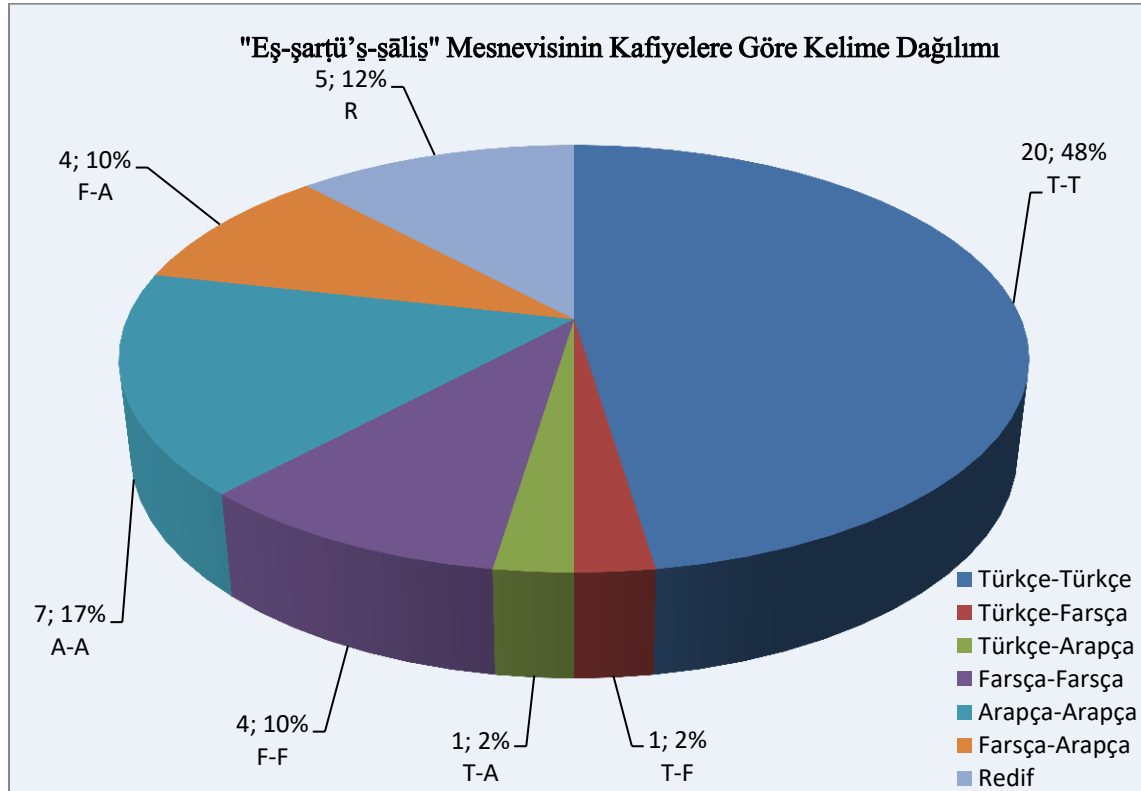
Eş-şartü's-sālis			
Beyit Nu.	Kafiye	Redif	Kelime Kökeni
696	bil kıl	- -	T-T
697	dōst süst	- -	F-F
698	şāh Allāh	- -	F-A
699	- -	-dı -di	-
700	Hāk bak	Ta ^c ālā Ta ^c ālā	A-T
701	vir gönder	-düm idi -düm idi	T-T

702	berāt zekāt	-1 -1	A-A
703	- -	-dum idi -düm idi	-
704	bir yir	-inden -inden	T-T
705	dut it	-maduñuz -meduñuz	T-T
706	illā aşlā	- -	A-A
708	zekāt necāt	-1 -1	A-A
709	cān itmām	- -	F-A
710	zekāt necāt	-1 -1	A-A

711	eyle söyle	-yeyin -yeyin	T-T
712	bil ol	-esin -asın	T-T
713	tebyîn ta° yîn	ideyin ideyin	A-A
714	- -	bil bil	-
715	ķarındaş fāş	- -	T-F
716	Rahmān ih̄sān	- -	A-A
717	vir toyur	-düm -dum	T-T
718	vir üleşdür	- -	T-T
719	bun an	-da -da	T-T
720	- -	-maz iseñ -mez iseñ	-
721	baķ ilet	-mayam ben -meyem ben	T-T
722	dut at	-alar -alar	T-T
723	nādān hayrān	- -	F-A
724	yir vir	- -	T-T
725	cān	-	F-F

	efġān	-	
726	aş baş	-a[r]lar -arlar	T-T
727	genc renc	-üñüzden -üñüzden	F-F
728	anı kanı	- -	T-T
729	bun an	-da -da	T-T
730	cān nādān	- -	F-F
731	gör vir	- -	T-T
732	buyur ķayır	-mış -mış	T-T
733	vire bile	- -	T-T
734	cān tuġyān	- -	F-A
735	eyle söyle	-yeyin -yeyin	T-T
736	ţana deve	-yı -yi	T-T
737	- -	ķoyundur ķoyundur	-
738	meġāzı ķaızı	- -	A-A

Tablo 17: "Eş-şartü's-sâliş" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri

Tablo 18: "Eş-şartü's-sâliş" Mesnevisinin Kafiye ve Rediflere Göre Kelime Dağılım Grafiği

Maṭlab-1 Veys'ül-Ḳarānī			
Beyit Nu.	Kafiye	Redif	Kelime Kökeni
933	fiğān zamān	- -	F-A
934	n° eyle eyle	-di -di	T-T
935	id n° id	-eyin -eyin	T-T
936	Ḳarānī yarānı	- -	A-F
937	öz göz	-ler-idi -ler-idi	T-T
938	ṭālib ḡālib	- -	A-A
939	iştiyāk firāk	-ı -ı	A-A
940	- -	- -	-
941	53ekāna Pür-nūr	- -	F-A
942	- -	-ın -ın	-
943	° ayn müzeyyen	- -	A-A
944	evine sevine	- -	T-T
945	māh şāh	-a -a	F-F
946	ḥāl irsāl	- -	A-A
947	eyle de	- -	T-T
948	bī-çāre āvāre	-siyem -siyem	F-F
949	emīn ° ālemīn	-dür -dür	A-A
950	bī-tekillūf tevaḳḳuf	- -	A-A
951	53ekān an	-da -da	A-T
952	te° kīd tecrīd	- -	A-A
953	Yemen Ḳarān	-den -dan	A-A
954	Resūl uşūl	-e -e	A-A
955	53ekāna ḥāne	- -	A-F
956	gel al	-di -dı	T-T
957	ad murād	-uñ -uñ	T-A
958	cān	-ı ° ālem	F-A

	sultān	-ı ° ālem	
959	gel ol	-ürsin -ursın	T-T
960	Yemen Ḳarān	-dür -dur	A-A
961	degül ḳabül	- -	T-A
962	destür olupdur	- -	F-T
963	pādişāh şāh	-a -a	F-F
964	Ḳaran sen	-dan -den	A-T
965	Ḥabībi ḡarībi	- -	A-A
966	bile illerinde	- -	T-T
967	Ḳayyūm maḥrūm	- -	A-A
968	dön sevin	-di -di	T-T
969	Aḥmed Muḥammed	- -	A-A
970	Ḳaran Yemen	-dan -den	A-A
971	miskīn ḡam-ḡīn	- -	A-F
972	sevin yirin	-di -di	T-T
973	sen aḥsen	- -	T-A
974	şāh Allāh	- -	F-A
975	Muḥammed Aḥmed	- -	A-A
976	ḥazret ziyāret	- -	A-A
977	ir gör	-di -di	T-T
978	eyle dile	-diler -diler	T-T
979	var tur	-dı -dı	T-T
980	şā° im ḳā° im	-idi -idi	A-A
981	şādıḳ ° āşıḳ	-āne -āne	A-A
982	yi di	-mez-di -mez-di	T-T
983	° ādet ṭā° at	-idi -idi	A-A
984	yābān an	-da -da	F-T
985	cihān an	-uñ -uñ	F-T

986	Aḥmed bī-ḥad	- -	A-A
987	cān an	-dan -dan	F-T
988	Bārī yāri	- -	A-F
989	it git	-di -di	T-T
990	zaḥmet ḥikmet	- -	A-A
991	gözsüz gündüz	- -	T-T
992	añ bañ	-a -a	T-T
993	Aḥmed Muḥammed	- -	A-A
994	° ibādet ° ādet	- -	A-A
995	dā° im kā° im	- -	A-A
996	rükū° ḥuşū°	-1 -1	A-A
997	secde vecde	- -	A-A
998	āḥir zāḥir	- -	A-A
999	an cinān	-da -da	T-A
1000	kevneyn ḳavseyn	- -	A-A
1001	Muḥammed muḳarreb	- -	A-A
1002	Ḥabīb naşīb	-üm -üm	A-A
1003	İlāhī pādişāhı	- -	A-F
1004	ḥācet sa° ādet	- -	A-A
1005	gör ir	-mek gibidür -mek gibidür	T-T
1006	irşād ° ibād	- -	A-A
1007	- -	yaratdum yaratdum	-
1008	ḥāl eşgāl	-imüze -imüze	A-A
1009	kevneyn ḳavseyn	- -	A-A
1010	intikāl[i] cemāli	- -	A-A
1011	vaşıyyet niyyet	- -	A-A
1012	lāzım ḥakīm	- -	A-A
1013	° Atıḳa	-	A-A

	şadıḳa	-	
1014	ri° āyet siyāset	- -	A-A
1015	irgür[ür] Müselmānlar	yirine yirine	T-F
1016	° ālem Ādem	- -	A-A
1017	ḥazret niyyet	-iñüz -iñüz	A-A
1018	enfa° murakḳa°	- -	A-A
1019	bañ añ	-a -a	T-T
1020	selām kelām	-1 -1	A-A
1021	himmet ḥācet	itsün itsün	A-A
1022	yir ° āşiler	-ine -ine	T-A
1023	faḳīr sa° ĩr	-e -e	A-A
1024	gönül şunul	-di -dı	T-T
1025	Aḥmed Muḥammed	- -	A-A
1026	- -	dökdiler yaş dökdiler yaş	-
1027	tāb türāb	-1 -1	F-A
1028	yürek melek	-ler -ler	T-A
1029	yārān biryān	- -	F-F
1030	- -	- -	-
1031	- -	-1 -1	-
1032	āh rāh	- -	F-F
1033	müslimīn Cāmi° in	-e -e	A-A
1034	pür-tāb Ḥaṭṭāb	- -	F-A
1035	- -	-r -r	-
1036	yakıl kıl	-maḳ -maḳ	T-T
1037	aşḥāb Ḥaṭṭāb	- -	A-A
1038	Yemen an	-den -dan	A-T
1039	insān cān	- -	A-F
1040	gör vir	-elüm -elüm	T-T

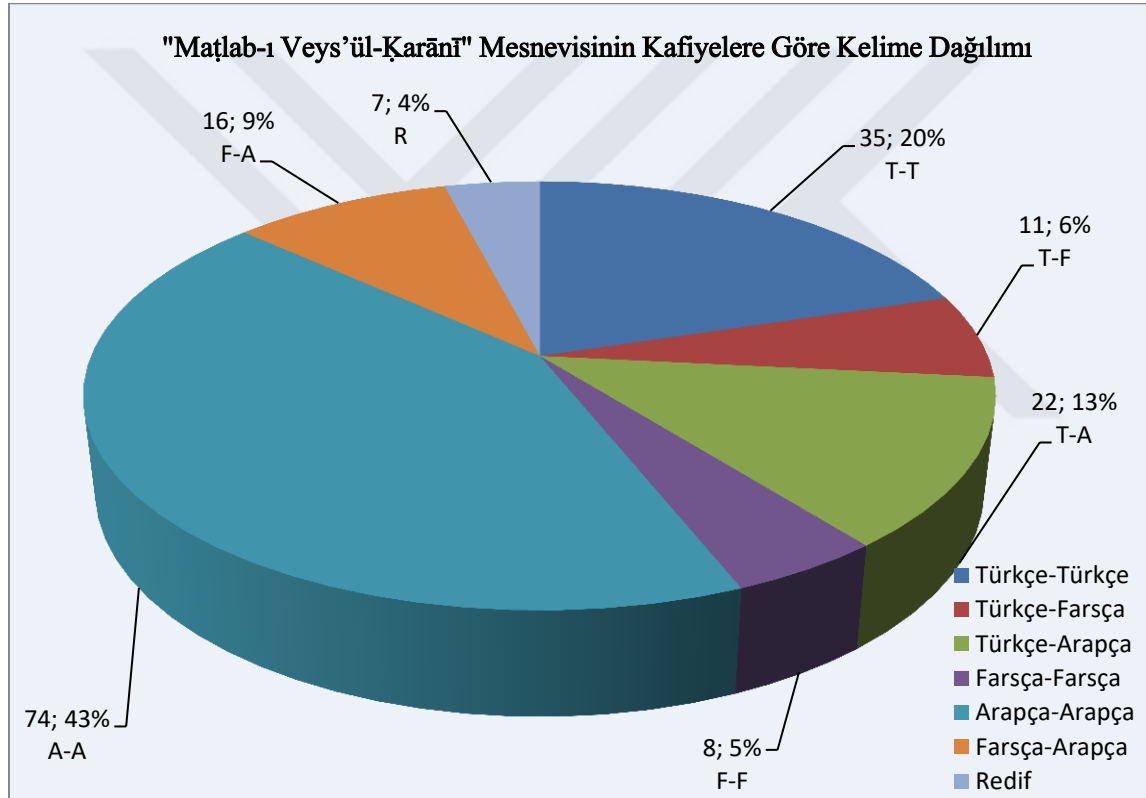
1041	an Yemen	-dan -den	T-A
1042	var-dur durur	- -	T-T
1043	var miḳdār	- -	T-A
1044	delü bağlamalu	-dür -dur	T-T
1045	gözetmek etmek	- -	T-T
1046	ana ğidā	-sı -sı	T-A
1047	° Arab ° aceb	-dur -dür	A-A
1048	- -	-asız -asız	-
1049	hācet niyyet	-imüz -imüz	A-A
1050	sultān cān	Aḥmed Aḥmed	A-F
1051	risālet vaşiyyet	- -	A-A
1052	Ḥaydar er	- -	A-T
1053	emīrayn ° ayn	- -	A-A
1054	Bārī bāri	- -	A-T
1055	bul gel	-urlar -ürler	T-T
1056	maḳbül meşğül	- -	A-A
1057	selām Kirām	-ı -ı	A-A
1058	āḥir fāḥir	- -	A-A
1059	ma° hūd maḳşūd	- -	A-A
1060	raḥmet vaşiyyet	- -	A-A
1061	ṭapu ḳapu	-ña -ña	T-T
1062	ümmeṭ vaşiyyet	-ümi -ümi	A-A
1063	şāh māh	ma° deni ma° deni	F-F
1064	lāyık olacak	degülem degülem	A-T
1065	bī-çāre āvāre	-yem ben -yem ben	F-F
1066	muḥtār var	- -	A-T
1067	merdüm göreyim	- -	F-T
1068	gördiler	anı	T-A

	Veysdür	anı	
1069	raḥmet vaşiyyet	- -	A-A
1070	muṭī° şefī°	ol ol	A-A
1071	dem idem	- -	F-T
1072	kenāra pāre	- -	F-F
1073	iş bağış	-le -la	T-T
1074	añ sañ	-a -a	T-T
1075	İlāhī günāhı	- -	A-A
1076	ümmeṭ ḥil° at	-ini -ini	A-A
1077	aşḥāb aḥbāb	- -	A-A
1078	āh Allāh	- -	F-A
1079	- -	demde demde	-
1080	azı niyāzı	- -	T-F
1081	du° a Muştafā	-yı -yı	A-A
1082		-nlar -nlar	- -
1083	Üveyse neyse	- -	A-T
1084	ḥürmet ° izzet	itdi itdi	A-A
1085	ḥürmet ° izzet	- -	A-A
1086	git it	-di -di	T-T
1087	Ḳaran an	-dan -dan	A-T
1088	anı nihānī	- -	T-F
1089	andan seyrān	- -	T-F
1090	sen cān	- -	T-F
1091	Üveyse ise	- -	A-T
1092	eren iren	-ler -ler	T-T
1093	İlāhī külāhı	- -	A-F
1094	ḥaş ihlāş	- -	F-A
1095	Ḥaḳ mu° allak	- -	A-A

1096	minnet ümmet	- -	A-A
1097	tâc muhtâc	- -	A-A
1098	- -	- -	-
1099	anı şânî	- -	T-A
1100	hâl kemâl	-in -in	A-A
1101	şâ'im kâ'im	-idi -idi	A-A
1102	yi di	-memişdi -memişdi	T-T

1103	tacrîd tevḥîd	- -	A-A
1104	sen uşan	daḥı daḥı	T-T
1105	mekân kışşa	-dan -dan	A-A
1106	bâb kitâb	-ı -ı	A-A
1107	yazanı Ġanî	- -	T-A
1108	kazana yazana	- -	T-T

Tablo 19: "Maṭlab-ı Veys'ül-Ġarânî" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri

Tablo 20: "Maṭlab-ı Veys'ül-Ġarânî" Mesnevisinin Kafiye ve Rediflere Göre Kelime Dağılım Grafiği

Der Beyân-ı Muḥammed Ḥanîfî			
Beyit Nu.	Kafiye	Redif	Kelime Kökeni
1109	âyine senâ	- -	F-A
1110	adı kodu	- -	T-T
1111	tolu bahtlu	- -	T-F
1112	Ġanî	-	A-T

	anı	-	
1113	añ sañ	-a -a	T-T
1114	- -	- -	-
1115	boyun toyun	- -	T-T
1116	beḳâ Ḥaḳa	- -	A-A
1117	nefes heves	- -	A-A

1118	ışk zevk	-ıla -ıla	A-A
1119	siz biz	-e -e	T-T
1120	Muŝtafā ŝafā	- -	A-A
1121	çün şatun	- -	F-T
1122	beķā Muŝtafā	- -	A-A
1123	anulurak firāk	- -	T-A
1124	ad od	-ı -ı	T-T
1125	çık ol	-maz-idi -maz-idi	T-T
1126	kubbe türbe	-sin -sin	A-A
1127	şanıla Kur'ānla	- -	T-A
1128	Alī velī	- -	A-A
1129	gel sıl	-ür -ür	T-T
1130	dağı ağı	- -	T-T
1131	yoldaş kartas	ola ola	T-T
1132	Alī velī	- -	A-A
1133	sañ añ	-a -a	T-T
1134	- -	-dı -dı	-
1135	eyle söyle	-di -di	T-T
1136	Betül Resül	- -	A-A
1137	adı didi	- -	T-T
1138	söyle eyle	-di -di	T-T
1139	it yat	-diler -dılar	T-T
1140	oğul kabül	- -	T-A
1141	dāne ana	-si -sı	F-T
1142	ayāl miŝāl	- -	A-A
1143	kemāl cemāl	- -	A-A
1144	kan cān	alur alur	T-F
1145	tal'at	-i	A-A

	devlet	-i	
1146	yaşa şaşa	-r -r	T-T
1147	hüner ider	- -	F-T
1148	ğazā yaza	- -	A-T
1149	alem kadem	- -	A-A
1150	cem kam	ola ola	A-A
1151	vaķār Zülfiķār	- -	A-A
1152	an ben	-ı -i	T-T
1153	al gel	-am -em	T-T
1154	ev av	-e -a	T-T
1155	ŝikār nigār	- -	F-F
1156	cihād içtihād	- -	A-A
1157	iled gid	-e -e	T-T
1158	Alī oğlanı	- -	A-T
1159	sen ben	-i -i	T-T
1160	ev av	-e -a	T-T
1161	tamām hümām	- -	A-A
1162	tur otur	-mağ-ıla -mağ-ıla	T-T
1163	yata ata	- -	T-T
1164	bine yiline	- -	T-T
1165	yañ an	-a -a	T-T
1166	ŝikār söker	- -	F-T
1167	tuş kuş	ola ola	T-T
1168	ğazāl āl	-a uğradı -e uğradı	A-A
1169	ğazāl Lem-yezel	- -	A-A
1170	ayağ tutağ	-ı -ı	T-T
1171	tü tü	-si -si	T-T
1172	an Sübhān	-ı -ı	T-A

1173	Rabbü' l-alā ele	- -	A-T
1174	ilt tut	-eyüm -ayum	T-T
1175	ele gele	- -	T-T
1176	a bu	-nıñ -nuñ	T-T
1177	üst kaşd	-ine -ına	T-A
1178	çık bağ	-ar -ar	T-T
1179	añ tañ	-a -a	T-T
1180	yık tağ	-ayum -ayum	T-T
1181	şol tağ	-a -a	T-T
1182	yavık çok	- -	T-T
1183	at kat	-ına -ına	T-T
1184	ğazāl āl	- -	A-A
1185	git it	-medi -medi	T-T
1186	gice nice	- -	T-T
1187	yazı yüzi	- -	T-T
1188	ergüvān çemen	- -	F-F
1189	acı acı	-dı -dı	T-T
1190	öt yet	-er -er	T-T
1191	otı atı	- -	T-T
1192	uyı bu-y-ı	-dı -dı	T-T
1193	göz söz	-in -in	T-T
1194	meger er	- -	F-T
1195	tonları anları	- -	T-T
1196	düş üş	-meye -meye	T-T
1197	kişi iş	- -	T-T
1198	başa paşa	- -	T-T
1199	atı āleti	- -	T-A
1200	aşlan	gibi	T-T

	evrān	gibi	
1201	tur gör	-ur -ür	T-T
1202	at kat	-ına -ına	T-T
1203	öz göz	-i -i	T-T
1204	şād Keykubād	- -	F-F
1205	- -	fuzül fuzül	-
1206	bil kıl	-ür misün -ur mısun	T-T
1207	bun sen	-ı -i	T-T
1208	gel öl	-e -e	T-T
1209	yalıñuz geliñüz	- -	T-T
1210	bile dile	- -	T-T
1211	- -	başıñ başıñ	T-T
1212	pehlüvān kaltabān	- -	F-F
1213	benem anam	- -	T-T
1214	Muṣṭafā şafā	- -	A-A
1215	kartaş yoldaş	-larum -larum	T-T
1216	iş baş	-iñe -iña	T-T
1217	işit it	-diler -diler	T-T
1218	düşmān cān	-ımuz -ımuz	F-F
1219	bugün dügün	- -	T-T
1220	leş baş	-ini -ını	T-T
1221	bun oğlan	-ı -ı	T-T
1222	dil fil	- -	F-F
1223	şalāvat at	- -	A-T
1224	iç kış	-ine -ına	T-T
1225	harbe darbe	-de -de	A-A
1226	pehlüvān nev-cüvān	- -	F-F
1227	yara yere	- -	T-T

1228	kāfiri diri	- -	A-T
1229	başın an	-ı -ı	T-T
1230	sür ir	-er -er	T-T
1231	başı kişi	- -	T-T
1232	ir gör	-işür -üşür	T-T
1233	bile şola	- -	T-T
1234	gör şor	-diler -dılar	T-T
1235	ğazā cezā	- -	A-A
1236	başı kişi	- -	T-T
1237	āgāh şāh	- -	F-F
1238	tamām selām	- -	A-A
1239	biz siz	-e -e	T-T
1240	oğlanı cānı	- -	T-F
1241	beyān °ayān	- -	A-A
1242	kıl şal	-mağıl -mağıl	T-T
1243	bize cezā	- -	T-A
1244	dög dik	-müşem -mişem	T-T
1245	añ geñ	-suzun -süzün	T-T
1246	çok artuk	-durur -durur	T-T
1247	yüz issiz	- -	T-T
1248		-miş ola -miş ola	-
1249	var ur	-mağıl -mağıl	T-T
1250	°ayān ziyān	- -	A-F
1251	at ālāt	-ına -ına	T-A
1252	ele ile	- -	T-T
1253	gel kıl	-ür -ur	T-T
1254	hāline hāli ne	- -	A-A
1255	-	haber	-

	-	haber	
1256	kağı hağ-ı	-dı -dı	T-A
1257	āдеми ide mi	- -	A-T
1258	eri kırı	- -	T-T
1259	- -	-dı -dı	-
1260	korıya koruya	- -	T-T
1261	yine kana	- -	T-T
1262	an ten	-ı -i	T-T
1263	söyle eyle	-me -me	T-T
1264	çav ev	-ını -ini	T-T
1265	koy şay	-mış-durur -mış-durur	T-T
1266	kelle kal° a	-sini -sını	T-A
1267	oku şakı	-r -r	T-T
1268	hū yavru	-sı -sı	F-T
1269	añla tañla	-ma -ma	T-T
1270	yine oğlana	- -	T-T
1271	Ḥanifī ḥafī	- -	A-A
1272	revān nāgehān	- -	F-F
1273	leşkeri girü	- -	F-T
1274	bekle gözle	-r-imiş -r-imiş	T-T
1275	Ḥanifī hāli	- -	A-A
1276	bize ğazā	- -	T-A
1277	Hüzā Murtażā	- -	F-A
1278	katı atı	- -	T-T
1279	sūñü kamu	-sı -sı	T-T
1280	koyun oyun	-a -a	T-T
1281	- -	- -	-
1282	ṭamar kemer	- -	T-F

1283	yan kan	-ina -ina	T-T
1284	hümām tamām	- -	A-A
1285	yire yara	- -	T-T
1286	yine üstine	- -	T-T
1287	qarār süvār	- -	A-F
1288	- -	-dılar -diler	-
1289	°ār var	-ımuз -ımuз	A-T
1290	- -	-mek gerek -mek gerek	-
1291	üş düş	-ürelüm -ürelüm	T-T
1292	at tut	-avuz -avuz	T-T
1293	işi kişi	- -	T-T
1294	şavaş taş	- -	T-T
1295	düş üş	-er -er	T-T
1296	at it	-dılar -diler	T-T
1297	muştucı güci	- -	T-T
1298	an düşmān	-ı -ı	T-T
1299	haber gider	- -	A-T
1300	kıl gel	-ur -ür	T-T
1301	buşar fişār	- -	T-A
1302	oğlan an	-ı -ı	T-T
1303	iç şuç	-ine -ına	T-T
1304	oğlan an	-ı -ı	T-T
1305	°Alī velī	- -	A-A
1306	öl gel	-e -e	T-T
1307	uca koca	- -	T-T
1308	çıgrış düş	-dılar -diler	T-T
1309	sultān kan	-ımuз -ımuз	A-T
1310	gel	-meye	T-T

	ol	-maya	
1311	helāk dilek	- -	A-T
1312	fenā oğlana	- -	A-T
1313	işi buşı	- -	T-T
1314	ulu bellü	- -	T-T
1315	eyle söyle	-yelüm -yelüm	T-T
1316	oğlanı teni	- -	T-T
1317	dīne gine	- -	A-T
1318	aña taña	- -	T-T
1319	söz kız	-üñi -uñı	T-T
1320	qabül ol	- -	A-T
1321	iş baş	-ini -ını	T-T
1322	qabül ol	- -	A-T
1323	getür ur	-diler -dılar	T-T
1324	ton ten	-ın -in	T-T
1325	tonları arı	- -	T-T
1326	kıl gel	- -	T-T
1327	otur tur	-ur -ur	T-T
1328	kur ur	-uñ -uñ	T-T
1329	sāz nāz	-ıla -ıla	F-F
1330	getür yitir	-diler -diler	F-F
1331	qadeh ferah	- -	F-F
1332	cām em	-ı -i	F-T
1333	cām gam	- -	F-F
1334	nüş hüş	- -	F-F
1335	- -	itdiler itdiler	-
1336	lāzım kerem	olur olur	A-A
1337	şag ayağ	-ına -ına	T-T

1338	taş hāş	- -	A-A
1339	iç geç	-mek gerek -mek gerek	T-T
1340	iç aç	-mezem -mazam	T-T
1341	iç aç	-medi -medi	T-T
1342	söyle eyle	-me -me	T-T
1343	çäre haykıra	- -	F-T
1344	söz kız	-ümi -umu	T-T
1345	zamān nişān	- -	A-A
1346	nāz sāz	-ıla -ıla	F-F
1347	kız tīz	- -	T-F
1348	taş kişi	- -	T-T
1349	cānum benüm	- -	F-T
1350	kızı özi	- -	T-T
1351	hemān īmān	- -	F-A
1352	an sen	-uñ -üñ	T-T
1353	it git	-mek gerek -mek gerek	T-T
1354	helāl vebāl	- -	A-A
1355	inandılar bular	- -	T-T
1356	var yār	-idi -idi	T-F
1357	katı ālātı	- -	T-A
1358	git it	-diler -diler	T-T
1359	iş diş	-leri -leri	T-T
1360	işi kişi	- -	T-T
1361	sür ir	-diler -diler	T-T
1362	cānum benüm	- -	F-T
1363	atı katı	- -	T-T
1364	nūrı yüri	- -	A-T
1365	er	-i	T-T

	var	-ı	
1366	kaçar haber	- -	T-A
1367	cān yön	-um -üm	F-T
1368	kaç iç	-madı -medi	T-T
1369	düñkü bu	gün gün	T-T
1370	gid id	-eyüm -eyüm	T-T
1371	ol öl	-sam gerek -sem gerek	T-T
1372	Ḥanifī şafī	- -	A-A
1373	yarağ bırağ	- -	T-T
1374	sen ben	- -	T-T
1375	tur ur	-alum -alum	T-T
1376	kırnağlarıyla ele	- -	T-T
1377	ağdar tur	-ur -ur	T-T
1378	bağ yık	-ar -ar	T-T
1379	kāfiri yüri	- -	A-T
1380	tut yit	-ayum -eyüm	T-T
1381	yığa tağa	- -	T-T
1382	tur vur	-dılar -dılar	T-T
1383	Mine dīne	- -	A-A
1384	turmuş vuruş	-dılar -dılar	T-T
1385	yan kan	-ını -ını	T-T
1386	mejdān kan	içi içi	A-T
1387	baş taş	olur olur	T-T
1388	buşa yaşa	-r -r	T-T
1389	siz biz	-i -i	T-T
1390	°ār var	-iñuz -iñuz	A-T
1391	ele n'ola	- -	T-T
1392	amān şaman	- -	A-T

1393	toyura ere	- -	T-T
1394	ağla bağla	-dı -dı	T-T
1395	at ālāt	-ını -ını	T-A
1396	ağla tağla	-ma -ma	T-F
1397	an oğlan	-ı -ı	T-T
1398	bañ sañ	-a -a	T-T
1399	hemān amān	- -	F-A
1400	getür yitür	-em -em	T-T
1401	kız nāmūs	-umı -umı	T-F
1402	bañ sañ	-a -a	T-T
1403	ol gir	-ur -ür	T-T
1404	- -	gel berü gel berü	-
1405	meydān cān	-a -a	A-F
1406	ol yol	- -	T-T
1407	girü ileri	- -	T-T
1408	birbir tağdır	-ine -ine	T-A
1409	bunı kanı	- -	T-T
1410	ten cān	-ine -ına	T-F
1411	öte heybete	- -	T-A
1412	baş kardaş	-ı -ı	T-T
1413	ağlayu kayu	- -	T-T
1414	kılıç hīç	- -	T-F
1415	iş diş	-ledi -ledi	T-T
1416	hemān ğamın	- -	F-F
1417	ol gel	-maya -meye	T-T
1418	er hüner	- -	T-F
1419	varı serveri	- -	T-F
1420	at	-ı	T-A

	şalavāt	-ı	
1421	öz kız	-in -ın	T-T
1422	kemend bend	-i -i	F-F
1423	dağ yık	-dılar -dılar	T-T
1424	keşān revān	- -	F-F
1425	şād murād	- -	F-A
1426	yol hāl	-in -in	T-A
1427	baş tuş	-a -a	T-T
1428	bağ çağ	-ladılar -ladılar	T-T
1429	işi yoldaşı	- -	T-T
1430	kalaba Çalaba	- -	T-T
1431	- -	-ümi -umı	-
1432	yār zār	-üm -um	F-F
1433	Hudā revā	- -	F-F
1434	- -	cānum cānum	-
1435	yine dibine	- -	T-T
1436	yara kıraqlara	- -	T-T
1437	uca gice	- -	T-T
1438	ez düz	-diler -diler	T-T
1439	şafā Muştafā	- -	A-A
1440	söyle eyle	-di -di	T-T
1441	- -	-uña -uña	-
1442	meded aded	- -	A-A
1443	yan dermān	-ına -ına	T-F
1444	Düldül bülbül	-e -e	A-F
1445	tır sür	- -	T-T
1446	āh āgāh	eyledi eyledi	F-F
1447	kıl kal	-mış-idi -mış-idi	T-T

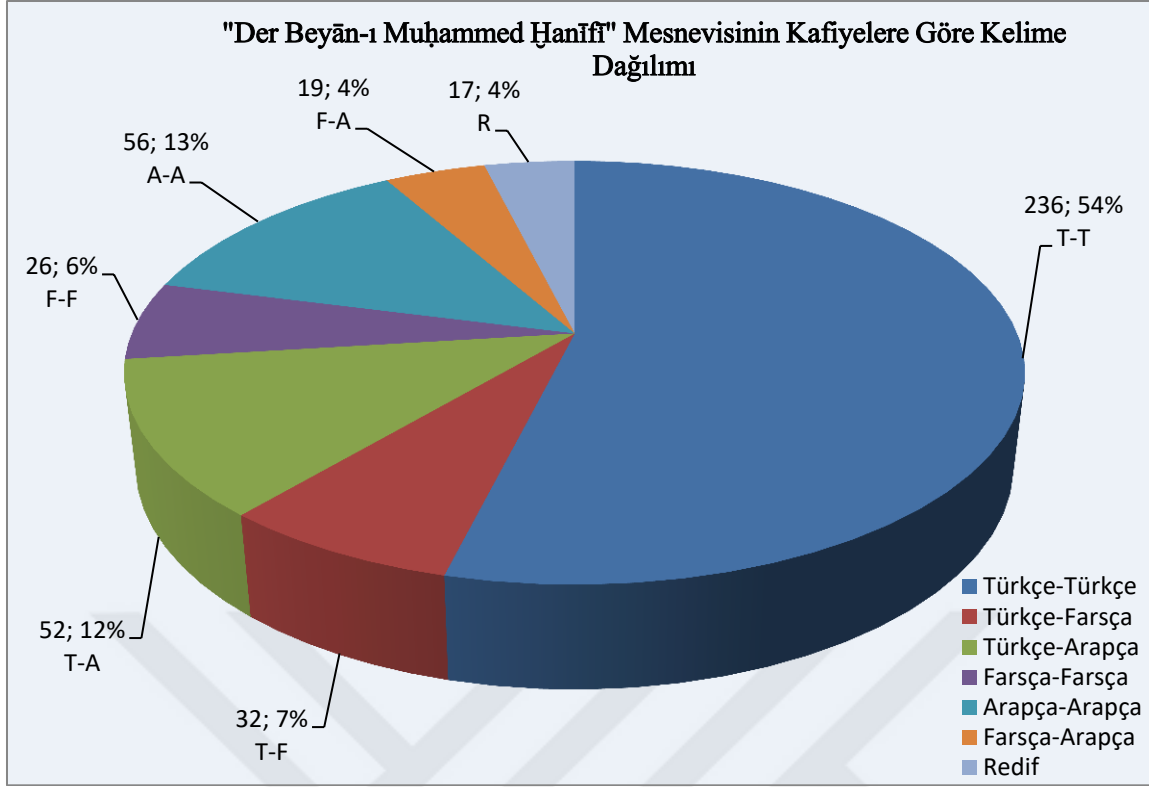
1448	gāzi yazı	-ye -ya	A-T
1449	sür dur	-diler -dılar	T-T
1450	tır gir	-mış-idi -mış-idi	T-T
1451	ceng heng	itdiler itdiler	F-F
1452	yār āşikār	- -	F-F
1453	kerem muhterem	- -	A-A
1454	oğlan an	-ları -ları	T-T
1455	haber ser-te-ser	- -	A-F
1456	tutul kıl	-duğımı -duğımı	T-T
1457	yara çäre	-sı -si	T-F
1458	sen ben	- -	T-T
1459	biz siz	-e -e	T-T
1460		yine yine	-
1461	kartaş yoldaş	-laruñ -laruñ	T-T
1462	katı atı	- -	T-T
1463	āvāz yüz	-in -in	F-T
1464	zamān cān	- -	A-F
1465	korku uyku	-dan -dan	T-T
1466	Tabut ögüt	- -	A-T
1467	emān pehlüvān	- -	A-F
1468	yıgıl dağıl	-dılar -dılar	T-T
1469	yirin Zülfiķārın	- -	T-A
1470	kāfırlığın yarın	- -	A-T
1471	oğlan қан	-a -a	T-T
1472	dök sök	-erem -erem	T-T
1473	yas yaş	-lu-y-idi -lu-y-idi	T-T
1474	āvāz yüz	-in -in	T-T
1475	el	-in	T-A

	hāl	-in	
1476	ten ton	-i -ı	T-T
1477	- -	-dı -di	-
1478	benüm cānum	- -	T-F
1479	hatun şatun	- -	T-T
1480	yir gırıv	-üm -üm	T-F
1481	revān amān	- -	F-A
1482	kemend ° ahd	-i -i	F-A
1483	karaviş kumaş	- -	T-A
1484	şavaşan başın	-ı -ı	T-T
1485	leşker bir	-in -in	F-T
1486	ahtar var	-dılar -dılar	T-T
1487	ata yata	- -	T-T
1488	hāl el	-in -in	A-T
1489	- -	-mış-idi -mış-idi	-
1490	Zülfiķārı intizārı	- -	A-A
1491	pehlüvān emān	- -	F-A
1492	° Alī velī	- -	A-A
1493	bağış iş	-lağıl -legil	T-T
1494	harāc tāc	- -	A-A
1495	getür bitür	-üñ -üñ	T-T
1496	hilāf maşāf	- -	A-A
1497	vir gir	-esiz -esiz	T-T
1498	dīn kın	-ine -ına	A-T
1499	id gid	-evüz -evüz	T-T
1500	süvār Zülfiķār	- -	F-A
1501	ihtiyār āşikār	- -	A-F
1502	vir dir	-mege -mege	T-T

1503	° ayān beyān	- -	A-A
1504	oķu ķaķı	-dı -dı	T-T
1505	vir gir	-mege -mege	T-T
1506	dir gir	-elüm -elüm	T-T
1507	üstine ķaşdı ne	- -	T-A
1508	şāhā revā	- -	F-F
1509	şıǵmaya yaǵmaya	- -	T-T
1510	gün-ile şanıla	- -	T-T
1511	uca şāhā	- -	T-F
1512	düşe teşvīşe	- -	T-A
1513	def° nef°	ola ola	A-A
1514	dīn an	-i -ı	A-T
1515	bitür götür	-elüm -elüm	T-T
1516	öp yap	anı anı	T-T
1517	cevāb şevāb	- -	A-A
1518	zindān oǵlan	-da-idi -da-idi	F-T
1519	āzād şād	- -	F-F
1520	tonladı arı	- -	T-T
1521	düz yaz	-diler -dılar	T-T
1522	tamām imām	- -	A-A
1523	baǵışla söyle	-dı -di	T-T
1524	şalāh nikāh	- -	A-A
1525	berāt sebāt	- -	A-A
1526	şap	-a	T-T

	tap	-a	
1527	kitāb hisāb	- -	A-A
1528	eyle baǵışla	-di -dı	T-T
1529	leşker şehir	-ine -ine	F-F
1530	çık bak	-ar -ar	T-T
1531	ķumāş ķaravaş	- -	A-T
1532	çöz düz	-diler -diler	T-T
1533	° Alī velī	- -	A-A
1534		-dılar -dılar	-
1535	it git	-diler -diler	T-T
1536	Ĥüzā Murtażā	- -	F-A
1537	Ĥanifī ° Alī	- -	A-A
1538	ol gel	-dılar -diler	T-T
1539	eyle toyla	-di -dı	T-T
1540	nihād murād	- -	F-A
1541	māl kemāl	- -	A-A
1542	ķuruş aç	-dılar -dılar	T-T
1543	Yemen ° Aden	- -	A-A
1544	Ĥicāz yaz	- -	A-T
1545	şalavā şefā° at	- -	A-A
1546	Fa° ilāt berāt	- -	A-A
1547	ķazana yazana	- -	T-T

Tablo 21: "Der Beyān-ı Muħammed Ĥanifī"
Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri

Tablo 22: "Der Beyân-ı Muhammed Hanîf" Mesnevisinin Kafiylere Göre Kelime Dağılım Grafiği

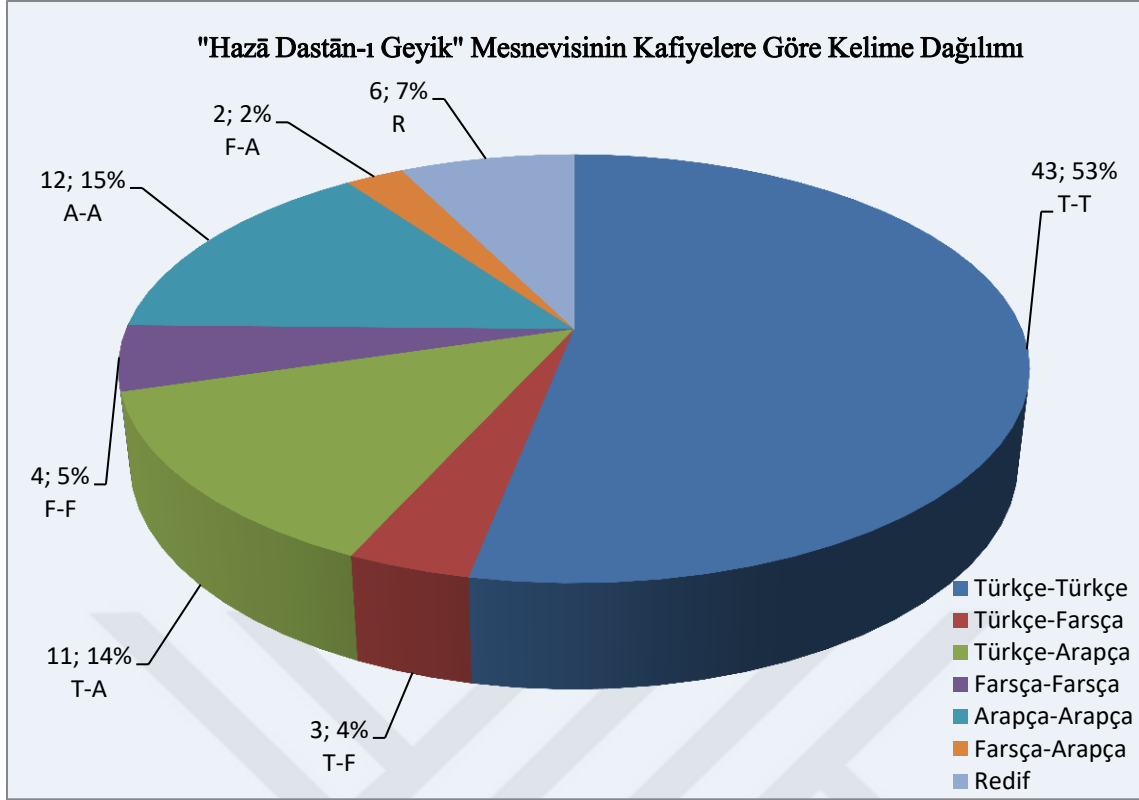
Hazâ Dastân-ı Geyik			
Beyit Nu.	Kafiye	Redif	Kelime Kökeni
1548	haber nazar	- -	A-A
1549	peygamber server	-i -i	F-F
1550	server peygamber	-i -i	F-F
1551	Ḥabîb söykenüp	- -	A-T
1552	at heybet	-lu gelür -lü gelür	T-A
1553	gel gir	-diler -diler	T-T
1554	selâm tamâm	- -	A-A
1555	Muḥammedi didi	- -	A-T
1556	- -	-mesün -masun	-
1557	inan şan	-mazuz -mazuz	T-T
1558	° ayân beyân	- -	A-A
1559	tur yoğır	-ayın -ayın	T-T
1560	dur	-ayın	T-T

	kır	-ayın	
1561	gör şor	-elüm -alum	T-T
1562	fermân Müselmân	Olalar olalar	F-F
1563	dileg beg	-üñüz -üñüz	T-T
1564	otur tur	-mazız -mazız	T-T
1565	° ayân yalan	- -	A-T
1566	ata ° ibretâ	- -	T-A
1567	söyle eyle	-sün -sün	T-T
1568	an bu	-ı -ı	T-T
1569	al kıl	-a -a	T-T
1570	dönder gönder	-e -e	T-T
1571	an yaradan	-ı -ı	T-T
1572	maḥfil dil	-e -e	A-T
1573	İllallâh Resûl-ullâh	- -	A-A
1574	gümân ° ayân	- -	F-A

1575	anı cānı	- -	T-F
1576	bilme kayna	-di -dı	T-T
1577	maḥrūm zakḫūm	ola ola	A-A
1578	Muṣṭafā cefā	- -	A-A
1579	ḫarīb kılıp	- -	A-T
1580	ḫuzla gizle	-dum -düm	T-T
1581	- -	-sam -sem	-
1582	av bağ	-ladılar -ladılar	T-T
1583	bende ne	mecāl mecāl	T-T
1584	yağ bağ	-ıdur -ıdur	T-T
1585	dağ dāğ	- -	T-F
1586	n° eyle şoylaya	-yın -yın	T-T
1587	otlayalar anlar	- -	T-T
1588	pāyāndan dermān	ol bugün ol bugün	F-F
1589	tut şat	-uñ -uñ	T-T
1590	anasınuñ aluñ	- -	T-T
1591	şat tut	-alum -alum	T-T
1592	ya° nī seni	- -	A-T
1593	şal kıl	-dılar -dılar	T-T
1594	yola ayrıla	- -	T-T
1595	kimseye döymeye	- -	T-T
1596	geç saç	-er -ar	T-T
1597	ḫuzı ḫālīñüzi	- -	T-A
1598	gör emdür	-eyin -eyin	T-T
1599	öl ol	-dünüz -duñuz	T-T
1600	cānuñ senüñ	- -	F-T
1601	dutul kıl	-mışam -mışam	T-T
1602	ana	-	T-T

	kıya	-	
1603	selām ḫarām	- -	A-A
1604	aradan yaradan	- -	T-T
1605	yola kıla	- -	T-T
1606	buşar fişār	- -	T-A
1607	- -	Didi didi	-
1608	git tut	-diler -dılar	T-T
1609	ağlayı bağladı	- -	T-T
1610	bil ol	-en -an	T-T
1611	cefā Muṣṭafā	- -	A-A
1612	tur gel	-mış-idi -mış-idi	T-T
1613	bul öl	-durmağa -dürmege	T-T
1614	buyur ayır	-ur -ur	T-T
1615	getür yitür	-di -di	T-T
1616	- -	Götürdi götürdi	-
1617	Allāh Resül-allāh	Diyü diyü	A-A
1618	eglendigüm n° olduğum	- -	T-T
1619		-dügini -digini	-
1620	otur getür	-dılar -diler	T-T
1621	ḫabīle bile	- -	A-T
1622	- -	-dılar -diler	-
1623	Müselmān īmān	Ola ola	F-A
1624	aya uyara	- -	T-T
1625	aya diye	- -	T-T
1626	Şadreddin emīn	- -	A-A
1627	berāt Fā° ilāt	- -	A-A
1628	Fā° ilāt şalavāt	- -	A-A

Tablo 23: "Hazā Dastān-ı Geyik" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri

Tablo 24: "Hazā Dastān-ı Geyik" Mesnevisinin Kafiylere Göre Kelime Dağılım Grafiği

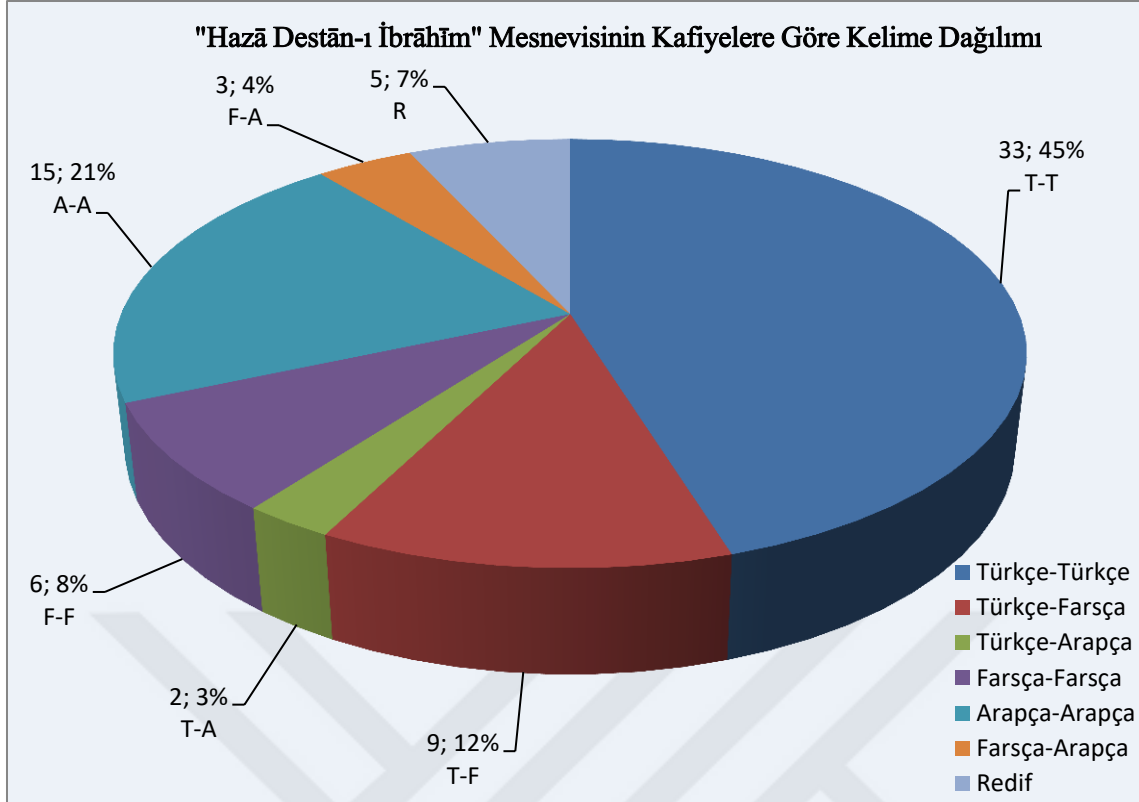
Hazā Destān-ı İbrāhīm			
Beyit Nu.	Kafiye	Redif	Kelime Kökeni
1659	-	-	
1660	āh pādişāh	-	F-F
1661	es kes	-er -er	T-T
1662	gün ün	-i -i	T-T
1663	-	ölüm ölüm	-
1664	yāren varan	-leri -ları	F-T
1665	yüzleri gündüzleri	-	T-T
1666	koça hoça	-	T-F
1667	-	-	
1668	Muṣṭafā ṣafā	-	A-A
1669	Kerīm İbrāhīm	-	A-A
1670	hāl lāl	-idi -idi	A-A

1671	kemāl cemāl	-	A-A
1672	Muṣṭafā ṣafā	-	A-A
1673	-	-miş-idi -miş-idi	-
1674	° Osmān sultān	-idi -idi	A-A
1675	İbrāhīm kadīm	-	A-A
1676	vir gör	-mesün -mesün	T-T
1677	Muṣṭafā bī-vefā	-	A-F
1678	yola kıla	-	T-T
1679	yüri nürü	-	T-A
1680	revā ḥatā	-	F-A
1681	bañ sañ	-a -a	T-T
1682	gel bul	-diler -dılar	T-T
1683	ditre di	-di -di	T-T
1684	konuḡ	-	T-T

	tanık	-	
1685	pezer zeber	- -	F-F
1686	lezzāt emvāt	-dur -dur	A-A
1687	tār-mār zār	- -	F-F
1688	tā cūdā	- -	F-F
1689	anadan iden	- -	T-T
1690	karşusun sin	-a -e	T-T
1691	kişi iş	- -	T-T
1692	giryān biryān	iden iden	F-F
1693	kişi iş	- -	T-T
1694	iyle söyle	-gil -gil	T-T
1695	yap öp	-am -em	T-T
1696	- -	-daşum-durur -daşum-durur	-
1697	an yāren	-lara -lere	T-F
1698	girü berü	- -	T-T
1699	gör şor	-diler -dılar	T-T
1700	aḥvāl ḥāl	-üñ -iñ	A-A
1701	- -	- -	
1702	cānum benüm	- -	F-T
1703	bile dile	-di -di	T-T
1704	öl şol	-di diyü -dı diyü	T-T
1705	ağlaş düş	-dılar -diler	T-T
1706	dāyim Kerīm	- -	A-A
1707	ġāfilūn rāci° ün	- -	A-A
1708	varı yāri	-y-ıla -y-ile	T-F
1709	ķuvvet heybet	-i -i	A-A
1710	sañ	-a	T-T

	bañ	-a	
1711	atam yatam	- -	T-T
1712	ḥāl el	-ini -ini	A-T
1713	iyle di	-di -di	T-T
1714	- -	-ur -ur	-
1715	cānı ya° nī	- -	F-A
1716	an cān	-uñ-içün -uñ-içün	T-F
1717	gör vir	-eyin -eyin	T-T
1718	an cān	-ı -ı	T-F
1719	° Alī velī	- -	A-A
1720	gel kıl	-diler -dılar	T-T
1721	yār şar	- -	F-T
1722	getür götür	-diler -diler	T-T
1723	kıl al	-dılar -dılar	T-T
1724	götür yitür	-diler -diler	T-T
1725	anı cānı	- -	T-F
1726	gel kıl	-diler -dılar	T-T
1727	rabbüke nebiyyüke	- -	A-A
1728	söyle di	-medi -medi	T-T
1729	söyle iyle	-di -di	T-T
1730	söyle di	-gil -gil	T-T
1731	peygamber rehber	-üm -üm	F-F
1732	biz siz	-e -e	T-T
1733	- -	cihān cihān	-
1734	kevneyn bahreyn	Muṣṭafā Muṣṭafā	A-A

Tablo 25: "Hazā Destān-ı İbrāhīm" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri

Tablo 26: "Hazā Destān-ı İbrāhīm" Mesnevisinin Kafiylere Göre Kelime Dağılım Grafiği

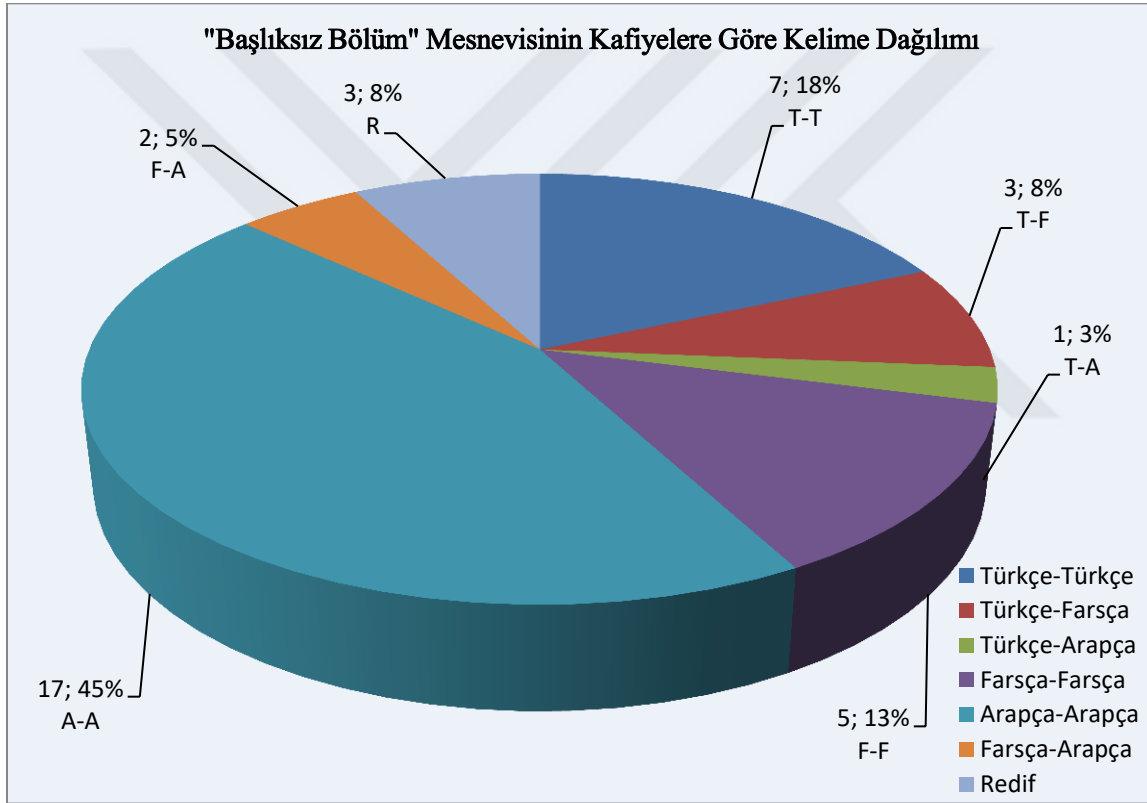
Başlıksız Bölüm			
Beyit Nu.	Kafiye	Redif	Kelime Kökeni
1735	şahāh ferāh	-	A-A
1736	kişi işi	-	T-T
1737	Muṣṭafā şafā	-	A-A
1738	vardı kārı	anuñ anuñ	T-F
1739	beyān civān	-	A-F
1740	hümām ta ^c ām	-	A-A
1741	nigār gül- ^c izār	-	F-F
1742	tamām hümām	-	A-A
1743	- -	eyler ol eyler ol	-
1744	söz öz	-in -in	T-T
1745	ağla dāğla	-dı -dı	T-F
1746	Muṣṭafā	-	A-A

	şafā	-	
1747	nigār şevk-vār	- -	F-F
1748	aşhāb mehetāb	-ı ile -ı ile	A-F
1749	şems-vār gül- ^c izār	- -	F-F
1750	laṭīf zarīf	- -	A-A
1751	Muṣṭafā evliyā	- -	A-A
1752	Emīn ^c ālemīn	- -	A-A
1753	selām hümām	- -	A-A
1754	ol Resūl	- -	T-A
1755	- -	-di -di	T-T
1756	sebeb edeb	- -	A-A
1757	müznibīn Emīn	- -	A-A
1758	nigār perverdigār	- -	F-F
1759	ta ^c zīm teflīm	eyledüñ eyledüñ	A-A

1760	Aḥad ebed	- -	A-A
1761	ḥoca gice	- -	F-T
1762	nigār yār	- -	F-F
1763	iyle toyla	-yeyin -yayın	T-T
1764	- -	- -	- -
1765	bugün dügün	- -	T-T
1766	gör sür	-dügün -dügün	T-T

1767	şıdık ışık	-ıla -ıla	A-A
1768	eyle toyla	-diler -dılar	T-T
1769	ta'at âdet	itdiler itdiler	A-A
1770	- -	oldılar oldılar	-
1771	hürmeti hil'ati	- -	A-A
1772	kelâm selâm	- -	A-A

Tablo 27: "Başlıksız Bölüm" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri

Tablo 28: "Başlıksız Bölüm" Mesnevisinin Kafiylere Göre Kelime Dağılım Grafiği

Hazā Destān-ı Göğercin			
Beyit Nu.	Kafiye	Redif	Kelime Kökeni
1773	haber nazar	- -	A-A
1774	Hâk yok	-durur -durur	A-T
1775	az gez	-durmağıl -dürmegil	T-T
1776	sözi	-	T-T

	özi	-	
1777	şādık lâyık	ola ola	A-A
1778	diñle añla	-mez -maz	T-T
1779	sözi gözi	- -	T-T
1780	söyn göyn	-ügi -ügi	T-T
1781		-r olur	-

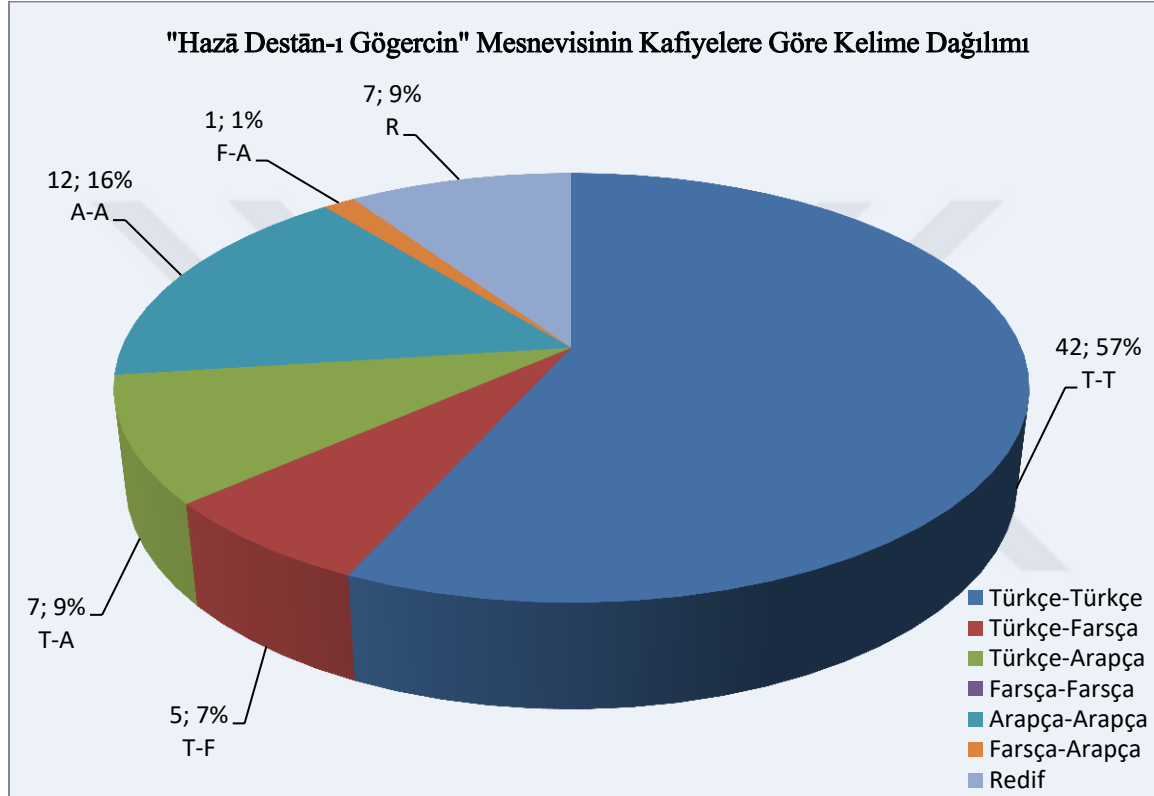
		-r olur	-
1782	hasret fursat	-i -1	A-A
1783	kişi yaşı	- -	T-T
1784	vir gir	-elüm -elüm	T-T
1785	- -	diñler-iseñ diler-iseñ	-
1786	gâfil naķil	- -	A-A
1787	ķudret ibret	-lerin -lerin	A-A
1788	kıl şal	-miş-idi -miş-idi	T-T
1789	uç şaç	-up -up	T-T
1790	Resül ķabül	- -	A-A
1791	ķovar süvār	- -	T-F
1792	giz yüz	-legil -legil	T-T
1793	bañ sañ	-a -a	T-T
1794	ķan cân	-ım -ım	T-F
1795	uç geç	-ayım -eyim	T-T
1796	söz göz	-ini -ini	T-T
1797	göz öz	-i -i	T-T
1798	hümām tamām	- -	A-A
1799	şora virme	-yım -yim	T-T
1800	sañ şoñ	-a -a	T-T
1801		-di -di	-
1802	göz giz	-ledi -ledi	T-T
1803	toğan fiğān	- -	T-F
1804	toğan fiğān	- -	T-F
1805	ķat et	-ına -ine	T-T
1806	avum ķavım	-1 -1	T-A
1807	giz yüz	-lemegil -lemegil	T-T
1808	bañ sañ	-a -a	T-T

1809	an ķan	-1 -1	T-T
1810	yola ola	- -	T-T
1811	var vir	-madum -medüm	T-T
1812	anları ķanları	- -	T-T
1813	Resül melül	- -	A-A
1814	aluñuz nefsüñiz	- -	T-A
1815	var bul	-mazam -mazam	T-T
1816	sañ bañ	-a -a	T-T
1817	- -	-eyüm -ayum	-
1818	dat ķut	-lu-durur -lu-durur	T-T
1819	söz nāz	-ini -ını	T-F
1820	şıy diy	-amadı -emedi	T-T
1821	ķavile şavıla	- -	A-T
1822	ķavil şavıl	- -	A-T
1823	getür otur	-diler -dılar	T-T
1824	ten ķan	-ini -ını	T-T
1825	el ķol	-ine -ına	T-T
1826	- -	-di -di	T-T
1827	kıl dil	-ını -ini	T-T
1828	ten ķan	-ine -ına	T-T
1829	Resül melül	- -	A-A
1830	tal tol	-miş-idi -miş-idi	T-T
1831	iş teşvış	-lere -lere	T-A
1832	bil vir	-emez -emez	T-T
1833	tal şol	-miş-idi -miş-idi	T-T
1834	n° eyle bağla	-di -dı	T-T
1835	degşir ķavşır	-diler -dılar	T-T
1836	Cebra° il	-	A-A

	Mikā' il	-	
1837	ümmeṭi şūreti	- -	A-A
1838	-	-lar -ler	-
1839	el ḥāl	-ini -ini	T-A
1840	-	gelmiş-idik gelmiş-idik	-

1841	sözi-le deñemege	gelmiş-idik gelmiş-idik	T-T
1842	met'in ° âlem'in	- -	A-A
1843	ṭamu ḳamu	-dan -dan	T-T
1844	° Alī yāri	-durur -duru	A-F

Tablo 29: "Hazā Destān-ı Göğercin" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri

Tablo 30: "Hazā Destān-ı Göğercin" Mesnevisinin Kafiye ve Rediflere Göre Kelime Dağılım Grafiği

Hazā Destān-ı Geyik			
Beyit Nu.	Kafiye	Redif	Kelime Kökeni
1919	yād şād	idelüm idelüm	F-F
1920	Allāh Bismi' llāh	diyü diyü	A-A
1921	gül bülbul	gibi gibi	F-F
1922	söyle iyle	-yem -yem	T-T
1923	Muştafa şafa	- -	A-A
1924	serveri arı	- -	F-T
1925	mihrāb	-ina	A-A

	aşhāb	-ina	
1926	ad heybet	-lu gelür -lü gelür	T-A
1927	gel ir	-diler -diler	T-T
1928	bil in	-diler -diler	T-T
1929	selām hemān	- -	A-F
1930	Muḥammedi didi	- -	A-T
1931	- -	-ye -ye	-
1932	- -	-mesün -masun	-
1933	inan	-mazuz	T-T

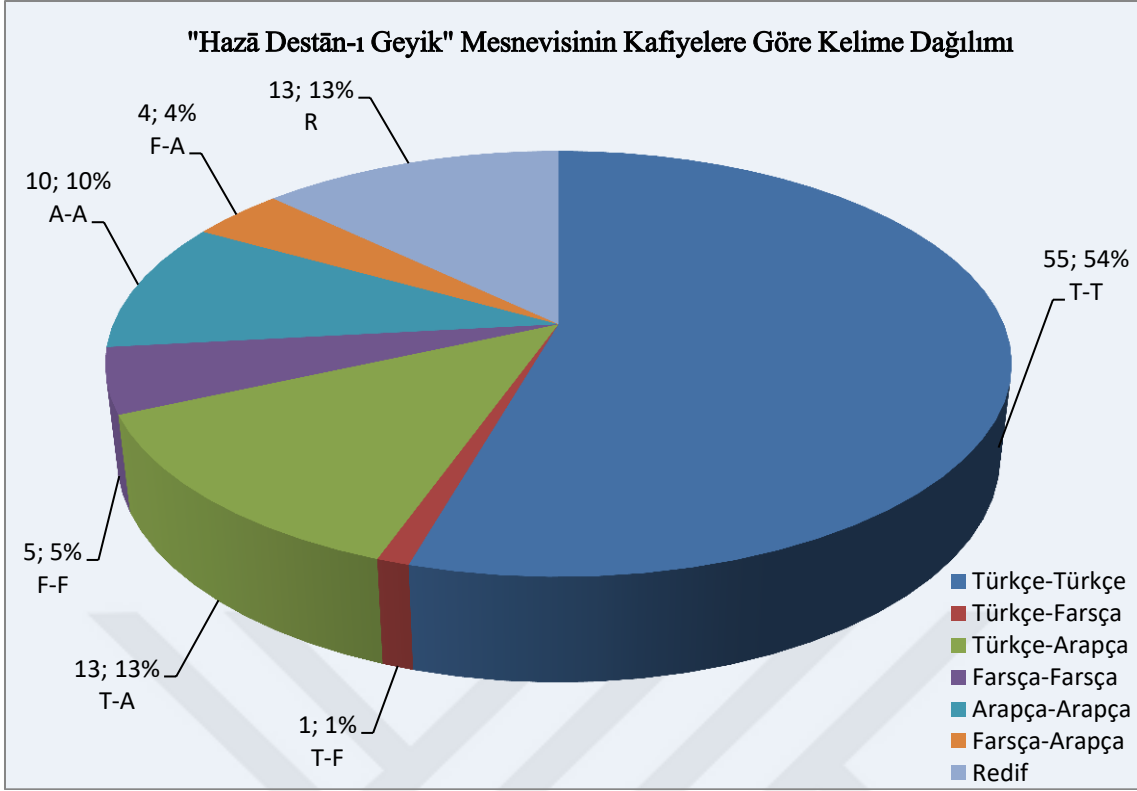
	şan	-mazuz	
1934	° ayān yalan	- -	A-T
1935	tur kır	-ayum -ayum	T-T
1936	tur yoğur	-ayum -ayum	T-T
1937	gör şor	-eyüm -ayum	T-T
1938	fermān Müselmān	olalar olalar	F-F
1939	dileg beg	-üñüz -üñüz	T-T
1940	otur dur	-mazuz -mazuz	T-T
1941	° ayān yalāñ	- -	A-T
1942	mācerā yerā	- -	A-F
1943	at ° ibret	-a -e	T-A
1944	baş yaş	-ı -ı	T-T
1945	söyle eyle	-sün -sün	T-T
1946	anı ya° nī	- -	T-A
1947	al gönder	-a -e	T-T
1948	kıl dönder	-a -e	T-T
1949	tut yat	-mışuz -mışuz	T-T
1950	işi kişi	- -	T-T
1951	- -	-ser -sar	-
1952	an yaradan	-ı -ı	T-T
1953	ayağ bağ	-ını -ını	T-T
1954	al gel	-dılar -diler	T-T
1955	söyle iyle	-gil -gil	T-T
1956	hemān ° ayān	- -	F-A
1957	kaç geç	-ar -er	T-T
1958	- -	tutuñ tutuñ	-
1959	üş çeş	-diler -diler	T-T
1960	- -	-e -e	-

1961	añ sañ	-a -a	T-T
1962	server peygamber	-i -i	F-F
1963	bī-gümān ° ayān	- -	F-A
1964	bugün yarın	- -	T-T
1965	bilme kayna	-di -dı	T-T
1966	- -	ola ola	-
1967	Muṣṭafā cefā	- -	A-A
1968	ḡarīb kılup	- -	A-T
1969	kuz giz	-ladum -ledüm	T-T
1970	ot süd	-layam -leyem	T-T
1971	av bağ	-ladılar -ladılar	T-T
1972	bende ne	mecāl mecāl	T-T
1973	yağ bağ	-ıdur -ıdur	T-T
1974	dahı saḡī	- -	T-A
1975	otlayalar onlar	- -	T-T
1976	- -	ol bugün ol bugün	-
1977	- -	-lara -lara	-
1978	devā Muṣṭafā	- -	A-A
1979	- -	-lara -lere	-
1980	- -	-eyin -eyin	-
1981	sözleri gözleri	- -	T-T
1982	tut şat	-uñ -uñ	T-T
1983	şat tut	-alum -alum	T-T
1984	ya° nī seni	- -	A-T
1985	kıl vir	-dılar -diler	T-T
1986	yaşı taş	- -	T-T
1987	geç şac	-er -ar	T-T
1988	kızı	-	T-A

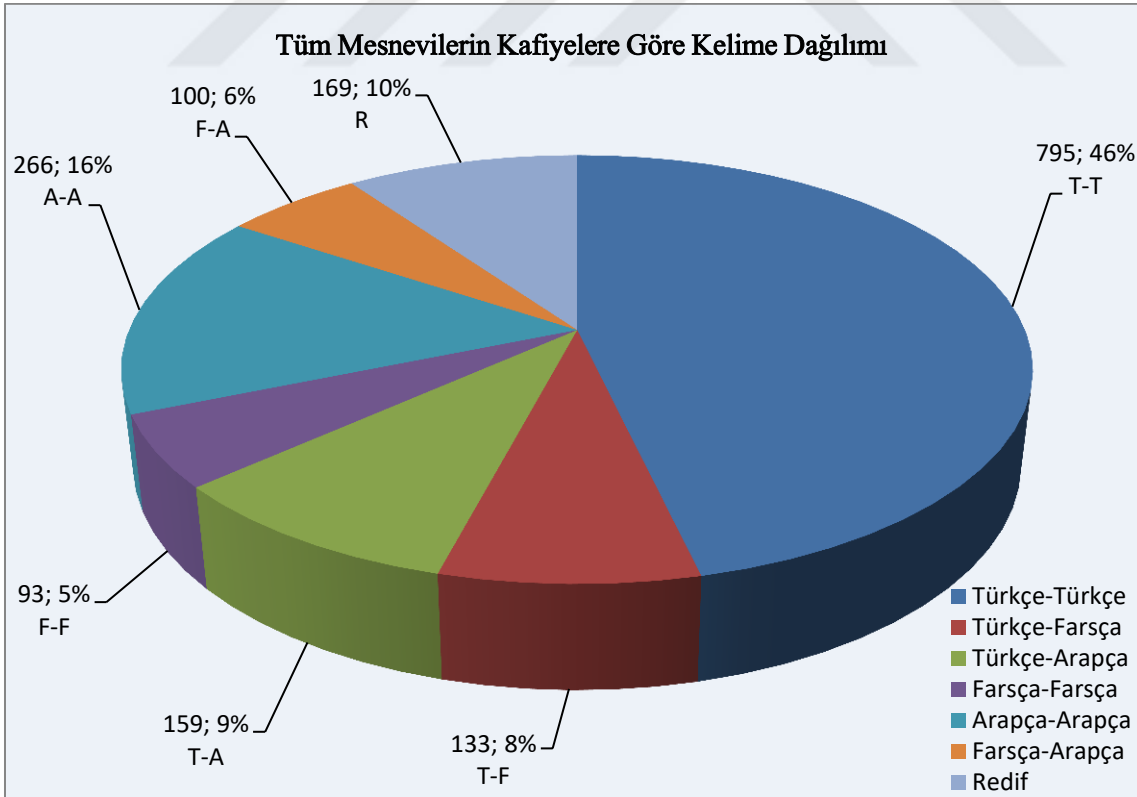
	hālũñüzi	-	
1989	gör emzür	-eyüm -eyüm	T-T
1990	bil kal	-üñüz -uñuz	T-T
1991	siz biz	-e -e	T-T
1992	- -	-mışam -mişem	T-T
1993	ağla yiyle	-şdılar -şdiler	T-T
1994	harām selām	- -	A-A
1995	öl ol	-elüm -alum	T-T
1996	aradan yaradan	- -	T-T
1997	girü berü	- -	T-T
1998	yola ayrıla	- -	T-T
1999	i di	-di -di	T-T
2000	git tut	-diler -dılar	T-T
2001	ağla bağla	-yu -yu	T-T
2002	bil kıl	-en -an	T-T
2003	cefā Muştafā	- -	A-A
2004	hakīm	-	A-A

	° azīm	-	
2005	çağır buyur	-up -up	T-T
2006	götür yitür	didi didi	T-T
2007	- -	-di -di	-
2008	Allāh Resül-allāh	diyü diyü	A-A
2009	gel ol	-dügüm -duğum	T-T
2010	- -	-digin -digin	-
2011	ol bul	-dılar -dılar	T-T
2012	şāz āzād	oldılar oldılar	F-F
2013	gönder dönder	-diler -diler	T-T
2014	Şadreddīn emīn	- -	A-A
2015	yiri hurī	- -	T-A
2016	gine nūrına	- -	T-A
2017	yazanı Ġanī	- -	T-A
2018	kazana yazana	- -	T-T

Tablo 31: "Hazā Destān-ı Geyik" Mesnevisinin Kafiye ve Redifleri

Tablo 32: "Hazā Destān-ı Geyik" Mesnevisinin Kafiyelele Göre Kelime Dağılım Grafiği

Tablo 33: Mecmuadaki Mesnevilerin Kafiyelelerine Göre Kelime Dağılım Grafiği

Mesnevi konu itibariyle didaktik özellik taşıdığı için halkın anlayacağı bir dil tercih edilmiş, bu sebeple yabancı kelimelerden kaçınılmıştır. Grafikte görüldüğü gibi ikisi de Türkçe kelimelerden oluşan kafiyeelerin sayısı oldukça fazladır. İkisi de Türkçe (T-T) olan beyitler % 46, biri Türkçe diğeri Arapça (T-A) olanlar % 9, biri Türkçe diğeri Farsça (T-F) olan beyitlerin oranı % 8'dir. Buna göre mesnevilerin kafiye kelimeleri büyük oranda Türkçe kelimelerden seçilmiştir.

Mesnevide Türkçe kafiyeelerden sonra en fazla Arapça-Arapça kafiyeeler vardır. Mecmuadaki mesnevilerin dini-tasavvufi metinler olması nedeniyle Arapçanın etkisi Farsçadan daha fazladır. Ayrıca Arapça-Arapça kelimelerde ortak vezinler tercih edilerek ahenk sağlanmıştır. Bu kelimelerde genellikle redif bulunmamaktadır.

Kafiye kelimelerinde en az tercih edilen dil Farsçadır. Biri Türkçe biri Farsça (T-F) olanlar % 8, biri Farsça diğeri Arapça (F-A) olanlar % 6, her ikisi de Farsça (F-F) olanlar ise % 5'tir. Bunlar içinde en az oran her iki kelimenin de Farsça seçildiği beyitlerindir. Ayrıca bu Farsça kelimeler dilimize girmiş, halkın rahatlıkla anlayabileceği türdendir.

Türkçe kelimelerle yapılan kafiyeelerde özellikle fiiller kullanılmıştır. Mecmuanın tertip sebebinde halkı eğitmek için anlatılıp, dinlenmek amacıyla oluşturulmuş olabileceği sonucuna varmıştık. Kafiyeelerde fiillerin önemli ölçüde kullanılması dilin alıcıyı harekete geçirme işlevine yönelik bir kullanımdır.

Tablolarda görüldüğü üzere mesnevide ahenk genellikle kafiyeelerle sağlanmıştır. Mesnevilerde daha çok yarım ve tam kafiye kullanılmıştır. Ahengin sadece redifle sağlandığı çok nadirdir. Ayrıca eserde fazla sayıda cinaslı kafiye de mevcuttur. Burada birkaç beyit örnek vermeyi uygun görüyoruz:

Ṭaleb kıl tek gerekdür çāresi ne
Çalab irgüre anı çaresine (71)

Girü İsmā' il atasın işitdi
Sevinüp karşı geldi bir iş itdi (230)

Bu yaña geldüñ Tabutuñ hāline
İşid imdi fi' l[i] nedür hāli ne (1254)

4. İmla Özellikleri

Çalışmamıza konu olan mesnevi mecmuası, harekeli ve açık bir yazıyla kaleme alınmıştır. Ancak imla yanlışları ve vezin kusurları oldukça fazladır. Bazı kelime ve eklerin yazımında tutarsızlıklar görülmektedir. Bunun sebebi müstensih'in bu mesnevileri kulaktan duyma kaydetmesi ve kelimenin doğru yazımı hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması olabilir. Mecmuada imlaya dair özellikler aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir.

1. Arapça ve Farsça kelimelerdeki asli uzunlukların bazen göz ardı edildiği görülmektedir. Bunlardan kimi kullanımlar vezin kısa gerektirdiği için tercih edilirken kimisi de vezinle ilgili bir tercih sebebi değildir. Aşağıdaki örneklerde vezin uzun hece istemesine rağmen kelimeler kısa yazılmıştır:

5a		“cānları”	(116)
5b		“hōş”	(131)
11b		“hōšnūd”	(311)
55b		“ālem”	(1610)

2. Bazı ifadelerin vezne uygun alternatifleri olmasına rağmen mecmuanın imlasında vezne dikkat edilmemiştir.

* “Üveys”/ “Üveyse’l”: Bu ifade mecmuada iki şekilde de geçmektedir. Ancak vezne uymadığı halde daha çok “Üveyse’l” şeklinin tercih edilmesi dikkat çekicidir:

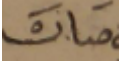
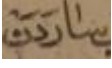
33b		(958) Üveys eydür xanı ol cān-ı ° ālem ⁶ Muḥammed Muṣṭafā sulṭān-ı ° ālem
34a		(960) Didi iklīmimüz bizim Yemendür Üveys adum menüm yirim Qarandur ⁷
34b		(986) Şu deñlü kıldı medḥin Veysün Aḥmed Kim oldı ° ışkı gōñüllerde bī-ḥad

⁶ Mecmuada “Üveysel” şeklindeki ifade vezin gereği “Üveys” olarak değiştirilmiştir.

⁷ Mecmuada “Üveysel” şeklindeki ifade vezin gereği “Üveys” olarak değiştirilmiştir.

3. Mecmuada kimi kelimelerinin yazımında tutarsızlıklar vardır. Mecmuada iki farklı yazımı olan kelimelerden bazıları şunlardır:

* “Sāre”/ “Şāre”:

6b		“Sāre”	(153)
7b		“Sāre”	(188)
6b		“Sāreden”	(151)
1b		“Sāre”	(Bölüm başlığı)

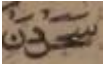
* “Hācer”/ “Ḥācer”:

9b		“Hācer”	(239)
4b		“Ḥāceri”	(102)

* “ḥāl”/ “ḥāl”: Telaffuzu benzer olan bu iki kelimenin yazımı birbirine karıştırılarak “ḥāl” manasındaki kelime birkaç yerde “ḥāl” şeklinde yazılmıştır:

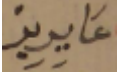
59a		“ḥālīn”	(1700)
59b		“ḥālīni”	(1712)
15a		“ḥālī”	(409)
34a		“ḥāle”	(968)

* “seḥer”/ “şeh̄er”: Doğru yazımı “seḥer” şeklinde olan kelime, doğru yazılışlarının yanı sıra üç yerde yanlış yazılmıştır:

24a		“seḥerlerde”	(675)
34b		“seḥerden”	(980)
75a		“şeh̄erden”	(2174)

75a		“şehirden”	(2177)
75a		“şehirden”	(2180)

* “ayırır”/ “ ° ayırır”: Doğru yazımı “ayırır” şeklinde olan kelime mecmuada iki kez geçmiştir. Fakat ikisinin yazımı arasında bir tutarlılık yoktur.

57.b		“ayırır”	(1663)
55b		“ayırır”	(1614)

* “şād”/ “şāz”, “şādān”/ “şāzān” ve “ümīd”/ “ümīz”: Mecmuada bazı kelimelerde “d” ve “z” seslerinin nöbetleşe kullanıldığı görülmektedir:

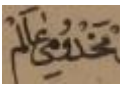
11a		“şād”	(288)
2a		“şāz”	(14)
11a		“şādān”	(291)
17a		“şāzān”	(474)
28a		“ümīzim”	(798)

4. Mecmuadaki bazı kelimeler daima yanlış şekilde yazılmıştır.

* “ḥarāb”/ “ḥarāb”: Doğru yazımı “ḥarāb” şeklindeki kelime mecmuada iki yerde geçmiş ve ikisinde de yanlış yazılmıştır:

52a		“ḥarāb”	(1511)
71b		“ḥarābını”	(2041)

5. Bazen izafet terkinde izafet kesresi yerine izafet ya’sı kullanılmıştır:

7a		“maḥdūm-ı ° ālem”	(169)
----	---	-------------------	-------

6. Mecmuada Eski Anadolu Türkçesinin dil özellikleri yoğun olarak hissedilir. Ancak bazı eklerin ünlü uyumuna tabi olmaya başladığı görülmektedir. Ayrıca bazı kelimelerde geçiş dönemine ait ikili kullanımlar göze çarpar:

* “ben”/ “men”: Mecmuanın genelinde “ben” olarak kullanılan ikinci teklik şahıs zamiri üç yerde “men” şeklinde geçmektedir:

33b		“menüm”	(960)
37a		“menüm”	(1062)
75a		“menem”	(2183)

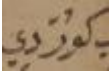
* Kelime sonunda d/t değişimi:

62a		“işid”	(1772)
26a		“işit”	(735)
40a		“gid”	(1152)
55b		“git”	(1602)

* Ekler genellikle yuvarlak ünlülü olmasına rağmen düzleşme temayülü görülür:

5b		“ayruk”	(125)
5b		“ayrık”	(131)
38a		“Veysün”	(1090)
25a		“cinsiñ”	(711)
48a		“tutayum”	(1380)
48a		“yeteyüm”	(1380)
6b		“göreyim”	(151)

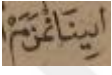
* Üçüncü teklik şahıs eki daima düz ünlülüdür:

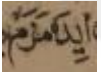
12b “gördi” (336)

38a “itdi” (1084)

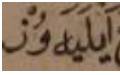
* Birinci teklik şahıs eki –am/ -em kullanılmıştır:

7a “bilmeyem” (177)

15a “inanmazam” (406)

15a “idemezem” (413)

* İstek anlamı için -avuz/-evüz eki kullanılmıştır:

15b “eyleyevüz” (425)

15b “bağlayavuz” (425)

5. Ayetler ve Hadisler

a. Ayetler:

“قَاب قَوْسَيْنِ” “Kābe kavseyn”

“(İşte o zaman) aradaki mesafe iki yay arası ya da daha yakın oldu.” (Necm, 53/9)

Maḳāmında тұrup ol şāh-ı kevneyn

Muḥammed burc-ı mäh-ı *ḳābe ḳavseyn* (1000-1009)

“اَنَا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ” “İnnā ileyhi rāci° ün ”

“Muhakkak Allah’a döneceğiz.” (Bakara, 2/156)

Andan geldi işbu āyet gāfilün

Oḳudı *İnnā ileyhi rāci° ün* (1707)

“كل من عليها فان” “Küllî men aleyhā fān”

“Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacaktır.” (Rahman. 55/26)

Ḳamu taḥttan [hem] fevḳānī

Bilirsin ḥōd olur fānī

İşitmedüñ mi sen anı

Ki külli men °aleyhā fān

(وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشَّمَالِ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ
لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمَلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا)

“Ve taḥsebühüm eyḳāzan ve hüm ruḳūdün ve nuḳallibühüm zāte’l-yemīni ve zāte’ş-şimāli ve kelbühüm bāsiṭun zirā° ayhi bi’l-veşīdi levi’ṭ-ṭala° te °aleyhim leve’lleyte minhüm firāran velemūli° te minhüm ru° ben.”

“Kendileri uykuda oldukları halde sen onları uyanık sanırdın. Onları sağa sola çevirdik. Köpekleri de mağaranın girişinde ön ayaklarını uzatmış yatmakta idi. Eğer onların durumlarına muttali olsa idin dönüp onlardan kaçırdın ve gördüklerin yüzünden için korku ile dolardı.” (Kehf, 18/18)

Ḥaḳ kitābında añıp dur[ur] nedī

“*Kelbühüm bi’l-bāsiṭ*” didi Ġanī (1157)

“قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ” “Ḳul hüve’llāhü eḥad”

“De ki: O, Allah birdir” (İhlās, 112/1)

Evvel āḥir ol-durur Ferd ü Şamed

Kim şıfâtı “*Ḳul hüve’llāhü eḥad*” (1242)

(لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ)

“Len-tenālū’l-birra ḥattā tünfiḳū mimmā tüḥibbüne ve mā-tünfiḳū min şey° in fe-inne’llāhe bihī-° aleyhimü”

“Sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça “iyi”ye eremezsiniz. Her ne harcarsanız Allah hakkıyla onu bilir.” (Âl-i İmrân, 3/92)

Oldı İsmā° il ataya sevgülü

“*Len tenālū’l-birra ḥattā tünfiḳū*” (1448)

(فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَى قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ)

“Felemmā beleġa me° ahü’s-sa° ye ķāle yā-büneyye innī erā fil-menāmi ennī ezbeħuke fenżur māzā terā ķāle yā-ebeti ef° al mā-tü° metu setecidünī in-şā° Allāhü mine’s-şābirīn”

“Babasıyla beraber yürüyüp gezecek çaġa gelince: Yavrucuġum! Rüyada seni boġazladığımı görüyorum; bir düşün, ne dersin? dedi. O da cevaben: Babacıġım, emrolunduġun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun, dedi.” (Saffât, 37/102)

*Ķāle yā büneyye innī erā fī’l-menāmi ennī ezbeħuke
Fenżur mā zā terā yā ebeti ef° al mā tü° meru”*

Setecidünī inşā° Allāhü me° a’s-şābirīn” (1510-1511a)

(لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ)

“Lev kāne fīhimā ālihetün ille’llāhü le-fesecede tā fe-sübħāne’llāhi rabbi’l-° arşi ammā yeşifün”

“Eġer yerde ve gökte Allah’tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki Arş’ın Rabb’i olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir.” (Enbiyâ, 21/22)

(قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ)

“Ķul hāzihī sebīlī ed° ü ile’llāhi ° alā başīratin enā ve-menittebe° anī ve-sübħāne’llāhi vemā enā mine’l-müşrikīn”

“(Resûlüm!) De ki: İşte bu benim yolumdur. Ben, ne yaptığımı bilerek Allah’a çağırıyorum; ben ve bana uyanlar (bunu yapıyoruz). Allah’ı ortaklardan tenzih ederim! Ve ben ortak koşanlardan deġilim.” (Yûsuf, 12/108)

(وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ)

“Veşbir fe inne’llāhe lā yüzī° u ecra’l-muħsinīn.”

(Ey Muhammed!) Sabırlı ol, çünkü Allah güzel iş yapanların mükâfatını zayi etmez. (Hûd, 11/115)

Çün beşâret kıldı Ķur’ân-ı mübîn

Zāhir olmazdı “ecra’l-muħsinīn”

(1709)

b. Hadisler:

“من ربك” “Men Rabbüke”

“Senin Rabbin kim” kabir sorgusu sorularındandır. "Allah, iman edenleri sabit bir söz ile metanetli kılar" ayeti, kabir azabı (sorgusu) hakkında indi. Ölüye kabirde; "Senin Rabbin kim?" diye sorulur. O da; "Rabbim Allah'tır, Peygamberim Muhammed (s.a.s.)'dir." diye cevap verir. İşte mümin ölünün böyle cevabı; "Allah iman edenleri sabit söz ile dünya hayatında ve ahirette metanetli kılar." mealindeki ayetin ifadesidir (İbn Mace, Zühd, 32; Ayrıca bk. Buhari, Tefsîr, Sûre, 14).

“من نبيك” “Men Nebiyyüke”

“Senin Peygamberin kim” kabir sorgusu sorularındandır. "Allah, iman edenleri sabit bir söz ile metanetli kılar" ayeti, kabir azabı (sorgusu) hakkında indi. Ölüye kabirde; "Senin Rabbin kim?" diye sorulur. O da; "Rabbim Allah'tır, Peygamberim Muhammed (s.a.s.)'dir." diye cevap verir. İşte mümin ölünün böyle cevabı; "Allah iman edenleri sabit söz ile dünya hayatında ve ahirette metanetli kılar." mealindeki ayetin ifadesidir (İbn Mace, Zühd, 32; Ayrıca bk. Buhari, Tefsîr, Sûre, 14).

Cihândan almağıl lezzet
Şakın kim eyleme rağbet
Bu dünyâ kâfire cennet
Olupdur mü⁹ mine zindân

Ebû Hureyre (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Dünya müminin zindanı, kâfirin de cennetidir.”

يَكُونُ فِي أُمَّتِي رَجُلٌ يَقَالُ لَهُ أَبُو حَنِيفَةَ هُوَ سِرَاجُ أُمَّتِي هُوَ سِرَاجُ أُمَّتِي

“Yekünü fî-ümmeî racülün yüḳālu lehü Ebû Ḥanîfete hüve sirācü ümmeî hüve sirācü ümmeî”

Ümmetimden Ebû Hanîfe adlı bir kişi vardır ki; O, ümmetimin ışığıdır, ümmetimin ışığıdır.⁸

Çün ° âlemlerüñ ola ol rahmeti

Eyde kim “*hāzihî sirācü ümmeî*” (1403)

⁸ Nişancanzâde Muhammed bin Ahmed, (Sadeleştiren: A. Faruk Meyan), *Mir’at-ı Kâinât*, Berekât Yayınevi, İstanbul 1987, c.2, s.50.

(الْمُؤْمِنُونَ لَا يَمُوتُونَ بَلْ يُنْقَلُونَ مِنْ دَارٍ إِلَى دَارٍ)

“El-mü’ minüne lâ-yemûtüne bel-yünkalüne min dârin ilâ-dârin.”

Müminler ölmez, (sadece dünya) evinden (ahiret) evine göçer.⁹

Bil ki mü’ minler ölmez i cān

Pes bir evden bir eve göçer hemān (1167)

Ḳāle’l-mü’ minüne lâ yemûtüne

Be’l-yünkalüne min dâri ilâ dârin (1168)

Ol Resûl didi bil kim “*el-mü’ minüne*”

“*Lâ-yemûtüne*” bil ki anlar “*yünkalüne*” (1169)

(الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ)

“Ed-dünya sicnü'l-mü'mini ve cennetü'l-kâfiri”

Dünya müminin zindanı, kâfirin de cennetidir.¹⁰

Cihāndan almağıl lezzet

Şağın kim eyle[me] rağbet

Bu dünyā kâfire cennet

Olupdur mü’ mine zindān (1648)

(يَشِيبُ ابْنُ آدَمَ وَيَشْبُ مَعَهُ خِصْلَتَانِ: الْحِرْصُ وَ طُولُ الْأَمَلِ)

“Yeşibü’bnü ādeme ve yeşibbü me° ahū haşletāni: el-hırşu ve tülü’l-emeli”

Âdemoğlu büyür, onunla birlikte iki şey daha büyür: Mal sevgisi ve uzun ömür sevgisi.¹¹

Ḳocalaruñ arta hırşı toymaya

Geçe ° ömr-i dünyādan hîç toymaya (1887)

⁹ Sahîh-i Müslim, İmare, 103.

¹⁰ Riyâzü’s-Sâlihîn, Zühd ve Takva, 2.

¹¹ İbrahim Canan (2014), Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları, Ankara., c.6, s.328.

Metni Kurarken İzlenen Yöntem

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 7890/4 numarada kayıtlı mecmuanın tanıtımı ve 1b-75a varakları arasının transkripsiyonlu metni ile incelemesinin yer aldığı çalışmamızda izlenen yöntem ve basamaklar şu şekildedir:

1. Çalışmamız sırasında öncelikle mecmuadaki Osmanlı Türkçesi ile yazılmış manzumelerin tümü Latin harflerine aktarıldı.
2. Transkripsiyonlu metin oluşturulurken yazmada tespit edilen vezin ve imla kusurları düzeltilmeye çalışıldı. Bu düzeltmelere dipnotlarla işaret edildi.
3. Eklerde tutarsızlıklar olduğu için mecmuanın tamamında EAT dönemi özellikleri dikkate alınarak bütünlük sağlanmaya çalışıldı.
4. Metindeki eksik vezinler için yaptığımız öneriler köşeli parantez “[]” içinde metne eklendi.
5. Mecmuadaki beyitler beşer beyit arayla numaralandırıldı. Beyit numaraları beytin önüne eklendi.
6. Mecmuada geçen şairler ve mesneviler belirlenerek kaynak taraması yapıldı. Tarama sonucunda aralarında benzerlik görülen hikayelerle mecmuadaki metinler arasında bazı tespitlerde bulunuldu.
7. Mecmua ile ilgili tespit edilen özellikler “Mecmuanın Tanıtımı ve İncelenmesi” başlığı altında açıklandı.
8. Ayrıca mecmuadaki özel isimlerle ilgili bir sözlük ve dizin hazırlanıp çalışmanın sonuna eklendi.
9. Mecmuanın incelenmesi kısmında şekil ve muhteva ile ilgili bazı özellikler ek tablolar sunularak belirtildi.
10. Çalışma süresince kullanılan kaynaklar “Kaynakça” kısmında, kısaltmalar ise “Kısaltmalar ve Simgeler” başlığı altında verildi.

İKİNCİ BÖLÜM: MECMUANIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

1b

Hikāyet-i İbrāhīm ° Aleyhi's-selām Sāre-y-ile Hācer Ahvālin Beyān İder

(Mefā° ilün Mefā° ilün Fe° ülün)

Bismillaḥi'r-raḥmani'r-raḥīm

1 Sevinüp Hāceri bağışladı ol
Ḥalīlu'llāh[a] eylük işledi ol

Mürüvvet ḳapusın açdı oturdı
Aḥī resmin[i] ol evvel getürdi

Cihāna ḳodı ol resm-i fütüvvet
Hem andan oldı bünyād-ı mürüvvet

Ḳonuḳsuz yiyesi yimezdi hergiz
Melūl olurdı söz dimezdi hergiz

5 Aña Hācer durup ḥizmet iderdi
Ḳatında çünki ol Şāre giderdi

Aña bir gice meyl itdi o maḥdūm
Anuñla bir iş itdi saña ma° lūm

O gice ol şadef dürcine lü° lü°
Düşüp irmiş ḥamel burcına māh-rū

Rayihān toḥmı bōstāna ekilmiş
Gül ü sünbül gülüstāna dikilmiş

Şadef ağzına ol bir ḳatre bārān
İrişmiş kim ola dürr [ile] mercān

10 Ḥalīlu'llāhuñ ol alnında bir nūr
Var-ıdı kim olupdı ḥalka manzūr

Anı her demde gözedürdi Şāre
Şabāh oldu bu kez görmedi yāre

Didi Hācer senüñle bile yatmış
Senüñ alnundaķi nūr aña gitmiş

Otuz yıldur kim umardum ben anı
Naşībim yoğ-ırmış kıldum ziyānı

2a

Çü Hācer şāz oldu Şāre ğam-ğīn
° Adāvet bağladı key eyledi kīn

15 Ki n'eyledi kim ol (--) bir oğlan
Toğura ben alam şöyle perīşān

Anuñ neslinden ola ilde begler
Ulu ° ālimleri ° ālemde yigler

Gerekmez urmasun gitsün atumdan
Beni ayırmasun bu devletümden

Bularda bir ased vardur ey ° azīz
Bularuñ kim olur ° al[1] [mümeyyiz]

Bularda eksük olur ° al hem dīn
Bulardur nāıātü'l-° al u dīn

20 Bulara meşveret itmek gerekmez
İderseñ didüğün utma gerekmez

Bulardan kimseye hī ayr gelmez
Kişi nāārdur[ur] bunlarsız olmaz

Buları ādeme şaymak gerekmez
Velī elden dahı koymak gerekmez

Bularuñ kimseye yoǵdur vefāsı
Bu dünyā gibi çoǵdur[ur] cefāsı

Bularuñ ° aǵlına inanma zinhār
Yile binüp şuya ʔayanma zinhār

25 ʦoǵuz ay geǵdi Hācerden bir oǵlan
İrişdi ° āleme bir māh-ı tābān

Fenā bāǵında bir serv-i sa° ādet
Bitüp gösterdi ° ālemde siyādet

Ḥalīlu'llāh işiddi ʔıldı şādı
Didi İsmā° īl olsun anuñ adı

Anı ʔün Şāre görđi itđi kīni
Kīn eyledi ʔatı naǵş itđi dīni

2b

Yüridi Hāceri döǵmege vardı
Ne döǵmek öldürüp söǵmege v[ardı]

30 Götürüp oǵlanuñı ʔaçdı Hācer
Bir iki dere depe geǵdı Hācer

ʔaçardı tīz tīz yayaǵ yürürdi
Eteklerini ardınca sürürdi

Kim izini ʔum üzre bilmeyeler
Sürüp ardınca anı bulmayalar

Budur ° âdet ol ilde ol zamāndan
 ° Arab ° avratları bu resme andan

Götürüp aña öykünü yorurlar
 Eteklerin uzun idüp sürürler

35 Turup Şāre Halīlu'llāh[a] geldi
 Şikāyet gösterüp çün zāri kıldı

Didi ol ° avratı oğlanı ile
 Koma qarşumda gider cānı ile

Ya beni atama gönder gideyin
 Döyemezsin bu işe ben n'ideyin

Şabāhın Cebrā° ıl irdi didi şah
 Selām ider saña ol Kādir Allāh

Buyurdi Şārenūñ sözini tutğıl
 Ne dirse Hācerūñ haqqında itgil

40 Biz ol oğlanı zāyi° itmeziz bil
 Hele ol ne dir-ise sen anı kıl

Ol oğlandan gelür dīne celālet
 Ol oğlandan gelür şah-ı risālet

Ol oğlan nesl'içün oldı bu eflāk
 Anuñçün oldı āb u āteş ü hāk

Biz ol oğlanı zāyi° kıla şanma
 Ne yire dir-ise ilet utanma¹²

¹² Mecmuada “utatma” şeklindeki ifade mana gereği “utanma” olarak değiştirilmiştir.

3a Faşl-ı Hikāyet Hāceri ve İsmā'īli Alup Gidüp Yabāne Bırağup Zemzem Çıkdığını Beyān
(Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün)

Oğuyup Şāreyi didi ki Şāre
Eyit ne idelüm oğlana yāre

45 Eyitdi tīz tut anasıyla anı
İlet bir yire kim nām u nişānı

Belürmesün [ü] kalsun anda ölsün
Şu olmasun be-ğāyet ıssı olsun

Halīlu'llāh ol işe rāzı oldı
Varup ol Hāceri tağlarda bildi

Revān bir deveye bindürdi anı
Göründi gözüne bir yol nişānı

O yolu tütuban gitdiler anlar
Beş on gün bir sefer itdiler anlar

50 Halīlu'llāh bakup çevre giderdi
Hağa hāmd u şenālar çok iderdi

Umardı kim Çalabdan bir işāret
İrişe cānına kıla beşāret

Sürüp bir kumlu dere[ye] irişdi
Revān ol Hācerüñ devesi düşdi

Bir adım admadı ileri dahı
O kum üstünde düşdi kaldı āhı

O yiri gördiler kim bir ısuз yir
 atı ıssı vü opraqsuz şusuz yir

55 Oları odı İbrāhīm döndi
 O Hācer yaya ardınca süründi

Didi bizi oyup kime gidersiñ
 Ne ıldık biz saña niün idersün

Bu ma° şūmı n’ideyin bāri dirdi
 İñen bī-āre aldık [āre]müz di

Dönüp İbrāhīm aña bamadı hī
 Ki bir remz eyleyüp gözetmedi hī

3b

Didi Hācer bunı Hā mı buyurdu
 Bizi ol virdi mi bunı buyurdu

60 Başın bir egdi kim didi belī ol
 Size gösteriserdür bunda o yol

Anuñ sözindeyim n’idirse itsün
 Demidür bir kerem iderse itsün

Bunı Hācer işitdi döndi derāl
 Didi ne ° arz ideyim saña avāl

Kerīm ü Hāyy ü Dānasun bilürsün
 uluñuz her ne dilerseñ ılursuñ

Gelüp istedi bir sā° at oturdu
 Gāh oqlan yirde odı gāh götürdi

65 Bir eski meşk içinde şu aradı¹³
Şuşadı kurumuş ol suyu gördi

Didi bu yirde [ben] kaldum dirîgā
Görüñ ben baña ne kıldum dirîgā

Isız kıır kimse yok biz aç [u] şusız
Kıatı key çāresiz kaldum dirîgā

Şusuzlıkda südüm kurıdı kaldum
Bu ma° şūma ne derd aldum dirîgā

Bunı böyle diyüp ağladı tırdı
Varup tağlara çıkmāğa yüz urdı

70 Kim anda şu bula yāḥūd bir iş
Ne kılsun uğradı bir kıatı teşvîş

Taleb kııl tek gerekdür çāresi ne
Çalab irgüre anı çāresine

Orada oğlanı çünkim bıraḳdı
Şafā tağına çıkdı çevre baḳdı

Tecessüs kııldı hîç kılmadı çāre
Yügürüp Merveye çıkdı o yāre¹⁴

4a O tağdan daḫı ol dört yaña baḳdı
Segirdüp cānını odlara yaḳdı

75 Girü bulamadı nār oldı kıaldı
Bu kez Allāha dönüp zāri kııldı

¹³ Mecmuadaki “gelüp bir eski” ifadesi vezin gereği “bir eski” olarak kaydedilmiştir.

¹⁴ Mecmuadaki “şafāya yüğüüp” ifadesi vezin gereği “yügürüp” şeklinde değiştirilmiştir.

Bu dem h acılar anu    n segird  r
 af  Merve arasında y    rd  r

Didi H acer kim ey  ayy  m u D ana
Ne ata var ben  mle h  d ne ana

Sen  n derg  hu  a geld  m  ab  l it
Demid  r  ulu  a l  tfu  n   bol it

Bun   diyince bir  v  z geldi
Didi H    l  tf-var kim sa  a oldu

80 Y  ri o  lu  a var buld    uy   ol
Ne h  cet diled  n  se old[1] ma  b  l

Segirdi g  rdi [ki] o  lan depinmi  
De  ile  mi   be  igden yire inmi  

Aya  ından anu   ol    m a  ılm  
B  nar     m   u g  l olm    de  ilmi  

Y  ridi     n   ba  ladı H acer
T  ken  r      anur   a  ladı H acer

Eger ba  lamasayd     b-   zemzem
    p   rma   olup a  ard[1] her dem

85   u i  di di  lenince   ya   and  
  anas  n yo  sul iken baya d  nd  

Ne kim g  n  l  nde   am var-ise gitdi
  un   bildi kim All  h ra  met itdi

O şudan kandı karnı dağı toydı
Çalab lütfundan ol bir dağı tuydı

Südi çok oldu [vü] emzürd[i] oğlan
Hemân bir aya dönmiş gördi oğlan

4b

Şükürler kıldı ol Allāha çok çok
Suyı çok kaygusu yok karnı hem tok

90 Beş on gün yalñuz çün anda kaldı
Çalab bir dürlü dağı luğ kıldı

O şuya toydı kuşlar geldi üşdi
Uruşdılar arada biri düşdi

Anı derhāl tırdı tıtdı Hācer
Boğazladı vü böldi ütdi Hācer

Deñizün kuşlarından bir semiz kuş¹⁵
Çü Hācer anı bişürdi yedi hoş

Didi Elhamdü'lillāh kim bu ni^c met
Çalabuñ raḥmetidür irdi raḥmet

95 Bir ay oldu kim ol kuşlar gelürdi
Uçardı ayruğı biri kalurdi

Anı her gün tutup birini Hācer¹⁶
Çalabuñ raḥmetidür dirdi Hācer

Egerçi şuya vardı karn[ı] hem tok
Velikin yalñuzdur kimse hıç yok

¹⁵ Mecmuadaki “deñiziñ bir” ifadesi vezin gereği “deñiziñ” olarak kaydedilmiştir.

¹⁶ Mecmuadaki “her dem gün” ifadesi vezin gereği “her gün” olarak kaydedilmiştir.

Meger bir kārḃān geĉerdi bir g n¹⁷
  onup bir yurda hem g  erdi bir g n

Irak da g rdiler kim anda  u lar
 U arlar hem iderler  ok uru lar

100 Didiler  unda bir  u vara be zer
 Ki [bu]  u lar  olanub[an] inerler

Bir iki   z varu  g r   ned r ol¹⁸
 A a hi  u ramı  degil-durur yol

 ki ki i   p k geldiler t z
 O yirde H ceri   n buldılar t z

 uyı   n g rdiler  a ladılar hem
 Anı bir mu^c ciz t a ladılar hem

5a

Didi[ler] bu  u kim  nd r i  atun
 Bu yirde  u bulunmaz-idi  atun

105   eyin bu[nı] ger ek  u mıdur bu
 Didi H cer bir i i  ey a ı ne  u bu

Bu o lancu ımu dur bu ker met
 Ki bu  u-y-ıla oldum ben sel met

 al lu'll h beni bunda bıra dı
  alabum ra met itdi bu  u a dı

Bug n H   emrile bu  u bizimd r

¹⁷ Mecmuadaki “kerb n”  eklindeki ifade vezin gere i “k rb n” olarak de i tirilmi tir.

¹⁸ “Bir iki ki i varu  g r   ned r ol” mısraı vezin gere i “Bir iki   z varu  g r   ned r ol”  eklinde de i tirilmi tir.

Bu görünen dere kamu bizimdür

Bu kişiler inüp ol şudan içdi
Sevinüp döndi kavmine karışdı

110 Didiler ey ḥalāyık bir ° aceb kār
Olupdur bu dere[de] şimdi uş-vār

Çalab bir çeşme-i ḥayvān akıdmış
° Abīr ü müşk ü şeker khand akıdmış

Şekerden tatlu hem kardan şovukdur
Anuñ gibi şu bu ° ālemde yokdur

Ḳatında oturur bir ulu ḥatun
Ḥayā issi key eyü ḥūlu ḥatun¹⁹

Bir oğlancuğı vardur aya beñzer
Kerāmetde hem ol key baya beñzer

115 Ayağıyla eşimiş ol şu çıkmış
Revān bir şerbete beñzerdür akmış

Ḥalīlu'llāh komış anları anda
Çalab şaklamış ol cānları anda

Meger Cürhümden imiş ol cemā° at
O yıl Cürhüm kıran-imiş be-ğāyet

Şuları dükenüp kalmışlar imiş
Anuñüçün sefer kılmışlar imiş

5b

Ol ilde şudan ulu nesne olmaz

¹⁹ Mecmuadaki “key kim eyü” ifadesi vezin gereği “key eyü” olarak kaydedilmiştir.

Şu buluncaḡ hemān ḡalk[1] buñalmaz

- 120 Revān şu işidüp ḡondular anlar
Şuyı çün gördiler ḡondılar anlar

Didiler ki i ḡatun-ı ° azīze
Virür misün bu şudan şimdi bize

Didi Hācer sizüñdür gelüñ içüñ
Yunuñ hem daḡı üstüñüze şaçuñ

Bu Allāh luḡfidur hergiz tükenmez
Cihān ḡalkı alup bir pāre inmez

Sevinüp şāz olup içdiler çok
Şuya ḡandılar [u] hem oldılar toḡ

- 125 Didiler bunda ayruḡ gitmek olmaz
Zihī devletlü yir terk itmek olmaz

Çü ḡatuna dirüp nesne virelüm
Ḳabül ider-ise bunda turalum

Zihī şu zihī ni° met zihī ḡoş yir
Bize bir yir gerekdür bulduḡ uş yir

Otuz ev kārbān idi olar hep
Ḳamu ḡavmi ḡabāyil-idi aḡleb

Deve vü keçiler[i] var-ıdı çok
Ḳamu toḡ ḡalk idi hem açları yoḡ

- 130 Bir evden bir eve bir geçivirdi
Otuz keçi dirüp ḡatuna virdi

Didi hōş geldüñiz gitmeñ siz ayrık
Çalabdan böyle olmuş ola buyruk

Ki işbu yirde siz rāhat olasız
Çalabdan dürlü raḥmetler bulasız

Țurup ev yapmağa başladı anlar
Bir eyü yaḥşı iş işledi anlar

6a

Kim evvel bir ev itdiler ° imāret
O ḥatun anda kıldı istirāḥat

135 O demde oldı şehr-i Ka° be bünyād²⁰
Ulu şehr oldı Mekke virdiler ad

Çü dört yıl oldı İsmā° ĩl ulaldı
Anasınuñ keçisin güder-idi

Hele dirsın atañ var ḳandadur ol
Niçün bizden ıraḳ yābāndadur ol

Niçün bir kez bizi görmege gelmez
Bir iki gün bizümle bile olmaz

Niçün bu ayruk atalar gibi ol
Bu ben oḡluna göstermez eyü yol

140 Didi Hācer senüñ bir begdür atañ²¹
Ḳamulardan o demde yigdür atañ

Dir İsmā° ĩl ey ana ne dirsın

²⁰ Mecmuada “ol” şeklindeki ifade vezin gereği “o” olarak kaydedilmiştir.

²¹ Mecmuadaki “senüñ de” ifadesi vezin gereği “senüñ” olarak kaydedilmiştir.

Degil misün baña dāna ne dirsin

Niçün bilmez bu halk-ı hālīkīn
Nedendür zevk bilmez rāzīkīñ

Şu nesne kim olur ol dürlü dürlü
Anı dürlü idici var bir ulu

Bizi gāh yigit ider gāh koca
Bizi elbette kılur olur bize hoca²²

145 Bu tağyīrāt iden bir muğayyer
Gerekdür ola elbette muğayyer

Biz andan umaruz raḥmet ° ināyet
Kim anuñ raḥmetine yok nihāyet

Anuñ bir şemme luṭf[1] bize yigdür
N’idelüm atamız ger bay [u] begdür

Gelürse görevüz Haḫ vire anı
Haḫa qurbān bu İsmā° ilüñ cāmı²³

6b Bu sözler cümle İbrāhīme ma° lūm
Kerāmetde irişdi oldı mefhūm

150 Ol oğul sevgüsü göñline düşdi
Kim anuñ iştīyāk[1] ḥadden aşdı

Gelüp Sāreden ol diled[i] destūr
Ki göreyüm didi anlar nicedür

²² Mecmuadaki “elbette” ifadesi vezin gereği “elbet”, “olur” ibaresi “ol” olarak kaydedilmiştir.

²³ Mecmuadaki “İsmā° ilüñ” ifadesi vezin gereği “İsmā° il” olarak kaydedilmiştir.

Göreyüm Hāceri var mı dirice
Ya İsmā° ıl[i] ḥāli bār[i] nice

Didi Şāre ki şol şart-ıla destūr
Virürem saña Hācerden ırak dur

Ki deveden aşğa inmeyesin
Ta° amın deve üstünde yiyesin

155 Ol oğlanuñ her işin kayırasın
Bu birkaç gün[de] tîz yine gelesin

Ol İsmā° ıl[e] ma° lûm oldu ol şāh
Gelür kendüye ol tutmuş-durur [rāh]

Keçiciklerini ol yaña sürdi
İrağdan bir kişi gelürdi gördi

Deveye binmiş [ü] tonları mergüb
İrağdan şüreti hem şekli mergüb

Benüm atama beñzer şol gelen dir
Bu kūyı görüp ol taña kalan dir

160 Anam dir[idi] kim ol kūyı bilmez
Anuñçün tırdı baqar uşda gelmez

Yügürdeyüm aña karşı varayum
Babam oldur ya babamı şorayum

Ḥalīlu'llāh o yolda tırur-idi
Ol evleri ° aceblerdi görürdi

Dir-idi ol Kerīm Allāhuñ işi

Ne hōş virmiş ol İsmā° il[e] aş

7a

Bu fikr içinde iken irdi oğlan
Ne oğlan şüreti bir māh-ı tābān

165 Yügürdüp varup üzengisin öpdi
Elin kavşırdı durdı yolu şapdı

Kimüñ oğl[an]ısın saña ne dirler
Bu yirde hürmeti kime iderler

Şol İsmā° il anası vardı Hācer
Aña ° izzet iderler mi bu evler

Ya İsmā° ile hāli bāri nice
Hele sağ mı-durur var mı dirice

Didi İsmā° il ey maḥdūm-ı ° ālem
Ol İsmā° il[i] bunda koyup ādem²⁴

170 ° Aceb kimseye ışmarlamamış mı
Göñül hem bir yere bağlamamış mı

Ḥalīlu'llāh didi kim bir kerīme
Anı ışmarlamışuz bir Raḥīme

Didi İsmā° il imdi ne şorarsın
Varıcaḡ anı key yaḡşı görürsin

Emīn katında olsa bir za° if kul
Olur her işi [hem] mesrūr [u] maḡbūl

Anuñ aḡvāli hōş şormak gerekmez

²⁴ Mecmuadaki “koyuban” şeklindeki ifade vezin gereği “koyup” olarak kaydedilmiştir.

Varup görmek gerek tırnak gerekmez

175 ° Acebledi sözini [kim] o şāhuñ
Didi sözi ne gökçek işbu cānuñ

Ne hōş oğluña bu gökçek kelāmı
° Aceb İsmā° ĩl işbudur ola mı

Didi oğlancuğum kimsin eyit sen
Kimüñ oğlın eyit bilmeyem ben

Didi İsmā° ĩl-i sulṭān-ı ° ālem
Benüm [bir] müşkilüm oldu bu dem hem

Kişi oğlancuğın bilmez olur mı
Anı görmeklige gelmez olur mı

180 ° Acebdür bunca yıl bir ata oğlın
[Ki] hīç añmaya ırak ata oğlın

Ata oğlın arasında muḥabbet
Belürüp nişānı kaynar müveddet

Bu sözden ata İsmā° ĩli bildi
Şunup yerden deve üstüne aldı

Ol anuñ yüzün[i] ol anuñ elin
Öperdi hem şorar[dı] cümle ḥālin

Yüzün yüzine urdı çoçdı oğlın
Çün eyü gördi cāndan sevdi oğlın

185 Sürüp tiz geldiler Hācer ḫatına
Segirdi Hācer anuñ ḫizmetine

İrişip şāhuñ ayağın[1] öpdi
Devenüñ ayağı toprağın öpdi

Didi sulţāna inseñüz ne oldı²⁵
Bugün bize Çalabdan raḥmet oldı

Didi deveden inmezem ki Şāre
Baña şart eylemişdür bunı yāre

Çalab ḥükm eylemiş sözünü anuñ²⁶
Bu işde tutaram olmaz ziyānuñ

190 Didi Hācer deveyi çökerüñ siz
Ayağlarıñı [kim] ben yuyayım tīz

Ve şu gökçek mübārek şudur ey şāh
Bunı raḥmet virüpdür bize Allāh

Çökürdi deveyi ayağın aşdı
O yirde bir key ulu taşā başdı

Ayağı ol taşā şöyle gömüldi
Kim ol taşda izi key çukur oldı

8a

Anı şimdi muşallā eyledi il
Ol İbrāhīm maḳāmıdur anı bil

195 Anuñ elin ayağın yudı Hācer
Öpüp ayağına yüz urdı Hācer

O Cürhüm ḥalk[1] geldi cümle üşdi

²⁵ Mecmuadaki “inseñüz olmaz mı” ifadesi vezin gereği “inseñüz” olarak kaydedilmiştir.

²⁶ Mecmuadaki “ḥükmi” şeklindeki ifade vezin gereği “ḥükm” olarak kaydedilmiştir.

Ꞑamusı bir bir ayağına düşdi

Olara iḥtirām itdi o maḥdūm
Olaruñ cümle ḥālın itdi ma^c lūm

Ṭurup bir keseden altun çıkardı
İki üç tolu İsmā^c ĩle virdi

Girü ḳalanın üleşdirdi ḥalka
Ol İsmā^c ĩl ulaşdırdı ḥalka

200 Didi dā⁹ ĩm buña siz ḥürmet eyleñ
Oğulandur dimeñ key^c izzet eyleñ

Sizi şimdi girü unutmazam ben
Gelürem ḳarřu ḥiç ter[k] itmezem ben

Sizi Allāha ışmarladum Allāh
Keremler gösterem siz ḥalka her gāh

Esenledi bu resme girü döndi
Biraz İsmā^c ĩl öñünce segirdi

Didi oğlum dön imdi şağ esen ol
^c Arab iḳlīminüñ sułṭān[ı] sen ol²⁷

205 Oğul anaya döndi ata gitdi
Girü ol řārenüñ ḳatına yitdi

Aña nükte ile didi [ki] řāre
Büyük olmuş mı oğluñ nice yāre

Didi gördüm büyümüş ḥoř irişmiş

²⁷ Mecmuadaki “ile” ifadesi vezin gereğı “iḳlīminüñ” olarak kaydedilmiştir.

Şanaşın bunca yıl ° ilme dürişmiş

Sū° āller kıldı baña key ° acāyib
Ben andan gördüm uş hōş fikr-i şāhib

8b

Çalabum anı çok yıl vārī kılsun
Anuñla şer° -i dīn[i] zāhir kılsun

210 Hālīlu'llāh ol savunca bir kār
Diledi eylük ide halka izhār

Bir ulu toya ol iqdām kıldı
Cemī° -i illere i° lām kıldı

Eyü cem° iyyet itdi key ulu toy
İki biñ kaz boğazlandı vü biñ toy

İki yüz şıgır u yüz deve yüz at²⁸
Kuzu koyun tavuk şaymağa heyhāt

Bişürdi zerde vü dane vü ekşi
Dağı zerde pirinç kıalya vü yahşı

215 Herise dūğ u av u keşkekler
° Acayip şamşalar tuhfe börekler

Kotardı bir ulu şahrāda düzdi
Okudı halk[ı] vardı gavğā üzdi

Anı çevre alup oturdılar hep
Götürdiler yidiler toydılar hep

Şükürler itdiler Allāha çok çok

²⁸ Mecmuadaki “deve vü” ifadesi vezin gereği “deve” olarak kaydedilmiştir.

Du° ālar kıldılar ol şāha çok çok

Bu Hikāye Anı Beyān İder Kim Hāzret-i İbrāhīm İsmā° İl[i] Qurbān İtdigin ve Şārā ile Hāceri
(Mefā° İlün Mefā° İlün Fe° ülün)

Biraz müddet girü ol şāh-ı ° ālem
Turup anda ° ibādet kıldı her dem

220 Meger bir gice yaturdı ferāgat
Biraz kılmışdı Allāha ° ibādet

Uyur düşinde didiler ki qurbān
Gerek[dür] sende it tur anı ey cān

Beliñledi uyandı tañla turdı
Revān yüz deve[yi] qurbān virdi

9a

Girü ol gice yatdı didiler tur
Yine qurbān eyle yüz Hāğa vir

Revān turdı yine yüz deve qurbān
İdüp virdi ol il halkına ey cān

225 Giri bir gice gördi didiler hāy
Şu an oğluñı qurbān it yoğa say

Şabāh oldı perīşān turdı nā-çar
Didi Şārāya kim [bil] bunu ey yār

Baña oğluñı qurbāñ it didiler
Bugün bu benüm oğlum istediler

Benüm oğlum yok İsmā° ilden ayru
Varayum baña destür vir [i] māh-rū

° Azîmet eyledi ol yaña derhâl
İrişdi ağlaya güle be-her hâl

230 Girü İsmâ° ıl atasın işitdi
Sevinüp qarşu geldi bir iş itdi

Edep erkân-ıla öpdi ayağın
Ol anuñ gül yüzün hem ay yañağın

O gice kaldılar Hâcer katında
O il diñlendi anuñ şöhetinde

Didi Hâcere kim tur ey [yā] Hâcer
Ol oğlancuğı toyur qarñ[1] acar

Elin kınala başın yu hem anuñ
Gözin sürmele ol maḥbûb civānuñ

235 Ki bu tañla düğüne giderüz biz
Bile alup teferrüc iderüz biz

Şabāḥdan [evvel] ol Hâcer dürüşdi
Ol oğlancuğı yudı düzdi koşdı

Şabāḥ oldı çün ol ikisi gitdi
Revān İblis o ḥatuna eyitdi²⁹

9b

Bilür misin atası anı n'ider
Boğazlar öldürür qurbān ider

Didi Hâcer işitmedim ki ata
Sever oğlancuğın öldüre ata

²⁹ Mecmuadaki “ol” ifadesi vezin gereği “o” olarak kaydedilmiştir.

240 Didi İblīs Hāk buyurdı anı
Ki qurbān eyleye ol pūr civānı

Didi Hācer Çalab buyurıgın uş
Oluram rāzı Hākdan ne gele hōş³⁰

Bunı uyduramadı qaldı nāçar
Bu kez İsmā^c ile vardı o mürdār

Didi oğlan atañ qançarı gider³¹
Bilür misün bu atañ seni n'ider

Didi İsmā^c il işitmedüm anı
Ki ata oğlına kıla ziyānı

245 Niçün öldüre bār[i] ya şuçum ne
Kimi öldürmüşem halka gücüm ne

Didi İblīs Hāk buyurdı bilgil
Hākīkat ol-durur gel girü döngil

Didi İsmā^c il aña rāzıyam ben
Çü Hāk buyurduğıdur söyleme sen

Biraz gider[idi] didi ey ata
Ne yire giderüz aḥvāli nite

Didi atası oğlum düşde gördüm
Boğazlayup seni qurbāñ virdüm

250 Çalab hüküm eyledi buña ne dirsın

³⁰ Mecmuadaki “ne gele Hākdan” ifadesi vezin gereği “Hākdan ne gele” olarak kaydedilmiştir.

³¹ Mecmuadaki “bu atañ” ifadesi vezin gereği “atañ” olarak kaydedilmiştir.

Nazar kı1 [buna] ne tedbîr idersin

Didi atacıgum imdi taleb güd³²
Saña ne didilerse anı tîz it

Baňa şabr u taħammül vire Allāh
Beni şabr idici bulasın ey şāh

10a

Hem uş bana [ki] İblîs zaħmet eyler
Yürür öñümce dürlü dürlü söyler

Mebādā uydura pes işi tîz tut
Murāduña iriş şeytān süre od

255 Didi oğlum anı taş-ıla [sen] at
Yakın gelmesün ol fî° l-i ħabîşāt

Dönüp derĥāl anı taş-ıla atdı
O ma° lūm[1] daĥı maġbūn itdi

Anuñçün şimdi ħācılar atarlar
Varıcaĥ çünkü ol yirde atarlar

Çü Mīna taġına vardılar anlar
Bir eyü yüce yir gördiler anlar

Ĥalīlu'llāh didi oğlum ne dirsın
Bu işde girü ne tedbîr idersin

260 Didi atacuġum tîz tut işiñ gör
Bu ben bî-çāreye anı yiter şor

Uyuduñ lā-cerem didiler anı

³² Mecmuadaki “sen imdi” ifadesi vezin gereġi “imdi” olarak kaydedilmiştir.

Çü kurbān it[di] İsmā^c il ü cānı

Uyuduñ bir dem andan ġāfil olduñ
Didi kurbān cezāsın bunı bildüñ

İşiñ gör ata bu hayr işi tiz gör
Di Bismillāh işe şeytān[ı] sen ur

Yanı üstüne yatdı kıldı ta^c līm
İşi atasına cān itdi teslīm

265 Bu işte taña qalmışdı melekler
Baş aşığa bırakmışdı felekler

Didiler zihī devlet zihī ata
Ki Hāq hükmin[i] bunlar bile tuta

Kerīm Allāh bulara rahmet işler
^c Abeş degil-durur hālī bu işler

10b

Çün oğlan virdi ol işe rızāyı
Ata qaşd ider ol ulu qazāyı

Elin bağladı çıkardı bıçağın
Tutup eñsesine başd[ı] ayağın

270 Bir Allāh diyüben bir kerre çaldı³³
Bıçaq kesmedi ol hayrān qaldı

Didi İsmā^c il ey ata yañıldıñ
Bıçağıñ arkasıdur şöyle çaldıñ

Yüzüme bakma benüm kıyamazsın³⁴

³³ Mecmuadaki “kez” ifadesi vezin gereği “kerre” olarak kaydedilmiştir.

Yañılursın bıçağı çalamazsın

Etegüñe şaķın bulaşmasın kan
Anam anı görüp kılmasın efgān

Beni şoranlara bunda degil di³⁵
Anam ağlar-ise ağlamağıl di

275 Kim ođluñ cümle maķşūda irişdi
° İbādetsiz o ma° būda irişdi

Bu resme kıldı İsmā° il vaşıyyet
Atası kıldı giri zebħa niyyet

Revān bir dağı tutup katı sürdi
Eger demire sürse keser-idi

Giri kesmedi gördi kıldı vāleh
Bu kez ĥayrān olup hem kıldı vāleh

Ķaķıdı ol bıçağı taşa çaldı
Kesildi taş iki pāre açıldı

280 Bıçaķ söyledi didi ne faķīrsin
Ne çalarsın taşa beni kaķırsın

Baňa emr irdi kim kesmegil anı
Nice kim oda yaķmadı o seni

Baňa kes dise taşı keser-idüm
Nitekim kesdüm uşda [anı] gördüñ

³⁴ Mecmuadaki “benüm özüme” ifadesi vezin gereği “benüm” olarak kaydedilmiştir.

³⁵ Mecmuadaki “degildür” ibaresi mana ve kafiye gereği “degil di” olarak kaydedilmiştir.

11a

Bu sözde iken uş Allāhu ekber
İşitdi cümle gūş Allāhu ekber

İrişdi Cebrā' il bir қоç getürdi
Revān İsmā' il[i] yirden götürdi

285 Didi İsmā' ile қurbān it anı
Bağışladı Çalab ol cāna cānı

Тutup şükr itdi İsmā' il derhāl³⁶
Didi ma' lūm-durur sañā hep aḥvāl

Revān İbrāhīm aldı қоçı başdı
Bu kez bıçağı gör kim nice kesdi

Boğazladı didi Allāhu ekber
İnen şād oldu didi Allāhu ekber

Bir alaca güzel қоç-udı ey cān
Ki Hābil itmiş-idi anı қurbān

290 Çalab maқbūl idüp uçmaқ içinde
Қoyup otlar-idi her bağ içinde

Ata sevindi oğlan oldu şādān
Ki ol қurtıldı hem қоç oldu қurbān

**Maṭlab-ı Cābiri Enşārī Raḍiyallāhu Anh ve Mu' cizāt-ı Muḥammed Muştafā Şallallāhu ° Aleyhi Ve's-
sellem**

(Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün)

Yine bir ḥōş gülsitāna girelüm
Mu' cizātı güllerinden direlüm

³⁶ Mecmuadaki “ İsmā' il şükr itdi” ifadesi vezin gereği “şükr itdi İsmā' il” olarak kaydedilmiştir.

Bülbül olub[an] ötelüm şevk-ıla
Diñleyenlere Çalab rahmet kıla

Burada bir hōş hikāyet eyledi
Cābir-i Enşārī bunu söyledi³⁷

295 Didi ol Resūlu'llāh meger
Cümle aşhābına itdiler haber

Didi aşhāba turuñ bir gezelüm
Hem bu şehre bir [de] hendek kazalum

11b

Oldılar hendeki kazmağa revān
Hem qarınları acıkdı ol zamān

Çünki kazdılar hendeki ey cān
Cümle aşhāb iştdiler şāzumān

Ṭurđı Cābir evine °azm eyledi
Gelüben[i] hatunına söyledi

300 Didi ey hatun katuñda hīç ta°ām
Var mıdur gele yine [kim] ol hümām

Öle oldı ol Resūl yimedi aş
Hem mübārek bağına bağladı taş

Ḥatun eydür bir koyun vardur hemān
Bir şinik arpa ile bilgil ey cān

Ṭurđı Cābir koyunu boğazladı
Dağı ol arpacığı un eyledi

³⁷ Mecmuadaki “bunu böyle” ifadesi vezin gereği “bunu” olarak kaydedilmiştir.

Qoyunı tennūra aşdılar revān³⁸
Girü dönüp Cābir oldu hem revān

305 Geldi eydür yā Resūl'allāh ta°ām
Hāzır oldu gel yiyelüm ey hümām

Hōş şalā itdiler aşhāba kamu
Qodılar işlerini hep ey °amū

Pes Resūlu'llāh buyurdu ol zamān
Üç bin aşhābıyla oldılar revān

İşid imdi nice oldu diñl[e]gil
Haq Ta°ālā hikmetini añlağıl

Cābir-i Enşārīniñ bilgil ey cān
İki oğlu var-ıdı ol zamān

310 Büyügi küçüğine eydür işit
İşbu benüm sözüme göre iş it

Bir iş idelüm ki Haq rāzı ola
Hem Resūlu'llāh dahı hoşnūd ola

12a

Güççük eydür qardaşına n'idelüm
Ne buyurursın ne tedbīr idelüm

Ulusı eydür ne tedbīr sözi çok
Bir iş itdi babam illā aşlı yok

Varuban[ı] ol Resūl[i] aldılar
Cümle aşhāb ile bunda geldiler

³⁸ Mecmuadaki “ol tennūra” ifadesi vezin gereği “tennūra” olarak kaydedilmiştir.

315 Atamız h d bir fa ır nesnesi yok
Bir koyunla bir  inik arpa var  ok

Bunca halka nice yits n ol  a  am
Halk i inde utanur ben m atam³⁹

Gel bu demde beni kurb n eylegil
Bi  r p et mi biry n eylegil

U  yiti meyen yire ey beni c n⁴⁰
Virs nler oluban[1]   zum n

Ger bu i i idev z bilgil yak n
Ha  Ta   l  r z  ola bil hem n

320 Ho nud ola hem H b bu' ll h da ı
Ne buyururs n bu s ze ey a  

G    gi eyd r b y   ne ey y re
Ger beni eyler ise  y z bi  p re

Bell  ki bu i [i] hergiz k lmazam
Ger sen   boyn  a bı a   almazam

Ne el m vardur sa a bı a   ekem
Gel bo azla  l beni sen i bu dem⁴¹

Ol Res l   i  ına kurb n olalum⁴²
D   ben tenn ra biry n olalum⁴³

³⁹ Mecmuadaki “utanur halku  i inde” ifadesi vezin gere i “halk i inde utanur” olarak kaydedilmi tir.

⁴⁰ Mecmuadaki “beni ey” ifadesi vezin gere i “ey beni” olarak kaydedilmi tir.

⁴¹ Mecmuadaki “sen beni” ifadesi vezin gere i “beni sen” olarak kaydedilmi tir.

⁴² Mecmuadaki “Res l  ” ifadesi vezin gere i “Res l” olarak kaydedilmi tir.

⁴³ Mecmuadaki “tenn ra hem” ifadesi vezin gere i “tenn ra” olarak kaydedilmi tir.

325 Çal bıçağı ağlamağıl ey yāre
Şāyed anam çıka gele buraya

Ne tanışırsız burada [siz] diye
Kim bu işde bizi maḥrūm eyleye

12b

Daḥı ma° şūmlardı bunlar ey fetā
Diñlegil işbu işe ° ibret [ala]

Bil[me]diler ölümüñ acısını
Hem yinür şandılar ādem etini

Öpüşüp bunlar hem bulışdılar
Biri birisiyle ḥelālleşdiler

330 Orada büyügi güççügin ey cān
Başdı boğazladı ol demde hemān

Çünkü ıardaşcığını boğazladı⁴⁴
Oturup yanına bir dem ağladı

Ṭuruban tennūra getüre yāre
Ya° ni biryān idübeni bişüre⁴⁵

Aşayın tennūra dirken gör belā
Dutamadı kendüsi düşdi bile

Çünkü ol tennūr içine düşdiler
Biryān olup ikiside bişdiler

335 Koşularından anası bildi tīz
Tennūra ol yügürüben itdi ḥīz

⁴⁴ Mecmuadaki “çünkim” ifadesi vezin gereği “çünkü” olarak kaydedilmiştir.

⁴⁵ Mecmuadaki “idüp beni” ifadesi mana ve vezin gereği “idübeni” olarak kaydedilmiştir.

Geldi gördi ol iki kuzıları
Biryân olmuş tennûr içre etleri

Gördi anası oları ey ulu
° Aklı gitdi bir zamân oldu deli

° Aklı geldi soñra eydür n'ideyüm
Hele biraz bu işe şabr ideyüm

Çünki bu iş başıma geldi benüm
Kim konuğumdur Resûlu'llâh benüm

340 İmdi lutf-ıla anı göndüreyüm
Soñra hâlümce turup ağlayayum

Böyle diyüp aldı oğlancuqları
Örte kodı bir yere hem anları

13a

Bu yañadan cümle aşhâb geldiler
Ol koyuncuğ-ıla kamu toydılar

Dağı eksilmedi bir dirhem eti
Hōş temâşâ eylegil bu ° ibreti

Virdi destûr cümle aşhâba Resûl
Kendüsi oturdı dört yâr-ıla ol

345 Didi ey Cābir getür bize ta° ām
Dağı biz yimek yimedük ey hümām

Vardı Cābir tiz getürdi koyunu
Oturuban toğrayı virdi anı

Pes Resūlu'llāh buyurđı Cābire
Var getür oğlancuqlarını bu yire

Bizim-ile tā ki bile yiyeler
Girü turup varuban oynayalar

Ṭurđı Cābir oğluna gitdi eve
Sür^c at-ıla geldi gitdi hem eve

350 Bilmez oğlancuqların n'olduğını
Tennūra düşüp biryān olduđını

Didi Cābir ḥatunına ey nigār
Ḳanı oğlancuqlar ey sevgili yār

Kim Resūlu'llāh oları istedi
Var getür bile yimek yisün didi

Cābire ḥatunı didi kim ey er
Çok şükür kim ol Resūl-i mu^c teber

Ululayup evüñe geldi senüñ
Zī-sa^c ādet baḥtulu-y-imiş cānuñ

355 Bir ḳoyunuñ-ıla ṭoydı cümle ḥalḳ
Mu^c cizātına Resūlüñ yaḥşı baḳ

Buncılayın mu^c cizātı kim ide
Olsun oğlancuqlaruñ aña fedā⁴⁶

13b

Şorma oğlancuqları baḳma cānum
Acıları bağrumı deldi benüm

⁴⁶ Mecmuadaki “olsun ol” ifadesi vezin gereği “olsun” olarak kaydedilmiştir.

Ol Resûl   ış ına kurb n oldılar
Düş ben tenn ra biry n oldılar

B yle diy p z ri z ri a ladı
C bir n anda cigerin  a ladı

360 Vardılar o ullarını a dılar
 kisi de bir zam n a la dılar

C bir eyd r  atunına n’idel m
Ol Res l   rmetine  abr idel m

Varayın ben ol Res l n  atına
Yimegi y n diyey m  azretine

T  ki [biz m] yimeg m z yiyeler
Da ı ev mden mel l gitmeyeler

Anları     vech-ile g nd rey m
  nra g  nl nce  urup a layayum

365 B yle diy p d ndi gitdi ol zam n
  n Res l n  atına geldi rev n

Pes Res lu’ll h buyurdu C bire
 atı mel l geld n ev nden yer 

Var-ısa bir i  gelip-durur sa a
Y  c ndan sevg li o ullarına⁴⁷

C bir anda  abr idemedi ey c n
Z r  z r  a ladı kıldı f   n

⁴⁷ Mecmuadaki “y   d” ifadesi vezin gere i “y ” olarak kaydedilmi tir.

Diye virdi n'old[ı] ise vāķı° a
Dir şataşdum zaḥm-ı seyf-ı kâṭı° a

370 Pes Resūlu'llāh buyurdi ol zamān
Bunda getür görelüm n'oldı hemān

Vardı Cābir aldı geldi kâtına
Ya° ni anda ol Resūl ḥazretine

14a

Örtüsini kaldırup itdi nidā
Gördi ma° şūmları yanmış[lar] oda

Gördi anı ol Resūlu'llāh hemān
Rıḳḳat idüp ağladı hem bir zamān

Getürüñ didi hemān getürdiler
Ol Resūlüñ kâtına yitürdiler

375 Pes ridāsın örtdi [ol] oğlanlara
Ya° ni ol tennūra düşmiş cānlara

Ol mübārek elini kaldırdı ḥōş
Yüzini Ḥaḳ ḥazretine kıldı tuş

Didi ey perverdigār-ı Zü'l-celāl
Pādişāh-ı bī-naẓr ü bī-mişāl

Ey °ademden °ālemi var eyleyen
°Ālem içre ādem ızhār eyleyen

Ey kamu °ālemlerüñ rızkın viren
Cümle ḥalkuñ ḥācetini bitüren

380 Çün Ḥabībüm diyüben kılduñ kabül

Yüz uruban diledüğüm kıl kabûl

Dilerem senden baña ihsân ola
Bu iki ma° şümlara cānı gele

Hâcetüm var eksügüme bakmağıl
Câbirün cānını oda yakmağıl

Diñle imdi Hâk Ta° âlâ hazretin
Nice şāz itdi [kim] Resûl hazretin

Ol ridâ elinden ol ma° şümlara
Hâk Ta° âlâ virdi cānın anlara

385 Ol ki biryân olmuş-idi tenleri
Geldi girdi tenlerine cānları

Silkünüben dizlerini çökdiler
Eş-şalâtü ve's-selām çağrırdılar

14b

Çünkü Cābir anı gördi pes ° ayān
Sevinüben ° aklı gitdi bir zamān

Ol Muḥammed mu° cizâtı haḳḳı-çün
Cümlemüze rahmet it yarınki gün

Kim ki ister cānına āb-ı hayāt
Diñ muṭahhar ravzasına eş-şalāt

Maṭlab-ı Sebeb-i Vefāt-ı Hüseyn
(Mefā° ilün Mefā° ilün Fe° ülün)

390 İşit gine bir ° acāyib taḫrîr ideyin
Hüseynün ḫālını taḫrîr ideyin

Anuñ oğlu Yezîd çün tahta çıkdı
Cihānuñ halkını zulm-ıla yıkdı

Var-ıdı anda bir oğlu Yezîdüñ
° Atebe idi adı ol pelidüñ

Yezîd oğlına çağırdı didi kim
Ne direm didi oğul saña gör kim

Yür[ü] var imdi yola yarağ eyle
Medīneye varup Hüseyme söyle

395 Hüseym eger baña tābi° olursa
Beni ol beglige ger yā götürse

Be-gāyet ° izzet ideyin aña ben
Var imdi ey oğul şöyle digil sen

Benümle anuñ ortasında şulḥ it
Oñat şulḥ eyle sen gel gir[ü] var gît⁴⁸

Yezîdüñ oğlu işitdi bu sözi
Medīneden yaña çün tıtdı yüzi

İki yüz er bilesince fūrāvān
Medīneye irişdi çün o nādān⁴⁹

400 Buluşuban Hüseyme didi bunı
Atam gönderdi size didi beni

15a

Ḳabül itsün didi beglige beni

⁴⁸ Mecmuadaki “eyle vü” ifadesi vezin gereği “eyle” olarak kaydedilmiştir.

⁴⁹ Mecmuadaki “ol” ifadesi vezin gereği “o” olarak kaydedilmiştir.

Be-ğāyet hōş göreyüm didi anı

Eger ° izzet idüp yahşı göreyin
Ki baña tābi° olduğın bileyin

Hüseyn işitdi anda çün bu sözi
Melül olup perīşān oldu özi

Didi kim yā ° Atebe bilgil anı
Dedemden ben işitdüm bu kelāmı

405 Cehennem ehlinüñ kavli yalandur
Vefā gelmez kamu aşlı yalandur

İnanmazam anuñ kavline bilgil
Nice göñlüñ dilerse öyle kılğıl

Yezīdüñ oğlı işitdi bu sözi
Melül oldu be-ğāyet azdı özi

Ṭuruban atasına bitı yazdı
İçinde bitinüñ çok fitne yazdı

Hüseynüñ sözlerini didi aña
Diyeyin hāli nice oldu saña

410 Yezīde çün bitı geldi irişdi
Oğuyuban Yezīd kaçıdı būşdı⁵⁰

Pes oğluna haber gönderdi andan
Didi kim sever-ise beni cāndan

Hüseynüñ başını kesüp getürsün

⁵⁰ Mecmuadaki “Yezīde” ifadesi vezin gereği “Yezīd” olarak kaydedilmiştir.

.....

° Atebeye haber irişdi anda
Didi idemezem bu işi bunda

Pes andan gitdi yine Şāma geldi
Anı görüp Yezīd şāz oldu güldi

415 ° Atebeye didi kim Yezīd ey yār
Dürüşüp Bağdād’imdi çeri gönder

15b

Çerimüz çünki Bağdāda ireler
Pes andan şonra Kūfeye varalar

Oları varalar zabt eyleyeler
Ki tā anlar Hüseyme uymayalar

Bu sözi anda ittifāk itdiler⁵¹

.....

Ki yetmiş biñ çeri cem° oldu Şāmda

.....

Var-ıdı bir dağı oğlu Yezīdüñ⁵²
Kim anuñ adı Şiprī-dı pelidüñ

420 O Şiprā çeriye baş dikdi virdi
Yürüñ Bağdāda irüñ diyü buyurdi

Bular Bağdād[a] gitdiler [ki] Şāmdan
Haber irişdi Kūfeye pes andan

⁵¹ Mecmuadaki “ittifāk itdiler anda” ifadesi vezin gereği “nda ittifāk itdiler” olarak kaydedilmiştir.

⁵² Mecmuadaki “oğlu dağı” ifadesi vezin gereği “dağı oğlu” olarak kaydedilmiştir.

Yezîdüñ fitnesini bildiler hep
 amusı bir yire cem^c oldılar hep

üseyne biti yazdılar pes ey cān
 Bitide didiler yāriñüz İslām

Yezîdüñ fitnesi var key bilesin
 Medīneden gidüp bunda gelesin

425 Ki tā biz de eri cem^c eyleyevüz
 Yezîdüñ fitnesini bağlayavuz⁵³

Biti geldi üsyne gördi anı
 Yüregi yanuban acıdı cānı

Be-ğāyet acıyup bili бүküldi
 Dedesi türbesine urdı geldi

Varuban dedesinüñ türbesinde
 Tamām atme our-ıdı yanında

Pes andan şöñra yine ur[ı vir]di
 Yüzini dedesi abrine sürdi

430 Biraz yatdı öketdi teşvīşinden
 Ki ^c ālem farini gördi düşünde

16a

Dedesini görüp aladı ey cān
 Gözünden dökülen yaş dürr-i mercān

Didi kim ey dede anı bilüñüz
 Ğarīb aldum cihānda ben yalıñuz

⁵³ Mecmuadaki “Olavuz Yezîdüñ” ifadesi vezin gereğı “Yezîdiñ” olarak kaydedilmiştir.

N'olaydı bu güne ben ırmeyeydüm
Ki bu işleri dağı görmeyeydüm

Senüñ öñüñde gideydüm n'olaydı
Başuma bu belâlar mı geleydi

435 Dedesi eydür ey gözüm nûrı bil
Firâk eyleme gözüñ yaşını sil

Bil ey gözüm nûrı uçmağ içinde
Yaratdı bir sarây senüñçün anda

Nebîler derecesinden yig itdi
Senüñçün Cennet içre [Hak] yaratdı

O mertebeye sen şol vaqt iresin
Meger bunda şehîd olup varasın

İ gözüm nûrı bunda yatma sen tır
Yola gitmeklig-içün yüz Hâka ur

440 Yüri var Kerbelânuñ sen iline⁵⁴
Ki tâ emri Hâkuñ gele yirine

Boyun virgil ne gelürse Hudâdan
Kaderlenmiş olan gelür kazâdan

Hüseyn uyandı andan uykusından
Ki şabrı kalmadı hîç kaykusından

Cemâ^c atin aluban girdi yola
Kamu yârânları cümlesi bile

⁵⁴ Mecmuadaki “var sen” ifadesi vezin gereği “var” olarak kaydedilmiştir.

Yüridiller bular yevmen-fe-yevmen⁵⁵
 Hakuñ emrine kâyl oldı cem° an

445 Bu yaña Hâricîler geldilerdi
 Furat şuyın aluban kındıardı

16b

Hüseyn dağı cemā° ati-yle geldi
 Gelüben Kerbelāya anda kındı

Kızıl topraqlu yir idi ısız yir
 Havā issi [vü] yir gāyet şusuz yir

Hüseyn göricek anı bildi ey cān
 Ki vaqt irişdi didi geçdi devrān

İrâdet çün Hakuñdur ne kılalum
 Pes andan gelene kâ° il olalum

450 Elümden ne gelür çün yazılana
 Boyun virdüm kamu Haxdan gelene

Bu yaña Hâricîler çevre aldı
 Ki ortada olar gāyet buñaldı

Ne şuya elleri irebilürdi
 Şusuz bunlar yanuban yağılurdi

Yezîdüñ leşkeri üç gün oturdi
 Dağı dördünci gün kâmet getürdi

Be-gāyet şusuzlıkdan buñaldı bunlar⁵⁶

⁵⁵ Mecmuadaki “bunlar” ifadesi vezin gereği “bular” olarak kaydedilmiştir.

⁵⁶ Mısra vezne uymamaktadır.

Ve illā cenge bindi anda anlar

455 Yarānları Hüseynüñ gördi anı
 ẖamu[nuñ] der[d] oduna yandı cānı

Hüseyne geldiler söylediler hep
 Öñünde zārılık eylediler hep

Hem oğlancuqları geldi yanına
 Olaruñ fūrkat irişdi cānıña

Ki cümle er [ü] ° avrat itdi giryān
 ẖamu gökler [buña] ağladı ey cān

Feleklerde melekler ağladılar
 Ki yas itdi ne varsa gökde yirde

460 Dağı ẖarḥ iñler-idi [hem] bu derde
 İñen çok kıldılar anda fiğānı

17a

Bularuñ cümle evşāfın diyeydüm
 Ne gördilerse bir bir şerḥ ideydüm

Ve illā bu dilüm varmaz dimege
 Olaruñ cümle ḥālın söylemege⁵⁷

Ki bāri bunlar anda itdi çün yas
 İñen çok ağladılar andağı nās

Didiler çāre yok bunda olana
 Boyun virdik ẖamu Ḥaḫdan gelene

465 Bugün bize ise yarın olara

⁵⁷ Mecmuadaki “ḥālını” ifadesi vezin gereği “ḥālın” olarak kaydedilmiştir.

Qıyāmetde ide Allāh bulara

Bunı diyüp bular cenge yüridi
Müsellaḥ oluban atlara bindi

İrūben Ḥāricīnūñ leşkerine
Firāk[la] girdiler pes içlerine

Bular cenge gönülleri perīşān
Ḥüseynūñ ḥālını diñle [gel] ey cān

Meger anda Ḥüseynūñ çadırında
Ki Ümmü Seleme bileydi anda

470 Resülūñ ḥatunı idi bil anı
Ne dir diñle işit ol görkli cānı

Ḥüseynūñ ḫatına ağlayu vardı
Yüregin derd-ile ṭağlayu vardı

Ḥüseyn şordı aña ne ağlamaḫlar
Firāk-ıla cigerin ṭağlamaḫlar

Didi ey gözlerüm nūrı bil anı
Dedeñ baña vaşıyyet itdi bunı

Meger bir gün seni oḫşardı şāzān
Dizine aluban[1] şāz [u] ḫandān

475 İrişdi Cebrā° ıl söyledi aña
Ne direm yā Muḫammed diñle saña⁵⁸

17b

Bu oḫşaduḡuñ oḡlanı bilesin

⁵⁸ Mecmuadaki “diñle yā Muḫammed” ifadesi vezin gereḡi “yā Muḫammed dinle” olarak kaydedilmiştir.

Şehîd olsa gerek bilmiş olasın

Resûlu'llâh çü şordı Cebrâ° ile
Şehîd ne vaqti[n] olur baña söyle

İrişdi Cebrâ° il şîşe getürdi
Getürüp dedeñüñ eline virdi

Kızıl toprak[la] içi tolmış-idi
Bu işler ol zamāndan olmuş idi

480 Bu şîşeyi gözedübeni bekleñ
Zarar yetişmesün oñatca şaklañ

Kaçan toprağı kana döne ey cān
Hüseyn ol vaqt şehîd olur sen inan

Dedeñ şîşeyi baña virmiş-idi
Oñat şakla bunu sen didi idi

Ki her gün şîşe gözle dimiş-idi
Anı bir kıyıda gizle dimişdi

Hüseyn irişdi ki vaqtin o hāle
Ki sen ol vaqti[n] ola anda bile

485 Göresün şîşedeki toprağı sen
Eger kana dönerse bilesin sen

Hüseynüme şehādet vaqt[i] gelür
Şehādet mertebesin anda bulur

Dedeñ baña bunu böyle dimişdi
Bu işleri baña hep söylemişdi

Bu kez tırdum anı görmeye vardum
 an olmuş oprağı iinde buldum

Bu-durur ağıladuğum nic'ideyin
 İrādet ün Hāuñdur ne kılayın

490 Cihānuñ dirligi ün bir nefesdür
 Kişi buña gōñül virmek ° abeşdür

18a

Bunuñ řāzılığı degmez ğamına
 Senüñem dir-iken kıoyar zemīne

Yazılan nesne bozulmaz bu Hādur
 azāsına Hāuñ hī āre yodur

Bunı diyüp yine zār eylediler
 Yine cem° oluban o ağıladılar

Hüseynüñ bu yaña yoldaşları hōř
 Ki cenge girdiler cümle idüp cūř

495 amusı ceng idüp zār [u] giryān
 řehīd oldılar anda bir bir ey cān

Bu kez aldı Hüseyn oğlanlarıyla
 Yalñuz aldı pes ol cānlarıyla

Ü oğı var-idi Hüseynüñ ey cān
 şanasın her biriydi dürr ü mercān

° Alī Ekber ° Alī Aşğar ikisi
 Ki Zeyn'el-° Ābidīn idi birisi

° Alī Ekber ° Alī Aşğar cüvānān
Büyük yigitler idi bunlar ey cān

500 O Zeyn’el-° Ābidīn idi beşerdi
Naẓīri ne melekdi ne beşerdi

Ol iki büyük oğlu geldiler hōş
Hüseynūñ boynuna şa[rı]ldılar hōş

Biraz nevḥa idüben ağladılar
Cigerlerin[i] biryān eylediler

Didiler kim dedemüz şağ olaydı
Bize işbu belālar mı geleydi

Ġarīb [ü] yalıñuz ҡaldıķ çü bunda
İki nevmīz olup ҡaldıķ yābānda⁵⁹

505 Nic’idelüm Hāka boyun virelüm
Başumuza yazılanı görelüm

18b

Bular böyle diyüben şarmaşurlar
Babaları ile çok ağlaşurlar

Daḥı çevre ḥatunlar üşe geldi
Bularuñ üstüne çok zār[i] kıldı

Fiğān idüp ḥatunlar açd[ı] başı
Bile ağladı yir gök tağı taşı

Bularuñ zārını gördi felekler
Bile ağladılar ҡamu melekler

⁵⁹ Mecmuadaki “oluban” ifadesi vezin gereği “olup” olarak kaydedilmiştir.

- 510 Resûli gör ne sever ümmetini
Fidâ kıldı saña zürriyyetini
- Bu kez bunlar çok efgân eylediler
Ki gözlerini yaş kan eylediler
- Didiler görelüm biri birimüz
Aramuzdan gider çün kim begimüz
- Helâlleşdi kamu biri biriyle
Didiler n'idelüm emr-i Hağ bile⁶⁰
- Göresen [sen] Resûlün hażretini
Fidâ kıldı saña zürriyyetini
- 515 Pes andan soñra bunlar tur[ı] geld[i]
Hüseynün iki oğlı ata bind[i]
- Hüseyinle esenleşdiler ey cān⁶¹
Şusuz öldi bularuñ bağı biryān
- Yidi gündür şu içmedi ki bunlar⁶²
Hem acısı hem ıssı günler
- Bularuñ şusuzın yandı çü cānı
Dudaqları yarılup ağıdı kanı
- Bu kez çün kim bularda ata bindi
Varuban Hāricīlere debitdi
- 520 Şu resme kırdılar [kim] Hāricī çok
Nice yüz anları eylediler yok

⁶⁰ Mecmuadaki “Hağdur” ifadesi vezin gereği “Hağ” olarak kaydedilmiştir.

⁶¹ Mecmuadaki “Hüseynün” ifadesi anlam gereği “Hüseyinle” olarak kaydedilmiştir.

⁶² Mecmuadaki “ki şusuz şu” ifadesi vezin gereği “şu” olarak kaydedilmiştir.

19a

Ḳazā-yı āsımānī çün irişdi
İkisi daḥı atdan yire düşdi

Şehīd eylediler ol iki cānı
Ḥüseyn anı görüp kıldı fiğānı

Resülün gör münevver ṭal^c atini
Fidā kıldı saña zürriyyetini

Bu kez qaldı Ḥüseyn anda yalıñuz⁶³
Didi kim ehl-i beytine bilünüz

525 Dedemi görmüşem gice düşümde
Didi buñaldıñ oğul şusuz anda

Benüm qatumda şu var gel vireyin
Yarın gel seni şuya toyurayın

Bunı gördüm bilün ben de giderem
Bugün bu fāñiyi ben terk iderem

Diyüben yine efğān eylediler
Ḳamunuñ gözleri qan aqladılar

Çü bildi ḥükm-i Sübhānī irişdi
Ṭuruban ehl-i beytiyle görüşdi

530 Ki tā yas itdi anda çünki bunlar
Bile aqlaşdı cümle taş [u] tağlar

Resülün gör o ^c āl-i himmetini
Fidā kıldı saña zürriyyetini

⁶³ Mecmuadaki “Ḥüseynün” ifadesi anlam ve vezin gereği “Ḥüseyn” olarak kaydedilmiştir.

Bulardan ° ibret al var-ise ° aynuñ
İki atı var-ıdı Hüseynüñ

Birine Edhem at dirler-di ey cān
Birine Zü'l-cenāḥ esb-i fūrāvān

Bu kez diledi kim düşmāna vara
Pes Edhem atına oldı süvār[a]

535 Kāmu ceng āletini hep daķındı
Ve illā şusuzın yüregi yandı

19b

Yürüyüp varuban meydāna girdi
Ḥāricīlere tıruban çıķırdı

Didi kim ey utanmaz ḥāricīler
Bunuñ gibi yaramaz iş kim işler

Müselmānuz diyü du° ā idersiz
Ne kılduķ şöyle kim size kırsız

Resūlu'llāh benüm dedem degil mi
° Alī-i Murtaẓā atam degil mi

540 Anamuz Fāṭıma daķı bilürsiz
Niçün baña bu işleri kırsız

Ne milletsiz dīniñiz hem ne dīndür
Ki şusız kırsız hep bizi bunda

Eger atam vaşıyyet itmeseydi
Kılıç tākınma diyüp gitmeseydi

Ƙamuñuz ƙıra-idüm ſimdi bunda
Vaſiyyet dutaram illā ki ben de

Ĥüseyñ söyleyicegez anda bunı
Ĥ'avāric geldi çevre aldı anı

545 Oƙa tutdı Ĥ'avāric anı anda
Ĥüseyñ daĥı süñüsin tutdı elde

Bulara ĥamle ƙıldı ſîr-i merdāñ
Nice biñ Ĥāricî öldürdi ey cāñ

Ki zaĥm irdi sût oldu ƙatı
Hemāñ giriye döndi Edhem atı

Çü Edhem at Ĥüseyñi aldı ƙaçdı⁶⁴
Gelüben ehl-i beytine iriſdi

Ĥüseyñ indi çadır öñinde düşdi
Gelüben ehl-i beyt üstüne üſdi⁶⁵

550 Fiġāñ idüben[i] başların açdı
Ƙamunuñ uſſı gidüben[i] düşdi

20a

Bu kez çün Şehribāñı tırı geldi
Ĥüseyñüñ oƙların bir bir çıkardı

Ol oƙ yirlerinüñ ƙatını ſordı
Ki melhem idüben anlara sürdi

Pes andan Edhem atüñ yüki yitdi
Ki oƙ acılarından işi bitdi

⁶⁴ Mecmuadaki “atı” ifadesi vezin gereġi “at” olarak kaydedilmiſtir.

⁶⁵ Mecmuadaki “beyti” ifadesi vezin gereġi “beyt” olarak kaydedilmiſtir.

Ḥüseyn ayağına yüzini sürdi
Düşüben yanına cânını virdi

555 Anı görüp Ḥüseynüñ yandı cânı
Ki yas eyleyüben itdi fiğānı

Biraz yatdı Ḥüseyn hem gine tırdı⁶⁶
Varuban Zü'l-cenāh atına bindi

Aluban süñüsin eline gitdi
Varuban alayı alaya katdı

Yine oğ atdılar aña iñen çok
Ḥisābsuz geliben tokundı yarağ

Yine atı hemān geriye döndi
Mecāli kalmadı apışdı tırdı

560 Meger bir ḥāricī karşıda tırdı
Ḥüseyni ağılı oğıyla urdı

Hemān ol oğ ki tokundı [Ḥüseyni]⁶⁷
Atınuñ boynuna şarmaşup indi

Ḥüseyn düşdi atı tırdı yanına
Uşa geldi Ḥ'avāric çevresine

Geleni men^c iderdi atı anuñ
Mecāli kalmadı ol görklü ḥānuñ

Çevürdi at anı bildi kim ey cān

⁶⁶ Mecmuadaki “Ḥüseynüñ” ifadesi vezin gereği “Ḥüseyn” olarak kaydedilmiştir.

⁶⁷ Mecmuadaki “kim” ifadesi vezin gereği “ki” olarak kaydedilmiştir.

Haķuñ emri bozulmaya yok imkân

565 Gelüben yanına at çekdi dizin
Hüseynüñ ayağına sürdi yüzün

20b

Anuñ gözi yaşı şöyle gitdi
Şanasın seyl olup tağlardan indi

Pes andan diyüben segirtti vardı
Hüseynüñ çadırı önünde tırdı

Başın yire döküben dökdi yaşı
Çü bildiler Hüseynüñ bitdi işi

Açup başlarını yas eylediler⁶⁸
Kesüben saçlarını ağladılar

570 Pes andan Zü'l-cenâh at döndi gitdi
Medîne[ye] yolını tutup gitdi

Medîne ovasına irdi ey cân
Minârede Bilâl okırdı ezân

Çü gördi ki Hüseynüñ atı gelmiş⁶⁹
Hem okıdan gevdesi kirpiye dönmüş

Bilâlün ° aklı gitdi görüp anı
Minârede kıluban çok fiğânı

Minârede çün itdi zâr u giryân
İşidenler kamu kıldılar efgân⁷⁰

⁶⁸ Mecmuadaki “açuban” ifadesi vezin gereği “açup” olarak kaydedilmiştir.

⁶⁹ Mecmuadaki “çün” ifadesi vezin gereği “çü” olarak kaydedilmiştir.

⁷⁰ Mecmuadaki “kamu hep” ifadesi vezin gereği “kamu” olarak kaydedilmiştir.

575 Pes andan şoñra ° ömrince bil anı
Minārede oqumadı ezānı

Bu kez çün kim Hüseynüñ atı geldi
Resülün türbesine tapu kıldı

Yüzin türbeye sürüp itdi giryān
Gözinden yaş aqıdup virdi hem cān

Medīne kavmi cümlesi dirildi
Dirilüp bay [u] yoḥsul anda geldi⁷¹

Hüseynün şehīd olduḡın ey cān
Bilüben kıldılar çok zār u giryān

580 Şu ḥadde kıldılar efgānı anda
Ki şan qalmadı cānları bedende

21a

Bu kez şimden girü şerḥ eylemege
Dilüm varmaz kılayın söylemege

Ki sözi ḥatm oldı anlaruñ ey cān
İşidüp derdiñe sen eyle efgān

Resülün [gör] kemāl-i şefkatini
Fidā kıldı saña zürriyyetini

Ki zīrā Ḥaḳ Ta° ālā dimiş-idi
Bu sözüñ kaydını ol yimiş-idi

585 Meger bir gün Resulu'llāha Cibrīl
Gelüp didi kim yā Aḥmed anı bil

⁷¹ Mecmuadaki “bayı yoḥsulı” ifadesi vezin gereḡi “bay [u] yoḥsul” olarak kaydedilmiştir.

Ki Allāh[u] Ta° ālā Rabb [ü] Raḥmān
Selām idüp saña buyurdı ey cān

Eger evlādını dilerse benden
Gerek ḥōşlığın diler-ise benden

Belāların şavayın ḥōş dutayın
Ve illā ümmetin oda atayın

Ve eger ümmetin isterse benden
Gerek oğul sevüsi gide andan

590 İkisinden birin itsün irāde
Ki tā emrüm benüm kıla i° āde

Resūlu'llāh Ḥaḳuñ emrini bildi
Mübārek gözleri yaş-ıla tıldı

Didi kim ey benüm Ḳādīr Allāhum
Benüm ümmetim içün dün gün āhum⁷²

Dün ü gün diledüm ben anlaruñ-çün
Ki rāhat olmadum ben anlaruñ-çün

Dilerem anları ḥōr görmeyesiñ
İletüben tamuya koymayasıñ

595 Benüm evlādıma n'eylerseñ eyle
Ki tek ümmetüme sen raḥmet eyle

21b

Resülün ümmete gör ° izzetini
Fidā kıldı saña zürriyyetini

⁷² Mecmuadaki “içündür” ifadesi vezin gereği “içün” olarak kaydedilmiştir..

° Aceb sevgüli ümmetsin sen ey cān
Ve illā ğayretüñ yok miskīn uyan⁷³

Günāhuñ çok [u] illā ° izzetüñ çok
Haķīkat gözler-iseñ ° izzetüñ yok

Eger ğayretüñ olsa bil cānında
° Aceb et mi biter ola tenünde

600 Senüñçün gör Resülün ğayretini
Fidā kıldı saña zürriyyetini

Nice bir viresin nefse murādı
Añar mısun kıyāmetde sırātı

Ne içün yaradıldıñ bunda geldüñ
Hani aç gözüñi yābānda kalduñ⁷⁴

Gel ümmet ol varup yābāna ğitme
Elüñle kend'özüñ tamuya atma

O serverden utan tut sünnetini
Fidā kıldı saña zürriyyetini

605 Gele dut sünneti şeytāna uyma
Bu tatlu cānuñı odlara koyma

Üzeründe senüñ hāzırdur Allāh
Her işinde daķı nāzırdur Allāh

Resülün gör bu dīnde kuvvetini⁷⁵
Fidā kıldı saña zürriyyetini

⁷³ Mecmuadaki “yok ey miskīn” ifadesi vezin gereķi “yok miskīn” olarak kaydedilmiştir.

⁷⁴ Mecmuadaki “gözüñ iñen” ifadesi vezin gereķi “gözüñi” olarak kaydedilmiştir.

⁷⁵ Mecmuaki “bunda bu” ifadesi vezin gereķi “bu” olarak kaydedilmiştir.

Eş-şartü's-şāni

(Mefā° ilün Mefā° ilün Fe° ülün)

Anuñ bir şartını bil [kim] namāzdur
Ve illā şimdi anı kılur azdur

Namāzuñ aşlın[1] diyeyin ey cān
Eger kılmaz iseñ var tamuda yan

22a

610 Resūlu'llāh hadīşinde buyurdu
Namāzuñ kaydını yaḥşi kayırdı

Didi kim ümmetinden biri tursa
Cemā° atle şabāḥı varsa kılsa

Hōş ayin-ile [ola] şāz u ḥandān
Ki elli kez ḥac itmiş olur inan

Eger öyle namāzında tursursa
Daḥı varup cemā° atle kılsa

Ḥalīlu'llāh ile yüz kez tamām
Ki ḥac itmiş olur diñle kelām

615 Ger ikindü namāzında varursa⁷⁶
Ki mescidde cemā° atle kılsa

İki yüz kerre Mūsā ile ey cān
Ki ḥac itmiş olursın anı kılgıl

Eger ağşam namāzında gelürse
Cemā° atle tırup anı kılsa

⁷⁶ Mecmuadaki “eger” ifadesi vezin gereği “ger” olarak kaydedilmiştir.

Hem üç yüz kerre °İsā ile bilgil
Ki hac itmiş olursın anı kılğıl

Eger yatsu namāzında tursursa
Cemā° atle varup anı kılursa

620 Ki biñ kerre benümle didi server
O hac itmiş olur didi o bihter

Gel imdi dürüşüp sen kıl namāzı
Çü kulsun kulluk it eyle niyāzı

İşid gine Resūlu'llāh ne didi
Bu ümmet kaydını gör nice-y-idi

Buyurdi ümmete çün kim bu sözi
Cemā° atle kılun didi namāzı

Ki mü' min mescide varsa otursa
İmāma uyuban tekbir getürse

22b

625 Resūlu'llāh didi kim yigdür andan
Ki yüz biñ hac ide vara o cāndan

Buyurdi hem dağı server ki bunı
Ki yüz biñ °umreden yigdir dir anı

Dağı yigdür didi diñle Resūli
Ne buyurur işit ol pür uşūli

İki kez yüz biñ altun[1] yidürse
Taşadduk idüben miskine virse

Bulardan daḥı yigdür dir o sulṭān
Ki evvel tekbīrini bilgil ey cān

630 Resūlu'llāh gine buyurđı bunı
Ne dir ol serveri diñle ḥōş anı

Didi her kim Ḥaḫuñ emrin bilürse
Namāzını cemā° atle kıılursa

Anuñ her rek° atı başına ey cān
°İbādet itmiş olur biñ yıl inan

Daḥı diñle o server ne buyurđı
Bu ümmet kaydını ne ḥōş kayırdı

Buyurđı şol kişi tırup varursa
Ki beş vaḫti cemā° atle kıılursa

635 Çü yigdür didi mesrūr diñle bunı
Ki yüz biñ ḳul azād itmekden anı

Daḥı andan d[a] yigdür didi bil[e]
Ki yüz biñ at taşadduḫ ide yola

Daḥı andan da yigdür dir anı bil
Ki Ka° bedē mūcāvır ola bir yıl

Ne ni° metdür göre Billāhi bunı
Namāzı kııluban şāz eyle cānı

Dura bu ğaflet uyḫusunda yatma
Ki bu gevherleri yābāna atma

23a

640 Ki dinle ol Resūlu'llāh ne didi⁷⁷

Bu ° aşī ümmeti kaydın[ı] yidi

Didi kim bir kişi ābdest alursa

Ki bir vaḳti cemā° atle ḳılursa

O bir vaḳtüñ şevābını alalar

Ḳıyāmetde terāzūya ḳoyalar

Daḥı bir yanına ḳoyalar ey cān

Bu cümle maḥlūḳāt[ı] diñle inan⁷⁸

Ḳamu gökleri yirleri tamāmı

Daḥı ° arş[ı] kürsi levḥ-i ḳalemi

645 Ve hem Cennet [ü] Cehennem[i] bile

Daḥı ay [u] güneş yıldızlar ile

Ve hem ṭaḡlar deñizler bile ola

Deñizlerde balıḳlar bile ḳona

Daḥı insān u cinn ü hem şeyāṭīn

Ve hem Yecüc u Mecüc u besātīn

Daḥı hem gice gündüz bile olsa

Canāvarlar u ḳuşlar bile ḳonsa

Daḥı cümle meleklerde dirilse

Terāzūnuñ kefesine şalınsa

650 Ḳamusı yeyni gele diñle ey cān

O bir vaḳtin şevābından sen inan

⁷⁷Mecmuadaki “ki bu” ifadesi vezin gereği “ki” olarak kaydedilmiştir.⁷⁸“Bu dinle maḥlūḳāt[ı] diñle inan” mısraı mana gereği “Bu cümle maḥlūḳāt[ı] diñle inan” olarak kaydedilmiştir.

Ki bir vaqtũñ şevābı gele ağır
Cemā° atde oluñ dā° imā ḥāzır

Ne eylükler virür kim virdi ey şāh
Ḥabībũñ yüzi şuyına Allāh

Gel imdi sen Ḥaḫũñ emrine giriş
Gice gündüz namāza ṭırma dürüş

Giçürme fırsatı eyle niyāzı
Müselmān iseñ ey dōst kıl namāzı

23b

655 Eger sen bu namāzı kılmayasın
Meger kim kend'özüñi bilmeyesin

Nice ğaflete yatuban uyursun⁷⁹
Uyan hey ğāfil añsuzın ölürsün

Gör imdi [kim] Resūli ne buyurdı
Namāz kılmayanı kaydın kayırdı

Didi kim ümmetümden bir kimesne
Şabāhı kılmayuban yatur-ise

Eger dişi ger erkek ola ey cān⁸⁰
Muḫaḫḫaḫ bilgil ĩmān bizer andan

660 Eger öyle namāzın terk iderse
Ki Ḳur° ān bizer andan terk iderse

Eger ikindi kılmasa o ° āşī

⁷⁹ Mecmuadaki “yatup yürüyesün” ifadesi vezin ve anlam gereği “yatuban uyursun” olarak kaydedilmiştir.

⁸⁰ “Ve eger dişi vü ger erkek ola ey cān” mısraı vezin gereği “Eger dişi ger erkek ola ey cān” olarak kaydedilmiştir.

Melekler bizer andan hep kâmusı

Eger aḥşam namāzı-yısa ey cān
Ki cümle enbiyâlar bizer andan

Eger yatsu namāzın kılmaz-ise
Cemā^c at-ıla varup uymaz ise

Ki Allāh[u] Ta^c ālā bizer andan
Daḥı cümle bu maḥlūk bizer andan

665 Resūlu'llāh bunı böyle buyurdı
Bu dīn yollarını yaḥşi kayurdı

Gel ey mü' min ögüd diñle bu sözi
Namāz kılanlaruñ aḡ ola yüzi⁸¹

Eger kılmaz-iseñ seni dutarlar
Zebānīler cehennem[e] atarlar

İşid gine Resūlu'llāh ne didi
Namāzı terk idenlere buyurdı

Didi kim ümmetümden kim iderse
Namāzın kaşd-ıla ol terk iderse

24a 670 Ki terk ide ol añmaya hīç anı
Añuban kılmaya her dem fiḡanı

Haḡa ben ^c āşī oldum dimeye hīç
Döküp göz yaşını ağlamaya hīç

Haḡuñ buyruḡı aña aḡır gele

⁸¹ Mecmuadaki “namāzı” ifadesi vezin gereḡi “namāz” olarak kaydedilmiştir.

İşit diñle kim anuñ hāli n'ola

O bir vaq̃te ki seksen biñ yıl ey cān⁸²
Cehennemde yaqa dir o sulṭān

Gel imdi kıl namāzı gice gündüz
Ve illā kılmasañ iş ola yavuz

675 Şeherlerde elüñ qaldır niyāza
Ki ° özr olmayısar aṣlā namāza

Qıyāmetde nice ger döğünesin
Elüñ çiyneyüben çok uvunasın

Ve illā n'idi vire anda sulṭān
Gel imdi tevbe kıl ġafletden uyan

Bilürsin kim bu dünyā-yı fenādur
Bunuñ eylikleri renc-i ° anādur

Nice yıl işler oldugın görürsin⁸³
Ey ġāfil añsuzın sen de ölürsin

680 Bu bir kaç günlice ° ömre inanma
Yüzüñe güler aña sen güvenme

Öğüdüm-durur saña ey kişi
Naşḫat tutanuñ hoş ola işi

Ezān ünün işidseñ hāzır olğıl
Cemā° atle namāzı bile kılğıl

⁸² Mecmuadaki “kim” ifadesi vezin gereği “ki” olarak kaydedilmiştir.

⁸³ Mecmuadaki “yıldur” ifadesi vezin gereği “yıl” olarak kaydedilmiştir.

Eger kılmaz-iseñ sen ol namāzı
Resūlu'llāh ne didi diñle sözi

Yemīn idüben and içdi o server
Namāzı terk idene gör ne söyler

24b

685 Didi şol Tañrı haqqı-çün ki cānum
Elindedür anuñ yoqdur gümānum

Namāzı terk idenler kaçan ölse
Cenāzesi iñen sinleye varsa

Bilüñ siz kim anuñ qabri içinde
Cehennemde kapu açıla anda

Çıka toxsan toquz yılan sinine
Üşe tolayudan anuñ sinine

Qıyāmete degin yiyeler anı
Ki qabr içinde ol ide fiğānı

690 Çün işitdün bu sözleri sen ey cān
Şağın kim olmayasın şoñra pişmān

Namāzuñ vaşfını ger söyleyeydüm
Dün [ü] gün tırmayup şerh eyleyeydüm

Qıyāmete degin ger söyleyeydim
Henüz vaşfiña şerh eylenmeyeydi

İkinci şartı İslāmuñ budur bil
Namāzı dürüşüp vaqti ile kı

Çün İslām şartını [bildün] ikisin

Eger diler-isen diyem hepsin

695 İki şartını bildüñ çünki cānuñ
İşit üçünci şartı nedür anuñ

Eş-şartü's-sâlis

(Mefā° ilün Mefā° ilün Fe° ülün)

Üçünci şart[1] İslāmuñ budur bil
İşidüp sözüme yahşî nazar kı

Zekāt virmekdur[ur] bil anı ey dōst
İşidüp sözüme [sen] olmağıl süst

Zekātı farz olan virmese ey şāh
Namāzında kabul itmeye Allāh

25a

Resūlu'llāh anı şöyle buyurdi
Namāzı [da] qabūl olmaya didi

700 Kıyāmetde diyiser Hāk Ta° ālā
Ne emr idiser [saña] baq Ta° ālā

Diye kim anda Qur'ān virdüm idi
Resūl iblāğ idüp gönderdüm idi

Ben böyle virdüm idi hoz berātı
Namāzı kıluban virüñ zekātı

Ki bir yirde ikisin aındum idi
Size ol vech-ile gönderdüm idi

Ayırmadum idi biri birinden
Zekātı itdūñüz niçün yirinden

705 Çün ayırdıñuz anı dutmadıñuz
Buyurduğum gibi hem itmedüñüz

Zekâtı vermeyüp geldiñüz illā
Namāzıñuz ıabül itmezem aşıā

Zebāñilere emr ide dutalar
İletüben cehenneme atalar

Şu kim men^c idüben virmez zekâtı
Kıyāmetde bulamaz ol necâtı

Zekâtı virmese bir kişı ey cān
Bütün olmaz anuñ İslāmı itmām

710 Niçün vermeye kişı pes zekâtı
Ki tā bula zekāt ile necâtı

İşid imdi saña şerh eyleyeyin
Ki her cinsiñ zekâtın söyleyeyin⁸⁴

İşidüp anı tā bir bir bilesin
Haķuñ emrini dutup hōş olasın

Pes evvel diñle kim tebyñ ideyin
Zekātıñ aķçesin ta^c yñ ideyin

25b

İki yüz aķçede beş aķçedür bil
Yigirmi beş olur biñe vü hem bil

715 Gel inşāf eyle imdi ey ıarındaş
Kıyāmetde günāhlarıñ [olur] fāş

⁸⁴ Mecmuadaki “zekâtıyla” ifadesi vezin gereğı “zekâtın” olarak kaydedilmiştir.

Kim Allāh[u] Ta° ālā Rabb [ü] Raḥmān
Saña biñ aqçe virüp kılā ihsān⁸⁵

Didi kim ey kulum ben saña virdüm
Saña biñ aqçe virüben toyurdum

Yigirmi beş[ini] girü baña vir
Benüm-çün virmese gine üleşdür

Eger dutar-iseñ emrimi bunda
Saña ben eyilük ideyim anda⁸⁶

720 Eger emrüne bunda uymaz-iseñ
Yigirmi beşi bunda virmez-iseñ

Qıyāmetde yüzüne bakmayam ben
Seni Cennetüme iletmeyem ben

Zebānîlere diyem tîz dutalar
Sürüyeben cehenneme atalar

Haḫuñ emri çü böyledür i nādān
Zekātuñ vir yürü var olma ḫayrān

Bilür misün mālîñı şoñra il yir⁸⁷
Ki fırsat elde iken tır [da] sen vir

725 Eger men° ider-iseñ bunda ey cān
Qıyāmetde kılasın qatı efgān

Zekāt[ı] virmeseñ oda aşar[r]lar

⁸⁵ Mecmuadaki “virüben” ifadesi vezin gereği “virüp” olarak kaydedilmiştir.

⁸⁶ Mecmuadaki “eylikleri” ifadesi vezin gereği “eyilik” olarak kaydedilmiştir.

⁸⁷ Mecmuadaki “hep şoñra” ifadesi vezin gereği “şoñra” olarak kaydedilmiştir.

Ꞑamu kızdurup alnuna başarlar

Eyidürler ki dadun gencüñüzden
O dünyād[a]ki tatlu renciñüzden

Ki bir miskīne virmedüñüz anı
Zekātın n'itdüñüz Hāḫ bahşı ḫanı

26a

Eger yidürmez-iseñ mālı bunda
Peşīmān olasın varıcaḫ anda

730 Zekātın çün gümüñüñ bildüñ ey cān
İşit altun zekātın olma nādān

Yigirmi mişḫāl altun olsa sen gör
Buçuḫ mişḫālını Allāh içün vir

Ve illā şeyḫ Faḫre'd-dīn buyurmuş
Risālesinde ol şöyle ḫayırmış

Ki borcından daḫı ziyāde vire
İki aḫçe vü hem buçuḫda bile

Çün altunuñ zekātın bildiñ ey cān
Vir anı Hāḫ yolına olma tuḡyān

735 İşit gine biraz şerḫ eyleyeyin
Ki ḫayvānāt zekātın söyleyeyin

Otuz şıḡıra vir bir yaş ḫanayı
İşit daḫı diyeyin ben deveyi

Ki beş deve zekāti bir ḫoyundur
Yigirmi bişine varınca ḫoyundur

Yigirmi bişde vir binit meḥāzı
Eger virmez-iseñ Ḥaḵ ola ḵaḵı

Ziyāret-i Ḳuds-i Mübārek ve Medḥ-i Ḳuds-i Mübārek
(Mefā^c ılün Mefā^c ılün Fe^c ılün)

Ḳoyup Rūmı teveccüh Ḳuds[e] ḵıldum
Vişāl-i şevḵ-ile yanup yaḵıldum
740 Ḥaḵuñ^c avniyle maḵşūdum[1] buldum
Şükür gördüm gelüp Ḳuds-i şerīfi

Bu yoluñ zaḥmetidür cümle raḥmet
Bunı sevenlerüñ başında devlet
Velilerden irişüp bize himmet
Şükür gördüm gelüp Ḳuds-i şerīfi

26b

Yolumuz uğradı şehr-i Ḥamāya
Muḥammed ṭolayı döner havāya
Ḥācılar tekbīri çıkar semāya
Şükür gördüm gelüp Ḳuds-i şerīfi

745 Hezārān cidd-i cehd-ile dürüşdük
Berāt namāzına Şāma irişdik
Ḥācılar ile gürüha ḵarışdik
Şükür gördüm gelüp Ḳuds-i şerīfi

Bunuñ medḥi dil-ile idinilmez
Bu cānı görmeyince kimse bilmez
Eger bilse ḵişi gelmese olmaz
Şükür gördüm gelüp Ḳuds-i şerīfi

Eger dōstlar bu n'idügin bileydi

Cihān oldukça ° ömr bunda қалаydi⁸⁸
 750 Dün ü gün zıkr idüp dā° im diyeydi
 Şükür gördüm gelüp Қuds-i şerīfi

Hem andan varmışuz Mūsī Kelīme
 Cihāñ varını şatmış bir kilīme
 Düşürdün medhini yā Rab dilüme
 Şükür gördüm gelüp Қuds-i şerīfi

Mezārını gören cānlar sevinür
 Aña varımayan cānlar yirinür
 Melekler gölgesi anda görünür
 Şükür gördüm gelüp Қuds-i şerīfi

755 **Nihānī** bu maқāmuñ ° aşıkıdur
 Buña inkār iden şeksüz şaқıdür

 Şükür gördüm gelüp Қuds-i şerīfi

Der Beyān-ı Mescid-i Akşā (Mefā° ilün Mefā° ilün)

27a Bu yolda cān-ıla tırdum
 Şükür maқsūduma irdüm
 Biḥamdü'llāh gelüp gördüm
 Güzeldür Mescid-i Akşā

Nebīnün ḳademi anda
 Yir eyler sevgisi cānda
 760 Medḥ itmek ben anı ḳanda
 Şerīfdür Ḳubbe-i şahrā

Görenden cānı dil ḳapmış

⁸⁸ Mecmuadaki “cihānda” ifadesi vezin gereği “cihān” olarak kaydedilmiştir.

Anı seven Hâka tapmış
Süleymân nebi [ki] yapmış
Güzeldür Mescid-i Akşâ

İderdüm görmek için zâr
Şevk-ıla olmuşam bi-kâr
Sekiz dîvârına ber-kâr
Cennetdür Kûbbe-i şahrâ

765 Ne hōş gözler anı görmiş
Ne dillerden haber virmiş
Bahtlu cān aña girmiş
Güzeldür Mescid-i Akşâ

Demürden nâr ağacıdur
Görenler anı hâcıdur
Resûlu'llâh mi° râcıdur
[Güzeldür Mescid-i Akşâ]

.....

Yüz sürüp namâz kıılır
770 Cān [u] gönül hayrân olur
Güzeldür Kûbbe-i şahrâ

Müzeyyendür meleklerden
Ümizdür çok feleklerden
Degil hālî meleklerden
Şerîfdür Kûbbe-i şahrâ

Odur ° aşıklara seyrân
Odur cān murğına tayrân
Gören anı olur hayrân
Güzeldür Kûbbe-i şahrâ

775 Çînî mermerle yapısı
 Altun şuyıyla hepisi
 Andadur cennet kapısı
 Şerîfdür Kıbbe-i şahrâ

Iraklardan giçen yollar
 Aşup hem tağları biller
 Oğur medhîn kamu diller
 Güzeldür Kıbbe-i şahrâ

Mu° allak şöyle tırmişdur
 Resûlu'llâh[1] görmişdür
 780 Yüzün izine sürmişdür
 Şerîfdür Mescid-i Akşâ

Der Beyân-ı Taht-ı Ka° betu'llâh ve Medh-i Halîlu'llâh

(Mefâ° ilün Mefâ° ilün Fe° ülün)

Ziyâret eyleyüp bu cümle[yi] biz
 Halîlu'llâh işigine döküp göz
 Bihamdi'llâh varuban sürmişüz yüz
 Halîlu'llâh Resûlüñ ravzasına

Hağa hamd [u] şenâlar hem fûrâvân
 Bizi peygamberine kıldı mihmân
 Katı müştâkı-dum irgürdi Sübhân
 Halîl [ü] enbiyânuñ ravzasına

785 Muṭahhar eyle kalbündeki pası
 Felek içürmedin zehr-ile taşı
 Delîl oldu bize Tañrı döstü
 Halîl [ü] enbiyânuñ ravzasına

Uyangıl hâb-ı ğafletden gözümü

28a

Anuñ medhinde toğrı kıl sözümi
 Şükür Haķķa gelüp sürdüm yüzümi
 Ĥalīlu'llāh Resūlūñ ravzasına

Niceler görmeyüp müştāk olurlar
 Niceler māl [u] cān īsār kıllurlar
 790 Haķuñ ° ināyet[i] olup gelürler
 Ĥalīl [ü] enbiyānuñ ravzasına

Nisālar hāşıdur ĥatunı Şāre
 Nebī İshāk[dur] anuñ oğlı yāre
 Yüzüñ ur cānla kim yürek ağara
 Ĥalīl [ü] enbiyānuñ ravzasına

Yatur Ya° kûb gibi Yūsuf nebiyle
 Ümizüm bu gözüm yaşını sile
 Ne maķşūduñ var ise anda dile
 Yüzüñ ur ol nebīler türbesine

795 Biķamdi'llāh ecelden hem emāndur
 Ziyāret itdügüm sulţān-ı cāndur
 Nihānī ° āşık-idi çok zamāndur
 Ĥalīl [ü] enbiyānuñ ravzasına

Der Beyān-ı Taĥt-ı Ka° betu'llāh

(Mefā° ilün Mefā° ilün)

Yazaram ķarayı aķdan
 Özenür bu göñül çokdan
 Ümizüm kesmezem Haķdan
 Görem hem Ka° betu'llāh[ı]

Keremüñ yā Rabbi boldur
 Sen sulţān cümlemüz ķuldur

28b

800 Yine şāz eyleyüp güldür
Göster Medīne şāhını

Dilerem anları görem
Yüzüm toprağına sürem
O maḳşūduma da irem
Görem ben Ka° betu'llāh[1]

Āb-ı zemzem şuyın içem
Bu fānī dünyādan geçem
İnşā° llāh īmānla göçem
Görem ben Ka° betu'llāh[1]

805 Ḥabīb-i şafā ḥaḳḳı
Aşḥāb-ı Aşfiyā ḥaḳḳı
Ḥadicetü'l-Kübrā ḥaḳḳı
Göster Medīne-i şāhı

Ebūbekir ° Ömer ° Oşmān
° Alī-i Murtażā sultān
Müyesser eyle ey sultān
Göster Medīne-i şāhı

Cihānı arduma atdum
Bu miskīnlige el ḳatdum
810 Yā Rab yüzüm sañā tıtdum
Dilerem Ka° betu'llāh[1]

Ḳuşağın didiler altun
Ḳaradur örtüsi bütün
Gerekmez cihānuñ taḥtın
Göreydüm Ka° betu'llāh[1]

Niyāz idüp ḳamu ḳullar

Senüñ zikriñdedür diller
Dün ü gün aşuban iller
Dilerem Ka° betu'llāh[1]

815 **Nihānī** bir günāhkāram
Velī faẓlıñdan umaram
Kaçan ola ki ben varam
Görem ol ravza-i şāhı

29a

Der Beyān-ı Medḥ-i Tarīk-ı Hicāz
(Mefā° ilün Mefā° ilün Fe° ülün)

Huzā oldu bu gön̄lümün delīli
Delīl olup getürdi ben zelīli
Ziyāret eyleyüp Kuds-i Halīli
Şükür Allāha kim gitdik Hicāza

Çıkup gitdün yola Şām illerinden
Nesīm irişdi Ka° be yollarından

820 Aşuban daḥı karlu billerinden
Şükür Allāha kim gitdik Hicāza

Gön̄ül umardı Haḫdan bu naşībi
Ki varup göre idüm bu Ḥabībi
Müyesser kıldı şaldı ben ğarībi
Şükür Allāha kim gitdik Hicāza

Ḳula Allāhdan irişüp ° ināyet
Bu görkli yolu görmek zī-sa° ādet
Görem hem Ka° be[yi] bulam hidāyet
Şükür Allāha kim gitdik Hicāza

825 ° Aḫabeye inüp geçdi develer
Aḡaçsız gölgesiz şusız ovalar

Ka° be için çeker zaḥmet yayalar
Şükür Allāha kim gitdik Ḥicāza

Ne ḥōş şehr-i müşerrefdür Medīne
Nice kāfırlar anda geldi dīne
Dilerem Ḥaḫ baña göstere gine
Şükür Allāha kim gitdik Ḥicāza

Ka° betu'llāha yöneldi yönümüz
Gicemüz Ḳadīr bayrāmdur günümüz
830 Müselmānlaruz İslāmdur dīnümüz
Şükür Allāha kim gitdik Ḥicāza

29b

Emir ḥāc begidür bizim ulumuz
Mübārek sāyesindendür yolumuz
Yiyüp ni° metlerin du° ā kıluruz
Biḥamdi'llāh kim gitdik Ḥicāza

Der Beyān-ı Medḥ-i Medīne-i Münevvere
(8'li hece)

Şalavāt getürüñ cāndan
Geldik Medīne şehrine
Ḥaḫdan bize iḥsān-ıla
Geldik Medīne şehrine

835 Düpdüz ovalardur yanı
İçinde şāhuñ meskeni
Sevindi ḥācılar cānı
Geldik Medīne şehrine

Ḥaḫḫuñ Ḥabībi bundadur
Dertler ṭabībi bundadur
Ümmet şefī° i bundadur

Geldik Medīne şehrine

Şehr-i Medīne hōş mekân

Anda yatur fahr-i cihân

840 Tütma gönlünde hīç gümân

Geldik Medīne şehrine

Kibr ü kīni cāndan götür

Çok çok şalavâtlar getür

Faħr-i cihân anda yatur

Geldik Medīne şehrine

Dōst kapusına irmege

İşigine yüz sürmege

Cān kılca kaldı görmege

Geldik Medīne şehrine

Der Beyān-ı Ravzatü'n-Nebī ° Aleyhi's-selām

(Mefā° ilün Mefā° ilün Fe° ülün)

30a

845 Göñül şāz ol ki şimdi geldigün yir
Muḥammed Muştafānuñ ravzasıdur
Göñülden gözler anı Cennet budur⁸⁹
O şāh-ı enbiyānuñ ravzasına

Anuñ ° izzetine bu nüh felekler

Yaradılmış kamu ins [ü] melekler

Qabül olur nice müşkil dilekler

O dertlüler tabībi ravzasına

Dün ü gün ārzū kılop istedüğüm

Yanup hicrān-ıla gamlar yidüğüm

850 Qatı müştāk olup görsem didigüm

⁸⁹ Mecmuadaki “budur dir” ifadesi vezin gereği “budur” olarak kaydedilmiştir.

O ĥatm-i enbiyānuñ ravzasıdur

Yarın maḥşerde kópıcaḵ kıyāmet
Dutarsañ sünnetin ider kifāyet
Yazuklu ümmete kılan şefā° at
Şefī° ’ül-müznibīnūñ ravzasıdur

Yanındadır Ebūbekir ° Ömer hem
Ziyāret kılan anları yimez ġam
Daḫı şevḵ-ile gözüm tölduran nem
Ḥabīb-i enbiyānuñ ravzasıdur

855 Göricek ravza[yı] dīvāne oldum
Yanub[an] şem° ine pervāne oldum
Yanuban ° ıṣḵ-ıla dīvāne oldum
O şem° i aşfiyānuñ ravzasıdur

Muṭahhar ravza üstünde çıkar nūr
Şefā° ati günāhlarıñuzı yur
İçi taşı melekler töludur ḫūr
O faḫr-i kā° inātuñ ravzasıdur

Yaratdı ġitdi nūrından anı Ḥaḵ
Anı seven cihānı n°eyler ancaḵ

30b

860 Gözüñ aç gördüñ cān-ıla key baḵ
O ° ālem serverinüñ ravzasıdur

Der Beyān-ı Ravza-i Resūlu’lāh

(5’li hece)

Sensin ey ma° şūm
° Ālemde ma° lūm
Eyleme maḫrūm
Yā Resūl Allāh

Ey mu^c azzam cān
 Yā mükerrrem ḥān
 Dertlüyem dermān
 Yā şefi^c Allāh

865 Gelmişüz size
 Şefkat it bize
^c Ayb urma yüze
 Yā Ḥabīb Allāh

Şuçumı bildüm
 Peşīmān oldum
 Afv uma geldüm
 Yā Resül Allāh

870 Ża^c if ümmetler
 Eyle himmetler
 Kıl şefā^c atler
 Yā Ḥabīb Allāh

Medīne şehri
 Görmesin ḳahrı
 Şefā^c at baḥri
 Yā Resül Allāh

Şehrüñe gelem
 Nūrunı görem
 Cānumı virem
 Yā Ḥabīb Allāh

875 Görmesem seni
 N'eylesün cānı
 Ey kerem kāmı

Yā şefî° Allāh

Yollarıñ uzak

Key katı firāk

Cān saña müştāk

Yā Resūl Allāh

Ümmetüñ çokdur

Benden kem yokdur

880 Ne kılsañ Hākdur

Yā Hābīb Allāh

Der Beyān-ı Hıttāb-ı Ravza-i Resūlu'llāh

(Mefā° ilün Mefā° ilün Fe° ülün)

Çıkup şehr-i Medīneden yüridük

Şanasın mūm olup şızduķ eridik

Beriyye yollarına yüz süridik

Yitişdik Ka° beye Elḥamdüli'llāh

Dönüp arduma baķa baķa

Nebīnūñ şevķi bağrum yaķa yaķa

Gözümūñ kanlı yaşı aķa aķa

Yitişdik Ka° beye Elḥamdüli'llāh

885 Selām ° aleyke yā Ka° betu'llāh

Ķatı müştāk-idüm ben saña vallāh

Şükür gösterdi baña seni Allāh

Çü geldüm Ka° beye Elḥamdüli'llāh

Ne lāyık ķul-idüm ben bu meķāna

Müyesser eyledi Hāķ rāyigāna

Beni ḥāk itmedin devr-i zamāna

Yitişdik Ka° beye Elḥamdüli'llāh

31b

890

Āb-ı zemzem şuyına irmek-içün
 Çok ağlar ister-idüm görmek-içün
 Yüzümi işigine sürmek-içün
 Yitişdik Ka° beye Elḥamdüli'llāh

° Aceb dimeñ bu devrānuñ işine
 Neler getürür insānuñ başına
 Şükür sürdüm yüzümi işigine
 Gelüben Ka° beye Elḥamdüli'llāh

Altun olukda kıldum ben namāzı
 Çok itdük Ḥālīka anda niyāzı
 Bilür Allāh gönüllerde ki zārı
 Çü geldüm Ka° beye Elḥamdüli'llāh

Der Beyān-ı Medḥ-i Ka° betu'llāh
 (Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilün)

895 Cān [u] dilden ey maḳām-ı ° āli dergāh merḥabā
 Özenürken saña cānum düşdi nāgāh merḥabā
 Ḥōş mübārek rāh olup saña gelürler merḥabā
 Merḥabā ey kıra ṭonlī Ka° betu'llāh merḥabā

Nice biñ ḥācılar müştāḳ olup gelürler
 Niceler kılup fidā cānıñ yolında ölür[ler]
 Cānına biñ şafālar hem kim ol seni bulur
 Merḥabā ey kıra ṭonlī Ka° betu'llāh merḥabā

Görmeden ölem diyü ḳorḳar-idi cānım seni
 Çok şükürler pādīşāh[a] bunda getürdi beni
 900 Yaraşur kılsam yoluñda fidā bu cānı teni
 Merḥabā ey kıra ṭonlī Ka° betu'llāh merḥabā

Bunca yüz biñ hâcılar gelüp kılur seni tavâf
 Dört yanunda turuban secde kılurlar şâf şâf
 Ey nice suçlularuñ suçını Hâk eyler mu° âf
 Merhabâ ey kara tonlı Ka° betu'llâh merhabâ

32a

Key katı a° lâ vü heybetlü görünür gözlere
 Vaşını kimse diyemez zîrâ şıgmaz sözlere
 İşigi dermân olupdur bu günâh-kâr yüzlere
 Merhabâ ey kara tonlı Ka° betu'llâh merhabâ

905 Güşesinde hōş yaratmış ol Hacer-esved taşı
 Aña yüz sürüp hâcılar derd-ile döker yaşı
 Ne sa° âdet ol saña karşı kor başın
 Merhabâ ey kara tonlı Ka° betu'llâh merhabâ

Mîna bâzârın geçüp çıkdum ° Arafât tağına
 Bakdum ol görklü maqâmuñ sağına vü şolına
 Şanasın girdüm ben ol bahşanuñ bağına
 Merhabâ ey kara tonlı Ka° betu'llâh merhabâ

Der Beyân-ı Vedâ° -ı Ka° betu'llâh

(Fâ° ilâtün Fâ° ilâtün Fâ° ilün)

Ey maqâm içre maqâm-ı Muştafâ
 İşigidür ehl-i ° aşka ilticâ
 910 N°ideyin senden cüdâ oldum cüdâ
 Elvedâ° yâ Ka° betu'llâh elvedâ°

Yididür şartı etvâf[1] Ka° benüñ
 Aşlıdur seb° -i maqâm[1] Mervenüñ
 Bir dahı yüzüñ görem mi ben senüñ
 Elvedâ° yâ Ka° betu'llâh elvedâ°

Cân [u] dil merdinde bulmuşken şafâ

Hem tavāfuñ derde olmuşken şifā
 Geldi firqat n'eyleyelüm kıl vefā
 Elvedā° yā Ka° betu'llāh elvedā°

915 Sevdigünden ayrılan adem gibi
 Gözlerinden yaş akan zemzem gibi
 Fürkatüñ bükdi bilüm halkañ gibi
 Elvedā° yā Ka° betu'llāh elvedā°

32b

Yapmış İbrāhīm nebī hōş bir maqām
 Anda kılurlar namāzı hāş [u] °ām
 Ey mübārek Ka° be hōş qal *ve's-selām*
 Elvedā° yā Ka° betu'llāh elvedā°

Ya İlāhī bir dağı göster bize
 Kara tonun bir dağı sürem yüze
 920 Kanda bulsam sencileyin bir gazā
 Elvedā° yā Ka° betu'llāh elvedā°

Yā İlāhī eyleme ağıyāra naşīb
 Ka[ra] tonlu Ka° betu'llāh elvedā°
 Sende hōş qal ey Medīne-i Hābīb
 Elvedā° yā Ka° betu'llāh elvedā°

İlāhī

(10'lu hece)

Düşeli dōstumdan ırak hū hū
 Hem ağılaram hem iñlerem hū hū
 Deldi cigerümi firāk hū hū
 Hem ağılaram hem iñlerem hū hū

925 Firāk cehennemde biter hū hū
 Acısı cānumda tüter hū hū

Benüm gücüm buña yiter hū hū
Hem aǵlaram hem iñlerem hū hū

Firāk baǵrımız deldi hū hū
Gözlerüm ƙan-ıla ƙoldı hū hū
Benüm işüm buña ƙaldı hū hū
Hem aǵlaram hem iñlerem hū hū

Murād olan budur ƙuldan hū hū
Harc ide varını elden hū hū
930 Āh ide der[d] ü dilden hū hū
Hem aǵlaram hem iñlerem hū hū

33a

Baǵ dervişüñ hāline hū hū
Aldanmış nefsi eline hū hū
Gice gündüz düş yolına hū hū
Hem aǵlaram hem iñlerem hū hū

Maṭlab-1 Veys'ül-Ḳarānī

(Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilün)
(Mefā° ilün Mefā° ilün Fe° ülün)

Ey gönül bülbül gibi eyle fiğān
Cān gönülde ayru düşdün bu zamāñ

Çarḥ-ı ğaddār gör bana ol n'eyledi
Gönlüm evin yıkdı vīrān eyledi

935 Dād elinden kime feryād ideyin
Çün ezelden böyle imiş n'ideyin

Rivāyet şöyledür Üveys Ḳarānī⁹⁰
Ol Allāhuñ Ḥabībinüñ yarānı

⁹⁰ Mecmuadaki “Üveys’el-Ḳarānī” ifadesi “Üveys Ḳarānī” olarak kaydedilmiştir.

Egerçi Muştafâyı özler-idi
Velî anası gönlin gözler-idi

Olurdı Muştafâya gerçi tâlib
Rızâ-yı vâlide olurdı gâlib

Olup bir kerre gâyet iştiyâkı
Resûlün aña kâr itdi firâkı

940 Anasından aluban ol icâzet
Didi varayım ol şâh-ı Hicâza

Kerem kıl ey ana vir baña destûr
Gözüm olsun cemaline [ki] pür-nûr

Nice bir çekeyin fûrkat ° azâbın
Görem mi ol dü ° âlem pâdişâhın

Anası didi kim ey kurretü'l-° ayn
Benüm sensin iden gönlüm müzeyyen

Eger ki varasın toğrı evine
Görüp dîdârını cânıñ sevine

945 Kârîn olunca ol hûrşîd mâha
Selâm ilet oğul benden o şaha

33b

Ža° îfe bî-çâre anam gedâ-hâl
Şalāvâtla selâm it aña irsâl⁹¹

Didi ° âşîler içün şefkat eyle
Unutmaya şefâ° atden beni de

⁹¹ Mecmuadaki “ilet” ifadesi vezin gereği “it” olarak kaydedilmiştir.

Ža° ĩfe ° ācize bī-čāresiyem
Anuñ dergāhınuñ āvāresiyem

Muḥammed şādıķu’l-va° dü’l-emīndür
Muḥammed raḥmetelli’l-° ālemīndür

950 Ger evde bulmaz-isen bī-tekellūf
Dönesin anda kılmayup tevaḳḳuf

Eger mescidde ger ğayrı mekānda
Çü bulmaduñ revān dön ṭırma anda

Anası kıldı çün ol resme te° kīd
Revān oldu Üveys sulṭān tecrīd⁹²

Daḡı Raḥmān ider gibi Yemenden
Gelürdi nefḡā-ı raḥmet Ḳarāndan

Üveys irdi çü dergāh-ı Resūle⁹³
Edeb birle ṭurup şarṭ-ı uşūle

955 Çaġırup didi ol merd[i] mekāna
Selām olsun size ey ehl-i ḡāne

Ḳapunuñ ° Āişe ardına geldi
Selāmın luṭṭla ° izzet birle aldı

Didi kim sen ne dırsin nedür aduñ
Bu dergāhdan nedür aşlī murāduñ

Üveys eydür ḡanı ol cān-ı ° ālem⁹⁴

⁹² Mecmuadaki “Üveysel” ifadesi vezin gereġi “Üveys” olarak kaydedilmiştir.

⁹³ Mecmuadaki “Üveysel” ifadesi vezin gereġi “Üveys” olarak kaydedilmiştir.

Muḥammed Muṣṭafā sulṭān-ı ˆ ālem

Eyitdi ˆ Āiṣe ḳandan gelürsin
Nedür aduñ ne milletden olursın

960 Didi iḳlīmimüz bizüm Yemendür
Üveys adum menüm yirüm Ḳarandur⁹⁵

34a

Eyitdi ˆ Āiṣe kim evde degül
Biraz şabr eyle ey ḥazretde ḳabül⁹⁶

Didi kim ṭurmağa yok baña destür
Rızā-yı vālide ġālib olupdur

Gelicek diyesin ol pādiṣāha
Şalavātla selām it ulu şāha

Muḥibbün ˆ āşıḳuñ geldi Ḳarandan
Şefāˆ atle teraḥḥüm uma senden

965 Didi luṭf issisin ol Ḥaḳ Ḥabībi
Şefāˆ atden unutmasın ġarībi

Rızā-yı vālidem olaydı bile
Ḳalaydum dergāhında illerinde

Bi-ḥaḳḳ-ı pādiṣāh-ı ḥayy [u] ḳayyüm
Keremden ḳılmasun miskīn[i] maḥrüm

Emānet sizlere didi vü döndi⁹⁷
Bu ḥāle ˆ Āiṣe ġāyet sevindi

⁹⁴ Mecmuadaki “Üveysel” ifadesi vezin gereği “Üveys” olarak kaydedilmiştir.

⁹⁵ Mecmuadaki “Üveysel” ifadesi vezin gereği “Üveys” olarak kaydedilmiştir.

⁹⁶ Mecmuadaki “şabrı” ifadesi “şabr” olarak kaydedilmiştir.

⁹⁷ Mecmuadaki “vü didi” ifadesi vezin gereği “didi vü” olarak kaydedilmiştir.

Birazdan çünkü eve geldi Ahmed
İtdi ° Āiše ey şāh-ı Muḥammed

970 Muḥibbūñ ° āşıkuñ geldi Karandan
Üveys adı ol iklīm-i Yemenden⁹⁸

Sefer zahmet çeküben geldi miskīn⁹⁹
Sizi görmedin gitdi zār [u] ğam-gīn

İşidüp ḥazret-i Seyyid sevindi
Velikin görmedi gine yirindi

Didi gördüñ mi anı ° Āiše sen
Eyitdi gördüm ey sulṭān-ı aḥsen

Gözünü ° Āişenüñ öpdi ol şāh
Didi kim nūr-ı ° aynuñ Bārek Allāh

975 Dönüp pes mescide vardı Muḥammed
Ḥabību'llāh ki ol sulṭān-ı Ahmed

34b

Didi aşḥāba ol cānāñ-ı ḥazret
Benüm gözlerümi kıluñ ziyāret

° İnāyetle Ḥüdānuñ luṭf[ı] irdi
Gözüm Veysi gören gözleri gördi

İşidüben şafā kesb eylediler
Haḫa çok şükr [ü] minnet dilediler

Yine dönüp Üveys evine vardı¹⁰⁰

⁹⁸ Mecmuadaki “Üveysel” ifadesi vezin gereği “Üveys” olarak kaydedilmiştir.

⁹⁹ Mecmuadaki “çekeyin” ifadesi vezin gereği “çeküben” olarak kaydedilmiştir.

Yine geçdi riyāzet birle tırdı

980 Seherden giceye dek şā° im-idi
Giceden şubha dek hem kâ° im-idi

° İbādetler kılurdu şādıkāne
Yanardı ° ışk odına ° āşıkāne

Dem olur üç gice [aş] yimez-idi
Unudurdu acıkdum hīç dimezdi

° İbādāt dā° im añā ° ādet-idi
Melek gibi ğıdāsı t̄ā° at-idi

Deve güderdi varurdu yābānda
Hemīşe yalıñuz olurdu anda

985 İraķ olduķça hālkından cihānuñ
Yakın olurdu Hāķķa cānı anuñ

Şu deñlü kıldı medhın Veysūñ Aḥmed
Kim oldu ° ışkı gōñüllerde bī-ḥad

Ḳamu aşḥāb ° āşık oldu cāndan
Ḥaber şormağa başladılar andan

Didi aşḥābı ey maḥbūb-ı Bārī
Sizi görmiş mi-durur Üveys yārī¹⁰¹

Didi görmege bizi sa° y itdi
Naşīb olmadı miskīn ḳodı gitdi

¹⁰⁰ Mecmuadaki “Üveysel” ifadesi vezin gereği “Üveys” olarak kaydedilmiştir.

¹⁰¹ Mecmuadaki “Üveysel” ifadesi vezin gereği “Üveys” olarak kaydedilmiştir.

990 Didiler çünkü geldi çekdi zahmet
Niçün görmedi gitdi neydi hikmet

35a

Var anası karıcıık iki gözsüz¹⁰²
Ri^c âyet kılrur aña gice gündüz¹⁰³

İcâzet virmemiş tırmağa aña
Anuñ-çün küymemiş gelince baña

Anuñ hakkında çok söz didi Aḥmed
Nebîler serveri şâh-ı Muḥammed

Kim eylerdi melek gibi ^c ibâdet
Hemîşe tã^c at-idi aña ^c âdet

995 Melek gibi idüp tesbîḥ[i] dâ^o im
Tururdu şubḥ olunca şöyle kı^a im

İkinci gice kılrurdu rükû^c ı
Gözedüp şubḥa dek rāh-ı ḥuṣû^c ı

Üçünci gicede kılrurdu secde
Varurdu secdesi içinde vecde

Şoñ üçü ḥaşr [u] neşr olunca āḥir
Olıcaḳ her kişinüñ ḥāl[i] zāhir

Maḳāmın bulıcaḳ her kişi anda
Kimi dūzaḥda kimisi cinānda

1000 Maḳāmında turup ol şâh-ı kevneyn
Muḥammed burc-ı mäh-ı *ḳābe ḳavseyn*

¹⁰² Mecmuadaki “vardı” ifadesi vezin gereği “var” olarak kaydedilmiştir.

¹⁰³ Mecmuadaki “kılrurdu” ifadesi vezin gereği “kılrur” olarak kaydedilmiştir.

Bağar her yaña hasretle Muḥāmmēd
Diye kanda bula Veys[i] muḡarreb

Ḥıṭāb ° izzet ide kim yā Ḥabībūm
Ne istersin eyā ° ālī naṣībūm

Diye Veysi dilerem yā İlāhī
Diye Ḥağ ey dü ° ālem pādīṣāhı

Beni görmek seni görmek ne ḡacet
Benüm ḡacet eyā ṣāḡib-sa° ādet¹⁰⁴

1005 Beni görmek seni görmek gibidür
Baña irmek saña irmek gibidür

35b

Baña ḡullarumı ḡılmağā irṣād
Seni ḡağ itdüm ey sulṭān-ı ° ibād

Senüñ-çün her ne kim var[sa] yaratdum
Velī Üveysi benüm çün yaratdum¹⁰⁵

Bu yaña biz geelüm ḡālimüze
Yine baṣlayalum eṣğālimüze

Pes āḡir Muṣṭafā sulṭān-ı kevneyn
Nübüvvet burc-ı māh-ı *ḡābe ḡavseyn*

1010 Cihānda ḡıldığı vağt intīḡāl[i]
Olup ḡālib Ḥağūñ ṣevğ-ı cemāli

Ḡılup mecmū° ı aḡvāli vaṣiyyet

¹⁰⁴ Mecmuadaki “ṣāḡibe sa° ādet” ifadesi vezin gereğı “Ṣāḡib-sa° ādet” olarak kaydedilmiştir.

¹⁰⁵ Mecmuadaki “içün” ifadesi vezin gereğı “çün” olarak kaydedilmiştir.

Vişāl-i Hakkā kılduğında niyyet

Ne kim var-ise ol hālinde lāzım
Vaşıyyet kıldı ol sulṭān-ı hakīm

Hilāfet emrini kıldı ° Atīka
Naşīhat kıldı Şıddıka şadika

Didi kıldı dīn İslāma ri° āyet
İdüp nefsuñ gibi hālka siyāset

1015 Hakuñ emrini irgür[ür] yirine
Mebāzā kim Müselmānlar yirine

Didi aşhāb ki ey sulṭān-ı ° ālem
Cümle cisme cihānda cān-ı ādem

Mübārek ki girdi hazretiñüz
Kime virmekdür anı niyyetiñüz

Didi luṭf-ıla ol sulṭān-ı enfa°
Ki Üveysüñ lāyıkdur ol muraḳka°

Hakuñ emrince mevt irince bañā
° Ömür birle ° alī varsañ bir aña

1020 Üveys'iletmez benden selāmı
Yüz urup söyleyesiz bu kelāmı

36a

Keremden ümmetüme himmet itsün
Hużūr-ı Hakkā ° arz-ı hācet itsün

Qardaşlık haqqını iltüp yirine
Dürüşsin ümmetüm ° aşilerine

Ğanīdür merḥamet kılsun faķīre
 Kıomasun girmege nār-ı sa° ĩre

Çü şāh-ı enbiyā Hākķa gönüldi
 Eline cām-ı vaşl-ı Hāk şunuldi

1025 Çü vaşl-ı Hākķa °azm eyledi Aḥmed
 Yanup yaķıldı aşḥāb-ı Muḥammed

Yaķalar çāk idüben dökdiler yaş
 Kıoyup başlara toprak dökdiler yaş

Kodılar menzīle ol māh-ı tābı
 Münevver eyledi cism-i türābı

O demde çāk olup ğamdan yürekler
 Felekler [hem] kıara geydi melekler

Çün ol cānı yirine kodı yārān
 Taġıldı her biri giryān [u] biryāñ

1030 Pes andan durdı Fāruķ-ıla Ḥaydar
 Resūlūñ emrine ol

Kılup yollarda feryādı fiġānı
 Giderdi ol iki arı cānları

O olup giryān u biryān eyleyüp āh
 İletdiler bu şehir-i Kūfeye rāh

Şalā eylediler pes müslimīne
 Kıamu cem° oldu Kūfe Cāmi° ine

Çıkup minbere Fāruḡ u pūr-tāb
Oḡudı hıṭbe-i ḡūb ibn-i Ḥaṭṭāb

1035 Resūlūñ mevtini bunlara çün dir
O ḡalḡuñ cānına derd-ile od ḡor

36b

Çün oldı birez yanmaḡ yaḡılmaḡ
Birez pes sākīn nāle ḡılmaḡ

Pes andan müsliṡiṡe faḡr-i aṡḡāb
Ḥıṭāb eyledi ° Ömer ibn-i Ḥaṭṭāb

Didi ki kimse var mıdur Yemende[n]
Murādum var-durur ṡoram ben andan

Pes andan ṡura geldi birḡaç insān
Didiler biz Yemen ehliyüz ey cān

1040 Buyuruñuz bilür miyüz görelüm
Aña göre size cevāb virelüm

Didi köy ṡoraram size ben andan
Adı Ḳarān ol iḡlīm-i Yemenden

Didiler bilürüz bir ḡarye var-dur
Ḳarāndur adı bir ma° mūr yir-durur

Didiler yā Emīrū'l-mü° minīn var
Velī siz añmaḡa yoḡ anda miḡdār

Deve güder yābānda bir delüdü
İl içinde adı baḡlamaludur

1045 İṡi dā° im deve güdüp gözetmek

Virürler aḥşamın bir pâre etmek

Kimin kendüsi yir kimin anası
Yavan etmekdür anlaruñ ğıdāsı

Baş açuḳ yalın ayak bir ° Arabdur
Size añmaḳlıḳ anı key ° acebdür

Sebeb nedür aña gelip olasız
Ya kimdür siz anı n'ıçün añarsız

° Ömer didi kim oldur ḥācetimüz
Aña buluşmaḳdur[ur] niyyetimüz

1050 Resūlu'llāh ol sulṭān Aḥmed
Muḥammed Muştafā ol cān Aḥmed

37a

Vefāt itdükde ol şāh-ı risālet
Aña öz ırıḳasın kıldı vaşıyyet

Didi varsın aña ° Ömerle Ḥaydar
Bizüm şimdi murādumuzdur ol er

Ḳulavuz oldı pes anda emīrayn
Revān oldı[lar] iki ḳurretü'l-° ayn

İki mecnūn dir sulṭān-ı Bārī
İrişdiler Ḳaran kūyına bārī

1055 Şoruban anda arayup bulurlar
Üveysüñ ḳatına ol dem gelürler

Görürler ol mübārek zāt-ı maḳbūl
° İbādetle namāz içinde meşḡul

Virürler pes bir birine selāmı
Görüşdiler ol üç şāh-ı Kirāmı

Selāmın ° izzet-ile alup āhır
Didi ey serverān-ı dīn-i fāhır

Ne istersiz nedür bu yirde ma° hūd
Bu miskīnūñ katında ne ki maqşūd

1060 Didiler ey Hüdādan halk [u] rahmet
Qabūl eyle Muhammeden vaşiiyet

Qabūl it hırka gönderdi tapuña¹⁰⁶
Risālet hüküm-ile geldük kapuña

Didi Haqdan dilesün ümmetümi
Qabūl itsün menüm vaşiiyetümi

Didi Veys'ül-Qarānī şāh ma° deni¹⁰⁷
Kerāmet üzre burc-ı mäh ma° deni

Ki ben bu ° izzete lāyık degülem
Bu menzil ehli olacaq degülem

1065 Ki bir miskīn [ü hem] bī-çāreyem ben
Qarışmazam halka āvāreyem ben¹⁰⁸

37b

Dimişdi Muşafā sultān-ı muhtār
Şağ elinde anuñ bir aq beñi var

° Ömer didi kim ey sultān-ı merdüm

¹⁰⁶ Mecmuadaki “eyle it” ifadesi vezin gereği “it” olarak kaydedilmiştir.

¹⁰⁷ Mecmuadaki “ol şāh” ifadesi vezin gereği “şāh” olarak kaydedilmiştir.

¹⁰⁸ Mecmuadaki “bir āvāreyem” ifadesi vezin gereği “āvāreyem” olarak kaydedilmiştir.

Mübârek ellerüñi aç göreyüm

Elini açdı çün gördiler anı

Haķıķat bildiler kim Veysdür anı

Didiler ey Hudādan halk-ı rahmet

Qabul eyle Muḥammedden vaṣiyyet

1070 Haḫību'llāhuñ emrine muṭī^c ol
Günāh-kār ümmetine hem ṣefī^c ol

Didi muntazır oluñ [hem] birez dem
Ki ḫazretine ^c arz-ı ḫācet idem

Pes alup ḫırqa[yı] vardı kenāra
Taḫarru^c eyledi Haḫḫa bir pāre

Didi yā Rab kerem kı l luṭf işle
Günāh-kār ümmeti baña bağışla

Ḥıṭābı ^c izzet irdi ol dem aña
Bağışladum nice biñ ^c āṣī saña

1075 Üveys eydür kerem kı l yā İlāhī
Bağışla cümleden ehl-i günāhı

Eger bağışlamasañ ümmetini
İlāhī nice [giye] ḫil^c atini¹⁰⁹

Yaqīn oldı bu ḫāl içinde aṣḫāb
Didi Fārūka ol maḫbūb [u] aḫbāb

Ne olaydı [ki] gelmeyeydiñüz āh

¹⁰⁹ Mecmuadaki “kim” ifadesi vezin gereği “ [giye]” olarak kaydedilmiştir.

Bağışlardı kamu ° aşīyi Allāh

Dirīgā ° Ömer oduñ bu demde

Bir üç ° aşīyi kalduğı demde

1080 Hele kırtuldu çoğı kaldı azı
Olar içün Resūl itsün niyazı

38a

Giyüben hırka[yı] kıldı du° āyı
Añuban ümmetini Muştafāyı

Vidā° idübeni döndiler anlar
Şağ esen evlerine geldi bunlar

Yine geldük biz aḥvāl-i Üveyse
Karan ehline ma° lüm oldu neyse

Karan ehli bu kerre ḥürmet itdi
Kamu taḥḳīr idenler ° izzet itdi

1085 Zarūrī lāzım oldu aña ḥürmet
Kamu taḥḳīr idenler itdi ° izzet

Anası daḡı Hāḡ emrine gitdi
Hemān Üveys ol diyāri terk itdi

Kaçuban Kūfeye vardı Karandan
Çü tıydılar gönül götürdi andan

Pes andan soñra görmediler anı
Yürürdi ° ālem içinde nihānī

Ricāl-i ḡā° ibe qarışdı andan
Varup anlar içinde kıldı seyrān

1090 Gel imdi diñle bu sözi dañı sen
Diyelüm Veysüñ aḫvālinden ey cān

Gelelüm yine aḫvāl-i Üveyse
Görelüm kışşamuzı her ne ise

Didi Veys'el gören gercek erenler
Anuñ evşāfı vaşfına irenler

Meger ol maḥbūb ḥāşıl-ı İlāhī
Deve yükinden urmuş bir külāhı

Ururken ol külāhı bende-i ḥāş
Oğur her ignesi üzre biñ İhlāş

1095 Keremden müşterī ola aña Ḥaḳ
Aluban ° arşa aşmışdur mu° allaq

38b

Bağışlar emri kılup Veyse minnet
Her ignesi içün biñ ° aşī ümmet

Aşılmış şimdi ° arş-ı Ḥaḳdan ol tāc
Niceler görmesine anı muḥtāc

Bu deñlü ° izz [ü] nāz-ı rütbe çāre
Ki Ḥaḳ virmiş Üveyse Bārek Allāh

Resūlu'llāh çü medḥ eyledi anı
Degül ḥācet aña meddāḥ-ı şānī

1100 Anuñ her kişi bilmez vaşf-ı ḥālin
Ḥudā bilür anuñ ḳadr-i kemālin

Gice gündüz nice gün şā° im-idi
Giceler şubha degin kâ° im-idi¹¹⁰

Yidi gün yidi gice yimemişdi
İlāhī ben acıkdım dimemişdi

Olursañ Üveys gibi ehl-i tecdīd
Olasıñ Hāq katında ehl-i tevḥīd

Gel beri ey [kim] bürāder sen daḥı
Hāqқа dön bu dünyādan uşan daḥı

1105 Eglenecek yer degil bu mekāndan¹¹¹
Hişşe algıl gel berü bu kışşadan

Hüdā ol kula kılsın fetḥ-i bābı
Du° ā kıla düzene bu kitābı

Oқуyanı diñleyeni yazanı
Raḥmetiñle yarlıgağıl yā Ğanī

Her kim diler Hāqdan raḥmet қазана
Fātiḥa iḥsān [it] bunı yazana

Temmet

Bunı yazdırı ruḥına bir Fātiḥa oқıya vitir vācibinden soñra üç kerre

39a

Der Beyān-ı Muḥammed Ḥanīfī

(Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilün)

Bismillāhi'r-raḥmani'r-rahīm

¹¹⁰ Mecmuadaki “dek” ifadesi vezin gereği “degin” olarak kaydedilmiştir.

¹¹¹ Mecmuadaki “degildür” ifadesi vezin gereği “degil” olarak kaydedilmiştir.

Allāh adı dilümüzde āyine¹¹²
 Allāhıñdur ne ki var amd [u] senā

1110 Yirde g kde s ylenen anuñ adı
 Sevg sin ol amu c nlarda odı

On sekiz biñ    leme  kmi  olu
 Anuñ emrin  utan z [hi] ba tlu

  Ar a fer e  o toludur ol  an 
  anda isterseñ   z r bil sen anı

Utan andan olma ıl       a a
 Kim nig hdan  rmeye  ı mı sa a

Buyru ın  ut olasın a a      ¹¹³
 Hem bulasın d  cih nda        

1115 D ny da  kmine sen virseñ boyun
 Yarın anda vergil  ok  oyun

F n  d ny da ne isterseñ be  
      il-iseñ boynu ı  ut  l     

 oma All h[ ] dil  nden bir nefes
 Andan artu  kimseye  ılma heves

Vir  alav t Mu  af ya      - la
 Di le imdi bir  az vat zev - la

     az vat eyd rel m [biz] size

¹¹² Mecmuadaki “adıdur” ifadesi vezin gere i “adı” olarak kaydedilmi tir..

¹¹³ Mecmuadaki “ ut kim” ifadesi vezin gere i “ ut” olarak kaydedilmi tir.

Bir dem imdi müstemi^c olğıl bize

1120 Ol zamānda kim Muḥammed Muştafā
Dünyāsın degşirdi ol kân-ı şafā¹¹⁴

Dünyānuñ [kim] begligin[i] şaldı çün
Âhîret sulţānlığın aldı şatun

Bu dünyāyı terk idüp buldı beka
Sevgili mülke irişdi Muştafā

39b

Ṭoğrı Firdevs uçmağın k'anulurağ
Lakin oldı aşḥāb içinde firāk

Dirliğinde yavı kıldı görkl'adı
Yağdı için anlaruñ hicrān odı

1125 Gice gündüz ravzadan çıkmaz-idi
Dünyāya meyl[i] anıñ olmaz-idi

Beklemişdi Muştafānuñ kubbessin
Yaşdanuban yatardı ol türbesin

Türbeye gitmedi kırk gün şanıla
Dā' imā meşğül oldı hem Qur'ānla

Ravzayı bir gice çoçdı [kim] ° Alī
Düşde gördi Muştafāyı ol Velī

Şöyle şāz olmuş Muḥammed [kim] gelür
Geldi ° Alīnūñ gözi yaşın silür

1130 Yā ° Alī dur ağlamağıl sen dahı

¹¹⁴ Mecmuadaki “degşirmişdi” ifadesi vezin gereği “degşirdi” olarak kaydedilmiştir.

Kim bir oğluñ toğısardur ey aḡī

Ol ġazāda hem saña yoldaş ola
Hem Ḥasana Ḥüseyne qartaş ola

Benüm adum virgil aña yā ° Alī¹¹⁵
Yiter imdi aqlama dir yā Velī

Ben beşāret itmege geldüm saña
Muḥammed Ḥanifī at vir sen aña

Böyle diyince uyḡudan uyandı
Göñli açıldı hem qayḡus[ı] gitdi

1135 Şubḡa degin zikr-i tesbiḡ eyledi
Ṭañla geldi Fāṭımaya söyledi

Kim düşüme girdi atañ ey Betül
Aqlamaḡıl didi baña ol Resül

Muştıladı baña bir oḡlan adı
Muḥammed Ḥanifī ad’olsun didi

40a

Fāṭımaya bu düşi[ni] söyledi
İşidüp ol daḡı şükür eyledi

Ġayḡuyı bir dem beyāne itdiler
İki ḡelāl bir döşekde yatdılar

1140 Ol ° Alī şulbinden indi bir oḡul
Ana raḡmi anı eyledi qabül

Çün şadefe düşdi ol dūr dānesi

¹¹⁵ Mecmuadaki “aña sen” ifadesi vezin gereḡi “aña” olarak kaydedilmiştir.

Müddet-i haml[i] yitürdi anası

Toğuz aydan [sonra] toğdı bir ° ayāl
Bir ° ayāldür kim ma° demü'l-mişāl

Ṭal° at-i bedrimüz ḥüsn-i kemāl
Çehresinde görünür nūr-ı cemāl

Kirpügi okı cigerden kan alur
Gözleri çeşm[i] gönülden cān alur

1145 Gün-be-gün artar cemal-i ṭal° atı¹¹⁶
Dem-be-dem işler kemāl-i devleti

Müddetiyle oldı oğlan on yaşar
Gözlerine baķanuñ ° aķlı şaşar

On yaşında kim ne var ° ilm ü hüner¹¹⁷
Kamusını ḥātırında cem° ider

Çün ° Alīden işidür ceng ü ğazā
Başladı ğāzīleriñ adın yaza

Virdi Ḥasan eline bir aķ ° alem
Çıkara taşra dike evvel kadem¹¹⁸

1150 Ġāziler andan dirilüp cem° ola
Kāfirüñ cem° i yıķılup kām° ola

Ol ma° den-i cūd-ı vaķār
Düldile bindi kuşandı Zülfiķār

¹¹⁶ Mecmuadaki “artardı” ifadesi vezin gereği “artar” olarak kaydedilmiştir.

¹¹⁷ Mecmuadaki “ne kim” ifadesi vezin gereği “kim ne” olarak kaydedilmiştir.

¹¹⁸ Mecmuadaki “kim çıkara” ifadesi vezin gereği “çıkara” olarak kaydedilmiştir.

Çün Muḥammed Ḥanifî gördi anı
Ağladı eydür al gid baba beni¹¹⁹

40b

Ben daḥı kāfir kırip ġāzī olam
Şağ esen Allāh getürirse gelem

° Alī eydür yā oğul sen dön eve
Tarlığında ḥātırūñ çıkgıl ava

1155 Medīnenüñ tağlaruñ eyle şikār
Allāhuñ ° avn[i] ola saña nigār¹²⁰

Sen tıfılsın saña farz olmaz cihād
Biz kılalım dīn ° ışkına içtihad

° Alī istemez ġazāya ilede
Ol heves kıılır bilesince gide

Muştafā dimişdi zinhār yā ° Alī
Şakla kāfir elinden [ol] oğlanı

Şaklayıcı Ḥaḳ Çalab olsun seni
Tır eve var imdi işit sen beni

1160 Şāh Muḥammed Ḥanifî döndi eve
Gönlüni egledi çıkayım ava

Gitdi ° Alī ġazāya kırk gün tamām
Çıkdı evden oturur[dı] ol hümām

Şāh Muḥammed Ḥanifî turmağ-ıla
Tarlıgandı evde oturmağ-ıla

¹¹⁹ Mecmuadaki “bile al” ifadesi vezin gereği “al” olarak kaydedilmiştir.

¹²⁰ Mecmuadaki “olsun” ifadesi vezin gereği “ola” olarak kaydedilmiştir.

Av diledi göñli nice bir yata
Aldı süñü eline bindi ata¹²¹

Bağladı ° Alī kemendin biline
Karşu çıkdı cın seher tañ yiline

1165 Medīnenüñ gün toğusından yaña
° Azm kıldı Haq Çalab yoldaş ana

Tañrı adın okuyup kıtur şikār
Her ne bulsa eyegüsini söker

Her canāvar kim gözine tuş ola
Çāre yoğdur kırtula key kuş ola

41a

Seyr iderken bir ğazāla uğradı
Bilmedi kim fi° l-i āle uğradı

Karşuya geldi nigāhın ol ğazāl
Turfa yaratmış anı ol Lem-Yezel

1170 Gözleri gevher ya° kıtdan ayağı
Dişleri mercān lü° liden tutağı

Göbegi ābār-idi zafrān tüsi¹²²
Kuyruğı zebercād-idi hem tüsi

Şāh Muḥammed Ḥanifi gör[di] anı
Key ta° accüb ider añdı Sübhānı

Sübhān Allah didi Rabbü'l-Alā

¹²¹ Mecmuadaki “süñüyı” ifadesi vezin gereği “süñü” olarak kaydedilmiştir.

¹²² Mecmuadaki “zağferān” ifadesi vezin gereği “zafrān” olarak kaydedilmiştir.

Bu ğazālı getüreyüm dir ele

Medīne şehrine tañsuķ ilteyüm
Cehd ideyüm bunı diri tutayum

1175 Çizdi kemendi belinden ald’ele
Depdi atını aña yakın gele

Kaçmadı tırdı yakınında anıñ
Eyitdi kan tutmış ola mı bunuñ

Sürdi atı geldi anuñ üstine
Şaldı kemend’anı tutmaķ kaşdına

Nice kim atar kemendin[i] çıkar
Yakınında turuban aña baķar

Yidi kez tırdı kemend atdı aña
Tutabilmez ol geyigi batdı taña

1180 Bu kez eydür süñü-y-ile yıķayum
Boğazlayup at yanına taķayum

Ķovdı kez geyigi şaĝa [vü] şola
Aħşam oldu vardı çıķdı bir taĝā

Bile yatdı yakınında ol yavıķ
Çünki gördi Ħanifi tañladı çok

41b Şāh Muħammed Ħanifi bind’atına
Çünki yakın vardı anuñ kıatına¹²³

Şıçradı yerinden hemān ol ğazāl

¹²³ Mecmuadaki “çünkim” ifadesi vezin gereĝi “çünki” olarak kaydedilmiştir.

Şuňa beñzer kim ider halk-ıla āl

1185 Şöyle vardı yana tırdı gitmedi
Şāh Muḥammed Ḥanifi terk itmedi

Yüridi ardınca üç gün üç gice
Vardı bir şahrāya işit gör nice

Dürlü çiçek[le] bezenmiş ol yazı
Gelincik gibi yaratmış yir yüzi¹²⁴

Nergis-i zerrin benefşe yir yüzi erguvān
Gül şakāyık [u] süsen çayır çemen

Ezmiş-idi hem daḥı key acıdı
Geyigi tutmağına hem acıdı

1190 Dürlü kuşlar ol gülistānda öter
Ol geyik tağdan iner anda yeter

Er boyudur gördi ol yiriñ otı
Atdan indi biraz ota şald'atı

Dikdi süñüsini bir dem uyudı
Tabutuñ kurası meger bu-y-ıdı

Çün uyudı şahrāda yumdı gözin
Diñle imdi nice oldı bu sözün

Ol ğurunuñ bir çağında meger
Bekler-idi anı iki yüz er

1195 İki yüz er cümle demir tınları

¹²⁴ Mecmuadaki “yirüñ” ifadesi vezin gereğı “yir” olarak kaydedilmiştir.

Ol kâfir Tabut ҡomışdı anları

Kim ҡuruya kimse gelüp düşmeye
Hem Müselmānlik ol yaña üşmeye

Таһ-ıla aḥşam kâfirden on kişi
Қurı yürünmek idi anuñ işi

42a

Gezdiler ҡuruyı [hem] başdan başa
Geldiler ol yirde yatır ol paşa¹²⁵

Kendisi uyurdı otlardı atı
Geymiş idi hem daḥı ceng aleti

1200 Süñüsin dikmiş yatur aṣlan gibi
Heybeti var şanasın evrān gibi

At oқradı ol ҡadem çün тұrur
Baқup on atlu kâfir ҡarşı görür

Derḥāl тұrdı bindi tızcek atına
Kâfiriñ gelmedi biri ҡatına

Gördiler on yaşar oğlandur özi
İllā ot gibi yanar iki gözi

Bir ata binmiş feraḥ hem gönlü şād
Şanasın Rüstem-durur yā Keyḳubād

1205 Didiler [kim] delüsin yāḥūd fużül
Bu ҡuruya niye geldüñ yā fużül

Tabutuñdur bu ҡuru bilür misün

¹²⁵ Mecmuadaki “yirde kim” ifadesi vezin gereği “yirde” olarak kaydedilmiştir.

Yohsa hışmından h zer kıılır mısun

H ş iki y z kişi bekleriz bunı
Bu kıuru i inde bulduķ biz seni

Bize yaşak b yled r her kim gele
 uruya gelen kişi bils n  le

Bir tıfıl oēlan-imişsin yalı uz
Hele şimdi ya a deēin geli  z

1210  n atu ndan gel bizim ile bile
 p begimiz n elin şu  n dile

Atu nı  onu nı vir kıurtar baş n
Kııyamazuz biz sa a yigit baş n

  n Mu ammed H nifi ol pehl v n
Didi [kim] ne herze s yler  altab n

42b

Ta rı aşlanı   Al  oēlı benem
F  ıma-i Zehradur ben m anam

Cedd m adıdur Mu ammed Muştaf 
Ben Mu ammed H nifiyem ben şaf 

1215 H san H seyin ben m  artaşlarum
Kim gidipd r  az ya yoldaşlarum

Herze s yleme y ri var iş ne
Yoksa şimdi ip da aru  baş  a

  n[ki] k fir bu s zi işitdiler
 ki y z kişiye h ber itdiler

Eytdiler budur bizüm düşmānımız
Yandı atası elinden cānımız

Key fütūḥ girdi elimize bugün
Bunı öldürmek bize yavlaḡ düḡün

1220 Öldürüp bunda aşalum leşini¹²⁶
Tabuda göndürelim biz başını

İki yüz er araya aldı bunı¹²⁷
Ya° ni kim yıḡup tūtalar oḡlanı

Ol Muḡammed Ḥanifi ol şīr-dil
Atınuñ ḡamlesine döymeye fil

Aldı süñüyi virdi şalāvat
Kāfirüñ ḡalbi içine sürdi at

Na° ra urdı girdi kāfir içine
Ḥamle ḡıldı öñüne hem ḡıçına

1225 Şöyle çāpük-süvār-idi ḡarbede
On kāfir yıkar-idi bir ḡarbede

İki yüz er[in] başı ol pehlüvān
Ceng içinde uğradı [bu] nev-cüvān

Ḥamle süñü zaḡmı çıḡdı göḡsin yara
Şol sâ° at virdi cānın düşdi yere

43a

Ha diyince ol iki yüz kāfiri

¹²⁶ Mecmuadaki “öldürülen” ifadesi vezin gereḡi “öldürüp” olarak kaydedilmiştir.

¹²⁷ Mecmuadaki “aldılar” ifadesi vezin gereḡi “aldı” olarak kaydedilmiştir.

Qırdı kamu kimse qalmadı diri

Anda kesdi pehlüvānuñ başını

At yanına getürüp aşdı anı

1230 Ata bindi qatarlayup ol sürer¹²⁸

Gine üç günde Medīneye irer

Aşdı meydān ortasına ol başı

° Acabā qaldı anı gören kişi

° Alī aşḥāb hep ğazādan irişür

Medīn’ehl[i] qarşu çıkar görüşür

İrdi Ḥasan Ḥüseyin ol dem bile

Ġāziler tırmış idi şağa şola

Ol başı meydān içinde gördiler

Bu ne başdur diyü haber şordılar

1235 ° Alī eydür nice kıldum ben ğazā

Eyledüm kâfir cânına çok cezā

Kesmedüm bunuñ gibi büyük başı

Zihī erdür bu başı kesen kişi

Didiler ° Alī oğluñ āġāh

Ol Muḥammed Ḥanifī ol ğāzi şāh

Vardı [kim] üç gün eğlendi [ol] tamām

Bu başı kesmiş getürdi ve’s-selām

Söylemedi ḥayr[ı] şer nesne bize

¹²⁸ Mecmuadaki “qatarlayubanı” ifadesi vezin gereği “qatarlayup” olarak kaydedilmiştir.

Bu ne başdur şoruñ eyide size

1240 ° Alī vardı öpdı çoçdı oğlanı
Didi bu ne başdur ey cānum cānı

Çün Muḥammed Ḥanifî kıldı beyān
İşbu söz atasına oldı ° ayān

Didi zinhār daḥı böyle kıлмаğıl
Kendi[ni sen] tehlükeye şalmağıl

43b

Dünyā kāfirdür kamu düşmān bize
Kılmışım cānlarına cevır ü cezā

Nice kāfirler katını dögmüşem
Başların süñü ucunda dikmişem

1245 Saḫın ele düşmeyesin añsuzun
Kim bizi maḥrūm idesin geñsüzün

Ol kāfir Tabut çerisi çokdur[ur]
Yedi yüz biñden eri artuқdur[ur]

Ḳurusında kırdıñ-ısa iki yüz
Ol kāfir kımaz kırusın[ı] issiz

Ol bu işi añlamış bilmiş ola
Anda nice biñ kāfir tırmış ola

Zinhār oğul daḥı anda varmağıl
Cān [u] başuñ terkini [sen] urmağıl

1250 Ol yavuқ kim gördüñ İblisdür ° ayān
Uyar-iseñ cānuña olur ziyān

Arzıladı yine bindi atına
Ėarķ oldu ceng ālātına

Geydi cevşen sūñüsin aldı ele
Kimsene dimedi gel benüm-ile

Şāh Muhammed Ėanifi çıķdı gelür
Tabutuñ ķurusına gör ne ķılur

Bu yaña geldüñ Tabutuñ ĥāline
İşid imdi fī° l[i] nedür ĥāli ne

1255 Şāh āgāh u anlar benden ĥaber
Evvel āĥir ĥāli virdiler ĥaber

Veyki ol mel° un işitdi ķaķıdı
Ol melāmetlık olara ĥaķ-ıdı

Yohsa bir oğlan iki yüz ādemi
Öldürüben bunca işler ide mi

44a

Seğdi bu kez yidi yüz tıtlu eri
Vardı kim bulara bekleye ķırı

İki pehlüvān bulara baş ķodı
Biri Dāvud [u] bir[i] Rüstem idi

1260 Geldi ķondı yidi yüz er ķırıya
Kim gelürse tā ki bunlar ķoruya

Rüstem eydür gelse oğlan yine
Göstereydüm bulaşmak anı ķana

Gürz-ile yoğura-y-ıdum ben anı
Hurd eyleyeydüm üstühānı teni¹²⁹

Dāvud eydür sen bu sözi söyleme
Degme eri aña kıyās eyleme¹³⁰

Atasınuñ işidürsin çavını
Ol yıkıpdur nicelerüñ evini¹³¹

1265 Üç biñ filüñ sekizin koymış-durur
On eri [hem] bir ere saymış-durur

Nicelerüñ kopardı kellesini
Yalñuz aldı Selāsil ƙal° asını

Tanrınıñ biñ bir adını hem oğur
Çalsa ƙılıcı ucundan od şaƙır

Atasınuñ böyle olıcağ ħūsı
Aşlan olur yine aşlan yavrusı

Sen ħazer ƙıl anı şöyle añlama
İki yüz er ƙırdıgını tañlama

1270 Bu ƙuruya ol geliserdür yine
Hünerüñ var-ısa göster oğlana

Bu ƙarafdan ol Muħammed Ħanifi
Ƙuruyı arzılayıp sürdi ħafı

Gine ƙuruya toğrı sürdi revān
Yıl gibi erişdi anda nāğehān

¹²⁹ Mecmuadaki “üstühānı vü” ifadesi vezin gereği “üstühānı” olarak kaydedilmiştir.

¹³⁰ Mecmuadaki “kıyās kim” ifadesi vezin gereği “kıyās” olarak kaydedilmiştir.

¹³¹ Mecmuadaki “hem evini” ifadesi vezin gereği “evini” olarak kaydedilmiştir.

44b

Bağdı gördi kim kâfirler leşkeri
Yidi yüz er şaf şaf olmuş[lar] girü

Dā° imā bunlar bunı bekler-imiş
Gözlerin tağdan tağa gözler-imiş

1275 Çün ki bildi ol Muḥammed Ḥanifi¹³²
Ceng içün düzmişler bu ḥālī

Didi ayruḵ kaçmaḵ olmaya bize
Ḳılalum dīn ° ıṣṣına bunda ḡazā

Yalıñuzam yā Raḥimsen yā Hüzā
Çün benüm atam ° Ali'ül-Murtaẓā

Muṣṭafāya şalāvat virdi ḡatı
Depdi kâfirler üzer yine atı

Yıldırımından ḡarb elinde süñüsü
Kâfir daḡı ḡamle ḡıldı ḡamusı

1280 Şol ḡanıḡımıṣ ḡurt ki gire ḡoyuna
Ya ḡatı aç ḡişi ḡirse oyuna

Bir süñü-y-ile Muḥammed Ḥanifi
Ḳalb ḡalbe vurdı şaflar şafā

Düşdi varanlar yüreginde ṭamar
Heybetine döymeye degme kemer

Na° ra urdı ḡayḡırup dört yanına
Ḳanı bulaşmışdur kâfir ḡanına

¹³² Mecmuadaki“kim” ifadesi vezin gereği “ki” olarak kaydedilmiştir.

Deñleden ikindiye dek ol hümām
Kāfir ile ceng kıldı tamām

1285 Kāfirūñ üç yüzün[i] dökdi yire
Kendiye dahı irişdi çok yara

Çıkdı kāfirler arasından yine
Atdan indi bir depenūñ üstine

Kim kıla bir lahza ol yirde qarār
Diñlene bir dem yine ola süvār

45a

Çalan kāfir bir yire cem^c oldılar
Ne kılalum diyüben söyleşdiler

Rüstem eydür ahi vardur ^c arımız
Bir oğlan kırdı geçirdi varımız

1290 Bunda bizüm cümlemiz ölmek gerek
Ya bu oğlan ele getürmek gerek¹³³

Cümle bir kezden sūñü üşürelüm
Cehd idelüm atını düşürelüm

At düşücek bu kez kemend atavuz
Ola kim bundan düşürüp tutavuz

Çü kāfirler böyle tanışdı işi¹³⁴
Hamle kıldı oğlana dört yüz kişi

Gün inince anda kıldılar savaş

¹³³ Mecmuadaki “girmek” ifadesi vezin gereği “getürmek” olarak kaydedilmiştir.

¹³⁴ Mecmuadaki “çün” ifadesi vezin gereği “çü” olarak kaydedilmiştir.

Atınuñ ayağına toqandı taş

1295 Tā ki elinden atı titrer düşer
Kāfir ol dem oğlan üstine üşer

Qırq kemend[i] bir uğurdan atdılar
Oğlanı ol dem giriftār itdiler

Şaldı Rüstem Tabuta bir muştucı
Did[i] oğlanı kim kılmışdı güci

Bilmiş olsun kim şehā dutduq anı
Şād olsun qahr kılduq düşmānı

Tabuta irişdi çün kim bu haber
Leşkerin aluban ol qarşu gider

1300 Şād oluban bunlara alqış kılur
Leşkeri-le bunlara qarşu gelür

Qaқыuban oğlana yavlaq buşar¹³⁵
Qatı qatı söger eyler [hem] fişār

Urdı söger tutmış[idi] oğlanı
Aluban şehre getürdiler anı¹³⁶

45b

Bir ağaç dikdirdi meydān içine
Kim aşı qoya cezādur suçına

İldiler tar ağacına oğlanı
Ol şehir ehli işiddiler anı¹³⁷

¹³⁵ Mecmuadaki “qaқыup” ifadesi vezin gereği “qaқыuban” olarak kaydedilmiştir.

¹³⁶ Mecmuadaki “geldiler” ifadesi vezin gereği “getürdiler” olarak kaydedilmiştir.

¹³⁷ Mecmuadaki “şehrün” ifadesi vezin gereği “şehir” olarak kaydedilmiştir.

1305 Bildiler kim Tañrı aşlanı ° Alī
Bu oğlanuñ atasıdur ol Velī

İşidürse kim bu dem oğlan öle
Zülfikārı[nı] tutup kendi gele

Kökümüz kese bizim ucdan uca¹³⁸
Bunda yigit kıala ne hod [ne] kıoca

Feryād idüp Tabuta çığırdılar
Yalvaruban ayağına düşdiler

Didiler kim ey bizim sulţānımız
Almağıl boynuñı bizüm kanımız

1310 Sen ° Alī[yi] şanma bunda gelmeye
° Alīye kimse muķābil olmaya

Ol geliser bizi kıılısar helāk
Aşmayasın oğlanı budur dilek

Öz elüñle eyleme bizi fenā
Andan eylegil ziyān bu oğlana

Yohsa biz rāzı degilüz bu işi
Ger bize kıatı deger Tabut buşı

Tabutuñ veziri eydür ey ulu
Gerçi vardur sizde ° akıl bellü

1315 İşbu oğlana tımār eyleyelüm
Ohşayuban buña hōş söyleyelüm

¹³⁸ Mecmuadaki “kökümüzi” ifadesi vezin gereğı “kökümüz” olarak kaydedilmiştir.

Besleyelüm tahtımızda oğlanı
Kim cirāhatler öñüne teni

Yalvaralum kim gire bizüm dñe
Girmez ise ħīle idelüm gine

46a

Mine ħatun kızuñı virgil aña
Kim yüzün gören kişi qalır taña¹³⁹

Ger bu oğlan işidirse sözüñi
Dñüñe girse virelim kızuñı¹⁴⁰

1320 Kızuñ-ıla dñüñi kılsa qabul
Atasınun şerrini ref^e ide ol

Ger bitürse atasınun işini
Şoñra oğlanun dañı keser başını

Kāfir Tabut bu sözi kıldı qabul
Sen nice dir-iseñ öyle olsun ol

Bir ħekim okuyuban getürdiler
Oğlanun yarasına ot urdılar

Çıkardılar egninden qanlı tonın
Gül şuyıyla yudılar nāzik tenin

1325 Geydirdiler aña nāzik tonları
Oldı Muħammed yine aydan arı

Ulu kici aña tapu kıldılar
Aldılar Tabut qatına geldiler

¹³⁹ Mecmuadaki “kişi hem” ifadesi vezin gereği “kişi” olarak kaydedilmiştir.

¹⁴⁰ Mecmuadaki “girürse” ifadesi vezin gereği “girse” olarak kaydedilmiştir.

Ƙodılar bir altun kürsi oturur
Ne ki kâfir var-ısa karşı turur

Tabut eydür meclis âletin ƙuruñ
Süci gelsin şöhbete bünyâd uruñ

Çün araste oldu meclis sâz-ıla
Sâķī ƙullar urdı turdı nâz-ıla

1330 Toldurup cāmı ƙadeħ getürdiler
Şaĝa şola bir birin yitirdiler

Sâķī getürdi tolu zerrin ƙadeħ
Tabut içdi süci[yi] oldu feraħ

Eytdi yine tolduruñ siz ol cāmı
Ėuşşalu âdemleruñ budur emi

46b

Bir daħı getirdi içdi cāme cām
Ƙalmadı göñlinde [kim] zerrece ĝam

Üç ayaħ süci[yi] Tabut ƙıldı nüş
Hürrem oldu ĥâtırı hem göñli ĥōş

1335 Şaĝa şola ƙıldı dest itdiler
Meclis ehlin ƙamusın[ı] itdiler

Ƙatı göñüller süci lâzım olur
Çünki varduĝınca kerem olur

Baĝdı Tabut şolına hem şaĝına

Meclis ehli tûrdılar ayağına¹⁴¹

Aldı Tabut eline zerrin taş
Eydür oğlana ey yigitler hâşı

Benüm elümden bunu içmek gerek
Şâz olub[an] kaykudan geçmek gerek

1340 Oğlan eydür bu hârâmdır içmezem
U[r]dı îmân perdesini açmazam

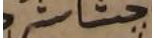
Benüm ol ceddüm Muḥammed içmedi
Atam ° Alî yöresinden geçmedi

İçmezem ben daḥı öküş söyleme
Ḥaste vücūduma zaḥmet eyleme

Nice kim yalvardı bulmadı çâre
Kim bun'esr idüp döndere haykıra

Tabut eydür şıma benüm sözümi
Verüñ oḡuñ gelsin dir ol kızımı

1345 Bir kız var-idi maḥbûbu'z-zamāñ
Uluydı Cennet ḥûrisinde nişân

Ḥaber oldı kız durdı nâz-ıla
 ḥâlḥâl ayakda sâz-ıla

Dürlü cevher içine ġarḡ oldı kız
Atasınuñ meclisine geldi tîz

¹⁴¹ “Meclisiñ ehli” ifadesi vezin gereği “Meclis ehli”, “tûrdılar hem” ifadesi vezin gereği “tûrdılar” olarak kaydedilmiştir.

47a

Ƙız giderdi ƙapu ağızından ƙaşı
Ol ƙaşı kim ƙomış-idi on ƙişi

Eyidir yapış kemende ey cānum
Kim cānum fedā olsun saña benüm

1350 Çün Muḥammed Ḥanifi bildi ƙızı
Ol kemende yapışup çıƙdı özi

Oğlanuñ ƙız yüzini gördi hemān
Barmağın getürdi diledi ĩmān

İki elin boynuna şaldı anuñ
Eydür ben ƙaravaşuñ oldum senüñ

Nice iderseñ [anı] itmek gerek
Oğlan eydür babama gitmek gerek

Ol bize ƙılsun nikāḥ olgıl ḥelāl
Zinā ƙılmaƙ bize yavlaƙ vebāl

1355 And içüp bir birine inandılar
Ƙavl-i muḥkem eyledi ol dem bular

Ƙapusında yidi ƙırnaƙ var-idi
Ƙamusı kendi-yle bile yār-idi

Ʀoƙuz at ḥāzır ƙılmış-idi ƙatı
Saz[1] vü silāḥ[1] vü ceng ālātı

Yıl gibi şehirden çıƙup gitdiler
Medīneden yaña °azim itdiler

Ʀuydı ol mel° ün Tabut bu işleri

Şöyle kaçıldı yidi [hem] dişleri

1360 Çün ° ayān bildi kız itmiş bu işi¹⁴²
Şaldı ardınca bularuñ biñ kişi¹⁴³

Biñ kişi irteye digin sürdiler
Nigār bunlaruñ ardından irdiler

Şāh Muḥammed Ḥanif’eydür ey cānum
Bunlaruñ istedigi şimdi benüm

47b

Ben döneyüm bunlara sen sür atı
Şol tağa irişince gid katı

Mine ḥatun eydür ey gözüm nūrı
Ben ḳalayum girüye sen tīz yūri

1365 Atamuñ yüz biñden artuḳdur eri
Şimdi ardımızdan yiter hep varı

Ben bular’egleyeyüm biraz ḳadar¹⁴⁴
Sen nice sür ataña eyle ḥaber

OḒlan eydür [ki] Mineya ey cānum¹⁴⁵
Yağıdan kaçmaḳ degil benüm yönüm

Benüm atam hīḳ yağıda[n] kaçmadı
Yalana gerḳek diyü ant içmedi

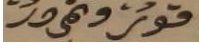
And [u] şarḳ itdüm senüñle dünkü gün

¹⁴² Mecmuadaki “bildi kim” ifadesivezin gereḒi “bildi” olarak kaydedilmiştir.

¹⁴³ Mecmuadaki “bunlaruñ” ifadesi vezin gereḒi “bularuñ” olarak kaydedilmiştir.

¹⁴⁴ Mecmuadaki “bunlar” ifadesi vezin gereḒi “bular” olarak kaydedilmiştir.

¹⁴⁵ Mecmuadaki “ey cānım Mināya” ifadesi vezin gereḒi “[ki] Mināya ey cānum” olarak kaydedilmiştir.

Andımı şıyam bu gün

1370 Ne yüz-ile seni koyup gideyüm
Yağı yüzinde seni terk ideyüm

Hayr [u] şer senüñ-ile olsam gerek
Ölüm olsa [ki] bile ölsem gerek

Minā hatun bildi Muḥammed Ḥanifi
Erlik içindedür gevherden şafi

Eydür imdi berkit atüñ kıl yarağ
Öñce gelen üstine sen at bırağ

Ḥamle kıl bunları bir dem añla sen
Şol tağa degin varuban egle ben

1375 Arqamuz şol tağa olsun turalum
Kāfire ölince kılc uralum

Gitdi Minā hatun kırnaqlarıyla
Turdı oğlan süñüsin aldı ele

Kāfirüñ öñce gelenin aqdarur
Sedd-i İskender gibi yolda tırur

48a

Kāfir geldi qal^c eye qalb oldu baqar
Öñce gelen kāfiri bir bir yıqar

Gördi kırmağdan tükenmez kāfiri
Yalıñuz kend'özine eydür yüri

1380 Eyitdi tağ etegini tıtayum
Minā hatun yanına bir yiteyüm

Gāh segirdir gāh at başın[ı] yığa
Bindi Mināya yakın vardı tağa

Ol tağı ƣal° alenüb[en] tırdılar
Kāfire muhkem ƣılc[ı] vurdılar¹⁴⁶

Meydāna girer gāh oğlan gāh Mine
Şol ki ° ıŝƣ ile gelmiş-idi dīne¹⁴⁷

Dīn bu yolda ikisi tırmuşdılar
Üç gün üç gice tamām vuruşdılar

1385 Kāfir aldı ol tağın dört yanını
Ġāziler aƣıtdı kāfir ƣanını

Gevdelerden tıldı [hem] meydān içi
Tabutuñ ƣahr-ıla tıldı ƣan içi

Na° ra üninden yüregi baş olur
ƣaƣımağdan şöyle bağı taş olur

Leşkerine hıŝm idüben[i] buşar
Didi bir oğlan[durur] biş on yaşar

Bir ƣız-ıla yalıñuz yıƣdı sizi
Nice ādem diyeler şimdi bizi

1390 Sizde nāmūs yok-durur ne ° ārıñuz
Bir pul değmez-imiş sizüñ varıñuz

Bu oğlanı getürmezsiz hīç ele¹⁴⁸

¹⁴⁶ Mecmuadaki “Kāfire ölünce” ifadesi vezin gereğı “Kāfire” olarak kaydedilmiştir.

¹⁴⁷ Mecmuadaki “kim” ifadesi vezin gereğı “ki” olarak kaydedilmiştir.

Ya ° Alī gelürse işiñüz n’ola¹⁴⁹

Ol gelürse hīç biriñüze virmez amān
Yig-imiş sizden bir torba şaman

48b

Ol şaman hoş bir aç [hayvān] toyura
Bunca er qābil degilsiz bir ere¹⁵⁰

Bunı didi qatı qatı ağladı
Kāfire ğayret kuşağın bağladı

1395 Tuğ dibinden depdi Rüstem atını
Auban eline ceng ālātını

Didi şāh sil yaşını [sen] ağlama
Ġayret odıyla yüregüñ tğlama

Bir söz diyem işidiseñ [sen] anı
Kim saña tutup getürem oğlanı

Dilegüm[i] virir-iseñ sen baña
Didi dilegün nedir virem saña

Şāha dir Mine benüm olsun hemān
Virmeyem oğlana hīç bir dem amān

1400 Saña tutam dahı anı getürem
Hācetüñ bu-y-ısa şāhā yitürem

Tabut eydür saña virdüm kızumı
Tek tut benüm yine nāmūsımı

¹⁴⁸ Mecmuadaki “Bu bir” ifadesi vezin gereği “Bu” olarak kaydedilmiştir.

¹⁴⁹ Mecmuadaki “° aceb ne” ifadesi vezin gereği “n’ola” olarak kaydedilmiştir.

¹⁵⁰ Mecmuadaki “ol bir ere” ifadesi vezin gereği “bir ere” olarak kaydedilmiştir.

Ger tıutup getürür-iseñ sen baña
Güyegümsin kızımı virdüm saña

Çün bunı işitdi Rüstem şāz olur
Depdi atın meydān içine girür

Oğlana çağırır eydür gel berü
Senüñ-ile ceng idelüm tîz gel berü

1405 Mine eydür ben gireyüm meydāna
Zahm-ı tıǵı ben urayum cānına

Rüsteme ben yeterem sen fāriğ ol
Ġazā nevbeti benüm olsun bu yol

Çün Muḥammed Ḥanifî tırdı girü
Sürdi Mine atını tîz ileri

49a

Ḥamle kıldı ikisi birbirine
Sen baḳ imdi Tañrınıñ taḳdîrine¹⁵¹

Çaldı altmış kez bu anı o bunı
Tolmış-idi Rüstemiñ ol dem ḳanı

1410 Bir sünü urdı kız anuñ tenine
Ḥükmi cigerden irişdi cānına

Şaçdı sünüyü yüreginden öte
Yıḳdı atdan Rüstemi baḳ heybete¹⁵²

Andan gitdi Rüstemiñ ol dem başı
Gör ne kıldı Rüstemiñ beş ḳardaşı

¹⁵¹ Mecmuadaki “baḳar” ifadesi vezin gereği “baḳ” olarak kaydedilmiştir.

¹⁵² Mecmuadaki “baḳar” ifadesi vezin gereği “baḳ” olarak kaydedilmiştir.

Beşi dağı hamle kıldı ağlayu
Mine hatun yimedi hergiz kayu

Her birine irdi vurdı bir kılıç
Her ki kılıç urdı deprenmedi hıç

1415 Mine çünkü bu erligi işledi
Kağıdı atası kolın dişledi

Dir kızımı ala getürsem hemîn
Şoñra yeye-y-idüm oğlanuñ ğamın

Buna bir er hıç muķābil olmaya
Kimse bunuñla muķābil gelmeye

Hamle kılıuñ siz buña altmış biñ er
Bir kemendle baña erlik hem hüner

Hamle kıldı buña leşkerüñ varı
Gör Muḥammed Ḥanifi ol serveri

1420 Na° ra urdı ol dağı sürdi atı
Hamle kıldı virdi hem şalavâtı

Kāfirüñ bir yanına urdı özin
Kāfir Tabut ortaya aldı kızın

Kimi ceng itdi kim'atdı kemendi
Kimi at'ayağına kıldı bendi

49b

Nice kāfir ḥile ipin dağdılar
Nagāḥ ol serveri atdan yıkdılar

Bağladılar anı aldılar keşān
Atası atına iltidiler revān

1425 Badı Tabut grdi kıztın oldu řād
Eydür omañ oğlanı oldur murād

omañ anı açmasın bağlañ yolın
Bildireyüm [ben] aña kendi hālin

Bağladılar ol ağı başdan başa
Bu kez yüridi kāfir uşdan uşa

Oğlanuñ ardın öñin bağladılar
Sel gibi her yañadan ağladılar

Ol Muammed Hānifi grdi işi¹⁵³
Yalıñuz aldı hem esir yoldaşı

1430 Üstine oldu kāfir key alaba
Başladı yalvarmağa ol alaba

Yā İlāhī sen bilürsin hālümü¹⁵⁴
Atam ile vir hem araşlarımı

Kāfir elinde esir oldu yārüm
Anuñ-içündür benüm āh [u] zārum

Yalıñuzam yā Raḥim [ü] yā Hudā
Sen benüm dilegümi eyle revā

Aña çāre olmaz-ise bu cānum
Mine atuna fidā olsun cānum¹⁵⁵

¹⁵³ Mecmuadaki “bu işi” ifadesi vezin gereği “iş” olarak kaydedilmiştir.

¹⁵⁴ Mecmuadaki “benüm hālimi” ifadesi vezin gereği “hālimi” olarak kaydedilmiştir.

1435 Ağşam oldu çıkdı leşkerden yine
Atdan indi geldi ol tağ dibine

Degmiş-idi on yidi yirde yara
Kanını sildirdi ol kırnaqlara

Sildiler yarasını ucdan uca
Bekledi kırnaqlar anı ol gice

50a

İrte gül şuyı-la şeker ezdiler
Bir nice tertible şerbet düzdiler

Açdı anı vücūdı buldı şafā
İşid imdi ol Muḥammed Muṣṭafā

1440 ° Alīnūñ düşine girdi söyledi
Oğlunuñ ḥālını ma° lūm eyledi

Yā ° Alī dir tīz iriş [sen] oğluña
Yoḥsa şoñra ot düşer [bu] cānuña

Tabutuñ cengine düşdi kıl meded
Leşker ortaya alupdur bī-° aded

Üşdi kāfir oğlanuñ dört yanına
Seni ister derdinüñ dermānına

Yitişi gör yā ° Alī bin Döldüle
Karkalar ḥavāle oldu bülbüle

1445 Muṣṭafeydür yā ° Alī sen imdi tūr
Cebelü'l- Kaylal tağına toğrı sür

¹⁵⁵ Mecmuadaki “bu cānım” ifadesi vezin gereği “cānım” olarak kaydedilmiştir.

° Alī uyandı atı āh eyledi
 Ġāzileri ol dem āgāh eyledi

Mağrib ilinden sefer kılmış-idi
 Medīneye yidi gün kıalmış-idi

Ma° lūm oldu dūši ol ġāziye
 Bindi sürdi Dūldūli ol yazıya

Ġāziler bindi [vū] ardın sürdiler
 Ferišteher bir amarın durdılar

1450 Şāh Muḥammed Ḥanifi urmuş-idi
 Kāfirūñ cengine ol girmiş-idi

Gün zevāle irince ceng itdiler
 Kāfir elinden atı heng itdiler

Öyle vaqtinde belürdi ber-yār
 Oldı Medīne yolından āşikār

50b

Nūr içinde-y-idi ol kān-ı kerem
 ° Alī irişdi ol şāh-ı muḥterem

İrdi Ḥüseyn Ḥasan oğlanları
 arşuladı bir aravaş anları

1455 ° Alī öñce irişüp ıtdı ḥaber
 Didi ne oldu ise hep ser-te-ser

Ceng içinde Mine utulduğunu
 Kāfire oğlan ne kim kılduğunu

On yidi yirde oğlanuñ yarası¹⁵⁶

Yâ ° Alî kalmadı hergiz çāresi

Key maḥallinde iriṣdüñ bize sen

Ḳatı müştāk olmış-idüm saña ben

Ol Muḥammed Ḥanifi didi bize¹⁵⁷

Gele diyü gözci ḳomışdı size

1460 ° Alīye virdi ḥaber döndi yine

Ceng[i] muṣdıladı oğlana [yine]

Kim iriṣdi ol atañ ḳarṭaşlaruñ

Ġāziler cümle bile yoldaşlaruñ

° Alî bir kez na° ra urdı key ḳatı

Kiṣnedi ṣıçratdı ol Düldül atı

Kāfir iṣitdi ° Alīnūñ āvāzın

Heybetinden niceler düṣdi yüzün

Nicesinūñ ödi ṣındı ol zamān

Nicesi atdan yıkılup virdi cān

1465 Nicesi atdı ḳılıc[ın] ḳorḳudan

Nice ġāfiller uyandı uyḳudan

° Alīnūñ āvāzın iṣitdi Tabut

Dirdi ḳamu beglerin’ister öġüt

Begler eydür dileyelüm [biz] emān

Kim mürüvvet kânıdur ol pehlüvān

¹⁵⁶ Mecmuadaki “yirdedür” ifadesi vezin gereği “yirde” olarak kaydedilmiştir.

¹⁵⁷ Mecmuadaki “didi hem” ifadesi vezin gereği “didi” olarak kaydedilmiştir.

51a

Çün yitip bir araya yığıldılar¹⁵⁸
 Ğaziler dört yañadan dağıldılar

Na° ra urdı her biri yirin yirin
 Aldı ° Alī eline Zülfiķārın

1470 Çağırur [kim] eydür ey kāfırlığın
 Zülfiķār-ıla cigeriñ[i] yarın

Nice kıyduñuz bir genç oğlana
 Kim bulaşdurduñuz anı siz kana

Şimdi sizüñ kanuñuzı dökerem
 Bendüñüzüñ bendini ben sökerem

Ol Muḥammed Ḥanifi yaslu-y-idi
 Kāfir elinden gözi yaşlu-y-idi

Çün işitdi babasınüñ āvāzın
 Atasından yaña tutdı ol yüzün

1475 Geldi oğlu öpdi ° Alīnüñ elin
 ° Alī gördi nicedür oğul ḥālın

Pāre pāre olmuş ol nāzik teni
 Kıpkızıl kana bulanmış[dı] tonı

Öpdi koşdı oğlunı çün ağladı
 Eytdi geldüm esen sağ didi

Oğlan eydür kalmadı kaygum benüm
 Yüzüñi gördüm sevindi bu cānum

¹⁵⁸ Mecmuadaki “çünkü” ifadesi vezin gereği “çün” olarak kaydedilmiştir.

Lakin Tabut kıızı ol Mine hatun
Benüm cânımı ol aldı şatun

1480 Kırk kulaç kuyu dibindeydi yirüm
Tañrı işidirdi elhaq ğırivüm

Geldi kız çün bu şıfatdan revān
Kesdi zindāncı başını bī-amān

Açdı kuy'ağzını şaldı kemendi
Geldi imāna benümle kıld^c ahdi

51b

Aldı toköz atı yidi qaravış
Sāz [u] silāh bir tonı kumaş

Degme erde görmedüm şavaşanı
Ceng içinde kesdi Rüstem başını

1485 Havāle kıldı Tabut ver leşkerin
Atdılar kemend'üstine bir birin¹⁵⁹

Ben yaralandum anı aqtardılar
Aldılar Tabut katına vardılar

Hāl bunuñ gibi olupdur ey ata
Koma ol hatunı kim anda yata

Çün Muḥammed Ḥanifî didi ḥālin
Qaravışlar öpdı ^c Alīnūñ elin

Dört yañadan gāziler girmiş-idi
Kāfiri bir araya almış-idi

¹⁵⁹ Mecmuadaki “birin birin” ifadesi vezin gereği “bir birin” olarak kaydedilmiştir.

1490 Ol erenler şāhı çekdi Z̤ülfikārı
Did'āhır hīç kalmadı intizārı

Kaşdı kıldı ki kıra ol pehlüvān
Geldi Tabut ilçisi diler emān

Eydür dilerüz emān biz yā ° Alī
Ma° den-i kân-ı keremsin yā Velī¹⁶⁰

Ḳamumuzu sen bize bağışlağıl
Daḥı ne kim işler-iseñ işlegil

° Alī eydür virüñ üç yıllık ḥarāc
Mine ḥatun[ı] ile [hem] taht [u] tāt

1495 Ḳamusını ḥāzır eyleñ getürüñ
Üç güne degin bu işi bitürüñ

Daḥı and iç kim olmaya ḥilāf
Her kime kim ḳuralum ceng-i maşāf

Yılda bunca mālı hep siz viresiz
Dīn-i İslām yasağına giresiz

52a

Ḥāyin olmayasız İslām dīnine
Ḳılıcın[ız]ı ḳoyasız ḳınına

Biz daḥı ceng[i] hem terk idevüz
Şulḥ idüben evümüze gidevüz

1500 Bu ḳadarsa Tabut olmışuz süvār
Ceng içün almışuz ele Z̤ülfikār

¹⁶⁰ Mecmuadaki “sen yā” ifadesi vezin gereği “yā” olarak kaydedilmiştir.

İkisinden birin eyleñ ihtiyār
Tîz oluñ cevābın eyleñ āşikār

İlçi gitdi bu cevābı virmege
Üç güne degin bu hāli dirmege

Vardı ilçi gitdi haber kıld^c ayān
^c Alīnūñ sözün Tabut bildi beyān

Begleri tanışığına okıdı¹⁶¹
İlçiye begler katında kaķıdı

1505 Rāzı olmaz bunca mālı virmege
Tedbîr eyledi hışāra girmege

Tabut eydür ili günü direlüm
Bağlayup kapuyı şehre girelüm

Bağlayalum burcı bāri üstine
Tîz görelüm bize anuñ kaşdı ne

Begleri Tabuta itdiler şāhā
Ger hışāra girmege kılduķ revā

Key ki ili gün[i] şehre şıgmaya
İklimüñ gide yarısı yağmaya

1510 Beglik olmaz illā ili günüle
Üç yüz altmış kal^c a var[dur] şanıla

Cümlesi harāb ola ucdan uca
Ne aşşı ola bunda şāhā

¹⁶¹ Mecmuadaki “beglerini” ifadesi vezin gereği “begleri” olarak kaydedilmiştir.

Ev başına giyse bir altun düşe
Ne hâcet sen seni şalmağ teşvîşe

52b

Virgil yarısını yâğı def^e ola
Yarısı saña kalursa nef^e ola

Bir kızuñ var-idi terk itdi dîni
Vir kızuñı öldi şay [hem sen] anı

1515 Destûr olsun biz anı bitürelüm
Üstümüzden kayguyı götürelüm

Bir il-içün kesemezsin öp anı
Bir biri çün yıkamazsın yap anı

Tabuta çün begleri virdi cevâb
Kâfir Tabut bu sözi kıldı şevâb

Mine hatun bağı zindānda-idi
Göñli gözi dāyim oğlanda-idi

Atası çün kızın[1] kıldı azād
Tācı tahtı teslīm itdi kıldı şād

1520 Gine kendi tîz hâşü'l-hâş tonladı
Oldı güneşden zibā aydan arı

Gereklü yarağın[1] çün düzdiler
Yedi yüz beglik cihāzın yazdılar

Yidi günde kâmusın kıldı tamām
İki yigit içinden aldı imām

Qalanın gāzilere bağışladı¹⁶²
Döndi Muḥammed ° Alīye söyledi

Kāfir ile kıldı şulḥ [u] şalāḥ
İkisinden izn alup kıldı nikāḥ

1525 Tabuta yazdı ḥōş bir berāt
Kim bu qavle olursa sebāt

Kim bu ° ahdi fevt idüp anda şapa
Daḥı fitne idüp İblīse t̄apa

Çün Rüsteme ° Alī yazdı kitāb
Tabut ile kıldı[lar] bir bir ḥisāb

53a

Anda qavl-i şer° i muḥkem eyledi
Gāzilere māl̄ları bağışladı

Destūr oldu İslām leşkerine
Qıldı güci geldi Medīne şehrine

1530 Medīne ehli qamu qarşu çıkar
Teferrüc idüp qamusı Mina bakar

Qırq yük lülü incü qumāş
Qırq daḥı maḥbūba qaravaş

Develer çökdi yükün[i] çözdiler
Qurdılar cümle yarağın düzdiler

Geldi qondı Tañrı aşlanı ° Alī
Resülūñ ravzası üstine Velī

¹⁶² Mecmuadaki “Qalanını” ifadesi vezin gereği “Qalanın” olarak kaydedilmiştir.

Bilesince kamu aşhâb vardılar
Muştafâ kabrin ziyâret kıldılar

1535 Oğudular Kuranı hatm itdiler
Du° â kılp evlerine gitdiler

Ol dem geld'evlerine şîr-i Hüzâ
Haqqâ şükr itdi ° Aliü'l-Murtaza

Hasan Hüseyin hem Muhammed Hanifi
Şâh-ı merdân Tañrı aşlanı ° Alî

Medîne ehli kamu şâz oldılar
Ulu kiçi bir araya geldiler

° Alî aşhâb[a] ziyâfet eyledi
Gâzilerün kâmusını toyladı

1540 Hem Muhammed Hanifi ol hoş nihâd
Mine hatundan dahı aldı murâd

Cem° i-i şem° cem° oldu artdı mâl
Dîn-i İslâm kâyim oldu ber kemâl

İşbu resme gâziler tûruşdılar
Kahr ile İslâm dînini açdılar

53b

° Arab[ı] Şarkı Şâm[ı] Rûm[ı] Yemen¹⁶³
Çîn [ü] Mâçîn [ü] Horâşân [u] ° Aden

Mısr [u] Bağdâd İsfahân-ıla Hicâz
Muştafâya yarın öyle yaz

¹⁶³ Mecmuadaki “Hindi Yemen” ifadesi vezin gereği “Yemen” olarak kaydedilmiştir.

1545 Muştafāya ° işk-ıla vir şalavāt
Kim ide yarın ol saña şefā° at

Fā° ilāt[ün] Fā° ilāt[ün] Fā° ilāt
Sen ° amel kı l yazıla nūrdan berāt

Luţf-ı Hakkı kim [diler] çok kazana
Fātiha okıya bunu yazana¹⁶⁴

Hazā Dastān-ı Geyik
(Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilün)

Diñle imdi bir ° acāyib hōş haber
Muştafādan diñle ey şāhib-naẓar

Gör ne kıldı Tañrınıñ peygamberi
Ol-durur [kim] yaradılmış serveri

1550 Diye ki ol yaradılmış serveri
Haq Çalabuñ sevgili peygamberi

Şöyle gördüm [ki] kitāb ol Habīb
Mihrābında otururdu söykenüp

Gördi qarşudan beş on atlu gelür
Gelür illā katı heybetlü gelür

Katırak mescide digi geldiler
Gelüben mescid içine girdiler

Girdiler içerü virdiler selām
Şaf şaf olup qarşu durdılar tamām

¹⁶⁴ Mecmuadaki “okıyalar” ifadesi vezin gereği “okıya” olarak kaydedilmiştir.

1555 Didiler ki gösterüñ Muḥammedi
Şol bizüm dīnimüze bāṭıl didi¹⁶⁵

Eydüñ aña bu sözi söylemesün
Söyler-ise bu arada durmasun

54a

Biz daḥı aña inanmazuz
Söyledügi sözi gerçek şanmazuz

Bize peygamberlığın kılsın ° ayān
Mu° cizātın görelim belli beyān

° Ömer eydür yā Resül ben tırayın
Tırra-y-ıla qamusın yoğırayın

1560 ° Alī eydür yā Resül ben durayın
Zülfıķārla cümlesin[i] kırayın

Resül eydür şabr idiñ bir görelüm
Nedir dileklerini bir şoralum

Ola kim ḥükm[üm]e ferman olalar
Mu° cizāt görüp Müselmān olalar

Resül eydür nedir dilegüñüz
Gelsin ilerü gelsin begüñüz

Onlar eydür gelüben oturmazız
Bir dem āḥir qarşuñ[uz]a tırmazız

1565 Bize peygamberlığın eyle ° ayān
Ger yoğ-ısa sözüñ içinde yalan

¹⁶⁵ Mecmuadaki “Şöyle” ifadesi vezin gereği “Şol” olarak kaydedilmiştir.

Gördi Resûl geyicik baĝlu ata
Ol [ki] sâ° at şöyle ıaldı ° ibretâ

Resûl eydür şişin geyik söylesün
Benim peygamberliğim şerh eylesün

Ol kâfir begi işidicek anı
Geldi eydür ne demek oldu bunu

Âl-ile giyigimiz elden ala
Fi° l-ile [hem] bize câzılık kıla

1570 Bizi de kendi dînine döndere
Avımuza alup maḥrûm göndere

Resûl eydür hele bir şişin anı
Ögsün ol yiri gögi yaradanı

54b

Şışdiler geyigi geldi maḥfile
Bir Çalabuñ adın getürdi dile

Didi ki *Eşhedü enlâ ilâhe illallâh*
Di sen de Ḥaḳ Muḥammed Resûlu'llâh

Taḥrı birdir sen Resûlsin bî-gümân
Yirde gökde işbu söz oldu ° ayân

1575 Her kim anda bunda bildi anı
Azâd oldu tamu odundan cânı

Her kim onda bunda seni Ḥaḳ bilmedi
Şöyledür yarın tamudan kaynadı

Yüz[i] kara uykuya maḥrûm ola

Geydügi kıatran yidigi zaķķum ola

Geyik eydür göynüklüyem Muştafa¹⁶⁶
Bu kıara başı dilüm gördi cefa

Çin ilinden geçer-idüm ben kıarib
Ağlar-idüm kıardaşım yavi kıılıp

1580 Mekke tağlarında geldüm kıuzladum
İki kıuzıcıķ toğuruban gizledüm

İrikenden çıkdım-idi otlasam
Sütlenüben yine bunlara gelsem

Bu kāfırler beni avladılar
On-ıla dört yanım[1] bağladılar

Kaçmağa [çün] yoğ-idi bende mecāl
Kıardaşın yavi kıılanda ne mecāl¹⁶⁷

Kışinüñ kıardaşı yürek yağıdur¹⁶⁸
Mālı mülki bağçesi hem bāğıdur

1585 Kıardaş olur kışıye kıuytulu dağ
Olmasa irer[idi] yürege dāğ

Bugün oldu baña göynük n'eyleyin¹⁶⁹
Ol iki kıuzıcığı şoylayayın

55a

Dişleri yoğ-ıdı kim otlayalar
N'eyleyeler ol ısız tağda anlar

¹⁶⁶ Mecmuadaki “yā Muştafa” ifadesi vezin gereği “Muştafa” olarak kaydedilmiştir.

¹⁶⁷ Mecmuadaki “Kıardaşını” ifadesi vezin gereği “Kıardaşın” olarak kaydedilmiştir.

¹⁶⁸ Mecmuadaki “yüreği” ifadesi vezin gereği “yürek” olarak kaydedilmiştir.

¹⁶⁹ Mecmuadaki “bir göynük” ifadesi vezin gereği “göynük” olarak kaydedilmiştir.

Yā Muḥammed sen pāyāndan ol bugün
Cigerüm derdine dermān ol bugün

Resūl eydür gelūñ sözümi tutuñ
Geyigi baña bağışlañ ya şatuñ

1590 Ya pāyāndan olayın anasınuñ
Gelmez-ise bahāsın benden aluñ

Anlar eydür nemiz eksik şatalum
İllā boyun olursañ tūtalım

Geyigimüz gelmez olursa ya° nī
Şöyle bil ki öldürirüz [biz] seni

Resūl ikrār itdi geyig şaldılar¹⁷⁰
Qavl[i] ikindiye degin kıldılar

Çıkdı geyik ağlayı girdi yola
Vay aña kim qızısından ayrıla

1595 Yavuz oğdur uğramasın kimseye
Qızılar ayrılığına döymeye

Dağ [u] daş dere depe dimez geçer
Yaş yirine gözlerinden qan şaçar

Varup irdi eydür ey iki qızı
Āhiretde şorayın ḥālīñüzi

Geliñüz bir yüzñüzi göreyin
Qarniñuz açdı sizi emdüreyin

¹⁷⁰ Mecmuadaki “eyledi geyigi” ifadesi vezin gereği “itdi geyig” olarak kaydedilmiştir.

Ey kuzılar belki [bunda] öldiñüz
Ben anaya siz [ki] maħrūm oldiñuz

1600 Anlar eydür ana ne tıydı cānuñ
Didigiñ yoğ-ıdı bu sözi senüñ

Geyik eydür kāfire dutulmuşam
Tañrı Resülün pāyāndan kılmışam

55b

Anlar eydür tiz giri git yā ana
Kim [ki] ol kāfirler Ĥabībe kıya

Degir sen Nebīye bizden[de] selām
Didiler südüñ bize oldı ĥarām

Geyik eydür ben giderem aradan
Sizi bākī dutsun ol Ĥaḳ yaradan

1605 Böyle diyü ağlayu girdi yola
Diñle Tañrı taḳdīri[ni] ne kıla

Ol kāfirler daḥı kaḳır buşar
Gün gice kāfir begi eydür fişār¹⁷¹

Ol [kāfir] begi ādem virip didi
Yolına varuñ tızaḳ kuruñ didi

Varuban tızaḳ kurmağa gitdiler
Ol geyicigi tızağa tıtdılar

Ger geyik tızaḳ içire ağlayı
Bir Çalab buyırığına bil baḡladı¹⁷²

¹⁷¹ Mecmuadaki “Gün indi gice ol” ifadesi vezin gereği “Gün gice” olarak kaydedilmiştir.

1610 Eydür ey °ālemlerüñ sırrın bilen
Cümle °ālem halkına settār olan

Hîç öñüme düşmez-idi bu cefā
İllā pāyāndan oldı Muşafā

Ol kāfirler cümlesi tırmış-idi
Resülün nazarına gelmiş-idi

Geld[iler kim] hōş geyik buldurmağa
Bulmaz-iseñ seni öldürmege

Hak Ta° ālā Cebrā° ile buyurur
Geyigi tızağ içinden ayırur

1615 Geyigi [kim] tızağ-ıla getürdi
Muşafā[nuñ] hāzretine yitürdi

Andan Cebrā° ile geyigi götürdi
Muşafānuñ maḥalline götürdi

56a

Geldi geyik ortaya Allāh diyü
Gör ḫālimi yā Resül'allāh diyü

Ma° zūr dutğıl sen benim eglendigüm
Āḫir saña ma° lūmdur[ur] n'oldugüm

Gördi kāfir geyig[üñ] geldüğini
Muşaf°öñünde °özrlendigini

1620 Kırk[1] daḫı şaf-ıla oturdılar
Küfri terk idüp imān getürdiler

¹⁷² Mecmuadaki “Çalabuñ” ifadesi vezin gereği “Çalab” olarak kaydedilmiştir.

Yitmiş ev-idi bunlar bir kâbile
Kamusı imân getürdiler bile

Şışdiler geyigi tağa şaldılar
Vardılar bir yir bile göndürdiler¹⁷³

Bahtludur şol cânun Müselmân ola
Âhîretde yoldaşı imân ola

Ey güneşe yahşu veren nûr aya
Sen uyandırmadığın kim uyara¹⁷⁴

1625 Ey güneşe yahşu viren nûr aya
Sen bağışla bizi Mevlâya diye

Nefsiñi Müslimân eyle **Şadre'd-dîn**
Tâ olasin tamu odundan emîn

Kıl ° amel yazıla nûrdan berât
Fâ° ilâtün Fâ° ilâtün Fâ° ilât

Fâ° ilâtün Fâ° ilâtün Fâ° ilât
Vir Muhammed Muştafâya şalavât

Rûh-ı Pâk-i Muhammed Şalavât (s.a.v)
(Fâ° ilâtün Fâ° ilâtün Fâ° ilün)

Anasınun ilini öper-idi
Ana diyü dün [ü] gün tapar-idi

1630 Oğlanı[nı] mektebe vermiş-idi

¹⁷³ Mecmuadaki “biraz” ifadesi “bir” olarak kaydedilmiştir.

¹⁷⁴ Mecmuadaki “uyarır” ifadesi “uyara” olarak kaydedilmiştir.

56b

Ol daḥi ẖur'ān[1] öğrenmiş-idi

Yidi muşḥaf tefsirin bilür-idi

Yılda biñ kez ol ḥatim kıılır-idi

° Acep kııldı çarḥ-ı felek işine¹⁷⁵

Gör ne gelür ol oḡlanuñ başıña

Oḡlan meger bir gice yatmış-idi

Ġaflet uyķısı gözin tutmış-idi

Yaz günüyd[i] gün uzınd[1] dün kışa

Uyķuya varmış-idi oḡlan ġuşsa

1635 Namāz vaķt[i] oldu oḡlan ṭuymadı

Pāk ünine herġiz kıulaķ virmedi

Anası eydür oḡul gözüñ nūrı

Namāz vaķt[i] oldu bil durġıl onı

Ābdest al namāz kııl var [hem] ustaña

Taḥr[1] raḥmet eyleye gözüñ saña

Oḡlan eydür [kim] ana ben durmazam

Bugün ustam kıatına [hem] varmazam

Oḡlan eydür ana görürem beni

Düşde kim oda yaķarsın sen beni

1640 Deg dururken yüzüm olur kıapķara

Yüz sürürem [ben ki ol] peyġambere

Resül eydür git kıatuma gelmegil

¹⁷⁵ Mecmuadaki “° acabā” ifadesi vezin gereġi “° acep” olarak kaydedilmiştir.

Tañrıya kıl baña ümmet olmağıl

Düşerüm peygamberün ayağına
Yalvaruram peygamberler begine

Eydürem key yâ Resûl n'itdim saña
Eydivir suçımı bileyin baña

Şuçum nedir eyit baña bileyin
Yavuz işden geçip tevbe kılayın

1645 Resûl eydür revā mıdur yâ ° āşī
Urup aña gözünü çıkarası¹⁷⁶

57a

Ẕudret-ile uğraşdı iki çeri
Ẕan götürdi arada gevdeleri

Ẕak ° ināyet kıldı ol dem ° Alīye
Kāfirleri şınayın bir qomaya

Ol kāfirler şındı qal° aya qaçar
Ya° ni geldi qal° a qapusın açar

° Alī qal° a qapusını bağladı
Kend'eliyle almışını sağladı

1650 Geldi gördi ol mel° ün qapu baqlu
Atdan indi ° Alīye kıldı tapu

° Alī öninde Mālik getürdi īmān
Vir şalavāt bul cehennemden amāñ

Muştafā ile ° Alī girdi şehre

¹⁷⁶ Mecmuadaki “çıkarasın” ifadesi vezin gereği “çıkarası” olarak kaydedilmiştir.

Tapu kıldı Mālik ol peygāmbere

Mescid yapıldı bañ cemā° at
Nice zamāñ kılındı anda tā° at

Resül döndi Mekkeye geldi giri
Nice zamān geçmişdi andan berü

1655 Gitdi bunlar geldi nevbet biz[ler]e
° İbret algıl imdi sen bu söz[ler]e

Devlet anuñ Haq yolına cān vire
Bir cānına yüz biñ ihsān vire

Çün burada hatm oldı [bu] destān
Vir şalavāt ol Resül[e] dü cihān

Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilāt
Vir şalavāt Muştafāya nūr-bān

Temmet oldı bu dastān

Hazā Destān-ı İbrāhīm

Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilün)

Haq Ta° ālā şabr ider bu işleri
Hem-şabırlık ol vire kalmışlara

1660 Bu n[e] dertdir bu ne hasret bu ne āh
Kim biz[e] vaşl iyledi ol pādīşāh

Dünyede ecel yili tırmaz eser
Ey nice atalaruñ bağrın keser

Ey nice atalaruñ geçdi günü

Girmedi kulağına oğlu üni

Ey nice kardeşi kardeşden ölüm
Ayırır derd-i firāk-ıla ölüm

Çün ayırır sevgil[i] yārenleri
Bir biriyle toğrı yol varanları

1665 Şoldurur toprak içinde yüzleri
Dün gibi geçer kamu gündüzleri

Ne yigid bilür bu ölüm ne koca
Ne hūyāy bilür bu ölüm ne hoca

Ḳamusı birdür bu yolda dīn eri
Vir şalavāt anuñ içün peygāmbere

° Ālemüñ fahırı Muḥammed Muştafa
Ol dağı gördi bu derdi ey şafa

Bir ° ayāl virmiş-idi aña Kerīm
Ḥüs[nü] yavlaḵ ḥubb adı İbrāhīm

1670 Yūsufuñ ḥüsni katında ḥāl-idi
Dāvūduñ āvāzı katında lāl-idi

Ḥüs[nü] yavlaḵ ḥüb-ḥulḵ-ı ber kemāl
Hem Muḥammed oğlu hem şāhib-cemāl

58a

İbrāhīmi sever-idi Muştafa
Düzmiş-idi kamu tonların şafa

İbrāhīm[i] mektebe virmiş-idi
Ol dağı Kur° ān öğrenmiş-idi

İbrāhīm[üñ] üştağı ° Oşmān-idi
Ol Һayā issi ° aceb sulţān-idi

1675 İrdi çün on dört yaşına İbrāhīm
Gör ki n'eyler [ana] taқđır-i қadīm

Kimseye oğul acısın virmesün
Kimse oğul ölümünü görmesün

Bir gün evde otururđı Muştafa
Gör ki n'eyler [ana] çarҺ-ı bī-vefa

İbrāhīm[i] aluban girdi yola
Tañrınıñ taқđirini gör ne қıla

Resül İbrāhīme eydür kim yürü
Yür[i] öñümce iki gözüm nürü

1680 İbrāhīm eydür ki olmaya revā
Atanuñ öñince yürümek Һaţā

Resül eydür sen teferricsin baña
Ne diyem Һālī dimezem ben saña

İbrāhīm bir eve degin geldiler
° Azrā° il[i] anda Һāzır buldular

İbrāhīm anı göricek ditredi
İçi қorқup gör Resüle ne didi

İtdi ne heybetlü kişi bu қонуқ
Göricek қorқdı cānum Tañrı Һanıқ

58b

1685 İbrāhīm eydür bu kimdür yā pezer

Didi iden °ālemi zār [ü] zeber

Ey oğul bu hādīmü° l-lezzātdur

Bī-āmān-ı hākīm-i emvātdur

Ol cemā° atler idici tār-mār

Anı sen oğlu [i]çün iden zār zār

Adı °Azrā° il[dür] geldi ki tā

Tā bugün kıla seni benden cüdā

Ayıran oğlu [vü] kıızı anadan

Bağrını baş gözlerin[i] kan iden

1690 Babalar [u] analar karşısına

Genç kızuları alıp koyar sine

Oldur ağı cānları alan kişi

Halkı ağladmağ-durur anuñ işi

Bağr[ı] pāre gözleri giryān iden

Ata ana cigerin biryān iden

İbrāhīm de bild[i] kim iş bu kişi

°Azrā° ildür cān almağdur[ur] işi

Didi baba sen şefā° at iylegil

Benim için °Azrā° ile söylegil

1695 Ya varam üstādımuñ göñlün yapam

Baş urup karşısına elin öpem

Çok oğlancıklar sabakdaşum-durur

Her birisi yār-i ardaşum-durur

° Arz ideyin ° zr mi ben anlara
Hem el llik dileyem y renlere

59a

M hlet alup mektebe geldi gir 
G zleri an yaş olup girdi ber 

 n oqlancıklar anı hep g rdiler
Gel p av lini c mle şordılar

1700 Ey bizim atlu c nımız av l  
Nice oldu bize digil [sen]  l  

 br h m eyd r ved ° eyle  bize
Bir daı g rmeyiserem ben sizi

Y regim yandı v  g y ndi c num
Ara uzda az imiş ° mr m ben m

C mlesin   o dı boynın bileği
Ellerin dutıp el llik diledi

Kim beni unutma uz ldi diy 
G l gibi yere d ş p şoldı diy 

1705 Oqlancıklar cem° olup aqlaşdılar
 br h m   ayağına d şdiler

asret-ile z ri ıldılar d yim
Kim seni bağışlaya bize Ker m

Andan geldi işbu  yet g fil n
Oudı * nn  ileyhi r ci °  n*

Gün durup İbrāhīm[e] varı-yıla
Her birisi qaldı bir yāri-yile

Evlerine geldi gitmiş kuvveti
İrmiş-idi aña ecel heybeti

1710 Muştafā eydür ki ne oldı saña
İbrāhīm eydür ecel irdi baña

59b

Başum ağrır ey benüm görklü atam
Yastanu[ban] diziñi bir dem yatam

Yatdı dizini v[ü] bildi hālını
Elin'alđı İbrāhīmüñ elini

° Azrā° ile çün işāret iyledi
İbrāhīmüñ rûhın[1] qabz it didi

° Azrā° il oturduğı yirden turur
İbrāhīm qorqup Resüle şıgınur

1715 Resül eydür kim eyā cānım cānı
Qorquban baña şağanırsın ya° nī

İbrāhīm eydür ki ben anuñ-içün
Qorqaram baba senüñ cānuñ-içün

Ölürem çün ay yüzüñi göreyin
Qorqup alup cānı andan vireyin

° Azrā° il qabz itmege turdı anı
Babasına söyleyüp virdi cānı

Ol Ebübekr [ü] ° Ömer ° Osmān ° Alī
Tañrısı-çün geldiler cümle velī

1720 Mekke kavmi [hep] dirilüp geldiler
İbrāhīm için ° aẓīm yas kıldılar

Resül eydür ° Osmāna gel ey yār
İbrāhīm[i] yuyuban tonını şar

İbrāhīmi ortaya getürdiler
Yuyuban kefenleyüp götürdiler

Cem° oluban çün namāzın kıldılar
İbrāhīmi ol aradan aldılar

60a

Çün namāzgāhdan anı götürdiler
Āhīret menzīline yitirdiler

1725 Muştafā kendü eliyle hōş anı
Mağberesine kodı cānum cānı

Ol sā° at iki firişte geldiler
İbrāhīme gör ne su° al kıldılar

Birisi eydür ki hem *men rabbūke*
Birisi eydür ki *men nebiyyūke*

İbrāhīm dutdı dilin söylemedi
° Ālemün faḥrı babamdur dimedi

Muştafā ilerü geldi söyledi
Taşradan oğlına telkīn iyledi

1730 Eydür ey cānum cānı tiz söylegil

Bunlara peygamber atamdur digil¹⁷⁷

İbrāhīm eydür benüm peygamberüm

° Ālemüñ fahrı atamdur rehberüm

Telķin ol demden berü kaldı bize

Biz kitābdan işidüp dirüz size

Hāce-i kevneyn [ü] sulţān-ı cihān

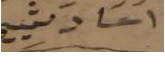
Nūrınuñ bir lem° asıdur dü-cihān

Rūh-ı a° zam sırr-ı kevneyn Muştafā

Faħr-ı ° ālem dūr-i baħreyn Muştafā

Başlıksız Bölüm

(Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilün)

1735 Naql ideyin ben şaħāħ

İşidenler iylesünler hōş ferāħ

Var-ıd[1] Bağdād içinde bir kişi

Gice gündüz hāyırdı anuñ işi

60b

Her rebī° ü° l-evvel ayı Muştafā

Mevludin eyler-idi ol pūr-şafā

Bir Yahūdī qaravaşı vard’anuñ

Dāyimā ° işyān-idi kārı anuñ

Hātını didi baña eyleñ beyān

Ne ° aceb işdür ki eyler bu civān

¹⁷⁷ Mecmuadaki “peygamberüm” ifadesi vezin gereği “peygamber” olarak kaydedilmiştir.

1740 Her rebî[°] ü[°] l-evvel ayı ol hümām
 Hayr idüben yidürür dürlü ta[°] ām

Pes Yahūdī didi aña ey nigār
 Bir nebīsi vardur anuñ gül-[°] izār

İş bu ayda toğdı ol bedr[i] tamām
 Cümle [°] ālem āfītābı ol hümām

Anuñ-içün anda bayram eyler ol
 Ol nebī [°] ıışķına ihsān eyler ol

Çün işitdi hātun anuñ bu sözün
 Āh idüben yavu kıldı kend[°] özin

1745 Zārılıklar eyleyüben ağladı
 Nār-ı şevķ-ile yüregün dāğladı

İrdi ol vaķt aña şevķ-ı Muştafā
 Toldı ķalbi zevķ-i şevķ-ile şafā

Ol gice şevķ-ile yatdı ol nigār
 Gördi rüyāda Muħammed şevķ-vār

Hāzır olmış cümle aşķābı ile
 Ol güneş gibi mehetābı ile

Didi kimdür bu münevver şems-vār
 Buncılayın kimse yokdur gül-[°] izār

61a

1750 Bu perī-peyker birindendür laţīf
 Bu ķamu manzar güneşdendür zarīf

Didiler budur Muħammed Muştafā

Muḳtedā-yı enbiyā vü evliyā

Bu-durur Ṭaha vü Yasīn ü Emīn
Bun[1] kıldı Raḥmete° l-lil-° ālemīn

Çün Resūl ol nigāra virdi selām
Luṭf-ıla aldı selāmın ol hümām

Yā Resūl'allāh diyü çağırd[1] ol
Luṭf-ıla *lebbeyk* didi aña Resūl¹⁷⁸

1755 Ağlayuban ol nigār āh iyledi
Ben saña kem-ter qaravaşam didi

Baňa *lebbeyk* dimege nedür sebeb
Ey leṭāfet ma° den[i] kân-ı edeb

Didi aña ol şefī° u° l-müznibīn
Ol Beşīr [ü] ol Sirāc [ü] ol Emīn

Ta° zīm iyledüñ baňa sen ey nigār¹⁷⁹
Bil ḳabūl i[t]di seni perverdigār

Mevlūdüme çünki ta° zīm eyledüñ
Fi° l-ḫaḳīḳa beni tefḥīm eyledüñ

1760 Saňa īmān ḫilḳatin virdi Aḫad
Sen benimle olırsın tā ebed

Aña īmān telḳīn itdi ol ḥoca
Zī-sa° ādet buldı ḫātun ol gice

¹⁷⁸ Mecmuadaki “Nebī Resūl” ifadesi vezin gereği “Resūl” olarak kaydedilmiştir.

¹⁷⁹ Mecmuadaki “çün baňa” ifadesi vezin gereği “baňa” olarak kaydedilmiştir.

Uyķusından çün uyandı ol nigār
Nezr itdi cümle ey yār

61b

Yılda bir kez mevlüdin iyleyeyin
Ni° met-ile hāķ[1] ben toylayayın

İrte gördi erini hōş şādımān
Ne ° aceb şād olduñ imdi ey hümām

1765 Dir ki neden böyle şāz olduñ bugün
İşbugün bayram mıdur yoħsa düğün

Didi gördüm bu gice sen gördüğün
Hāk-i pāye [kim] yüziñi sürdüğün

Aña ben imān getürdüm şıdķ-ıla
Baş [u] cānı aña virdüm ° ışķ-ıla

Yılda bir kez mevlüdin eylediler
Ni° met-ile maħlūk[u] toyladılar

Gice gündüz Hāķķ[a] ta° āt itdiler
Gündüzleri luţf[1] ° ādet itdiler

1770 Tā° ata ° ışķ-ıla anlar oldılar
Ol Hābīb katında maķbūl oldılar

Mevlüde itdükleri-çün hürmeti
Anlara virildi imān hil° ati

Gör diđār[1nı] işid Hāķdan kelām
Kim ki dirse eş-salātu ve °s-selām

Hazā Destān-ı Gögercin

(Fā° ilātün Fā° ilātün Fā° ilün)

İşid imdi gine bir datlu haber
Cân gözi-le ma° nīye kıla nazar

Dünyāda ma° nī sözi bil Haq-durur
İllā buña beñzeri hīç yok-durur

62a

1775 Diñle gör [kim] ° aqluñı azdurmağıl
Göñlüñi [hem] dört yaña gezdürmegil

° Işq-ıla diñlemekdür her sözi

° Işq-ıla diñleyeniñ göynür özi

Dertlü oldur derdine şadık ola
Şöyle bil kim şöhbete lāyık ola

Nicelerüñ derdi yoqdur diñlemez
Anuñ-içün ma° nīsinden añlamaz

Dertlü olur diñleyen dertlü sözi
İşidicek kıan döker iki gözi

1780 Her kimüñ göñlüñde vardur söynügi
Gitmez anuñ gözlerinden göynügi

Dertlü kişi derdini söyler olur
Göynüğüne hem özi göynür [olur]

Her kimüñ içinde var[dur] hasreti
Sevdüğine bulışmaqdur fırsatı

Hicret firqat çekmeyince her kişi
Gözlerinden ol dökmez kıan[lı yaşı]

° Işık-ıla bir hōş şalavāt virelüm
Söze elden başlayuban girelüm

1785 Söz diyelüm ° ışık-ıla diñler-iseñ
Cân gulağın açuban diñler-iseñ

Bir hikāyet işid imdi ey gāfil
Meşnevāda söylenüldi bu naķıl

İşid imdi Tañrınıñ kudretlerin
Kim ne kılur dünyede ° ibretlerin¹⁸⁰

62b

Resül ikindi namāzın kılmış-idi
Du° ā kılup el yüze salmış-idi

Bir gögercin hevādan indi uçup
Kondı Resül dizine kanlar saçup

1790 Eydür ey cihān faħrı Resül
Şefā° atüñ dilerem kılğıl kabül

Üç gün oldı beni bir toğan kovar
Cānum almak kaçdına oldı süvār

Tañruñ-içün beni sen de gizlegil
Beni senden diler-ise yüzlegil

Kim şefā° at kılasın bunda baña
Yarınki gün da° vā kılmayam saña

İki yavrım yazıgı benim kanım

¹⁸⁰ Mecmeadaki “neler” ifadesi vezin gereği “ne” olarak kaydedilmiştir.

Boynuñadur toğan alursa cānım

1795 Yok dir-iseñ koyubanı uçayım
Tağa taşa şahrālara geçeyim

Çün işitdi gögercinü[ñ] sözini
Tolduruban yaşla iki gözini

Göz yaşından Resülünñ tıldı gözi¹⁸¹
İşbu söz[e] yandı göyüñdi özi

Resül eydür yeñüme gir ey hümām
Çünki bunda geldiñ iş oldı tamām

Bu hisābı ben toğandan şorayım
Seni benden diler-ise virmeyim

1800 Kim şefā° at dileyem andan saña
Evvel āhır virmeyem öñde şoña

63a

Ne dilerse toğana vireñ-idi
Rāž[ı] ola ol saña ayrık neydi

Hak Resüli ol toğanı gözledi
Gögercini kend'özinde gizledi

Hemān sā° at hevādan indi toğan
Yire göge ditredi kıılır fiğān

Koqu[yu] añladı anda ol toğan
Vir avumı diyüben kıılır fiğān

¹⁸¹ Mecmuadaki “gözi” ifadesi vezin gereği “göz” olarak kaydedilmiştir.

1805 Geldi kondı o Resülñ katına
Diş bileli ol gögercin etine

Toğan eydür yā Resül vir avumı
Yoḥsa ḥasta kıılır[am] çok kavımı

Ol benüm rızķum-durur gizlemegil
Nite қoram ben anı yüzlemegil

Ḥaķ Çalab rızķ eylemiş anı baña
Virmez-iseñ kıyaram yarın saña

Çok zamāndur avlamışam ben anı
Almağıl sen boynuña altı kanı

1810 Altı yavrum aç-durur baқar yola
Pes anları terk iylemek nit'ola

Altı gündür yanlarına varmadum
Üç öyünden ḥiçbir öyün virmedüm

Virmez-iseñ terk iderem anları
Aç ölürse boynuñadur қanları

Bu arada ser-me-ser oldı Resül
N'idesini bilmez[di] oldı melül

63b

Resül eydür қoyun etin aluñuz¹⁸²
Nice kez ārām ide[rđi] nefsüñiz

1815 Toğan eydür ben қoyuna varmazam
Anuñ dadın ḥiç қoyunda bulmazam

¹⁸² Mecmuadaki “uş қoyun” ifadesi vezin gereği “қoyun” olarak kaydedilmiştir.

Resül eydür ben etüm virem saña¹⁸³
Bağışla ol gögercin[i] sen baña

Ger yir-iseñ ben etümden keseyüm
Hak yoluna cânını kırtarayum

Cüml'etden âdem eti datlu-durur
Söz işit söz işitmek kıtlu-durur

Çün işitdi ol Resülün sözini
Kim geçürdi Hak Resülün nâzını

1820 Toğan Resül sözünü şıyamadı
İşbu söze [dağı] yok diyemedi

Râzı oldı [ol] toğan bu kıavile
Resül etin ala bundan şavıla

Resül etin[i] kesmek oldı kıavil
Kim kesige toğan sözi şavıl

Çün buyurdı bıçağı getürdiler
Şahâbiler gayğılu oturdılar

Açdı Resül ol mübârek tenini
Kese etin ide döke kıanını

1825 Resül aldı bıçağı sağ eline
Çaldı ol dem ol mübârek kıolına

Nice çaldı [kim] bıçaq hîç kesmedi
Nice kessün Hak Çalab kesm[e] didi

¹⁸³ Mecmuadaki “etimden” ifadesi vezin gereğı “etüm” olarak kaydedilmiştir.

64a

Kesmedi ol bıçaķ anuñ kılını

İşidesin ol bıçağıñ dilini

Kār kılmadı bıçaķ Resūl tenine

Kesmedi hīç bulaşmadı ķanına

Yire urdı bıçağı ol dem Resūl

Ol mübārek göñlüñi dutdı melūl

1830 Bu fikr-i ğayġuya talmış-idi

Aġlamaķdan gözleri talmış-idi

Baķar-ıdı [ol] toġan bu işlere

Muşţafā düşmiş-idi teşvişlere

Ol Muħammed n'idesini bilemez

İkisinden birine der viremez

° Āciz olup fikre talmış-idi

Yañağınuñ gülleri şolmış-idi

Toġan ile ol göġercin n'eyledi

Hāķ Çalab buyruġına bil baġladı

1835 Ol ikisi şüretin deġşirdiler

Dur[1] gelüp ellerin ķavşırdılar

Ol göġercin ol dem oldı Cebrā° ıl

Ol toġan oldı henüz Mikā° ıl

İşidüñ siz ey Muħammed ümmeti

Deġşirüben geldi bular şüreti

Ḥaḵ izniyle niye geldi bular
Neler vardır ḥikmeti diñle neler

Ol ikisi öpdü Resûl elini
Vaşfa gelmez diyemedüm ḥālını

64b

1840 Ḥaḵ Çalabdan biz saña gelmiş-idik
Şefâ° atüñ şınayı gelmiş-idik

Ma° zur dutgıl Ḥaḵ sözi-le gelmiş-idik
Yâ Muḥammed deñemege gelmiş-idik

Tamām oldu bu söze bend-i metīn
Raḥmet eyle Raḥmetel-lil-° âlemīn

Diñleyenler âzād olsun ṭamudan
Uçmağına öñdin girsın ḵamudan

Bunı elden Kırdeci ° Alī-durur¹⁸⁴
Ḳonyada Mevlānānıñ yāri-durur

Temmet

(8'li hece)

1845 Tenbih idüñ ° aşıqlara
Mevlūd ayı geldi yine
Şalādur şādıqlara
Mevlūd ayı geldi yine

Ol pertev-i şāḥib-cemāl
Ol şu° le-i Zü° l-celāl
Ol server-i nūr-ı kemāl
Toğduğı ay geldi yine

¹⁸⁴ Mecmuadaki “Bunı aldı bunı” ifadesi vezin gereği “Bunı” olarak kaydedilmiştir.

Ol taht [u] t̄ac-ı mürselān¹⁸⁵

Ol şāh-ı taht-ı serverān

1850 Ol pādīşāh-ı dü cihān

Doğduğı ay geldi yine

Ol revnāk-ı heft āsumān

Peyğamber-i āḫir-zamān

Ol şu° le-i nūr-ı īmān

Doğduğı ay geldi yine

Ol Ḥaḫ dürr baḫrīnuñ dūrri

Ol māhı mülki mihteri

Ol kā° inātuñ behteri

65a

Doğduğı ay geldi yine

1855 Ḥaḫuñ Ḥabīb[i] Muşafā

İnsūñ ümīzi Muşafā

Ḥaḫuñ şafī° [i] Muşafā

Doğduğı ay geldi yine

Dünyā vü āḫret olduğı

Bunlar vücūda geldigi

Ḥūrī cinān şād olduğı

Doğduğı ay geldi yine

Cebrā° īl çıḫup itdi nidā

Ṭoldı yirler gökler şadā

1860 Çağıruban eydür şalā

Doğduğı ay geldi yine

Uyan ey mü° mīn uyan

Maḫrūm ḫalır nefse uyan

¹⁸⁵ Mecmuadaki “oldur” ifadesi vezin gereği “ol” olarak kaydedilmiştir.

Bu ümmete sünnet koyan
 Toğduğı ay geldi yine

Mevlūdin oķu serverūñ
 Ta nūr ola cānuñ dilūñ
 Cānlar cānı şāhib-dinūñ
 Toğduğı ay geldi yine

1865 Hāķ dōstunuñ hem yārinūñ
 ° Āşıklaruñ dildārınuñ
 İki cihān sultānınuñ
 Toğduğı ay geldi yine

İşidūñ ey ehl-i vefā
 Tutuñ bu sözden hem şafā
 Dīn serveri ol Muştāfā
 Toğduğı ay geldi yine

Eksikli ķuldur mā-hemīn
 Dut sünnetini ol yaķīn

1870 Ol Raķmeten-lil-° ālemīn
 Toğduğı ay geldi yine

* * *

65b

Muştuñuz ° āşıklara
 Mevlūd ayı geldi yine
 Şalādur şādıķlara
 Şafā geldi mevlūd ayı

On bir aylıķ yoldan geldi
 Mü° minlere mihmān oldu
 Zālimlere zindān oldu
 Mevlūd ayı geldi yine

1875 Şükür gördük günleriñi
 Süreriz de demleriñi
 Severiz erkânlarıñı
 Mevlūd ayı geldi yine

Bu ayda Qur'ân indigi
 Ev melâ'ikler tılduğı
 Du'âlar kabûl olduğı
 Mevlūd ayı geldi yine

Melâ'ikler yüksek uçar
 Pervâz urup kanad açar
 1880 Bir hayır biñe geçer
 Mevlūd ayı geldi yine

Bu ayda tamu örtülür
 Fâsıkuñ bağrın tağıdır
 ° Amel idecek ay budur
 Şafâ geldi mevlūd ayı

Bu ayda cennet bize nûr
 Mü'minler aña uzanur
 Ancalar hayır kazanur
 Mevlūd ayı geldi yine

1885 **Derviş Yûnus** söyler sözünü
 Dergâha dutar yüzünü
 Raḥmet eyle cümlemüze
 Mevlūd ayı geldi yine

* * *

Muḥammed dünyâya geldi
 Qur'ân Muḥammede indi
 Nûr geldi üstüne kondı

Muḥammed doğduğı gice

Muḥammed anadan düşdi

Kāfirleriñ ° aklı şaşdı

66a

1890 Kilseler aşağı gitdi

Muḥammed toğduğı gice

Ağlayan oğlan avındı

Toğuran ana sevindi

Nice kāfir dīne geldi

Muḥammed toğduğı gice

Hūr[i] kızları geldiler

Muḥammed[e] yüz urdular

Yeşil şūf kundağ şardılar

Muḥammed toğduğı gice

1895 Gökler kapısı açıldı

° Āleme rahmet saçıldı

Dolu şerbetler içildi

Muḥammed toğduğı gice

Cennet de açıldı gökler

Şen olup öter bülbüller

Secde indi dostlara

Muḥammed toğduğı gice

Yūnus eydür ey arkadaşlar

Şen olsun cümle dervişler

1900 Qurbān oldı cānlar başlar

Muḥammed toğduğı gice

Namāz kılduğūñ için

Bağışlandı mı suçūñ

Çıkar Һased ise içün
Mescidde mey-Һәnedür

* * *

11'li hece

Eyā mü° min muvaḥḥidler işidüñ
Muḥammed toğduğı ay toğdı yine
Ayın görüp aña göre iş idüñ
Muḥammed toğduğı ay toğdı yine

66b

1905 Görüp hem görmeze urmañ şaķınuñ
Һırmeni yile virmeñ şalavātın
Bak[uban] cāndan [u] dilden ayırmañ
Muḥammed toğduğı ay toğdı yine

Oқudup mevlūdin cā° ıla diñleñ
Ki sözinden ma° nī çoқdur[ur] añlañ
Gözinden yaş döküp derd-ile ağlañ
Muḥammed toğduğı ay toğdı yine

Oқud anuñ şevābı vaşf[a] gelmez
Bu sözden münkir olan nesne almaz

1910 Münāfıķlar ölür mü° minler ölmez
Muḥammed toğduğı ay toğdı yine

Bi-Һamdillāh ki irişdük bu aya
Gel imdi ol Һabībüñ ayın aya
Şalavāt çoқ getürgil Muştafāya
Muḥammed toğduğı ay toğdı yine

Gel cem° olalum bir yirde bir gün
Uralum İblīsüñ cānına düğün
Oқur mevlūdünü saña düğün

Muhammed toğduğı ay toğdı yine

1915 Yıkıldı kiliseler ol gice çok
Keşışler bütler-ile olurlar yok
° Alāmetler belürdi anda çok çok
Muhammed toğduğı ay toğdı yine

Mevlūdini diñleyeler cān-ıla
Dünyādan anlar çıkar ĩmān-ıla
Qaldı maħrūm kim olur gūmān-ıla¹⁸⁶
Muhammed toğduğı ay toğdı yine
Temmet

Hazā Destān-ı Geyik

67a

Evvel Allāh adını yād idelūm
Qaygulu gönülleri şād idelūm

1920 Başlayalum söze çün Allāh diyü
Evvelinde faẓl-ı Bismi° llāh diyü

Başladum [ben bu] söze uş gül gibi
Şerh ideyim ıa bu[nı] bülbul gibi

Muştafanuñ mu° cizātın söyleyem
Diñler-iseñ ben anı şerh iyleyem

Ol Ĥabību° llāh Muhammed Muştafa
Dīni arı kendüsi pāk [u] şafā

Mescidinde birgün ol dīn serveri
Tañ namāzın kıldı ol gönlü arı

¹⁸⁶ Mecmuadaki “kim ki” ifadesi vezin gereği “kim” olarak kaydedilmiştir.

1925 Otururdu söykenüp mihrābına
Va° izerdi dün ü gün aşhābına¹⁸⁷

Görđi ki karşıdan kırk adlu gelür
Gelür illā katu heybetlü gelür

Segirdüp mescide degin geldiler
Çünkü mescid kapusına irdiler

Muṣṭafānuñ andalığın bildiler
Kamusı atdan aşğa indiler

Girdiler mescide virdiler selām
Şaf şaf olup karşı tırdılar hemān

1930 Didiler kim gösterün Muḥammedi
Ol bizim dīnimize bāṭıl didi¹⁸⁸

Kindür ol kim bütlerle bāṭıl diye
Halk içinde böyle da° vī eyleye

67b

Eydün aña bu sözi söylemesün
Söyler-ise bu arada tırmasun

Yohsa anuñ sözine inanmazuz
Söylediği sözi gerçek şanmazuz

Bize peygamberlığın kılsun ° ayān
Ger yog-ısa bu söz[i] içre yalan

1935 ° Alī eydür yā Resūl ben tırayum

¹⁸⁷ Mecmuadaki “ıderdi ol” ifadesi vezin gereği “ıderdi” olarak kaydedilmiştir.

¹⁸⁸ Mecmuadaki “Ol ki” ifadesi vezin gereği “Ol” olarak kaydedilmiştir.

Zü' l-fiķār-ıla ķamusın kırayum

° Ömer eydür yā ° Alī ben ıurayum

ıurram-ıla ķamusın yoğurayum

Resül eydür şabr idüñ bir göreyüm

Ne-durur dilekleri bir şorayum

Ol[a] kim ĥükmüme fermān olalar

Mu° cizāt görüp Müselmān olalar

Resül eydür ne-durur dilegüñüz

Gelsün ilerü otursun begüñüz

1940 Bunlar eydür gelüben oturmazuz

Bir dem daĥı karşıñuzda durmazuz

Biz[e] peygamberlığın kılsın ° ayān

Ger yoğ-ısa söziñ içinde yalan

İder-iken bunlara mācerā

Baķdı gördi [kim] Muĥammed ey yerā

Bir geyik bağlu[dur] anda bir ata

Kim görüben kıldı anı ° ibrete

Zaĥmet-ile bağlı ayağı başı¹⁸⁹

İllā sıl gibi aķar gözi yaşı

68a

1945 Resül eydür çizüñ geyük söylesün

Benüm peygamberlığım řerĥ eylesün

Kāfir begi işidüp güler anı

¹⁸⁹ Mecmuadaki “ayağı vü başı” ifadesi vezin gereği “ayağı başı” olarak kaydedilmiştir.

Gülüp eydür ne dimek olur ya^c nî

Ol geyügümüz elimüzden ala¹⁹⁰
Avumuza dağı maḥrûm göndere

Fi^c li-ile bize cāzılık kıla
Diler bizi ümmetine döndere

Qırq kişi-le avlayuban tutmışuz
Üç gice şaḥra yirlerde yatmışuz

1950 Kimse kılmamışdur[ur] iş bu işi
İşbu sözi söylemez uşlu kişi

Tag canavarı kaçan söyleyiser
Bu didigün nesne kaçan olusar

Resül eydür hele çizün siz anı
Disün ol yiri göğü yaradanı

Çizdiler ol geyüğün ayağını
Berk tutuban boğazınun bağını

Bağı yirden giyigi [hem] aldılar
Muşafānūn ḥazretine geldiler

1955 Didiler kim ne sözün var söylegil
Bize peygamberlign şerḥ iylegil

Didi çiziñ boğazın dağı hemān
İtsün peygamberligim size ^c ayān

Bunlar eydür çizlicecek giyik kaçar

¹⁹⁰ Mecmuadaki “Ne dimek olur” ifadesi vezin gereği “Ol” olarak kaydedilmiştir.

İki kez seker [ü] bir bilek geçer

68b

Resül eydür [kim] çizüñ sözüm tutuñ

Giyigüñüz kaçarsa beni tutuñ

İşbu kavle rāzı olup üşdiler

Geyügüñ boğazını hem çeşdiler

1960 Ceşdiler geldi geyik Muhammede¹⁹¹

Hağ Çalabuñ getürür adın dile

Çün Çalab dil virdi lutfundan aña

Vir şalavāt ne didi idem saña

Eydür ey iki cihānuñ ser-veri

Hağ Çalabuñ sevgülü peygamberi

Tañrı bir[dür] sen Resülsün bī-gümān

Yirde gökde işbu söz oldu ° ayān

Her kim bunda seni hağ bildi bugün¹⁹²

Otdan āzād oldu cānı yarın

1965 Her kim ol bunda seni hağ bilmedi

Yarın ol tamuda yandı kaynadı

Yidi tamu kaynayup kaṭrān ola

Yüz[ü] kara yidigi zaḳḳūm ola

Ben dahı göynüklüyem yā Muştafā

Bu qarīb başım benüm gördi cefā

¹⁹¹ Mecmuadaki “Çün çeşdiler” ifadesi vezin gereği “Ceşdiler” olarak kaydedilmiştir.

¹⁹² Mecmuadaki “ol bunda” ifadesi vezin gereği “bunda” olarak kaydedilmiştir.

Çin ilinden gelmiş-idüm ben karīb
İster-idüm kardaşum yavi kılup

Gelüben Mekke tağında kuzladum
İki kuzucağ toğurup gizledüm

1970 İrkenden durmuşıdum ot otlayam
Girü gelüp kuzıların südleyem

69a

Bu kāfırlar gelüben avladılar
Çevre alup dört yanum bağladılar

Kaçamadum yoğ-ıdı bende mecāl
Kardaşın yavi kılанда ne mecāl¹⁹³

Kişinüñ kardaşı yürek yağıdır¹⁹⁴
Mālı mülk[i] bāğçesi hem bāğıdır

Şimdi irdi baña bir göynük dağı
N'eyleyem iki kuzuyı ey saḥī¹⁹⁵

1975 Dışleri tā [yok] ki ot otlayalar
N'eyleyeler ol ısuз tağda onlar¹⁹⁶

Yā Resül baña pāyenden ol bugün
Yüregüm[e] derdimān[um] ol bugün

İrişeyin ol iki kuzulara
Ḥālüm[i] haber vireyin anlara

Ḳamu dertlere [ola] senden devā

¹⁹³ Mecmuadaki “ne ola” ifadesi vezin gereği “ne” olarak kaydedilmiştir.

¹⁹⁴ Mecmuadaki “yüregi” ifadesi vezin gereği “yürek” olarak kaydedilmiştir.

¹⁹⁵ Mecmuadaki “ol iki” ifadesi vezin gereği “iki” olarak kaydedilmiştir.

¹⁹⁶ Mecmuadaki “tağlarda” ifadesi vezin gereği “tağda” olarak kaydedilmiştir.

Baňa iylegil himmet yā Muştafā

Boynuňa al vara[yu]m kızılara
Ol anasuz qalmış ol öksüzlere

1980 Varayın anları esenleyeyin
Tañrıya ışmarlayuban geleyin

Çün işitdi Muştafā [bu] sözleri
Yaş-ıla tıoldı mübārek gözleri

Resül eydür kāfire sözüm tutuñ
Geyigi baňa bağıslañ yā şatuñ

Anlar eydür nemüz eksük şatalum
İllā pāyenden olursañ tıtalum

69b

Geyüğüümüz bize gelmezse ya° nı
Bellü bil kim öldürürüz biz seni

1985 Rāzı olup işbu qavli kıldılar
Geyigi ol dem şalıvirdiler

Aqar-ıdı giyüğüñ gözi yaşı
Yıl gibi geqer-idi tağı taşı

Tag [u] taş dere depe dimez geqer
Yaş yirine gözlerinden qan şaqar

İtdi āh eydür iki körpe quzı¹⁹⁷
Nite şora[yu]m sizüñ hālūñüzi

¹⁹⁷ Mecmuadaki “ey iki” ifadesi vezin gereğı “iki” olarak kaydedilmiştir.

Gelüñüz bārī yüzüñüz göreyüm
 Ȳarnıñuz açdur biraz emzüreyüm

1990 Ey iki körpe Ȳuzular bilüñüz
 Şimden girü siz anasız Ȳaluñuz

Anlar eydür n'oldı ey ana size
 Didigüñ yoğ-ıdı bu sözi bize

Geyik eydür kâfire tutulmışam
 HaȲ Resülünü pâyenden virmişem

İşbu sözi işidüp ağlaşdılar
 Anası-la birbirin yiyleşdiler

Anlar eydür emmezüz südüñ Ȳarām
 Degüresin Resüle bizden selām

1995 Ȳo bizi bu tağ içinde ölelüm
 Tañrı Resüline Ȳurbān olalum

Geyik eydür giderüm ben aradan¹⁹⁸
 Eliñüzi ala siziñ yaradan

70a

İşbu sözi idüben döndi girü
 Diñle imdi Tañrı Ȳükmin gel berü

Ağlayuban giyicek girdi yola
 Vāy ana kim Ȳuzulardan ayrıla

Ol kâfir begi ādem virüp-idi
 Varuñ yolunda ȲuzaȲ Ȳuruñ didi

¹⁹⁸ Mecmuadaki “İ geyik ben eydür giderüm” ifadesi vezin gereği “Geyik eydür giderüm ben” olarak kaydedilmiştir.

2000 Geldiler tızaķ ķuruban gitdiler¹⁹⁹
Giyicegi yine tekrār tıtdılar

Ķaldı giyik tızaķ iķre ağlayu
Ħaķ Ćalab buyruđına bil bađlayu

Eydür ey ° ālemlerüñ sırrın bilen
Ey ķamu dertlülere dermān ķılan

Ħiķ ğayırmazam baña olan cefā
İllā pāyenden oldu Muştafa

Dertlüyem dermān irişdür yā ĥakīm
Ben şınığam hem senüñ luţfuñ ° azīm

2005 Ķaldı giyik tızaķ iķre çağırup
Ħaķ Ta° ālā Cebrā° ile buyurup

Tiz iriş [kim] giyigi götür didi
Tızaķ ile Aĥmede yitür didi

Ħaķ Resūlinüñ ķatına getir didi
İndi Cebrā° il giyigi götürdi

Geldi giyik ortaya Allāh diyü
Ħālimi gör yā Resūl'allāh diyü

Siz ° ayıblamañ benüm ğiķ geldüğüm
Size ma° lümdur benüm ne olduğum

70b

2010 Ol kāfırlar gelürd[ü] giyik geldigin
Muştafa öñünde ° özür diledigin

¹⁹⁹ Mecmuadaki “ķurup” ifadesi vezin gereği “ķuruban” olarak kaydedilmiştir.

Kırk[1] da şol dem Müselmān oldılar
Küfri koyup ya° ni İmān buldılar

Muṣṭafā aşḥāb-ıla şāz oldılar
Ġuşşadan cümlesi āzād oldılar

Öylelikle giyigi gönderdiler
Cühūdı iyi dīne dönderdiler

Nefsiñi iyle Müselmān **Şadre'd-dīn**²⁰⁰
Ki olasin ṭamu odundan emīn

2015 Nefsine cezā kılanlarıñ yiri
Cennet olur içi ṭoṭolu ḥurī

Tamām oldı ol mu° cizāt hem gine
Vir şalavāt Muṣṭafānuñ nūrına

Oḳuyanı diñleyeni yazanı
Raḥmetiñle yarlıgagil yā Ġanī

Her kim diler çok raḥmet kazana
Üç Fātiḥa oḳuya bunı yazana

Temmetü° r-Risālet-i fī-Vaḳt-i ° Ömer

Hazā Şükr-i Nām Bismillāhi° r-raḥmani° r-raḥīm ve bihi Nesta° İnü
(Mefā° İlün Mefā° İlün)

Ḥaḳa şükr idelüm her bār
Yaratdı şüret-i insān

2020 Kim oldur fā° il-i muḥtār

²⁰⁰ Mecmuadaki “ey **Şadre'd-dīn**” ifadesi vezin gereği “**Şadre'd-dīn**” olarak kaydedilmiştir.

Anuñ emrindedür ekvān

71a

Düzen oldur kamu resmi
Odur ihyā iden cismi
Gerekdür kim anuñ ismi
Kamu dilde ola destān

Cihānı eyleyen pür-nūr
Kamuyı eyleyen ma° mūr
O-durur yağduran yağmur
Bitüren bāğ-ıla bostān

2025 Çün evvelde düzen Oldur
Kamu naqşı yazan Oldur
Girü şöñra bozan Oldur
İnan mü° min iseñ inan

Nazar kııl söz uşūline
Bu işlerde huşūline
Şalāt eyle Resūlüne
Getürdi āyet-i Furqān

Budur lāyık olan cāna
Gerek kim yolına yana²⁰¹

2030 Kamu cinni vü insān[a]
Yitirdi āyet-i Furqān

Hevāda gezmegil her dem
Kulağūñ tut baña bir dem
Saña bir bir beyān idem
Nedir gör āyet-i Furqān

²⁰¹ Mecmuadaki “Gerekdür” ifadesi vezin gereği “Gerek” olarak kaydedilmiştir.

Hağa her dem ° ibāded kı1
 Bu nefsüne siyāset kı1
 Gice gündüz riyāzet kı1
 Bulasın [sen] dağı Rıẓvān

2035 Hazer eyle menāhīden
 Elüñ çekgil melāhī[den]
 Yanup derd-i ilāhīden
 Ola bu cigerüñ biryān

Her işde emrini gözle
 Yürekde ° ıŝķını gizle
 Resülün izini izle
 Kim oldur cānuña cānān

71b

Şaķın dünyāya aldanma
 Yalandur sözine inanma²⁰²

2040 ° Adūdur dōst olur ŝanma
 Dişin biler saña her ān

Bunuñ aña ħarābını
 Şu ŝanmağıl serābını
 İcip ğaflet ŝarābını
 İñende olmağıl sekrān

Eger ° āķıl iseñ bugün
 Tefekkür kı1 bunuñ ŝoñun
 ° İmāret gösterir öñün
 Evveli ŝoñı olur vīrān

2045 Giyen ŝāl-ı ° abāsını
 Ħarīr ü [hem] ħabāsını

²⁰² Mecmuadaki “Yalandur” ifadesi vezin gereğı “Yalan” olarak kaydedilmiştir.

Qoyup cümle libāsını
Gidiser şöñuci ° üryān

Bu hālet bir ° aceb hāldür
Şanasın zehrini baldur
Ni° amı semm-i qātildür
Olur şöñra içeñe qan

Bu dünyānuñ şafāsı yok
Hemān cevri cefāsı çok
2050 Hīç ° ahdine vefāsı yok
Qamu qavli olur yalan

Cihāndan almağıl lezzet
Şağın kim eyleme rağbet
Bu dünyā kāfire cennet
Olupdur mü° mine zindān

Kişi hīç zevq-ı ° işretde
Olur mı derd-i miḥnetde
Ne yatarsın bu ğafletde
Geçüp gide yürür kerbān

2055 Gel imdi çıkmadan serden
Seçegör ḥayrını şerden
Geç imdi her hevālardan
Uran oldur āḥı uran

Hevāya oluban tābi°
Gel itme ° ömrüñi zāyi°
Bu hāle olmağıl qāni°
Yüce dut himmetiñ ey cān

Ayağnuñ bağlağıl zinhār

Harāma olmasun seyyār
 2060 Olursa dünyāda devvār
 Haḡ emrinde ide devrān

Harāma hīç el uzatma
 Kime gerekse dil uzatma
 İliñ ° aybını gözetme
 Kamu kendüñde bil noḡşān

Ki zıkr it ḡā-y-ıla Ḳāfi
 Şaḡın kim olmaḡıl lafi
 Ola tā kim saña şāfi
 Gice gündüz oḡu Ḳur° ān

2065 Oḡuyup anuñ esmāsın
 Taleb iyle müsemmasın
 Bilesin tā mu° ammāsın
 Ola zāhir nice pinhān

Harāma dutma ḡulaḡuñ
 Öñün gözle şoluñ şaḡuñ
 Su° āli var azuñ çoḡuñ
 Bilürsin ḡod anı el-an

Olayım dir iseñ şūfi
 Ḳıl imdi ḡalbüñi şāfi
 2070 Ḳudādan eyleyüp ḡavfi
 Her emrine uzat gerdān

Çü Haḡdan ḡavf idüp daḡlar
 Dün ü gün dā° imā aḡlar
 Başından gör şular çaḡlar
 Aḡısar ḡaşd idüp ° ummān

Aña ° aşık-iseñ kişi
 Vir anuñ yoluna başı
 Gözüñden dök yire yaşı
 Dökilür nitekim bārān

2075 Yolunda nefsi qahr eyle
 Belālar gelse şabr eyle
 Aña her demde şükr eyle
 Naşīb itdi saña īmān

Sevinme ger severler[se]
 Yirinme ger yirerlerse
 Du° ā eyle sögerlerse
 Dögene olmağıl düşmān

Naẓar kııl şoñına işiñ
 Şaķın durma güzün kışıñ

2080 Dutuvir taşına başıñ
 Eger atar ise nādān

Bu halkuñ hāline bakma
 Çok kııl [u] kālīne bakma
 Cihānda bir gönül yıķma
 Elüñden gelse it şāzān

Şaķın kimseye bakma ħor²⁰³
 Dur epsem ol yiriñde dur
 Temāşā eylegil bir gör
 Bu ° ālem halkını ey cān

2085 Kimi delü kimi uşlu
 Kimi güler kimi yaşlu

²⁰³ Mecmuadaki “hīç kimseye bakma” ifadesi anlam gereği “kimseye bakma ħor” olarak kaydedilmiştir.

Kiminüñ ƙalbidür paşlu
Kiminüñ ƙoƙtulu ° irfān

Kimi cāhil kimi ° ālim
Kimi ° ādil kimi ƙālīm
[Kimi şāyim kimi ƙāyim]²⁰⁴
Kimi şāyi° kimi şeb° ān

Kimi aħmak kimi ° āķıl
Kimi nāķış kimi kāmīl
2090 Kimi ° ilmi-y-ile ° āmil
Kimi nā° im kimi yaķzān

73a

Kimi şūfī kimi ° āşık
Kimi kāzīb kimi şādık²⁰⁵
Kimi işler Haķa lāyık
Kiminüñ işleri tuĝyān

Kimisi incidir ħalkı
Urur nā-ħaķ yire belki
Şanasın bu fānī milki
Aña işmarladı sulţān

2095 Kiminüñ sözleri yatlu
Kiminüñ dilleri ƙatlu
Kimi utlu kimi utsuz
Kimi insān kimi ħayvān

Kimi el ° aybını ĝözler²⁰⁶
Dirler dilde ° abes sözler
Kimi setr iyleyüp ĝizler

²⁰⁴ Eksik olan mısra “Zaifi”nin “Pend-name”sinden alınmıştır.

²⁰⁵ Mecmuadaki “Kimi şādık kimi kāzīb” ifadesi kafiye gereği “Kimi kāzīb kimi şādık” olarak kaydedilmiştir.

²⁰⁶ Mecmuadaki “eliñ” ifadesi vezin gereği “el” olarak kaydedilmiştir.

Kimi halk[a] ider bühtān

Kimi āhireti sevmiş
[Kimi dünyasını kovmuş]²⁰⁷

2100 Kimi gönlin Haka virmiş
Yolında cān ider kurbān

Kimi dā' im şeķāvetde
Gice gündüz dalāletde
Olur yevm-i kıyāmetde
Olısarlar katı hüsrān

Kimi dā' im sa° ādetde
Hak emrine iṭā° atde
Olur dār-ı selāmetde
Olısarlar katı ferhān

2105 Bu halkuñ her biri bir işde
Sükūnetde vü cünbüşde
Kimi ayağda kimi başda
Kimi bende kimi sulṭān

Çü bildüñdi [sen] aḥvālin
Ḳamunuñ ḳavl [ü] ef° alin
Severler her biri ḥālin
Eger zāhir eger pinhān

Gel imdi sen de ey derviş
Cihānda kıl bir eyü iş
2110 Tarīḳ-ı Hakdan ḳāl olmış
Anuñ ° işḳı oduna yan

73b

Günāhına nedāmet kıl

²⁰⁷ Eksik olan mısra “Zaifi”nin “Pend-name”sinden alınmıştır.

Bu nefsiñe melāmet kı1
 Derūnuñ sen selāmet kı1
 Hevādan ire min elvān

Ele girmiş iken fūrşat
 Dūn ü gün iylegil ğayret
 Olursun sen dağı elbet
 Geçer ° ömrüñ döner devrān

2115 Qanı bunda gelen cānlar
 Qamusı virdiler cānlar
 Şu nāzik beslenen tenler
 Tūrāba oldılar yeksān

Qamu tahttan [hem] fevķān
 Bilirsin ħōd olur fānī
 İşitmedüñ mi sen anı
Ki külli men °aleyhā fān

Cihāna kim geliserdür
 Qamusı hep öliserdür
 2120 Qara yirde olısardur
 Aña doprak döşek yorķan

Cihānı var mı hīç tutmuş
 Gelenler hep gine gitmiş
 Bugün nevbet saña yitmiş
 Yaraķlan göçmege ey cān

Ki bir gün saña da va° de
 Yitüben ölürsün sen de
 Qoyup hep gide[ler] bunda
 Ne kim var mālī milk evķān

2125 Çün ° Azrā° ıl şuna cāna
 Țutuşuban yürek yana
 Hemān ғаşd ide īmāna
 O demde gelüben şeyṭān

Ecel ol dem irinceñiz
 Bu cānıñı virinceñiz
 Țara sine girinceñiz
 Ola mı yoldaşın īmān

74a

Eger īmān-ıla rıḥlet
 İderseñ bulasın cennet
 2130 Īmānsız gidicek elbet
 Olısardur yiriñ nīrān

Gel ol günü daḥı aña
 Gele Mūnkir Nekir saña
 Göricek ғalasın ṭañā
 Bularıñ heybetin ey cān

° Aceb n'olasın ol günde
 Su° āl olucağaz anda
 Şaşa mısın cevābında
 Ve yāḥōd ola mı āsān

2135 Su° ālind[e] cevābında
 Virürseñ bunlaruñ sen de
 Senüñ ғabriñ içi anda
 Olısardur zıyā bostān

Viremezseñ cevābını
 Mu° azzeb iderler seni
 Çeküp ғabrüñ ° aḏābını
 Țalasın ḥaşre dek giryān

Çün İsrāfīl ura şūrı
 abirden opasın girü
 2140 Ne şekle urasın öri
 O dem cisme giricek cān

Ölenler cümle dirile
 isāb yirine derile
 Ne kim itdi-se şorıla
 Aña hayru eger ° işyān

Nice ° āıl olan şaşa
 ° Aıl yār olmaya başa
 Kimi başın ura aşa
 Olup işlerine pişmān
 2145 [Nicesine ° azāb ola]²⁰⁸
 Nicesine ° itāb ola
 atı ince isāb ola
 Cigerler olısar biryān

Kişi n’itdi bulısardur
 Başına hep geliserdür
 Hem anda urılısardur
 ° Ameller utmağa mīzān

Biti uçup uçup gele
 Kimi şağ[a] kimi şola
 2150 Niceler şāz olup güle
 Niceler olısar giryān

Niceler görmeye zamet

²⁰⁸ Eksik olan mısra “Zaifi”nin “Pend-name”sinden alınmıştır.

74b

Buları ğark ide rah̄met
 Olara eyle [sen] h̄izmet
 Gelüp vildān [u hem] ğılmān

Şırātı ğiçe mü⁹ minler
 Bula iḥsānı muḥsinler
 Düşüp tamu[ya] mücrimler
 Olısarlar katı h̄izlān

2155 Cināna gireler müştāk
 Bula ma^c şūk[ını] ^c uşşāk
 Cehennemde ḳalup fesāk
 [Dün ü gün ideler efgān]²⁰⁹

[Yanup nār-ı cehennemde]²¹⁰
 Dün ü gün olalar ğamda
 Meded kim [ide] ol demde
 Çü h̄ışm itdi ulu sulṭān

Bularuñ ḫālını bu dil
 Degil şerḫ itmege ḳābil

2160 Bularuñ zaḫmeti zā⁹ il
 H̄iç anda olmaya bir an²¹¹

İlāhi bize h̄ışm itme
 Bizi ^c āşilere ḳatma
 Cehennem nārına atma
 Eyā Ḥadiyü'l-mennān

Şular kim cennet içinde
 Şafā vü ^c işret içinde

²⁰⁹ Eksik olan mısra “Zaifi”nin “Pend-name”sinden alınmıştır.

²¹⁰ Eksik olan mısra “Zaifi”nin “Pend-name”sinden alınmıştır.

²¹¹ Bu dörtlükteki hatalar “Zaifi”nin “Pend-name” eseri örnek alınarak düzeltilmiştir.

lezzet içinde

İdeler cenneti seyrān

2165 gönlünde

Sürile ı ışık-ıla demler

Demine irmeye demler

Zihī devlet zihī ihsān

Cemāle çün olalar tüş

Hem nelerüñ ola hāli hōş

İdüp [vuşlat] şarābın nüş

Şafāda olalar sekrān

Temmet

Yūnus Emrem bu rızāya kâ ile

Hak Çalab yazduğı nice yuyıla

2170 Zūlm itdiler enbiyaya

İmām Hüseynüñ günler[i geldi]

75a

Cümle eşyā uykusından uyandı

Uyan hey uykulı gözlerüm uyan

Zıkr [ü] tesbīh ulı cāna boyandı

Uyan hey gözlerüm ğafletden uyan

Siller cüş eyleyüp bulanup çağlar

Cennet mişāli olmuş bahçālar bağlar

Şeherden sünbüller āh idüp ağlar

Uyan hey gözlerüm ğafletden uyan

2175 Nedür bu şöhet nedür bu izzet

Aç gözüñi kıpar kıyāmet

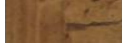
.....

Uyan hey gözlerüm uykundan uyan

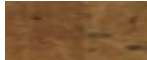
Şeherden uyanur hep cümle kuşlar
 Dilli dillerince tesbih[e] başlar
 Saña secd[e] ider tağlar ağaçlar
 Uyan hey gözlerüm gafletden uyan

Semāvātuñ kapusını açarlar
 ° Ālemüñ yüzüne rahmet [şaçarlar]
 2180 Şeherden kalkana hülle biçerler
 Uyan hey gözlerüm gafletden uyan

Mağrūr olup şu dünyāya al[danma]
 Tāc[a] taht[a] benim diyüp dayanma
 Yidi iklim dört gūşeye güvenme
 Uyan hey gözlerüm u[ykudan uyan]

Menem **Murād** kuluñ suçını ° afv it
 Bağışla günāhın cürmini ref° it
 Hāzretiñ
 2185 Geliñ ağlaşalum mü° min kardeşler
 İmām Hüseynüñ günleri geldi

Uyan hey gözlerüm gaflet[den uyan]
 [A]kıdalum gözlerden kanlu yaşlar
 İmām Hüseynüñ günleri geldi

Server-i enbiyānuñ biri bu
 Bozuldı Hāzret-i ° Alīnūñ bāğı
 Şusuzlıktan yarılmış gül duduğı
 İmām Hüseynüñ günleri [geldi]

2190 Şerha şerha gövdesinüñ yarısı
 Tükendi kalmadı aşla çāresi
 Fātıma Ananuñ bağı pāresi

İmām Hüseynün günleri geldi

Kerbelāda uzak uzak yazılar
Bölük bölük şehid olmuş gāziler

2193 m diyü çağrışır körpe kızular
İmām Hüseynün günleri geldi

SONUÇ

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki BY7890/4 numaralı mecmuayı tanıtip 1b-75a varakları arasını inceleyerek transkripsiyonlu metnini verdiğimiz çalışmamızda ulaştığımız sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz;

1. Eserin tamamı 145 varaktır. Çalışmamız 1b-75a varakları arasında sınırlandırılmıştır.
2. Farklı mesnevi ve şiirleri ihtiva eden mecmuada toplam 49 bölüm olup çalışma alanımız içinde 29 bölüm bulunmaktadır. Bunlardan 14'ü mesnevidir.
3. Mecmuada sadece mesneviler yoktur. Dörtlüklerden oluşan bazı nasihat ve dua içerikli şiirler de mevcuttur.
4. Mecmuada yer alan bölümlerin bazılarında mahlas kayıtlıdır. Mecmuada toplam 8 mahlas bulunmakla birlikte çalışma alanımız içinde kalan kısımda 5 şair ismi kayıtlıdır. Bunlar; Nihani, Sadreddin, Yunus, Kirdecî Ali ve Murad'dır. Bunun dışında Hz. İbrahim ile ilgili olan ilk üç mesnevinin Abdülvasî Çelebi'ye, "Hazā Destān-ı İbrāhīm" adlı mesnevinin Kayserili ya da Kırşehirli İsa'ya ve "Hazā Şükr-i Nām Bismillāhi" r-raḥmani' r-raḥīm ve bihi Nesta'īnū" bölümünde yer alan üç manzumeden birinin Zaifi'ye ait olduğu tespit edilmiştir.
5. Mecmuaya alınan mesnevilerin dili sade ve beyit sayısı azdır. Ayrıca mecmua o dönemde halk arasında çokça rağbet gören dini-tasavvufî ve didaktik manzumelerden oluşmaktadır. Bu sebeple mecmuanın halk arasında söylenmek, halkı eğitmek amacıyla tertip edilmiş olabileceği düşünülmektedir.
6. İmla hususiyetleri ile tertip ve muhteva özelliklerine bakıldığında mecmuadaki mesnevilerin 14. yüzyılın sonu ile 15. yüzyılın başlarında telif edildiği düşünülmektedir. Ancak eklerin genellikle ünlü uyumuna tabi olmaya başlaması ve Sultan III. Murad ile Aziz Mahmud Hüdayî'ye ait birer şiirin tespit edilmesi bize mecmuanın daha sonraki bir dönemde tertip edildiğini göstermektedir.
7. Mecmuada bazı eksik bölümler mevcuttur. Örneğin İslamın ikinci şartı olan namazın anlatıldığı "Şartü's-sâni" adlı mesnevinin sonunda "İslamın iki şartının söylenip diğer şartlara geçileceği" ifade edilerek üçüncü şartın anlatıldığı mesneviye başlanmıştır. Zekatın konu edildiği "Şartü's-sâlis" adlı bu mesnevide de "gümüşün zekatını söyledikten sonra artık altının zekatına geçileceği" ifade edilerek altının zekatı hakkında bilgi verilmiştir. Ancak anlatıldığı söylenen birinci şart ve gümüşün zekatı mecmuada yoktur.
8. Eser okunaklı ve harekeli bir yazı ile kaleme alınmıştır. Mürettip/müstensih mecmuayı oluştururken daha çok halkın anlayabileceği, sade ve sanatsız manzumeleri bir araya getirmiştir.

9. Mecmuadaki mesnevilerin genelinde Hz. Muhammed, Hz. İbrahim ve Hz. Musa gibi peygamberlerin yer alması söz konusu mecmuanın “mucizat-ı nebi” türünde bir eser olduğunu göstermektedir. Ancak bunlardan farklı olarak İslam’ın şartlarının konu edildiği “Şartü’s-sani” ve “Şartü’s-salis” adlı mesneviler ile “menasikü’l-hac” niteliğindeki müstakil manzumeler de mevcuttur.
10. Mecmuada talik, nesih ve nestalik olmak üzere üç farklı yazı stili kullanılmıştır. Sayfalar genellikle 15 satır ve 2 sütundan oluşmaktadır.
11. Mecmuada imla, hareke ve vezin hataları sık görülmektedir. Bazen de aynı kelime farklı yazılmıştır. Bu durum bize mürettibin/müstensihin iyi eğitim almamış olduğunu düşündürmektedir.
12. Arapça ve Farsça kelimeler de kafiye olarak kullanılmasına rağmen kafiyelerde Türkçenin hakimiyeti söz konusudur. En az kullanım oranına sahip olanın ise Farsça kelimelerle kurulan kafiyeler olduğu gözlemlenmiştir. Bu da bizi her ne kadar klasik edebiyatımız içerisinde Arapça ve Farsçanın etkisi olsa da bilhassa halk arasında teşekkül etmiş mesneviler için dönem itibariyle Farsçaya pek bir kayma olmadığı sonucuna götürebilir.
13. Kafiye olarak daha çok tam ve yarım kafiyeler tercih edilmiştir. Bunun yanında cinaslı ifadeler de sıkça rastlanmaktadır. Ahengin redifle sağlandığı beyitler de önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca ses olarak birbirine yakın olan “ç, ş”, “l, r”, “l, n”, “t, d” gibi harflerin kafiye olarak kullanıldığı görülmektedir.
14. Klasik Türk Edebiyatına kaynaklık eden Kur’ân-ı Kerîm ayetleri ve hadisler çok sık olmasa da mesnevilerin içeriğinde lafzen veya manen iktibas yoluyla kullanılmıştır. Mecmua her ne kadar dini-didaktik mesnevilerin bir araya gelmesi ile oluşmuş bir eser olsa da içerisinde ayet ve hadis iktibaslarının az olması dikkat çekici bir hususiyettir.
15. Mecmuanın sebep-i telifi hakkında açıkça bir bilgi yoktur. Ancak şekil ve muhteva özellikleri göz önüne alındığında eserin halk arasında anlatılıp dinlenmek amacıyla tertip edildiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ASLAN, Namık (2006). Manzum Dinî Hikâyeler ve Kirdeci Ali'ye Ait Olduğu Söylenen İki Hikâye Metni (Güvercin ve Geyik Destanları). *Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 189-207.
- ASLAN, Üzeyir (2009). Fetihten Sonra Yazılmış Türkçe İlk Mevlid-i Manevî: Kerîmî'nin İrşâd'ı. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2, 19-80.
- AYKANAT, Timuçin (2017). "Pend-nâme-i Zâ'îfî". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 60, 95-112.
- BÜCÜK, Tahsin (2013). *İsmail Malatî'nin Destan-ı İsmail Adlı Eseri (Transkripsiyonlu Metin – Dil Bilgisi)*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇELEBİOĞLU, Amil (1999). *Türk Edebiyatında Mesnevi (15. yy.'a kadar)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- ÇÖM, Erol (2010). *Şemseddîn-i Sivâsî'nin İbret-nümâ Adlı Mesnevîsi (İnceleme-Metin)*. Ankara: TDV Yayınları.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2009). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- DİLÇİN, Cem (2009). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DOĞAN, Ahmet (2005). *Açıklamalı ve Örnekli Aruz Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- DOĞAN, Ahmet (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERGİN, Muharrem (2009). *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- GIYNAŞ, Kamil Ali (2011). Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25, 245-260.
- GÜLDAŞ, Ayhan (1996). Halilname. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÜNGÖR, Şeyma (1987). *Hadikatü's-Süeda*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İPEKTEN, Haluk (2001). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- MAZIOĞLU, Hasibe (1974). Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler. *Türkoloji Dergisi*.
- MÜTERCİM ASİM EFENDİ (2000). *Burhan-ı Katı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- MUALLİM NACİ (2009). *Lügat-i Naci*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- NAZÎMÂ, Ali, REŞAD, Faik (2009). *Mükemmel Osmanlı Lügati*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ONAY, Ahmet Talat (2009). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. (Haz. Cemal Kurnaz). İstanbul: H Yayınları.

- PALA, İskender (2011). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- PARLATIR, İsmail (2006). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınları.
- REDHOUSE, James W. (2009). *Müntahabât-ı Lügât-ı Osmâniyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ŞAFAK, Yakup (2003). *Aruz Terimleri*. Konya: Saye Matbaacılık.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ (2009). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla (2002). *XVI. Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevîlerinde Edebî Tasvirler*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla; KARTAL, Ahmet (2009). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- TOKER, Birgül (2010). *Şemseddîn-i Sîvâsî Mir'âtü'l-Ahlâk*. Ankara: TDV Yayınları.
- YENİTERZİ, Emine (2007). Anadolu Türk Edebiyatında Ahlakî Mesnevîler. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (Eski Türk Edebiyatı Tarihi II)*, 10, 433-468.
- YENİTERZİ, Emine (2001). *Behiştî'nin Heşt Behişt Mesnevîsi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- YILMAZ, Mehmet (1992). *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- ZAVOTÇU, Gencay (2006). *Dîvân Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*. Ankara: Aydın Kitabevi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SÖZLÜK VE DİZİN

Mecmuada Geçen Özel İsimler Sözlüğü

° **Âişe**²¹²: Hz. Peygamber'in eşi ve Hz. Ebû Bekir'in kızı. Asıl adı Ümmü'l-Mü'minîn Âişe bint Ebî Bekr es-Sıddîk el-Kureyşîye olup Hz. Muhammed'in peygamberliğinin dördüncü yılında (M. 614) Mekke'de doğdu. Babası Ebû Bekir Sıddîk sıfatıyla anıldığı için kızına da Âişe es-Sıddîka bint-i Sıddîk denildi. Çocukluğu hakkında kaynaklarda bilgi bulunmayan Âişe'nin Hz. Muhammed ile nikahı hicretten önce Mekke'de kıyıldı, evliliği (zifaf) ise hicretin ikinci yılında Medine'de gerçekleşti. Hz. Muhammed ile evlendikten sonra müminlerin annesi (Ümmü'l-Müminîn) sıfatı ile anıldı. Kaynaklar Hz. Muhammed'in Hâtice'den sonra en çok sevdiği eşinin Âişe olduğu görüşünde birleşirler.

Hz. Muhammed'in sağlığında yapılan Uhud ve Hendek Savaşları'na katıldı. Uhud Savaşı'nda yaralıların bakımı, su taşıma ve haber toplama görevleri üstlendi. Hz. Muhammed'in başını onun dizine koyup ruhunu teslim ettiğini söylerler. Peygamberin ölümünden sonra bazı siyasi olaylara ve savaşlara karıştı. Karıştığı en önemli savaş üçüncü halife Hz. Osman zamanında başlayıp Hz. Ali zamanında sona eren siyasi olayların en önemlisi Cemel Vak'ası (Deve Olayı)'dır. Âişe'nin savaşı deve üzerinde idare etmesi nedeniyle Cemel Vak'ası olarak anılan savaş birçok Müslümanın ölümüne sebep olduğu için Âişe'yi çok üzdü.

Onun asıl kimliğini ilmi yönü oluşturur. Hz. Âişe önde gelen hadis râvilerindendir. Kadınlarla ilgili hukuki sorunların çözümünde onun bilgisine başvurulur ve görüşü alınırdı. Âişe divân şiir ve nesrinde Hz. Muhammed'in eşi, zekası, erdemi ve yeteneği ile örnek kadın oluşu ile anılır.

° **Ali**²¹³: Ali b.Ebî Tâlib. Dört büyük halifenin sonuncusu (598-661). Hz. Muhammed'in amcazadesi ve damadıdır. Soyu anne ve baba tarafından Peygamber soyuyla birleşir. İslâm dinini kabul eden ilk dört kişiden biridir. 8-10 yaşlarındayken İslâm'ı kabul ettiği ve yüzünü hiç puta döndürmediği için "keremallahu veche" diye tazîm edilir. Künyesi Ebü'l-Hasan (Hasan'ın babası), Ebu Turâb (Toprağın babası) ve Murtaza (seçilmiş, gözde) olarak bilinir. Lakabı esedu'llah (Allah'ın aslanı), el-Gâlib (üstün gelen) ve Haydar (aslan)'dır. Hayattayken cennetle müjdelenen 10 kişiden biridir. Peygamberin Medîne'ye hicreti esnasında yatağına yatmakla canını tehlikeye atıp onun hayatını kurtaran Ali'dir. Bedir, Uhud, Hendek gibi muhârebeler yanında birçok gazvelere de katılmış ve Hayber'de destanlaşan bir sancaktarlık yapmıştır. Hz. Peygamber'in irtihalinden sonra birçok

²¹² Zavotçu, Gencay (2006). *Divân Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*. Ankara: Aydın Kitabevi, s. 15.

²¹³ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 18-19.

önemli görevde bulunmuş ve Hz. Osman'ın şehîd edilmesi üzerine de hilâfet makamına getirilmiştir (24 Haziran 656). Fakat kendisini halife tanımak istemeyen ve Hz. Osman'ın kanının yerde kaldığı iddiasıyla Hz. Ali'ye karşı çıkan Şam valisi Muâviye ile Sıffin'de yapılan savaştan sonra halifenin hakem usulüyle seçilmesi kararlaştırıldığında, Hz. Ali taraftarları içinde bu fikri beğenmeyip ordudan ayrılanlar olmuştu. Haricîler adı verilen bu kişilerin suikastı sonucu şehîd edilen halife Ali, esmer, kısaya yakın boylu, sakalı beyaz, geniş ve sık; saçlarının ortası dökük, karnı genişçe ve şişman; yiğit, sabırlı, cömert, iyiliksever, dünyaya değer vermeyen bir kişi idi. Hz. Peygamber'in kızı Fatma'dan Hasan, Hüseyin ve Zeynep adlı üç çocuğu olmuştur. Peygamber soyu ondan devam eder. Şah-ı Merdân, Merd-i Hudâ, Şîr-i Yezdân ve Haydar-ı Kerrâr gibi lakablarla anılır. Rivayete göre kâinâtın sırrı Kur'ân'da, Kur'ân'ın sırrı besmelede, besmelenin sırrı be harfinde, be'nin sırrı altındaki noktada ve noktanın sırrı da Ali'dedir. Peygamberimiz, "Ben ilim şehriyim, Ali'de onun kapısıdır. O hâlde ilim isteyen kimse kapıya gelsin." buyurmuştur. Onun, edebiyatımızda gerek kahramanlık ve gerekse velilik ve imamlık yönleriyle birçok teşbihlere konu edildiğini görürüz. Şâirler övecekleri kişileri birçok bakımdan Ali'ye benzetirler. Hele övülen kişinin adı da Ali ise beyitler, telmih, tevriye, teşbih, tenasüp vb. sanatlarla uzayıp gider. Atı Düldül ve çatal uçlu kılıcı Zülfikar dolayısıyla da çokça anılan Ali "Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfekâr" müfrediyle de iktibas sanatının başlıca kaynaklarından birini oluşturur. Bu dizeyi, Uhud savaşındaki yararlılıklarından dolayı onun hakkında Cebrâil'in söylediği rivayet edilir. Hemen her şairin divanında Çâryâr ve buna ilaveten Hz. Ali medhinde bir manzume bulunabilir. Ona ait birçok menkıbe gerek nazım gerekse nesir edebiyat ürünlerini doldurmaktadır. Saf Âl-i abâ sevgisinden Hz. Ali'ye tanrılık isnad edecek derecelere varan akislerle dolu olan bu menkıbeler, özellikle Alevî ve Bektaşî şairlerince hemen her fırsatta anılır. Dinî edebiyat ise ondan, vecizeleri, nutukları, hikmetli öğütleri, hilafetle ilgili görüşleri dolayısıyla bahseder. Tasavvufi edebiyatta Hz. Ali'nin ayrı bir yeri vardır. Birçok tarikatların silsile yoluyla Hz. Ali'ye ulaştırılması ve Âl-i abâ, 12 imam, 14 masum düşünceleri sonucunda edebiyatta köklü bir yer edinmiştir. Gerek müfrit şîa edebiyatçıları, gerekse mutasavvıf şairlerin birçoğu, Arapça birçok şiiri Hz. Ali'ye ait olarak gösterirler. Bu yolla ona ait bir divan bile vücuda getirilmiştir. Hatta bazılarına göre İslam edebiyatlarında belagatın kurucusu Hz. Ali'dir.

Hız. Ali'nin Hulefâ-yı Raşidîn (dört halife) ile birlikte çok anıldığını görürüz. Bazı tekke şairleri onun tabutunu, kendisinin deveye yükletip götürmesini anmışlardır. Haccac'a karşı telmih yoluyla söz konusu edilir. Peygamberimiz ile birlikte anıldığı yerler de çoktur. Bu tür beyitlerde Peygamber mürşit, Ali rehber; Peygamber kible, Ali secde olarak karşımıza çıkar. Müfrit Alevî edebiyatlarında ona Allah'lık isnad edildiği bile olur. Halk hikayelerinde de XIII. asırdan itibaren geniş yerler işgal etmiştir.

Azrā° il²¹⁴: Dört büyük melekten can almakla görevli olanı. Azrail kelimesi muhtemelen İbranice asıllı olup Ku'an-ı Kerim'de ve sahih hadislerde geçmez. Kur'an ve sahih hadislerde Azrail hakkında ayrıntılı bilgi yoktur. Secde Suresi'nde insanların canını almakla görevli olan melek “*melekü'l-mevt*” (ölüm meleği) olarak anılır.

Âdem (a.s.)'in yaratılışı ile ilgili kaynak kitaplarda aktarılan bir rivayette Azrail (a.s.)'in de adı anılır: *Allah Âdem'i yaratmayı dilediğinde, Cebrail'e yeryüzünden toprak alıp gelmesini buyurdu. Fakat yeryüzü, kendi toprağından yaratılacak insanın ileride Allah'a asi olacağını ve cehenneme gideceğini düşünüp Cebrail'e toprağından vermedi. Bunun üzerine Allah Mikail'i gönderdi. Yeryüzü ona da toprağını vermedi. Daha sonra İsrail dünyaya indi ve toprak almayı diledi. Fakat o da eli boş döndü. En son Azrail arza geldi ve yeryüzünün ağlayıp inlemesine aldırmayarak “Ben Hak Teala'nn emrini yerine getiririm.” diyerek toprağı aldığı gibi Hak Teala'nın yanına geldi. Toprağı yalnız bir yerden almayıp her renkten, sarı, kırmızı, kara, ak, gök, yeşil, yaş, balçık, toprak, kum hepsinden aldı. Bundan ötürü Ademoğulları türlü türlü olurlar. Kimi iyi huyludur, kimi kötü huylu... Bu toprağın renginden dolayıdır ki insanların ten rengi de farklıdır. Bunun üzerine Hak Teala “Ey Azrail, sen ki yeryüzünün ağlayıp inlemesine aldırmadın ve sert davrandın. İnsanların canını almakla seni görevlendirdim!” dedi.*

Bilāl²¹⁵: Habeşli bir köle olduğu için Bilal-i Habeşî diye bilinir. Müşriklerin işkencelerine uzun müddet göğüs germiştir. Sesi çok güzelmiş. 641 yılında 60 yaşında Şam'da vefat etti.

Cebra° il²¹⁶: Cebre'il, Cibril, Cibril-i Emîn, Rûhu'l-Emîn. İlahi emirleri meleklerle ve peygamberlere ulaştıran vahiy meleği; ulak, haberci, peyk.

Yahudilik ve Hristiyanlıkta büyük meleklerden olup *Kıtab-ı Mukaddes*'te ismi geçen üç melekten biridir. İslam dininde Cebrail, Allah'la peygamberleri arasında elilik görevi üstlenen, Allah'ın emir ve vahiylerini tebliğe görevli, *emîn* sıfatıyla anılan dört büyük melekten biridir.

Cebrail karşı konulmayan müthiş bir güce, üstün bir akla ve derin bilgilere sahiptir. Allah katında çok saygın, meleklerin kendisine mutlaka itaat ettiği ayetlerde bildirilmiş şerefli bir elçidir. Hz. Peygamber'e ilahi emirleri bildiren vahiy meleği olup dört semavi kitabın son indirileni olan Kur'an-ı Kerim vahy yoluyla, Cebrail aracılığıyla peygamberimize gönderildi. Hz. Muhammed, Hira dağındaki mağarada yalnız başına düşünceye dalmışken ilk defa olarak Allah'ın “*Oku*” emrini O'ndan aldı. Allahu Teala, Kur'an-ı Kerim'de “*Söyle ve de ki; her kim Cebra° il'e düşman ise iyi*

²¹⁴ Zavotçu, Gencay (2006). *Dîvân Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*. Ankara: Aydın Kitabevi, s. 45.

²¹⁵ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 72.

²¹⁶ Zavotçu, Gencay (2006). *Dîvân Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*. Ankara: Aydın Kitabevi, s. 85-86.

bilsin ki Kur'an'ı senin kalbine Allah'ın izniyle o indirdi. Daha önceki vahiyleri onaylayan, müminlere hidayet ve müjde kaynağı olan Kur'an'ı. Kim Allah'a, meleklerine, Cebrail'e, Mikail'e düşman olursa bilsin ki Allah kâfirlerin düşmanıdır. (2(Bakara)/ 97, 98)" buyurur.

Cebrail (a.s.) insanın yaratılışı ile ilgili bir söylentide (rivayet) Allah (c.c.)'ın buyruğu üzerine Âdem'e ilk secde eden melekler arasında gösterilir: "Sonra Allah meleklerle Âdem'e secde etmelerini emretti. Bütün melekler secde ettiler ancak Şeytan secde etmedi. Secdeye ilk koşan Cebrail, sonra Mikail, sırasıyla İsrail ve Azrail Allah'a en yakın meleklerdir." Akabinde de cennetten kovulan Âdem'e un yapmasını ve ekmek pişirmesini öğretir: "Allah onun için buğdayı yarattı, Cebrail bir değirmen kurup Âdem'e un yapmasını ve ekmek pişirmesini öğretti."

Cebrail divan şiirinde aklın temsilcisi bir melek olarak anılır. Vahiy meleği olması nedeniyle şiir ve nesirde melekler içinde en çok onun adına rastlanır. Mirac'da Peygamberimizi arşa dek götürmesi, cennet varlığı oluşu gibi özellikleriyle anılır.

Çin²¹⁷: Çin ülkesi, Mani dininin en çok yayıldığı yerdir. Mani'nin bir ressam olduğu ve kutsal kitabının da pek güzel minyatürlerle süslü olması dolayısıyla güzel yüz, daima Çin'e nispet edilmiştir. Edebiyatta Çin, adeta resim sanatının merkezi olarak işlenir. Çin kelimesiyle birlikte, büt, nigar, nakş, suret vs. resimlerle ilgili kelimeler sık sık bir araya getirilir. Eskiden Çin ülkesinde Türkler ve özellikle Hita, Hoten, Maçin diyarının halkıyla Çiğil güzellerinin de bulunuşu, kelimeye geniş kullanım sahası sağlamıştır. Bu ilişkiden yola çıkılarak sevgilinin misk kokulu saçları anılır. Çünkü misk orada bulunur. Çin kelimesinin "kıvrım, büküm" anlamıda bu ilişkiyi kuvvetlendirir.

Dâvûd²¹⁸: Yehuda kabilesi ile İsrailoğullarının peygamberi. Peygamberlik ile sultanlığı şahsında toplamıştı. Kudüs'ü fethedip ilk defa başşehir yapan odur. Dört semavi kitaptan biri olan Zebûr ona indirilmiştir. Zebûr nasihat ve İlâhi neşidelerden ibaret olup din hükümleri ile ilgili değildir. Bu yüzden o, Musa peygamberin şeriatı ile hüküm sürdü. Kur'an'da adı 14 yerde anılan Hz. Davud, sesinin güzelliği ile meşhurdur. O, Zebûr'u okurken herkes susup onu dinlermiş. Hatta o derecelerde etkili olurmuş ki onu dinlerken kendinden geçip ruhunu teslim edenler bile varmış. Gür ve kalın sese, Davudî ses denilmesinin nedeni budur. Kendisinin şair ve musikişinas olduğu hakkında rivayetler vardır. Mizmâr adlı çalgıyı çok güzel çaldığı söylenir. Edebiyatta çok zaman güzel ses ve bazen de Zebûr ile birlikte anılan Hz. Davud, aynı zamanda demiri yumuşatma mucizesine sahipmiş. Eliyle demir plakalardan zırh yaparak geçinir ve devlet hazinesinden

²¹⁷ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s.103.

²¹⁸ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 108.

yemezmiş. Davud peygamber 70 yaşındayken 40 yıllık sultan olarak vefat edince yerine yine sultan ve peygamber olan oğlu Hz. Süleyman geçmiştir. Kudüs'ün dışında medfundur.

Düldül²¹⁹: Peygamberimizin ester cinsi dişi katırının adıdır. Tarihi kaynaklarda bu hayvan hakkında çeşitli bilgiler vardır. Bir kısmı onun kır renkte olduğunu söylerken diğer bir kısmı beyaz olduğuna dair malumat verirler. Katır, İskenderiye kralı Mukavkıs tarafından Peygamberimize hediye edilmiştir. Mukavkıs'ın Hatıb b. Ebî Belte ile h.7/m.628 yılında Peygamberimize gönderdiği mektubun sonunda “... ayrıca binmen için de bir katır hediye ettim. *Selam.*” ibaresi yazılıdır. İbn Kesîr, Mukavkıs'ın adını Cerîh b. Mînâ olarak zikrederken bir kısım kaynaklar da Düldül'ün Fizzâ adlı diğer bir katırla karıştırılarak Ferve b. Amrû'l-Guzâmî tarafından hediye edildiğini söylerler.

Bütün kaynaklar Peygamberimizin gazveleri esnasında bu hayvana bindiğini yazarlarsa da İbn Kesîr bunu sadece Huneyn gazvesi olarak sınırlandırır.

Peygamberimiz Düldül'ü daha sonra damadı Hz. Ali'ye hediye etmiştir. Hz. Ali halifeliği esnasında bu katıra binmiş ve haricilerle savaşmıştır. Cesur bir hayvan olan Düldül, çok uzun müddet yaşamıştır. Hatta Hz. Ali'nin vefatından sonra Abdullah b. Cafer tarafından beslenmiştir. O kadar ki hayvanın dişleri döküldüğünde yesin diye ağzına arpa koyuyorlarmış. Muaviye zamanında Yanbu'da ölen Düldül, Şiilerce çok anılmış. Dolayısıyla Alevi-Bektaşî edebiyatlarında adı çok geçmiştir.

Düldül, “kirpi” demektir. Hızlı yürüyüşünden dolayı katıra bu ad verilmiştir.

Ebûbekir²²⁰: Ebûbekr, Bekr-i Sıddîk, Sıddîk. H. 572 yılında Mekke'de doğan Ebûbekir'in asıl adı Abdullah b. Ebi Kuhafe b. Amir'dir. Hz. Muhammed'in İslam'ı tebliğe başlamasından sonra ilk iman eden hür erkeklerin; raşit halifelerin, aşare-i mübeşşerenin ilki olduğu için İslam peygamberini ilk tasdik eden kişi anlamında *Sıddîk* sıfatıyla anılıp bu sıfatla tanındı. *Câmi'ü'l-Kur'ân, es-Sıddîk, el-'Atik* lakaplarıyla bilinen büyük sahâbi. Hz. Muhammed'in ölümünden sonra ilk halife olan ve cennetle müjdelenen on kişiden biridir.

Kur'an-ı Kerim'de hicret sırasında Hz. Muhammed'in yanında olması nedeniyle mealen ona gönderme yapılır, “...mağarada bulunan iki kişiden biri...” (et-Tevbe, 9/40) şeklinde ondan söz edilir. Asıl adı Abdülkâbe olup Abdullah adının İslamiyet'ten sonra Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından ona verdiği söylenir. Azaptan azad edilmiş manasına “atik”; dürüst, sadık, emin ve iffetli olduğundan dolayı da “Sıddîk” lakabıyla anılır. “Deve yavrusunun babası” manasına gelen

²¹⁹ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 126.

²²⁰ Zavotçu, Gencay (2006). *Dîvân Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*. Ankara: Aydın Kitabevi, s. 127-28.

Ebû Bekir adıyla meşhur olmuştur. Teymoğulları kabilesinden olan Ebû Bekir'in nesebi Mürre ibn-i Ka'b'da Resûlullah'la birleşir. Anasının adı Ümmü'l-Hayr Selma, babasının ki Ebû Kuhafe Osman'dır. Mensubu olduğu Teymoğulları kabilesi Mekke'de önemli bir yere sahipti. Ticaretle uğraşır, toplumsal ilişkileri ve zengin kültürleri ile bilinirdi. Hz. Ebû Bekir'in babası Mekke'nin ileri gelenlerindendi. Bedir Savaşına kadar İslamiyeti kabul etmeyen oğlu Abdurrahman dışında bütün ailesi Müslüman olmuştur. Babası Ebû Kuhafe, Ebû Bekir'in halifeliğini ve ölümünü görmüştür.

Ebû Bekir'in Hz. Muhammed (s.a.v.)'den bir ya da üç yaş küçük olduğu söylenir. İslâm'dan önce de saygın, dürüst, kişilikli, putlara tapmayan ve evinde put bulundurmayan *hanif* bir tacir olan Ebû Bekir, ölümüne kadar Hz. Peygamberden hiç ayrılmadı. Bütün servetini, kazancını İslâm için harcadı, kendisi sade bir şekilde yaşadı. Hz. Ebû Bekir, içki içmek cahiliye döneminde çok yaygın bir adet olduğu halde o hiç içmedi. O dönemde Mekke'nin ileri gelenlerinden olup Arapların neseb ve ahbar bilimlerinde ünlendi. Kumaş ve elbise ticaretiyle meşgul olurdu; sermayesi kırk bin dirhemdi ki, bunun büyük bir kısmını İslâm için harcadı. Resûlullah'a iman eden Ebû Bekir (r.a.) çevresindekileri İslâm'a davete başladı, osman ibn-i Affan, Zübeyr ibn-i Avvam, abdurrahman ibn-i Avf, Sa'd ibn-i Ebî Vakkas ve Talha ibn-i Ubeydullah gibi İslâm'ın yücelmesinde büyük emelleri olan ilk Müslümanların birçoğu İslâm'ı onun davetiyle kabul ettiler. Yaşamı boyunca Resûlullah'ın yanından ayrılmadı, çocukluğundan itibaren aralarında büyük bir dostluk kuruldu. Resûlullah birçok hususlarda onun görüşüne başvururdu. Genel ve özel önemli işlerde ashabına danışan Hz. Muhammed (s.a.v.) bazı konularda özellikle Ebû Bekir'e danıştı. Araplar ona peygamberin veziri derlerdi. Hazreti Ebû Bekir, cahiliye döneminde de güzel ahlakı ile tanınan, sevilen bir kişi idi. Mekke'de eşnak diye bilinen kan parası ve kefalet ödenmesi işlerinin yürütülmesiyle görevliydi. Muhammed (s.a.v.) ile büyük bir dostlukları vardı. Sık sık buluşur, Allah'ın birliği, Mekke müşriklerinin durumu ve ticaret gibi konularda görüş alışverişinde bulunurlardı. Her ikisi de cahiliye kültürüne karşıydılar, şiir yazmaz ve şiiri sevmezlerdi.

Hâbil²²¹: Hz. Adem'in oğullarından biri. Kardeşi Kabil ile aralarında geçen olaydan dolayı meşhur olmuştur. Kur'an-ı Kerim'de bu kıssa oldukça teferruatlı bir şekilde anlatılır (Maide/27-31). Kur'an'a göre Habil ile Kabil Allah'a birer kurban adarlar. Bunlardan Kabil kendi kurbanının kabul edilmediğini görünce kıskançlığından Habil'i öldürür. Kabil cesedi nasıl yok edeceğini düşünürken bir karganın yeri eşelediğini görür ve o da Habil'i toprağa gömer. İşte yeryüzünde ilk öldürme hadisesi, ilk kani ilk kötülük budur. Kur'an'da hiçbir işaret olmamasına rağmen

²²¹ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 179.

müfessirler tarafından Habil ile Kabil hikayesi daha değişik rivayet edilmiştir. Buna göre Adem peygamberin çocukları daima biri erkek, biri kız olmak üzere ikiz doğardı. O da bir batında doğan erkeği, diğer batında doğan kız ile evlendirdi. Habil hayvan beslemekle, Kabil ise ziraatla uğraşıyordu. Kabil, Habil'den büyüktü ve Kabil'in kız kardeşi Habil'inkinden daha güzeldi. Bu nedenle Habil'in evlenme isteğine karşı çıktı ve kendisiyle ikiz doğan kızını ona vermemekte ısrar etti. Hz. Âdem vermesini söylediği halde o kız ile kendisi evlenmek istedi. Bunun için de Allah'a kurban kestiler. Hangisinin kurbanı kabul edilirse o kızla evlenecekti. Habil'in kurbanı kabul edildi. O haklı çıkınca da Kabil tarafından öldürüldü. Tefsirlerde israiliyyattan olmak üzere bu olay hakkında değişik ve teferruatlı bilgiler vardır. Şiirde bu kıssa dolayısıyla telmihen anıldıkları gibi Kabil bir kötülük timsali, Habil de masum olarak ele alınır.

Hâcer²²²: Hz. İbrahim'in ikinci eşi ve peygamber olan iki oğlundan küçüğün, İsmail'in annesi. Oğlu İsmail ile birlikte Arabistan'a yerleşti. Küçüklüğünde oğlunun su istemesi üzerine Merve ve Safâ tepeleri arasında yedi kez koşarak su aradı. Döndüğünde ise oğlu İsmail'i su ile oynarken buldu. İslamiyetten sonra Hac görevini yerine getirirken hacıların Merve ve Safâ tepeleri arasında yedi kez gidip gelmeleri bu olayla ilişkilendirilir.

Hacerü'l-Esved²²³: Kara taş. Ka'be'nin duvarında bulunan ve Cennet'ten geldiği rivayet olunan meşhur taş. İlk defa Hz. İbrahim tarafından Ka'be duvarına konulmuş ve Peygamberimiz tarafından yerleştirilmiştir. Peygamberimiz Ka'be'yi putlardan temizlediği sırada Hacerü'l-Esved'e dokunmadı. Bilakis hürmet gösterdi. Bu günde Müslümanlar Ka'be'yi tavaf esnasında bu taşı öperler veya yaklaşıp uzaktan selamlarlar. Hacerü'l-Esved'inevvelden beyaz olduğu ve insanların işlediği günahlar yüzünden karardığı söylenir. Özellikle dini edebiyatta çok geçer.

Hasan²²⁴: Dördüncü halife Hz. Ali (r.a.)'ın büyük oğlu, İslam peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.)'in sevgili torunudur. Hicretin üçüncü yılında Medine'de doğdu. Cennetle müjdelendirilmiştir. Dedesi Hz. Muhammed onun için cennet gençlerinin seyyidi demiştir. Lakabı Müctebâ (seçilmiş)'dir. İslâm halifelerinin beşincisi, on iki imamın da ikincisidir. Muâviye kendinden sonra yerine Hasan'ı halife yapacağını halka duyurunca oğlu Yezîd Şam'dan Medine'ye zehir gönderdi ve Hz. Hasan'ın hanımını çeşitli vaatlerle kandırarak kocasını zehirletti. Öldüğünde 46 yaşındaydı. Yüzü Hz. Muhammed (s.a.v.)'in yüzüne çok benzemiş. Çocuklarına ve soyuna *Şerif* denilir.

²²² Zavotçu, Gencay (2006). *Dîvân Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*. Ankara: Aydın Kitabevi, s. 197-98.

²²³ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 180-81.

²²⁴ Zavotçu, Gencay (2006). *Dîvân Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*. Ankara: Aydın Kitabevi, s. 213.

Dîvân şiirinde adına sıkça rastlanır. Na'tlerin sonunda dört halife ile birlikte, Kerbelâ mersiyelerinde ise kardeşi Hüseyin ile birlikte anılır.

Hicâz²²⁵: Arap yarımadasında Mekke ile Medine'nin bulunduğu bölge. Edebiyatta sevgilinin bulunduğu yer ve onun mahallesi Hicaz'a benzetilirdi. Çünkü aşğın Ka'be'si sevgilinin mahallesi olarak düşünülmüştür.

Âşık orayı tavaf eder. Vuslatın da bazen Hicaz olduğu görülür. Bu bölgedeki haramiler ise ayrılık acısı aşığı yağmalarlar.

Hicaz kelimesi Klasik Türk musikisi makamlarından birinin de adıdır. Basit makamlardandır ve çok yaygındır. Bu makam hicaz dörtlüsüne rast beşlisinin ilavesiyle ortaya çıkmıştır. Güçlüsüne neva denilir. Bir musiki terimi olarak dolayısıyla da tevriye ve tenasüp yoluyla diğer musiki terimleri arasında kullanılır.

Hüseyin²²⁶: Hz. Muhammed (s.a.v.)'in torunu, Hz. Fatma ile Hz. Ali'nin küçük oğlu. Hicretin 4. yılında (10 Ocak 626) Medine'de doğdu. Kerbelâ şehidi olduğu için *şehîd* lakabıyla anılır. Göğsünden aşağısının dedesine çok benzediği söylenir. Hz. Hüseyin, ağabeyi Hasan ile birlikte tâbiînden Ebû Abdurrahman es-Sülemî'den kıraat öğrendi. Hz. Hüseyin ilk iki halife dönemindeki önemli olaylarda fiilen yer almadı. Hz. Osman zamanında Said b. Âs'ın Kûfe'den Horasan'a yaptığı sefere ağabeyi ile birlikte katıldı. Babasının halifeliği sırasında Hz. Hüseyin Kûfe'ye giderek onun bütün seferlerine katıldı. Babasının şehadetinden sonra da onun vasiyetine uyararak ağabeyi Hasan'a itaat etti. Rey valiliğine getirilen Ömer b. Sa'd b. Ebû Vakkâs ile yaptığı savaşta Sinân b. Enes en-Nehaî tarafından öldürüldü.

İblîs (Şeytân)²²⁷: Önceleri Harîs adlı bir melek imiş. Allah, Âdem'i yaratıp da bütün meleklere secde etmelerini buyurduğunda hepsi birden secde etmişler. Ancak meleklerin en ulusu ve onların hocası olan Harîs, kendisinin cin olup ateşten yaratıldığını, bu nedenle topraktan yaratılmış olan Âdem'e secde etmeyeceğini söyleyerek Allah'a asi olmuştur. Allah da onu şeytan kılığına sokmuş ve lanetlemiştir. Bunun üzerine şeytan Allah'a yalvardı ve “*Beni kıyamete dek yaşat ki iyi kullarından başka bütün kullarını azdırayım.*” dedi. Allah da kabul ederek ona Sûr üfleninceye kadar ömür verdi. Şeytan, Allah'tan kulları azdırmak için birçok şey istedi. Yalan, kibir, çalgı, şehvet, içki, kumar vs. bunlardandır.

²²⁵ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 206.

²²⁶ Zavotçu, Gencay (2006). *Dîvân Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*. Ankara: Aydın Kitabevi, s. 234.

²²⁷ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 431.

Şeytan ilk görevini Âdem ile Havva cennette iken icra etti. Allah onu lanetledikten sonra cennete girmesini de yasaklamıştı. O zaman cennetin bekçisi yılan idi ve yılan dört ayaklı güzel bir hayvan idi. Şeytana kapılarak onu cennete aldığı için Allah yılanın ayaklarını aldı ve sürünmesini istedi. İblis cennete girince Âdem'i kandırmaya çalıştı. Bunu başaramayınca daha zayıf yaratılışlı olan Havva'yı kandırarak yasak meyveyi yemesini ve Âdem'e yedirmesini sağladı. İblis'in cennetteki adı Azâzîl idi. Allah, Âdem ile Havva'yı cennetten çıkarınca şeytanı da yeryüzüne indirdi. Şeytan, Rüstem'in vatanı olan Siyistan'a düştü.

Şeytan yıllarca Adem ile Havva'yı arayıp buldu. Yine Havva'yı kandırmaya çalışarak onu, çocuklarını ölü doğurmakla tehdit etti. Çocuklarına Abdülhâris adını vermesini istediye de bunu başaramadı. Ancak Habil ile Kabil'in arasını açtı ve yeryüzündeki ilk fitneyi çıkardı. O günden sonra insanları azdırmak ve doğru yoldan ayırmak için durmadan çalıştı. Soyu üredi ve her insanın içinde olmak şartıyla çoğaldılar. İnsanın damarlarında dolaşıp durduğu hadis ile bildirilmiştir.

Şeytan, Dârûn-Nedve'ye Necdli bir ihtiyar kılığında geldiği ve Hz. Peygamber aleyhine sözler söylediği için “Şeyh-i Necdî” adıyla da anılmıştır.

Nuh Tufanı'nda eşeğin kuyruğuna yapışarak gemiye bindi. Şeytanlar bazen Arş'tan haber çalmak için göğe çıkarlarmış. O zaman melekler tarafından şihablar (kayan yıldızlar) ile kovulurlar imiş. Şeytan, İbrahim peygamberin hanımı Hacer ile İsmail'i yollarından döndürmek istediği zaman Hacer üç defa onu taş ile kovmuştur. Bu nedenle hacc farizaları arasında şeytan taşlamak da vardır. Şeytan insanın son nefesinde onun susuzluğundan istifade ile ona su teklif eder, karşılığında imanını istermiş. Rivayete göre insanın ifrazatını toplayıp bir şişeye koyar ve onu su diye karşısında gösterirmiş. Bu nedenle ölüm döşegindeki kişilerin yanında su bulundurulur ve devamlı dudakları ıslatılır.

Tefsirlerde şeytan hakkında israiliyyattan olmak üzere çok değişik bilgiler verilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de 38 yerde şeytandan ve yaptıklarından bahsedilir.(msl. Bakara/102, Nisa/118-150, A'raf/12-28, Hicr/16-18, İsra/27-53, Meryem/69-72)

Divan şiirinde bu kıssalardan başka şeytanın rakibe benzetildiğini görürüz. Meleklerle bir arada bulunamayışı, dua edilince kaçışı, sevgilinin nurunu çalmaya çalışması, Ramazan ayında elinin bağlanması, hamamları ve pis yerleri mekan edinmesi vs. yönlerden ele alınır.

İbrâhîm²²⁸ (Halîlullâh): Kur'an-ı Kerim'de adı çokça geçen peygamberlerden biri olup “*Şüphesiz İbrahim de O'nun (Nuh'un) milletindendi. 37 (Saffât)/ 83*” anlamındaki ayette belirtildiği üzere Hz. Âdem'den sonra insanoğlunun ikinci atası sayılan Nuh (a.s.)'in neslindendi. Arapların ve İsrailoğullarının, kendinden sonraki nebilerin, İslam peygamberi Hz. Muhammed'in atası kabul

²²⁸ Zavotçu, Gencay (2006). *Dîvân Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*. Ankara: Aydın Kitabevi, s. 240-41.

edilen, iki çocuğu peygamber olan tek peygamberdir. Oğlu İsmail peygamber Arapların atası ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in dedelerindendir. İshak peygamberin ise Yahudilerin atası olduğu rivayet edilir.

Allah'ın elçisi İbrahim (a.s.) bugünkü Irak'ın güneyinde kalan Maveraünnehir bölgesinde ki Babil Uygarlığı'nın Averkeldaniyan şehrinde doğdu, burada yetişip büyüdü. (Âver (veya Ur) eski Farsça bir kelime olup şehir anlamına gelir. İranlıların Babil'i ele geçirdikten sonra orada bu şehri kurmuş olmaları, ya da bu ülkede hakim olup kendi dillerini yaygınlaştırmaları olasıdır. Babil'de ve Hz. İbrahim'in doğum yerinde Farsça dilinin konuşulmakta olduğunu gösteren bir diğer kanıt da Hz. İbrahim'in babasının adının Farsça ateş anlamına gelen Âzer oluşudur.) Hz. İbrahim doğduğu tarihte, Babil devletinin hükümdarı Nemrud'du. Rüyasında bir gencin, onu tahtından kaldırarak yere serdiğini gördü. Kâhinler ve müneccimler “*Yakın gelecekte doğacak olan erkek bir çocuk yeni bir din getirecek, halkı heykellere tapınmaktan men edecek ve saltanatınızı sona erdirecektir.*” diye bu rüyayı yorumladılar. Nemrud buna kesin bir önlem alması gerektiğini düşündü. “*Bugünden sonra hiç kimse hanımının yanına yaklaşmayacak ve çocuk doğurmayacak. Doğacak olan erkek çocuklar da öldürülecektir!*” diye emir verdi. Nemrud'un güvendiği adamlardan olan Âzer fırsatını bulup eşiyle beraber oldu. Hanımının hamile kaldığını anlayınca gizlice mağaraya götürüp sakladı. İbrahim işte böyle yasak bir dönemde ve karanlık bir mağarada dünyaya geldi.

Hız. İbrahim, işte bu şehirde nübüvvet makamına erişip güçlü bir irade ve eşsiz bir imanla zalim Nemrud'a karşı koydu, onunla mücadele etti. Nemrud hem tanrılık iddiasında bulunuyor hem de putperestlik inancını korumaya çalışıyordu. Kur'an-ı Kerim'in ““*İbrahim, babası Âzer'e “Birtakım putları tanrılar mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni de kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum!” demişti.*” anlamındaki (6 (En'am)/ 74) ayette Hız. İbrahim'in babasına ve puta tapan kavmine karşı gelişi, izleyen ayetlerde ise putları kırışı ve ateşe atışı anlatılır (En'am, 84, 97).

Bu amansız mücadeleyi Hız. İbrahim kazanır. Nemrud ise sadece yenilmekle kalmayıp bu mücadelede canını da yitirir. Nemrud'un ölümüyle birlikte halk onun zulmünden kurtulur. Bunun üzerine Hız. İbrahim, eşi Sâra ve kardeşinin oğlu Hız. Lut'la birlikte Mavereünnehir bölgesinden ayrılarak Suriye'ye doğru yola çıkar. Amacı, dünyanın başka yerlerinde de zihinleri hurafe ve batıl inançlardan arındırmak, insanları tek ve mutlak yaratıcı olan Allah (c.c.)'in birliğine inandırmaktır.

Hız. İbrahim, Suriye'nin Güneş'e, Ay'a ve yıldızlara tapan müşrikleriyle gerekli konuşma ve tartışmalar yapıp onları aydınlatır. Sonra Filistin'e geçer. Ardından Filistin'de baş gösteren şiddetli kıtlık üzerine oradan da ayrılmak zorunda kalır ve Mısır'a gider. Uzun bir süre Mısır'da yaşadıkdan sonra eşi Sâra ve Mısırlı hizmetçisi Hâcer ile birlikte tekrar Filistin'e döner.

°İsā²²⁹: İsrailoğullarının son peygamberi. Kendisine İncil indirilmiştir. İsa peygamber bir mucize olarak Meryem'den babasız olarak doğdu. Bu olaylar Kur'an-ı Kerim'de teferruatıyla anlatılır. (Meryem/16 vd.) yine İsa peygamber hakkında Kur'an-ı Kerim'de 22 yerde geniş bilgi vardır. (msl. Meryem/16-34, Bakara/84, Nisa/156-159, Maide/109-120 vs.) İsa, Cebrail'in Meryem'e üflediği ruhtur. Bu nedenle neye dokunsa ona can verir, ölüleri diriltir. Körlerin gözünü açmak, çamurdan kuşlar yapıp can vererek uçurmak, bebekken konuşmak, su üstünde yürümek gibi mucizeler göstermiştir. 30 yaşında kendisine peygamberlik verilmiştir. 3 yıl müddetle halkı Allah yoluna çağırdıysa da ancak on iki kişi kendisine inanmıştır. Bu on iki kişiye "havari" denir. Yahudiler onu öldürmeye kalkışınca havarilerden biri onlara yardım etti. İsa peygamber bir eve gizlenmişti. Bulup bir tepeye çıkardılar ve çarmıha germek istediler. Ancak İsrailoğullarının gözüne onu şikâyet eden kişi İsa suretinde göründü. Onu çarmıha gererek öldürdüler. Hz. İsa melekler tarafından dördüncü kat göğe kaldırıldı. Kendisine kıyamete dek ömür verildi. Ahir zamanda Şam'a inecek ve halkı İslam dinine davet edecektir. Kıyamet alametlerinden biri de bu hadisedir. Yere inince Kudüs'de Deccal'ı öldürecek ve Tûr-ı Sinâ'ya çıkacaktır. O sırada Ye'cüc ve Me'cüc yeryüzünde fesat çıkaracaktır. Sonra kendisi de insanlarla beraber Tûr'dan inecek ve adaletle hüküm sürecektir. Putları kıracak, Mehdi ile buluşacaktır. İsa peygamber hakkında birçok kaynakta geniş malumat vardır. İsa peygamberin doğumu miladi takvim başlangıcı olmuştur.

Edebiyatta birçok yönleriyle ele alınır. Meryem'in İsa'ya gebe kalışı, doğumu esnasında ve bebekken gerçekleşen olağanüstü haller, peygamberlik mucizeleri, özellikle elle dokunması (mesh) ve nefesi ile körleri gördürüp hastaları iyi etmesi, ölüleri diriltmesi, dünyaya değer vermemesi, bir merkep sırtında gezmesi, kendi söküğünü kendisi dikmesi, ölmeyip göğe çekilmesi, dördüncü kat gökte bulunması, maddeden arınmış olması ve hiç evlenmemesi vs. birçok yönlerden eski şiirimizde çeşitli hayal ve sembollere konu olmuştur. Rivayete göre Hz. İsa'nın üzerinde dünya eşyası olarak bir tas, bir tarak ve bir iğne varmış. Birinin eliyle su içtiğini, bir başkasının da parmaklarıyla sakalını taradığını görünce tası ve tarağı bırakmış. Göğe çıkarıldığı aman üstünde dünya nimeti olarak yalnızca bu iğne bulunmuş ve bu yüzden sorguya çekilmiştir. Onun için de dördüncü kattan ileri geçememiştir. "Mesih" lakabıyla bilinir ve kendisine *Ruhü'l-Kudüs* denir. Şiirde çok defa bir hayat emaresiyle birlikte "dem (nefes)" kelimesiyle yan yana anılır. Sevgilinin dudağı can bağışlamakta İsa'ya benzer. Bazen şairin şiiri, sevgiliden gelen saba yeli de diriltici özellikleriyle İsa'ya benzerler. İsa'nın yattığı ve içinde konuştuğu beşik, halen Kudüs'de bulunmaktadır.

²²⁹ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 235-36.

İshāk²³⁰: İbrahim peygamberin ikinci oğlu olan peygamber. Annesi Sârâ'dır. Onu, ihtiyarladığında bir mucize olarak doğurmuştur. İbrahim peygamberin vefatından sonra yerine İshak geçmiştir. İshak peygamberin Ays ve Yakub adlı iki çocuğu vardır. Yakup daha sonra babasının yerine geçip peygamber oldu. İshak peygamber Ken'an (Filistin) civarında ömür sürdü. Soyundan birçok peygamberler gelmiştir. 160 yıl ömür sürdü. Vefatından sonra babasının yanına defnedildi. Kur'an-ı Kerim'de 16 ayette ondan bahsedilir (msl. Bakara/133, 136, 140; Al-i İmran//84, Nisa/163 vs.).

Divan şiirinde bir peygamber olmak dolayısıyla ele alındığı gibi İshak adlı kişileri överken tevriyeli kullanımlar kurar. Hilye türünde de kendisinden bahsedilir.

İsmâ'îl²³¹: Kur'an-ı Kerim'de adı geçen büyük peygamberlerden, Hz. İbrahim'in Hacer'den olan büyük oğlu. Annesi Hacer ile birlikte Arabistan'a yerleşip babası Hz. İbrahim ile Kabe'nin inşasında birlikte çalıştı. "Biz Beyt'i insanlara toplanma mahalli ve güvenli bir yer kıldık. Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin (orada namaz kılın.)! İbrahim ve İsmail'e: "Tavaf edenler, ibadete kapananlar, rükû ve secde edenler için evimi temiz tutun!" diye emretmiştik. (2(Bakara)/125). Hz. İsmail babasının dini olan Hanif dini üzerine peygamberlik görevini yaptı. Cürhümlü bir kızla evlendi.

Hız. İbrahim'le Sâra uzun yıllar birlikte yaşayıp ihtiyarladı. Ancak soylarını sürdürecekt bir tek çocukları olmadı. Hız. İbrahim'in eşi Sâra, Allah Resulü'nün çocuk sahibi olmayışına çok üzülyordu. Bu nedenle Hız. İbrahim'e kendi cariyesi Hacer'le evlenmesini önerdi. "Belki Allah Teala ondan sana bir çocuk verir de böylece senin temiz soyun yeryüzünde baki kalır." dedi. Sâra'nın tavsiye ettiğı bu evlilik gerçekleşti ve Allah Teala, İbrahim'le Hacer'e bir erkek evlat verdi. Adını İsmail koydular. İsmail sevimli ve güzel bir çocuktu. Konuşmaya ve çocuksu hareketleriyle kendini sevdirmeye başlayınca anne olamamanın acısını hissedenden Sâra bu durumdan rahatsız olmaya başladı. Bir süre bu duruma katlanıp sabretmesine karşı bir gün, Hız. İbrahim'e Hacer'le oğlunu alıp uzaklara götürmesini, kuş uçmaz kervan geçmez bir yerde onları bırakıp gelmesini söyledi. "Öyle bir yere bırak ki ne diri kaldıklarının haberi ulaşsın bana, ne de öldüklerinin." dedi. Bunun üzerine Hız. İbrahim'e; "*O çocuğa, aslında Sâra'nın kendi hakkından vazgeçerek fedakârlık göstermesi sayesinde sahip olduğundan ve Sâra kısır bir kadın olduğu için kumasının çocuğunu görmeye elbette ki tahammül edemeyeceğinden onun ricasını yerine getir.*" şeklinde vahy olundu. Allahu Teala bu vahyin ardından süratle hareket eden *Burak* adlı bir binek gönderdi. Hız. İbrahim, Hacer ve İsmail bu binekle Filistin'den havalanarak bugünkü Mekke şehrinin olduğu yere indiler. Hız. İbrahim, Allah (c.c.)'ın emriyle ikinci eşi Hacer ve oğlu İsmail'i

²³⁰ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 236.

²³¹ Zavotçu, Gencay (2006). *Dîvân Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*. Ankara: Aydın Kitabevi, s. 257-58-59-60.

Hicaz'a götürdü. Daha sonra Ka'be'nin inşa edildiği yere yakın bir yerde, büyük bir ağacın yanına bıraktı. Hz. İsmail henüz sütten kesilmemişti. Hz. İbrahim dönüp giderken Hacer, “*Ey İbrahim, bizi bu ıssız ve kimsesiz vadiye bırakıp da nereye gidiyorsun?*” dedi. Hacer tekrar, “*Ey İbrahim! Bizi burada bırakmanı sana Allah mı emretti?*” diye seslendi. Hz. İbrahim, “*Evet, Allah emretti.*” deyince Hacer, “*Öyleyse Allah bize yeter, O bizi korur!*” diyerek Allah (c.c.)'a sığındı.

Hz. İbrahim, Hacer için getirdiği bir testi suyla bir miktar yiyeceği orada bırakarak Hacer'e bundan sonrası için Allah'ın fazlına güvenmesi ve umudunu sadece O'nun bağış ve cömertliğine bağlaması gerektiğini hatırlattı. O zamanlar henüz Mekke şehri kurulmamıştı, her taraf ıssızdı. Hatta su da yoktu. Hz. İbrahim Seniye mevkiine gelince Kabe'nin bulunduğu tarafa yönelerek şu şekilde dua etti: “*Ey Rabbimiz, ben zürriyetimden bir kısmını senin mukaddes olan evinin yanında ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim. Şunun için ki, Rabbimiz (orada) namaz(ların)ı dosdoğru kılsınlar. Artık sen insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir ve kendilerini bazı meyvelerle rızıklandır ki (verdiğin nimete) şükretsinsinler.*” (İbrahim, 14/37). Bu hem İbrahim hem de Hacer için büyük bir sınav, akıl ermeyecek bir ilahi takdir ve kaderdi.

Hacer bu ıssız, gözlerden ırak bir o kadar da ürkütücü ve dehşet verici yerde minik yavrusuyla yapayalnız kaldı. Bütün kalbiyle Allah (c.c.)'a sığınarak O'nun fazlından ümitli bir bekleyişe başladı. Bir süre sonra su ve yiyecek bitti. Hacer aç ve susuz kaldı. Açlık ve susuzluktan giderek göğsündeki süt de kesilmeye; minik yavrusu İsmail sabırsızlanıp ağlamaya başladı. Göğsünde bir damla süt kalmadı. Bebeğin durumu gittikçe kötüleşiyordu. Ne yapacağını şaşırان Hacer yerinden kalkıp çaresiz bir şekilde su aramaya başladı.

O sırada karşıdaki Safa dağının yamacında bir ırmak gördü. Sevinçle o tarafa doğru koştu. Fakat dağın yamacına vardığında serap gördüğünü (orada su olmadığını) anladı. Çevreyi gözetleyebilmek için Safa tepesine tırmandı, bu kez karşı tepenin (Merve) eteğinde, bir kilometre uzakta her yeri dalga dalga kaban sularla dolu gördü. Safa'dan heyecanla aşağı inip Merve'ye doğru koştu. Ancak dağın yamacına vardığında gördüğünün kum ve çakıl taşları olduğunu anladı. Su bulabilmek umuduyla bir kez Merve'nin tepesine çıkıp etrafına bakındı ve karşıdaki Safa dağının yamacında su olduğunu gördü. Merve'den inerek sevinçle Safa'ya doğru koştu. Bu gidiş geliş tam yedi kez tekrarlandı.

Hacer artık su bulmaktan umudunu iyice kesti. Safa ve Merve'nin yamaçlarında görüp de su zannettiği şeyin aslında güneşte parlayan kumların yarattığı bir serap olduğunu anladı. (Hacer'in Safa ile Merve arasındaki bu gidiş gelişi, onun anısını yaşatmak üzere hac merasiminde de baki kaldı. Nitekim bugün hacca giden herkes Safa'yla Merve arasında yedi kez gidip gelerek Hacer'in anısını yâd ederler.)

Su bulmaktan umudunu kesen Hacer aç, susuz ve yorgun bir durumda bıraktığı minik İsmail'in ne durumda olduğunu anlamak için Kabe'ye doğru yöneldi. Yanına vardığında minik İsmail'in yere sürdüğü ayağının altındaki topraktan bir pınar fışkırdığını gördü. Bunun, Allah (c.c.)'ın fazlına olan inancıyla bir mucize olduğunu anladı. Hacer önce bebeğinin yüzüne biraz su serpti, sonra onun dudaklarını ve ağzını suyla ıslattı. Daha sonra da kendisi su içti. Göğsü sütle dolunca bebeğini doyasıya emzirdi. (Suyun bu şekilde yerden kaynayıp çıkmasına Arapçada zemzem denilir. O günden bu güne söz konusu pınar kaynayıp akar. Bugün Zemzem Kuyusu denilen kuyunun ve içindeki kutsal suyun ortaya çıkışı bu şekildedir.) O uzak ve ıssız bölgede yerden böyle bir pınar fışkırınca kuşlar suyun kokusunu alarak yüzlerce kilometre öteden Mekke vadisine doğru akın ettiler. Yemen'in asil Araplarından olan ve uzun süredir Hicaz'ın kuytu bir bölgesinde yaşayan *Cürhüm* kabilesi kuşların gidiş gelişlerinde izledikleri yolu takip ederek bu noktayı buldu ve Hacer'in izniyle oraya yerleşti. Mekke'nin bir şehir olarak ilk oluşumu bu şekilde gerçekleşti.

İsmail (a.s.) burada büyür, bu soylu kabilede bir kızla evlenir. Annesi ve o yaşamlarının sonuna kadar buradan ayrılmazlar. Bu arada Hz. İbrahim Burak'la birkaç kez Filistin'den Mekke'ye gidip eşini ve oğlunu görür. Bu ziyaretlerinden birinde gördüğü bir rüyayı oğluna anlatır. Rüyasında oğlu İsmail'i kurban ettiğini görmüş, bu rüya üç gece aynen tekrarlanmıştır. Hz. İbrahim rüyayı İsmail'e anlatınca, *“Ey oğulcuğum, rüyamda seni kurban ettiğimi gördüm, buna ne dersin?”* dedi. Hz. İsmail; *“Babacığım, emrolunduğun şeyi yap, inşallah beni sabredenlerden bulacaksın, diye cevap verdi* (es-Saffat 37/102).” ayetinde de belirtildiği üzere oğlu bunu sabır ve soğukkanlılıkla karşılar. Babasına kendisine emrolunan şeyi yapması gerektiğini söyler. Onun kurban edilişine rızası ve teslimiyeti Allah (c.c.) tarafından ödüllendirilir, *“Hz. İbrahim ve İsmail'in bu teslimiyetini Allah mükafatlandırdı. İsmail'in yerine büyük bir kurbanlık verdi* (es-Saffat, 37/107).” anlamındaki ayette de belirtildiği üzere Cebrail (a.s.) tarafından getirilen bir kurbanlık Hz. İsmail'in yerine babası tarafından Hak yoluna kurban edilir.

Bu olaydan sonra Allah (c.c.) tarafından Hz. İbrahim'e vahiy gelir, gençlik çağına erişmiş olan oğlu İsmail ile birlikte Kabe binasını yeniden inşa etmeleri emrolunur. İsmail taş getirip babasına verir, o da taşları üst üste koyarak Kabe'nin duvarını yükseltir. *“Oğlu İsmail ile birlikte Kabe'yi yaptılar* (el-Bakara, 2/127; el-Hacc, 22/26-27.” Böylece Kabe'nin yapılışı tamamlanır. Kabe'nin yapılışı ve Hz. İbrahim ve İsmail'in Allah'a yakarışları Kur'an-ı Kerim'de farklı ayetlerde şu şekilde aktarılır: “Hani Ev'i (Kabe) insanlar için bir toplanma ve güvenli yeri kıldık. İbrahim'in makamını namaz yeri edinin. İbrahim ve İsmail'e de ; “Evimi tavaf edenler, itikafa çekilenler, rüku ve secde edenler için temizleyin.” diye ahit verdik. Hani İbrahim *“Rabbim, burayı güvenli bir şehir kıl ve halkından Allah'a ve ahiret gününe inananları ürünlerle rızıklandır.”*

demoştı de Allah; “*Küfredeni de az bir süre yararlandırır, sonra onu ateşin azabına uğrattırım. Ne de kötü bir dönüştür o.*” demoştı. Hani İbrahim ve İsmail Kabe’nin sütunlarını yükselttiklerinde (şöyle dua etmişlerdi): “Rabbimiz bizden bunu kabul buyur; şüphe yok ki sen, işiten ve bilensin. Rabbimiz ikimizi sana taslim olmuş (Müslümanlar) kıl, soyumuzdan da sana teslim olmuş (Müslüman) bir ümmet kıl, bize ibadet yöntemlerini göster ve tövbemizi kabul et; şüphe yok ki sen tövbeleri kabul eden ve esirgeyensin. Rabbimiz içlerinden onlara bir peygamber gönder; onlara senin ayetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları arındırsın; hiç şüphesiz sen güçlü ve üstün olansın, hüküm ve hikmet sahibisin!” (Bakara 125/129) “Hani İbrahim şöyle demoştı: “Rabbim, bu şehri güvenli kıl, beni ve çocuklarımı putlara kulluk etmekten koru. Rabbim, gerçekten onlar insanlardan birçoğunu şaşırtıp saptırdı. Bundan böyle kim bana uyarsa artık o bendendir; kim de ban isyan ederse kuşkusuz sen bağışlayansın, esirgeyensin. Rabbimiz, gerçekten ben çocuklarımdan bi kısmını Beyt-i Haram yanında, ekime müsait olmayan çorak bir vadiye yerleştirdim; Rabbimiz, namaz kılsınlar diye. O halde insanların bir kısmının kalplerini onlara yönelt ve onları nimetleriyle rızıklandır; umulur ki şükrederler. (İbrahim, 35,37).”

Babasının ölümünden sonra İsmail (a.s.) Yemen kabilelerine (Cürhüm kabilesi) ve Amalika adlı eski bir kavme peygamber olarak gönderildi. Peygamber olarak gönderilişi Kur’an-ı Kerim’de: “Kitap (Kur’an)’da İsmail (a.s.)’i de an ki O, va°dinde sadık resul ve nebi idi. O ehli (kavmi)ne namaz ve zekatla emrederdi ve O, Rabbi Teala’nın yanında (söz ve hareketleriyle) makbul idi. (Meryem, 19/55-56)” anlamındaki ayetlerde bildirilen Hz. İsmail insanlara, babası Hz. İbrahim’e bildirilen dinin hükümlerini 50 yıl süreyle tebliğ etti. Onları Hak dine davet etti. Buna karşı kendisine pek az kimse iman etti. İshak (a.s.)’ı yanına davet edip kızını onun oğlu °İs’e nikahladı ve bazı vasiyetlerde bulundu. Babası İbrahim (a.s.)’in ölümünden 40 sene sonra 133 veya 137 yaşlarında iken Mekke’de iken öldü. Annesi Hacer ile İsmail’in mezarları Kabe’nin kenarında, bugün Hicr-i İsmail denilen yerdedir.

İsmail (a.s.)’in 12 oğlundan çoğalan torunları zamanla Arabistan Yarımadası’nın her tarafına yayıldılar. Hz. İsmail aynı zamanda Hz. Muhammed (s.a.v.)’in de atasıdır. Hz. İsmail’in oğullarından çoğaldığı söylenen Arapların el-Musta°ribe grubu İslam peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.)’in 20. dedesi Adnan’a dek uzanır. Adnan ile İsmail (a.s.) arasında 30 baba vardır. Peygamber efendimiz (s.a.v.) de bir Hadis-i şerifinde “*Allahu Teala Ademoğullarından Hz. İsmail’i seçti. İsmail’in evladından (oğullarından) Kinane’yi, Kinaneoğullarından Kureyş’i seçti ve ayırdı. Kureyş’den Haşimoğullarını, Haşimoğullarından da beni seçti ve ayırdı*” (Kadı-zade) buyurur.

Ka° be²³²: Mekke’de Harem-i Şerif’in içinde bulunan kutsal bina. Beytullah, Beytü’l-Harem, Ka° betullah adlarıyla da bilinir. Ka° be, Mekke civarındaki dağlardan alınan siyah taşlarla bina edilmiştir. İbrahim peygamber ile oğlu İsmail peygamber tarafından bugünkü yerine inşa edilmiş olup cahiliye devrinde tamir görmüştür. Cahiliye devrinde burası putlarla dolu kutsal bir yer olarak kullanılmaktaydı. Her yıl bedevi Araplar burada panayır kurar ve kendi putlarına tapınırlardı. Bu panayırlarda şiir yarışması yapılır, yarışmayı kazanan şairin eseri altın ile yazılıp Ka° be duvarına asılırdı. Bunlara Muallaka-ı Seb° a denirdi. Ka° be’nin tamiri esnasında henüz Peygamberimize vahy gelmemiştir. Muhammedü’l-Emîn olarak tanıyordu. Hacer-i Esved’i Ka° be duvarına yerleştirme işi Evs ile Hazrec kabileleri arasında anlaşmazlıkla sonuçlanınca O’nun hakemliğine müracaat edilmişti. Hacer-i Esved’i duvara yerleştirme işinde Peygamberimizin de katkısı olmuş, mübarek elleriyle taşı bugünkü yerine koymuştur. Halen Ka° be’nin kapısının bulunduğu duvar ile onun karşısına düşen duvar onikişer metre uzunluğundadır. Diğer iki duvar ise onar metredir. Yüksekliği on beş metre olup doğu köşesinde yerden bir buçuk metre yükseklikte Hacerü’l-Esved bulunur.

Rivayete göre Ka° be, Nuh Tufanı’ndan önce de şimdiki yerinde mevcuttu ve Âdem peygamber zamanından itibaren dünyadaydı. Nuh Tufanı’nda her yer suyla kaplanmadan önce Allah o binayı bugün tam Ka° be’nin üzerinde göğe çekmiştir. Buna Beyt-i Ma° mur denir. Tufandan sonra Nuh peygamber tarafından eski yerine inşa edilmiştir. Mekke fethinden sonra Ka° be, putlardan temizlenmiş ve hicretin ikinci yılında Müslümanların kıblesi olarak belirlenmiştir. Ka° be’yi belirli zamanda ziyarete hac denir. Ka° be’nin Mîzab (Altın oluk) denen saçağı, Astar-ı Ka° be denen kara örtüsü, Zemzem suyu, hac vs. divan şiirinde geniş çağrışımlara yol açan konulardan olmuştur. Tasavvufa göre Ka° be bir semboldür. Asıl Ka° be, gönüldür. İlahi aşk gönülde tecelli ettiği için, gönül de bir Ka° be sayılır. Allah’ın evi olduğu için de gönül ile benzerlik kurulur. Edebiyatta aşk, sevgi, güzellik, kavuşma vs. imajlar için Ka° be adı çokça anılır. Özellikle tenasüp yoluyla çok kullanılır. Sevgilinin yüzü ve mahallesini Ka° be’ye benzetilir. Âşık orada dolaşmakla Ka° be’yi tavaf etmiş olur.

Keyhüsrev²³³: İrân’ın Keyaniyan sülalesinden olup Keykavus’un torunu ve Siyavuş’un oğludur. Mecazen ulu padişahlar hakkında sıfat olarak kullanılır.

²³² Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 245.

²³³ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 268.

Kekubâd²³⁴: İrân'ın Pişdadiyan sülalesinden sonra gelen şah sülalesi Keyaniyan'ın ilk hükümdarıdır. Key lakabını ilk defa kullanan odur. Adaletiyle ün salmıştır. Büyük Selçuklu sultanı Keykubad ile bunun hiçbir alakası yoktur.

Mekke²³⁵: Peygamberimizin doğduğu ve İslam dininin ilk defa ortaya çıktığı şehir. Arap yarımadasında olup eski dönemlerden itibaren mamur olmuştur. Ka'be'nin Mekke'de bulunması tarih boyunca oranın önemini artırmıştır. Divan şiirinde Ka'be vesilesiyle ve Müslümanlardan başka kişilerin orada bulunmaması gibi özellikleriyle ele alınır. Bazen hac nedeniyle de anılan Mekke hakkında birçok kitaplar yazılmıştır. Fezâil-i Mekke genel adıyla anılan bu kitaplar her yönüyle şehri ele almaktadırlar. Ka'be'nin orada bulunması mecaz-ı mürsel yoluyla Mekke'den bahsedilmesine neden olmuştur. Dini edebiyatta da adından bahsedilen Mekke'nin divan şiirinin coğrafyası içinde önemli bir yeri vardır. “Mükerreme” sıfatıyla birlikte kullanılır.

Merve²³⁶: Mekke'de bir dağ. Hacılar Merve ile Safa arasında sa'y eyleyerek haccın bir farızasını yerine getirmiş olurlar. Bu iki tepe arasında 7 defa gelip gitmek, İsmail peygamberin annesi Hacer'in su aramak için koşuşturması hatırasına yapılır. Divan şiirinde Kâbe unsuru yanında yer alır.

Mescid-i Akşâ²³⁷: Kudüs'de Hz. Süleyman tarafından yaptırılan camiın yerine yapılan ve Müslümanların ilk kiblesi olan camii. Mirac gecesinde peygamberimiz Mescid-i Haram'dan Mescid-i Akşâ'ya gitmiş, oradan da göğe yükselmiştir.

Mikâil²³⁸: Dört büyük melekten biri. Rızıkların taksimi ile görevlendirilmiştir. Hamele-i Arş'tan biridir. Rahmet yağdırır, rüzgarları estirir.

Muhammed²³⁹: İslam peygamberi Hz. Muhammed Mustafa. Hz. Muhammed, miladi 571 senesinde, Rumi aylardan Nisan ayı içerisinde, kameri Rebiulevvel ayının on ikinci pazartesi gecesini sabaha doğru dünyaya gelmiş; o gece gün doğmadan âlem nur ile dolmuştur. İlk peygamber ve ilk insan Hz. Âdem'den itibaren evlattan evlada geçen “son peygamberlik nuru” O'nda sahibini bulmuştur. Hakkında biyografik bilgi birçok kaynaktan edinilebilir.

²³⁴ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s.268.

²³⁵ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 302.

²³⁶ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 307.

²³⁷ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 308.

²³⁸ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s.320.

²³⁹ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 330-31.

Peygamberimiz henüz dünyayı teşrif etmeden babası Abdullah vefat etmiş, onun ölümünden sonra zevcesi Âmine Hatun pek mübarek bir erkek çocuk dünyaya getirmişti. O çocuğa “Muhammed” adını verdiler.

Hiz. Peygamberin nesebi şöyledir: “Muhammed b. Abdullah b. Abdumattalib b. Haşim b. Abdimenaf b. Kusayy b. Kilab b. Mürre b. Kab b. Lüey b. Galip b. Fihir b. Malik b. İlyas b. Mudar b. Nizar b. Mead b. Adnan.”

Buhari’nin *Sahih*’inde peygamberimizin nesebi Adnan’a kadar sayılmakta ise de Taberi, tarihinde Resul-i Ekrem’in nesebini Hiz. İbrahim’e kadar götürür.

Muhammed “pek çok hamd ü sena olunmuş, övülmüş” demektir.

Hiz. Peygamber altı yaşına gelince annesi de vefat etmiştir. Babadan yetim, anadan öksüz kalan Muhammed’e dedesi Abdumuttalib bakmıştır. Dedesinin ölümünden sonra amcası Ebu Talib O’nu yanına almış, O’nun yetişmesine büyük bir özen göstermiştir. Amcası Ebu Talib’in yanında ticaret ile iştigal ettiği sıralarda Hiz. Hatice ile evlenmiştir.

Resulü Ekrem efendimize kırk yaşlarında nübüvvet, kırk üç yaşlarında da risalet gelmiştir.

O yirmi üç senelik peygamberlik hayatında durmadan dinlenmeden çalışmış, insanları Allah’ın nizamında hak ve adalete, gerçek eşitliğe ulaştırmak için buluştuğu her fertle görüşmüş, topluluklara hitap etmiştir.

İrtihal edinceye kadar insanlığı ince bir telkin edasıyla bilfiil örnek olarak irşad etmiştir. Daima sevdirmiş, kolaylaştırmıştır; zorlaştırmamıştır. Sevdirme ve kolaylaştırma O’nun bütün hayatının tasviridir. Geleceğin müridlerini de şöylece irşad etmiştir: “Sevdiriniz, nefret ettirmeyiniz. Kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz.” (Mişkatü’l-Mesabih, No: 3722).

O, büyük bir öğretmendi. O’nun bizzat yetiştirdiği hukukçu, siyasetçi, kumandan ve (Suffa ehli) öğretmenleri yüzlercedir. O, zengin-fakir, kuvvetli-zayıf ayrımına kat’iyyen yer vermez; hüküm verirken Allah korkusuyla ürperir ve daima en büyük hâkim olan Allah’ın adaletini hatırlatırdı. Allah’ın şeriatını tatbik ederken en yakınlarına bile taviz vermez, mutlak adaleti icra ederdi. Bir defasında: “Allah’a yemin ederim ki, Muhammed’in kızı Fatıma, hırsızlık etseydi onun da elini keserdim.” buyurmuştur.

O’nun giydiği elbiselerinden başka bir elbisesi olmazdı. Kuru bir yatak, içi hurma lifi dolu bir yastık, bir su kabı ve bir hayvan derisi O’nun bütün serveti, bütün eşyası idi.

O, Hakk’ı ezmek için muhtelif silahlara sarılmış muannid zalimler güruhuna karşı, Allah (C.C.) tarafından cihad vermekle mükellef kılınmıştır.

O, bir operatör misali kılıcını küfrün kalbinde bir şifa neşteri gibi dolaştırmış, rahmet olarak gönderildiğinin şuuru içinde şifa kabul etmek istemeyen azgın kafirler için de hidayet ve afv niyaz

etmiştir. Şöyle buyuruyordu onlar için: “*Allahım! Kavmimi doğru yola ilet. Günahlarını bağışla. Çünkü onlar yaptıklarının farkında değillerdir.*” (Şerhü’ş-Şifa, 1/237)

O, hayatına bir defa olsun yalan söylemediği, vaadinden dönmediği için düşmanları tarafından dahi “Emin” sıfatı ile anılmıştır.

O, zikri ve fikri ile daima Allah’a karşı kamil bir teslimiyet içerisinde yaşamış, en büyük ruh huzurunu “gözümün nuru” dediği namazda bulmuştu. Her işi hamd ile biterdi. Bütün işlerinde Allah’a dua ve niyaz halinde olurdu.

O, hayatında bir defa olsun kalp kırıcı bir söz ve davranışın sahibi olmamıştır. O, insanların en çok gönül alanı idi. Daima tatlı söz söyler, herkese karşı güler yüz gösterirdi.

Tevazu O’nda zirveleşmiştir. O, insanlar arasında zengin-fakir, asil-köle şeklinde bir ayırım yapmaz; yapılmasını da hoş karşılamazdı. “*Hepiniz Âdem’in çocuklarısınız, Âdem ise topraktır.*” buyuruyordu (Et-Tac, 5/60).

O, kendisine dahi farklı muamele yapılmasını sevmezdi. Bir merhamet menbaı idi. Kalbi bütün canlılara karşı şefkatle çağlardı. “*Merhamet ediniz ki Allah da size merhamet etsin.*” buyururdu (Et-Tac, 5/17).

O’nun engin şefkati hayvanlara da şamildi. Hayvanlar hakkında: “*Allah’tan korkun, onları iyi besleyin.*” derdi.

Sevmek O’nun vasfıydı. Cihan tarihinde O’nun kadar sevmiş ve sevilmiş bir insan yoktur. O, Allah için sevişmenin en büyük ibadet olduğunu bildirmiş, şahsi düşmanlarına dahi muhabbetle sinesini açmıştı.

Çocuklara selam verir, onlara latife eder, bazen de oyunlarına iştirak ederdi. Sevindirmek için çocukları devesine bindirirdi. Onlara karşı kalbi sevgi ve merhametle dolu idi.

O’nun ahlakı ilahi ahlak olan Kur’an ahlakı idi. Cenab-ı Hak O’na. “*Sen yüce bir ahlak üzerindesin.*” buyurmuştu. (Kalem/4).

Allah’ın kendisine verdiği peygamberlik vazifesini bihakkın ifa eyledikten sonra, hicretin on birinci yılı, rebiülevvel ayının 12’sinde (m. 632) Pazartesi günü güneşin zevailinden sonra ve gurutpan önce irtihal etmişlerdir. Divan şiirinde ve İslam-Türk topluluğunda birçok adlar ve sıfatlarla anılmıştır. Birkaçını şöylece sıralayabiliriz: Ahmed, Ahmed-i Muhtar, Bahr-i Kerem, Fahrü’l-Kiram, Fahr-i Cihan, Habibullah, İki Cihan Serveri, İmamü’l-Enbiya, Mahbub-ı Hüda, Mahmud, Mustafa, Resul, Resulullah, Ümmi, Hazret vs. vs. Birçok mucizeleri birçok beyitleri süslemiştir.

Her şair O’nun hakkında na’tlar yazmış; hayatı, savaşları ve mücadeleleri birçok edebi esere konu olmuştur. Her Müslüman’ın O’nun hakkında bilmesi gerekenleri şairler de ele almış, böylece dini ve tasavvufi edebiyatımızı zenginleştirmişlerdir. Varlığın ilki O’dur. Cihan

güzelliğinin tecellisidir. İnsanların efendisi, ezel ve ebedin tek hâkimidir. İncil, O'nun gelişini haber vermiştir. Arş'a çıkmış, çerh ü zemin O'na secde etmiştir. O'ndan daha üstün şefaate yoktur. O'nun ümmeti olmakla Müslümanlar övünür. O'nun vasıflarını hakkıyla kimsecikler övemez, bitiremez, anlatamaz. O, peygamberlerin imamıdır. Birçok mucizeler göstermiştir. Ebu'l-Kasım, Resul-i Emin'dir. Zatiyla âlem şeref bulmuştur. Şeytan O'nun kılığına giremez.

Bunlar gibi birçok özelliklerini saymak mümkün değildir. Edebiyatta bütün bu özellikleriyle şiirlere konu edinilir.

Mūsā²⁴⁰: Hz. Musa. Hz. Yusuf'tan sonra Mısır'da İsrailoğulları pek çok üreyip çoğaldılar ve Yakup ile Yusuf'un şeriatları üzere kaldılar. Mısır'ın eski yerlisi olan "Kıbt" kavmi yıldızlara ve putlara taparlardı ve İsrailoğullarına aşağılık gözüyle bakarlardı. Firavunlar yani Mısır hükümdarları da İsrailoğullarını kendilerine tebaa edip onları esir gibi ağır ve zor işlerde kullanırlardı. Bu ağır yükten kurtulup dedelerinin eski yurtları olan Ken'an iline gitmek en büyük arzularıydı.

O sıralarda bir kâhin Firavun'a haber vermiş ve "İsrailoğullarından bir çocuk doğacak ve senin devletinin yıkılmasına sebep olacak." demişti. Firavun bundan ürküp İsrailoğullarından doğan erkek çocukları öldürtmeye başladı. Bu sırada İmran adındaki şahsın soyunda Hz. Musa dünyaya geldi. Annesi oğlunun öldürülmesini önlemek gayesiyle onu bir sandık içine koyup Nil nehrine bıraktı. Sandık Nil'de akıp giderken Firavun'un karısı Asiye onu tuttu. Musa'yı görünce onu sevdi ve öldürülmesine mani olmak için sakladı. Ona sütaneları tutarak sarayda büyüttü.

Hz. Musa büyüdüktan sonra bir gün Mısır'da gezerken kaza neticesi bir Kıptî'yi öldürdü. Firavun'un gazabından korkup Mısır'dan kaçtı ve Medyen'e gitti.

Orada Şuayb'ın kızıyla evlenerek on sene kadı. Sonra çoluk çocuğuyla Mısır'a giderken Tûr dağında Allah kendisiyle söyleşti ve O'na peygamberlik verdi. Mısır'a varınca Firavun'u hak dine davet etti. Firavun'un davete icabet etmemesi üzerine bir zaman tayin ederek bütün İsrailoğulları ile haberleşti ve geceleyin onları Mısır'dan çıkardı, Süveyş denizi kenarına götürdü. Firavun bunu duyunca askerleriyle peşine düştü. Musa asasıyla denize vurdu ve deniz yarıldı, on iki yol açıldı. On iki kabilenin her biri bir yoldan gitti. Firavun da askerleriyle onları izledi. İsrailoğulları geçip kurtulduktan sonra deniz tekrar kapandı. Ve Firavun ile askerleri boğuldu.

Musa İsrailoğulları ile Kenan iline yöneldi. Yolda İsrailoğulları, Hz. Musa'nın tevhid akidesine defalarca başkaldırdılar. Bu hadiseler canı sıkılan Hz. Musa, Cenab-ı Hakk'ın çağrısıyla Tur dağına çıktı. Kardeşi Harun'u da yerine vekil tayin etti. Kırk gün Tur'da yalnız başına ibadet edip vasıtasız olarak Allah'ın kelimasını işitti. O vakit O'na Tevrat indi. Sâmirî adındaki bir

²⁴⁰ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 334-35.

münafığın aldatmasıyla altından süs eşyalarını eriterek buzağı gibi ses çıkaran, altın bir buzağı heykeli yaptılar. Harun her ne kadar öğüt verseyse de kulak asmadılar.

Musa, Tur dağından gelip de İsrailoğullarını bir buzağıya tapar görünce çok sinirlendi. Sâmirî'yi lanetledi, buzağı heykelini yaktıktan sonra denize attı ve kavmine sitem etti. Bunun üzerine kavmi ettiğine pişman olup tevbe ve istiğfarda bulundu. Sonra Musa, Tevrat'ı ortaya koydu. Ondan sonra İsrailoğulları onun getirdiği hükümlerle amel etmeye başladılar. Şeria nehrinin doğusundaki birçok şehri savaşıarak ellerine geçirdiler. Peygamberlik vazifesini ifa eden Hz. Musa, Yuşa adındaki bir zatı yerine halife tayin ederek 120 yaşında vefat etti.

Hız. Musa'nın şeriatı, Hız. İsa'nın peygamberliğine kadar devam etti. İkisinin arasında gelip geçen peygamberler, O'nun şeriatıyla amel etmek üzere gönderildiler.

Hız. Musa, Mısır'a dönmek üzere ailesi ve iki çocuğuyla yola çıktığında Tûr-ı Sina'ya yaklaştığı zaman şiddetli bir rüzgâr ve yağmurla karşılaştı. Yolunu şaşırdı. Ateş yakmak istediye de çakmağı ateş almadı. O sırada uzakta bir ateş gözüne ilişti. Ateşe yaklaşıncı onun bir ağaç tepesinde olduğunu gördü. Korkarak geri dönmek istedi. O zaman ağaçtan “*Ya Musa! Ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım!*” diye bir nida geldi. Musa secdeye vardı. Bu sırada ikinci bir nida ile “*Ya Musa, ben senin Rabbinim. Nalınlarını çıkar. Sen, Tûvâ denilen kutsanmış vadidesin* (Kur'an 20/12).” O zaman Musa “*Ya Rabbi! Bana Zat'ını göster, sana bakayım.*” dedi. Allah da “*Sen beni göremezsın.*” dedi. “*Fakat dağa bak. Eğer benim tecellime tahammül edip durursan beni görürsün.*” Allah dağa tecelli etti. Dağ parçalandı. Musa bayılıp düştü. Bu mülakattan sonra Hız. Musa'ya “Kelimullah” denildi.

Musa peygamber, Firavun tarafından sihirbazlıkla suçlandı. O çağda sihirbazlık ilerlemişti. Firavun bütün sihirbazlarını çağırıp onu küçük düşürmek istedi. Sihirbazlar ellerindeki ipleri yere bıraktılar ve her bir ip yılan olup harekete başladı. Hız. Musa da asasını bıraktı. Asa büyük bir yılan olup bütün yılanları yuttu. Böylece sihirbazlar Musa peygambere iman ettiler. Musa yine bu asa ile Kızıldeniz'i ikiye bölüp ordularını geçirmiştir.

Musa peygamber bir mucize olarak elini koynuna sokup çıkarınca eli bembeyaz bir nur olurdu. Buna Yed-i Beyza (Beyaz el) denir.

Ayrıca suları kan şeklinde akıtmak, kurbağa yağdırmak, büyük sinek ve çekirgeler sürüsü ortaya çıkarmak, öküz vebası, insanlar vücudunda yara ve ur çıkarmak gibi mucizeleri vardır. Kur'an-ı Kerim'de Hız. Musa ve İsrailoğulları (Yahudiler) tarafından kendisine yapılan zulümlere çokça yer verilmiş ve geniş şekilde anlatılmıştır. Toplam 461 ayette ondan bahsedilmiştir. (msl. Kasas/3-43, Taha/9-101, Şuara/10-68, A'raf/101-156, En'am/91-154).

Edebiyatta Allah ile konuşması, ejderha olabilen asası, Yed-i Beyza'sı, Firavun'u suda boğması vs. yönlerden ele alınır.

Münkir-Nekir²⁴¹: Mezarda insanları sorguya çekecek olan iki melektir. Bu iki melek insana “Rabbin kim? Kitabın ne? Peygamberin kim? Kıblen neresi? Ne zamandan beri Müslüman’sın? gibi sorular soracaklardır. İman sahipleri cevap verecekler ama günahkarlar ile dinsizlerin dili tutulup cevap veremeyeceklerdir. Mezar başında yapılan telkinde ölüye bunların cevapları hatırlatılır. Tasavvufta Münkir ile Nekir’den maksat, insanın iyi veya kötü amellerinin kalıplara bürünmesidir.

° **Osman**²⁴²: Üçüncü halife Hz. Osman M. 547 yılında Mekke’de doğdu. Ümeyye oğullarından ve ilk Müslümanlardan olan Hz. Osman, Hz. Peygamberin iki kızıyla nikahlandığı için Zi’n-Nureyn (iki nur sahibi) lakabıyla anılır. Hayatta iken cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Bedir hariç hemen bütün savaflara Hz. Peygamber’le birlikte katıldı. Mali durumu iyi olduğu için İslam ordularının hazırlanışı sıralarında büyük maddi yardımlarda bulundu, bu sebeple Hz. Peygamber’in övgülerine mazhar oldu. Hz. Peygamber onun yumuşak huyluluğu ve haya duygusuna da hayrandı. Hz. Ömer’in ölümünden sonra üçüncü halife olarak göreve başladı. Mısırlı isyancı bir grup hac mevsiminde Medine’ye geldi ve savunmasız olan halifenin evine girerek onu şehit ettiler (M. 656). Bu şehadet olayı İslam dünyasındaki siyasi ve fikri ihtilafların gün yüzüne çıkmasıyla neticelendi. Hz. Osman’ın yaptığı en önemli işlerden biri Kur’an-ı Kerim’i yedi nüsha çoğaltarak büyük İslam şehirlerine göndermesi ve böylece değişik okuyuşların önüne geçmesidir. Kuran’ı toplattığı için Osman-ı Cami unvanıyla anılır.

Divan şiirinde haya sahibi olması, Kur’an-ı Kerim’i toplatıp kitap haline getirmesi (Osman-ı Cami) ve Hz. Muhammed (s.a.v.)’in iki kızıyla evlenip iki nur sahibi olması (Zi’n-Nureyn) gibi nedenlerle övülüp anılır.

° **Ömer (Ömer b. Hattab)**²⁴³: İkinci halife Ömer M. 591 yılında Mekke’de doğdu. İslâmiyetten önce Mekke’nin idarecilerindedi. Yaklaşık sekiz sene Hz. Peygamber ve Müslümanlara karşı cephe aldı. Nihayet Peygamber’i öldürmeyi kararlaştıran müşriklerle aynı safta yer alan Hz. Ömer bu işi bizzat üstlenmekten de çekinmedi. Fakat bu girişimi onun Müslüman olmasıyla sonuçlandı (618).

Kırkinci veya kırk beşinci Müslüman olan Ömer cennetle müjdelenen büyük sahabelerdendir. Onun Müslüman olmasıyla birlikte İslâmiyet güç kazanıp Mekke’de açıkça kabul edilir olmuştur. Hz. Muhammed (s.a.v.) ile hemen bütün savaflara katılıp büyük yararlıklar gösterdi. Hayber Savaşından sonra kendisine ganimet olarak verilen toprağı vakfetmekle de ilk vakıf kuran kişi oldu. Hz. Muhammed’in ölümüne inanmak istemedi, hatta Hz. Muhammed’in

²⁴¹ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s.340-41.

²⁴² Zavotçu, Gencay (2006). *Dîvân Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*. Ankara: Aydın Kitabevi, s. 389.

²⁴³ Zavotçu, Gencay (2006). *Dîvân Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*. Ankara: Aydın Kitabevi, s. 392-93.

öldüğünü söyleyenlerin boynunu vuracağını ilan etti. Hz. Ebû Bekir'in uyarmalarından sonra kendine gelebildi. Hz. Ebû Bekir'in tavsiyesi ile ikinci halife seçildi. Özellikle halifeliği devrinde çok sade bir hayat yaşayan, bütün zamanını insanların maslahatlarına ayıran, adalet konularına titizlikle eğilen, dini konularda çok hassas davranan Hz. Ömer sabah namazı kıldırırken şehit edildi (Medine 644).

Hz. Ömer dîvân şiir ve nesrinde adaleti, yardımseverliği, şeytanı bile korkutan yiğitliği, idarecilikteki beceri ve başarısıyla konu edilir. Hayatta iken cennetle müjdelenen on kişiden biri olan Hz. Ömer, adaleti ve farklı yönetimi, haklı ile haksızı ayırmadaki öngörüsü nedeniyle Fârûk lakabıyla anılır.

Rûm²⁴⁴: Roma, Romalı. Eskiden Doğu Roma İmparatorluğu Anadolu'yu da içine aldığı için Anadolu'ya Rûm, Anadolululara da Rûmî denilirdi. Burada yaşayan insanlar beyaz ırktan ve güzel oldukları için şiirlerde hemen çok zaman Habeş, Zenci ve Zengiba ile karşılaştırılır ve tezat sanatı yapılırdı. Gündüz Rûm ise; gecei Habeşli veya Zencî olurdu. Türk ile Hind de böyledir. Divan şiirinde sevgilinin yüzü için kullanılır. Bu yüz, gece renkli saçlar ile çevrilmiştir. Rûm (rom), aynı zamanda bir içki çeşididir. Bu bakımdan kelime tevriyeli kullanılır.

Rüstem²⁴⁵: İran'ın ünlü kahramanı. Şehname'de övgüyle anılır. “Rüstem-i Dâstân, Rüstem-i Zâl, Pûr-ı Zâl, Pûr-ı Zâl-ı Zer, Tehemten, Heft-han-ı Acem” gibi sıfatlar hep onundur. Eski şiirimizde kahramanlık, acı, kuvvet ve yenilmezlik sembolü olarak özellikle kasidelerde anılan Rüstem, Cemşid soyundan gelen Neriman'ın torunu ve Sam'ın oğlu olan Sicistan ve Seyistan hükümdarı Zal'in oğludur. Daha delikanlılığında birçok devleri öldürmüş ve olağanüstü başarılar göstermiştir. M.Ö. 4. asırda Keykavus zamanında yaşadığı sanılmaktadır. Turan hükümdarlarıyla ve Efrasiyap ile olan savaşları yanında Siyavuş'u öldürmesi ve Güştab'ı esaretten kurtarmasıyla ünlüdür. Zerdüş dinine girmemiş ve İsfendiyar ile savaşmamıştır. Zâl saç, kaş ve kirpikleri beyaz olarak doğduğu için bu lakabı almıştı. Kelime olarak Zâl, kocakarı demektir. Zâl-ı zer de yine bu beyazlıktan dolayı ona verilen lakaptır. Bu hali uğursuzluk sayan babası Sam, “Bu benim oğlum değildir” diyerek onu Elbruz dağına atmış, Zâl orda Simurg denen kuş tarafından beslenip büyütülmüş ve kendisine “Dâstân” denilmiş. Dâstân hile demektir. Bu nedenle Rüstem'in adı zülf, kaş, göz, gamze gibi öldürücü ve hilekar özelliklerle birlikte çok kullanılır.

²⁴⁴ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 380.

²⁴⁵ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 382.

Şafâ²⁴⁶: Mekke yakınında bir tepenin adıdır. İsmail peygamberin annesi Hacer, Safa ile Merve arasında su aramak için gelip gittiğinden dolayı hacılar bu iki tepe arasında 7 defa hızla yürürler. Haccın adabından olan bu yürüyüşe sa'y denilir. Divan şiirinde Safa kelimesi çok zaman sa'y ile birlikte kelime oyunları içinde ele alınır. Safa kelimesinin “keyif, saflık, parlaklık, ruh ve gönül aydınlığı vs.” manaları da vardır. Mevlevi dervişleri arsında “Safa nazar” tabiri “hoş gör” anlamında kullanılır.

Sāre (Sāra)²⁴⁷: Hz. İbrahim'in ilk eşi ve peygamber olan iki oğlundan büyüğünün, İshâk'ın annesi.

Sırât²⁴⁸: Yol. Cehennem üzerinde kurulu olan kıldan ince, kılıçtan keskin bilinen köprü. Bir hadis-i şerifte “Kıyamette müminler cehennem (üzerine kurulmuş Sırat)den kurtulduktan sonra cennetle cehennem arasındaki (ikinci bir) köprüde tevkif olunurlar. Burada, dünyada aralarında bulunan (ufak tefek) mezalimden birbirine hakkını vererek hesaplaşırlar. (Küçük günahlarından da) paklanıp arındıkları zaman bunların cennete gitmelerine izin verilir.” buyurulmuştur. Müminler Sırat üzerinden yıldırım hızıyla ve ayakları yere değmeden geçeceklerdir. Sıratın bin yılı yokuş, bin yılı iniş, bin yılı düz bir yol olduğuna inanılır.

Sırat kelimesi Kur'an-ı Kerîm'de “müstakîm” sıfatıyla birlikte “Sırat-ı müstakîm (Dosdoğru yol)” şeklinde 32 yerde geçer (msl. Fatiha/6, Bakara/142, 213; Âl-i İmrân/51,101; Nisâ/68, 175).

Şâm²⁴⁹: Şâm şehri. Kelimenin Farsçası “akşam” anlamına gelir. Bu nedenle çok zaman tevriyeli kullanılır. Hatta Mısır, Bağdâd, Rûm gibi kelimelerle de tenasüp yapılır. Sevgilinin saçı ile Şam çok zaman birlikte bulunur. Mehdi Şâm'da ortaya çıkacaktır. Şâm'ın şişesi, zırhı ve gülsuyu da ünlüdür. Kelimenin gece anlamıyla ilgili olarak “Şâm-ı garîbân (gariplerin akşamı)” tamlaması kullanılır. Birisinin öldüğü günün akşamına şâm-ı garîbân denildiği gibi Hz. Hüseyin'in şehid edilip Ehl-i beytin Yezîd askerine esir düştüğü geceye de bu ad verilir.

Veyse'l-Karanî²⁵⁰: Tabiin'in büyüklerindendir. Peygamberimizin zamanında bulunduyorsa da O'nu göremedi. Yemen'in Karen köyündendir. Peygamberimizi görmeden Müslüman olmuştur. Annesinin sözüne o denli bağlı idi ki Medine'ye Peygamberimizin kapısına kadar geldiği halde annesinin “o'nu bulamazsan geri dön.” Sözüne uymak için Peygamberimizin hane-i saadetine dönmesini beklemeden Karen'e doğru yola çıkmıştır. Peygamberimiz eve dönünce onun kokusunu

²⁴⁶ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 385-86.

²⁴⁷ Zavotçu, Gencay (2006). *Dîvân Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*. Ankara: Aydın Kitabevi, s. 431.

²⁴⁸ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 403.

²⁴⁹ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 420.

²⁵⁰ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 473-74.

duymuş ve hırkasının ona verilmesini vasiyet etmiştir. Hakkında birçok menkıbeler vardır. Bunlardan biri Miraç'ta Peygamberimizin ayakkabılarını çevirmesidir. Rivayete göre Peygamberimizin bir dişinin kırıldığını duyunca acaba düşen diş şu mudur, bu mudur diye sırayla bütün dişlerini söktürmüş. Peygamberimiz onun hakkında “Ben Rahman kokusunu Yemen’den duyarım.” buyurmuştur.

Hiz. Ömer zamanında Medine.2ye gelmiş ve çok hürmet görmüştür. Hiz. Ömer kendi elleriyle hırka-i saadeti ona vermiş ve Peygamberimizin vasiyetini yerine getirerek onun duasını istemiştir. Bu hırka bu gün İstanbul’da Hırka-i Şerif camiinde muhafaza edilmektedir. Sıffin muharebesinde Hiz. Ali’nin askeri arasındayken hicretin 37. Yılında şehid oldu. Attâr’ın Tezkiretü’l-Evliyâ’sında hayatı ve menkıbeleri hakkında geniş bilgi vardır. Hakkında kitaplar yazılmıştır.

Ya° kûb²⁵¹: İbrahim Peygamberin torunu ve İshâk peygamberin oğludur. Eyyûb peygamber onun yeğeni olur. Dayısının iki kızıyla evlenmiş ve bunlardan 12 oğlu dünyaya gelmiştir. Oğulları içinde Yûsuf ile Bünyamîn aynı anneden doğmuşlardır. Babası İshâk’ın vefatından sonra Ken’ân ilinde kalıp yerine geçti. Allah ona peygamberlik verdi. Kardeşlerinin Yûsuf’u kuyuya atmalarından sonra onun hasretiyle Beytü’l-ahzen (hüzünler evi) denilen kulübesinde yıllarca ağlamış ve ağlamaktan gözleri kör olmuştur. Yıllar sonra oğlu Yûsuf, Bünyamîn ile ona gömleğini göndermiş ve gözleri açılmıştır. Ömrünün sonunda Yûsuf’un yanında rahat bir hayat sürmüştür. İsrâiliyyâtan bir rivayete göre Yakûb, Yûsuf’u daha doğduğundan itibaren çok severmiş. Ona süt anne olması için bir kadın tutmuş. Ancak kadın Yûsuf’a süt verebilmek için kendi bebeğinden ayrılmış ve yavrusuna süt verememiş. Sonunda kadın Allah’ın da Yakûb’u Yûsuf’tan ayırması için bedduâda bulunmuş. Kadının bedduâsı kabul olunup oğlunun hasretiyle yıllarca yanmış, tutuşmuş.

Yakûp peygamberin lakabı “İsrâîl”dir. Onun soyundan gelenler “Benî İsrâîl (İsrailoğulları)” diye anılmıştır. Yakûp ile Peygamberimiz arasında gelen bütün peygamberler onun zürriyetindendir. Kur’an-ı Kerim’de onunla ilgili 15 kadar âyet-i kerîme vardır (msl. Bakara/132-136, Âl-i İmrân/84, 93, Nisâ/ 163). Hiz. İbrahim’in yanında gömülüdür. Edebiyatta daima Yûsuf ile ilgili olarak anılır. Gözlerinin görmez oluşu, yıllarca ağlaması, külbe-i ahzan’ı, gözlerinin açılışı vs. telmih konuları ile ele alınır. Âşık bu çileleri yüzünden kendini veya gönlünü Hiz. Yakûb’a benzetir.

²⁵¹ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 478.

Yezid²⁵²: Muaviye'nin oğlu ve Emevi devletinin ikinci halifesidir. Kerbela vakı'ası onun zamanında olduğu için özellikle *Maktel-i Hüseyin*'lerde adı çok anılır. Alevi-Bektaşiler onun düşmanı olup “Yezid” kelimesini bir küfür sözü olarak kullanırlar.

Yûsuf²⁵³: İsrailoğulları peygamberlerinde Yâkub peygamberin oğludur. Hayatı ve kıssası Kur'an-ı Kerim'de anlatıldığı üzere (Yûsuf/1-104) kısaca şöyledir. Hz. Yakub'un on iki oğlu var idi. Hz. Yakub, İçlerinde Yûsuf'u hepsinden daha çok severdi. Yûsuf bir rüya görüp babasına söyledi. “gördüm ki on bir yıldız, güneş ve ay, bana secde ettiler” dedi. Yakub (a.s.) anladı ki; “on bir yıldız”, Yûsuf 'un on bir kardeşine işaretler ve Cenab-ı Hak, onu kardeşlerine üstün kılacaktır. “Oğulcuğum! Bu rüyayı kardeşlerine söyleme. Çünkü şeytan insana düşmandır. Kardeşlerine vesvese verip kalplerine kıskançlık düşürebilir. Sonra sana bir hile yaparlar. Cenab-ı Hak sana peygamberlik ve büyük bir devlet verecek” dedi ve Yûsuf 'a sevgisi daha da arttı. Yûsuf 'un büyük kardeşleri, onu kıskandılar ve hile ile onu kıra götürüp bir kuyuya attılar. Babalarına ise “Onu bir kurt yedi” dediler. Sonra geri dönüp Yûsuf 'u bir kervana ucuz fiyata köle diye sattılar. Yûsuf o zaman on sekiz yaşında idi. Kardeşlerinden korkup sustu ve Allah'a dayanarak kervanla Mısır'a gitti. Burada Mısır'ın maliye bakanı (Azîz) tarafından satın alındı. Yûsuf 'un eşi emsali olmayan güzelliği, Azîz'in karısı Zelihâ'yı adeta büyüledi. Zelihâ'nın tekliflerini reddetti. Yine bir gün Zelihâ onun odasına girdi. Yûsuf ondan kaçarken gömleği yırtıldı. Yûsuf dışarı çıkınca Azîz'i kapının önünde buldu. Zelihâ ise Yûsuf'un kendisine saldırdığını söyleyerek onu zindana attırdı. Zindanda iki kölenin gördüğü rüyalar Yûsuf'un yorumladığı gibi çıktı. Nihayet Mısır hükümdarının gördüğü bir rüyayı da doğru tabir etmesi üzerine, zindandan çıkarılarak maliye bakanlığına getirildi. Zelihâ, bir hükümdarın kızı ve güzellerin güzeli idi. Kocasını öldürdükten bütün servetini Yûsuf'tan haber verenlere bağışladı. Yıllarca yalnız kaldı, Yûsuf'u düşündü. Bu arada Hz. Yûsuf, Mısır'da tarımı geliştirdi ve yedi sene içinde pek çok zahire biriktirdi. Daha sonra hükümdarın gördüğü kıtlık ve pahalılık yılları geldi, yedi yıl sürdü. Bu kıtlık seneleri içinde Hz. Yûsuf zahireyi adaletli bir şekilde mevcut nüfusa göre tevzi ederdi. Bu kıtlık yıllarında Yûsuf'un kardeşleri de Kenân ilinden kalkıp zahire almak için Mısır'a gelirler. Yûsuf bir oyunla, öteki kardeşleri Bünyamin'i de zahire almak için getirmelerini sağladı ve hükümdarın tasını onun yüküne saklayarak hırsızlık suçuyla onu alıkoydu.

Hz. Yakub, Yûsuf'un yerine koyup muhabbetle bağrına bastığı Bünyamin'in de alıkondüğünü duyunca üzüntü ile ağlamaktan gözlerine ak düştü.

²⁵² Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 482.

²⁵³ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 483-84.

Yûsuf kaybolalı yirmi bir yıl olmuştu. O vakitten beri ondan haber alınmadığı için kardeşleri onun sağlığından ümitlerini kesmişlerdi. Yakub (a.s.) ise Yûsuf'un küçüklükte görüp de kendisine söylemiş olduğu rüyaya nazaran onun, huzurunda kardeşleri secdeye varmadan vefat etmeyeceğini biliyor, dönüşünü büyük bir sabırla bekliyordu. Buna binâen oğullarını, Yûsuf ve Bünyamin'i arayıp bulmaları için Mısır'a gönderdi. Kıssanın bundan sonrası; Yûsuf'un kardeşlerine kendisini tanıtmaması, babasına onlar vasıtasıyla gönderdiği gömleği gözlerine sürmesiyle gözlerinin açılması ve bütün aile efradını yanına alarak Mısır'da yerleşmeleriyle sona erer. Bu arada Yûsuf da Zelihâ'ya acımış ve onu nikah ile almıştır. Allah Zelihâ'ya eski güzelliğini vermiş ve Yûsuf'tan Efrayim ve Menşa adında iki oğlu ile Rahme adında bir kızı olmuştur.

Yûsuf kıssası Kur'an-ı Kerim'in en güzel kıssası olup "Ahsenü'l—Kassas" olarak vasıflandırılır.

Divân şiirinde adı en çok anılan peygamberlerden biri Yûsuf'tur. Harikulade güzelliği ile çok zaman sevgili ona benzetilir, hatta sevgili, Yûsuf-ı sâni (ikinci Yûsuf) olarak nitelenir. Ay ile güneşin ona secde etmeleri, kuyuya atılması, terazi ile tartılıp ağırlığınca altın karşılığı satılması, Züleyhâ ile olan maceraları, zindana atılması, güzel rüya tabir etmesi, Yakub'dan ayrılışı, köle iken Mısır'a sultan oluşu vs. kıssalar nedeniyle birçok beytin konusunu oluşturur. Bunun en büyük amili hiç şüphesiz Yûsuf u Zelihâ mesnevileridir. Mâh-ı Kenân diye nitelenen odur. Lakabı Sinân'dır.

Zemzem²⁵⁴: Mekke'de bulunan bir kuyu ve bu kuyudan çıkan suya verilen ad. Hz. İbrahim, Hacer ile evlendikten ve İsmail doğduktan sonra diğer hanımı Sare'den onları korumak için Şam'dan çıkıp Mekke'ye geldi. Hacer ile İsmail'i içi hurma dolu meşin bir dağarcık ve içi su dolu bir kırba ile buraya bıraktı. O dönemde burada hiç hayat ve insan yoktu. Hacer İsmail'i emziriyor ve kendisi kırbadaki suyu içiyordu. Nihayet su bitti. Hem Hacer, hem de çocuğu çok susamışlardı. Çocuk susuzluktan çırpınmaya başladı. Hacer ise Safa tepesine koştu. Orada su bulamayınca Merve tepesine koştu. Tam yedi kez bu geliş gidişi tamamladı. Hacıların sa'y etmeleri bu olayın hatırasınadır. Nihayet Merve üzerine son çıkışında çocuğun bulunduğu yerde bir melek gördü. Bu melek Cebrail idi ve kanadıyla yeri kazıyordu. Nihayet su görüldü. Bu suyun çocuğun topuk vuruşuyla ortaya çıktığı da rivayet edilir. Hacer bir yandan suyun etrafını kum ile çeviriyor, bir yandan da kırbasını dolduruyordu. Su ise avuç avuç aldıkça kaynıyordu. İşte Zemzem suyu bu sudur. Kuyunun daha sonra köreldiği ve Abdülmuttalib tarafından temizletilerek kullanılır hale getirildiğine dair de bir rivayet vardır. İslam öncesi ve sonrasında kutsal sayılan bu suyu hacılar kendi memleketlerine en değerli hediye olarak götürürler.

²⁵⁴ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 490-91.

Zeyne'l-âbidîn²⁵⁵: 1. Âbidlerin, ibadet edenlerin ziyneti. 2. 12 İmam'ın dördüncüsü [Hz. Hüseyin'in Kerbela'da kurtulan ortanca oğlu ki asıl adı Ali'dir.]

Zü'l-feķār²⁵⁶: Zülfıkar; yarısından itibaren ucu çatallaşan bir çeşit kılıç. Hz. Ali'nin kılıcı. Peygamberimiz tarafından Hz. Ali'ye verilen bu kılıç Bedir savaşında ele geçmiştir. Hz. Ali'nin elinde uzunlu yedi ve eni bir arşın olacak derecede şekil değiştirebilirmiş. Ortasında kanın akması için yivler varmış. Demirinin yemenden geldiği rivayeti vardır. İlk defa Uhud savaşında kullanılmıştır. Zülfıkar hakkında birçok efsaneler meydana getirilmiştir. Başa, bele ve kemere rastlayınca insanı ikiye biçebilirmiş. Divan şiirinde umumiyle Hz. Ali ile birlikte anılır.

²⁵⁵ Devellioğlu, Ferit (2009). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi, s. 1184.

²⁵⁶ Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 495.

Mecmuada Geçen Özel İsimler Dizini

A

Ahmed..... 72, 133, 166, 167, 168, 171, 261

B

Bağdād118, 219, 237

Beşîr239

Bilāl.....132

C

Cābir . 106, 107, 108, 111, 112, 113, 114, 115

Cebrā' il..... 83, 105, 123, 225, 246, 248, 261

Cürhüm90, 97

Ç

Çîn.....219, 222, 257

D

Dāvud.....193

Düldül210, 212

E

Ebūbekir.....153, 156, 235

Edhem128, 129, 130

Emīn.....238, 239

F

Fāruk172

Fāṭima 129, 182, 189, 275

Firdevs180

Furat.....120

Furkān263

H

Ḥabīb 114, 139, 152, 154, 155, 156, 157, 158,
162, 163, 166, 169, 220, 224, 240, 248,

252

Ḥabību'llāh 109, 167, 175, 253

Ḥamā148

Ḥasan 181, 183, 189, 191, 211, 218

Ḥicāz 153, 154, 155, 163, 219

Ḥorāşān219

Ḥüseyn 115, 116, 117, 118, 120, 121, 122,
123, 124, 125, 127, 128, 129, 130, 131,

132, 181, 189, 191, 211, 218, 274, 275

H

Hābil.....106

Hācer 80, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 91,
92, 93, 94, 95, 96, 97, 101, 102

Hind219

H

Ḥadicetü'l-Kübrā153

Ḥalīlu'llāh .. 80, 82, 83, 84, 89, 90, 94, 95, 99,
103, 136, 151

Ḥaydar.....172, 174

I

İşfahān.....219

I

İblīs	101, 102, 103, 192, 217, 252
İbrāhīm.....	80, 85, 93, 97, 99, 106, 161, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236
İshāk.....	151
İslām .	118, 143, 145, 154, 170, 215, 218, 219
İsrāfīl.....	271

K

Qarān.....	165, 173
Qubbe-i şahrā.....	149, 150
Quds	147, 148, 149, 153
Qur° ān.....	140, 144, 181, 227 249, 250, 266

K

Ka° be ..	92, 138, 151, 152, 154, 159, 160, 161
Kerbelā.....	120, 275
Keyqubād	188
Kūfe	118, 172, 177

M

Māçīn	219
Medīne	116, 118, 132, 152, 153, 154, 155, 156, 158, 159, 162, 183, 184, 185, 190, 202, 210, 211, 218
Mekke	92, 222, 229, 235, 257
Meşnevā.....	241
Merve.....	86, 87, 161
Mescid-i Akşā.....	149, 150
Mışr.....	219
Mikā° il.....	246
Minā.....	203, 204, 218

Mine .	198, 202, 203, 204, 206, 207, 209, 211, 213, 214, 217, 219
--------	---

Muḥammed	12, 23, 72, 76, 115, 123, 148, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 171, 174, 175, 181, 199, 200, 217, 220, 222, 223, 227, 231, 238, 246, 250, 251, 252, 254, 255, 256
----------------	---

Muḥammed Ḥanīfī.....	179, 181, 182, 183 184, 185, 186, 189, 190, 191, 192, 194, 195, 201, 202, 203, 206, 208, 210, 211, 213, 214, 218, 219
----------------------	--

Muḥammed Muştafā	106, 156, 173, 180, 189, 209, 231, 238, 253
------------------	--

Murād.....	275
------------	-----

Mūsā.....	136, 148
-----------	----------

Münkir Nekir	271
--------------------	-----

N

Nihānī.....	149, 152, 153
-------------	---------------

R

Resül ..	24, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 123, 126, 127, 128, 132, 133, 134, 135, 137, 140, 144, 151, 157, 158, 163, 165, 172, 176, 182, 218, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 228, 229, 230, 232, 235, 238, 242, 243, 244, 245, 246, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 263, 264
----------	---

Resūlu'llāh	107, 108, 111, 112, 113, 114, 123, 129, 133, 134, 135, 137, 138, 140, 141, 142, 144, 150, 157, 158, 173, 178, 222, 226, 238, 261
-------------	---

Rūm.....	147, 219
----------	----------

Rüstem	193, 196, 205, 206, 214
--------------	-------------------------

Ş

Şafā	86, 87
Şāre	80, 81, 82, 83, 84, 94, 97, 98, 151
Şirāṭ.....	135, 272

S

Sāre	80, 93
Sirāc	239
Süleymān	149

Ş

Şām	117, 118, 148, 154, 219
Şeyṭān	15, 103, 104, 135, 270
Şiprā.....	118

T

Tabut..	71, 187, 188, 192, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 205, 206, 208, 210, 212, 213, 214, 215, 216, 217
---------	--

T

Ṭaha	238
------------	-----

Ü

Ümmüseleme	122
Üveys. 72, 163, 165, 166, 167, 168, 170, 171, 174, 176, 177, 178	

V

Veys	72, 167, 168, 169, 175, 177, 178
Veys'el-Ḳarānī.....	163, 175, 177

Y

Yasīn	238
Ya ^c kūb.....	151
Yecüc Mecüc	139
Yemen	72, 165, 166, 172, 173, 219
Yezīd.....	115, 116, 117, 118, 121, 124
Yūnus	250, 251
Yūnus Emre	274
Yūsuf.....	151

Z

Zebānī	141, 144, 146
Zeyn'el-° Ābidīn.....	125

Z

Zū'l-cenāḥ	128
Zülfiḳār	183, 197, 212, 214, 215, 221

c

° Aden	219
° Āişe	165, 166, 167
° Aḳabe	154
° Alī... 181, 182, 183, 184, 189, 190, 191, 197, 198, 200, 205, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 217, 218, 220, 229, 235, 254, 275	
° Alī Aşğar.....	125
° Alī Ekber.....	125
° Ali'ül-Murtaẓā	129, 153, 195, 218
° Arafāt	161
° Atebe	115, 117
° Atīḳa.....	170
° Azrā' il.....	232, 233, 235, 270
° Īsā	136

° Oṣmān153, 231, 235

° Ömer..... 153, 156, 172, 173, 175, 176, 220,
235, 254

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Ömer YILDIZ
Doğum Yeri:	Kocasinan
Doğum Tarihi:	06.06.1988
Medeni Durumu:	Bekâr

Öğrenim Durumu

Derece:	Okulun Adı
İlköğretim:	Malazgirt İlköğretim Okulu
Lise:	İstikbal Lisesi – Türkçe-Matematik Alanı
Lisans:	Selçuk Üniversitesi – Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Selçuk Üniversitesi – Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü (Çift Anadal)
Yüksek Lisans:	Selçuk Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD
İlgi Alanları:	Kitap okumak, müzik dinlemek, seyahat etmek...
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar: (Doldurulması isteğe bağlı)	Dr. Öğr. Üyesi Nurgül SUCU Dr. Öğr. Üyesi Erol ÇÖM Prof. Dr. Ali TEMİZEL
Tel:	0554 670 1017
Adres:	Melikgazi/ KAYSERİ

Mecmuanın Varak Fotoğraflarından Birkaç Örnek

Foto 1: Varak 1b-2a

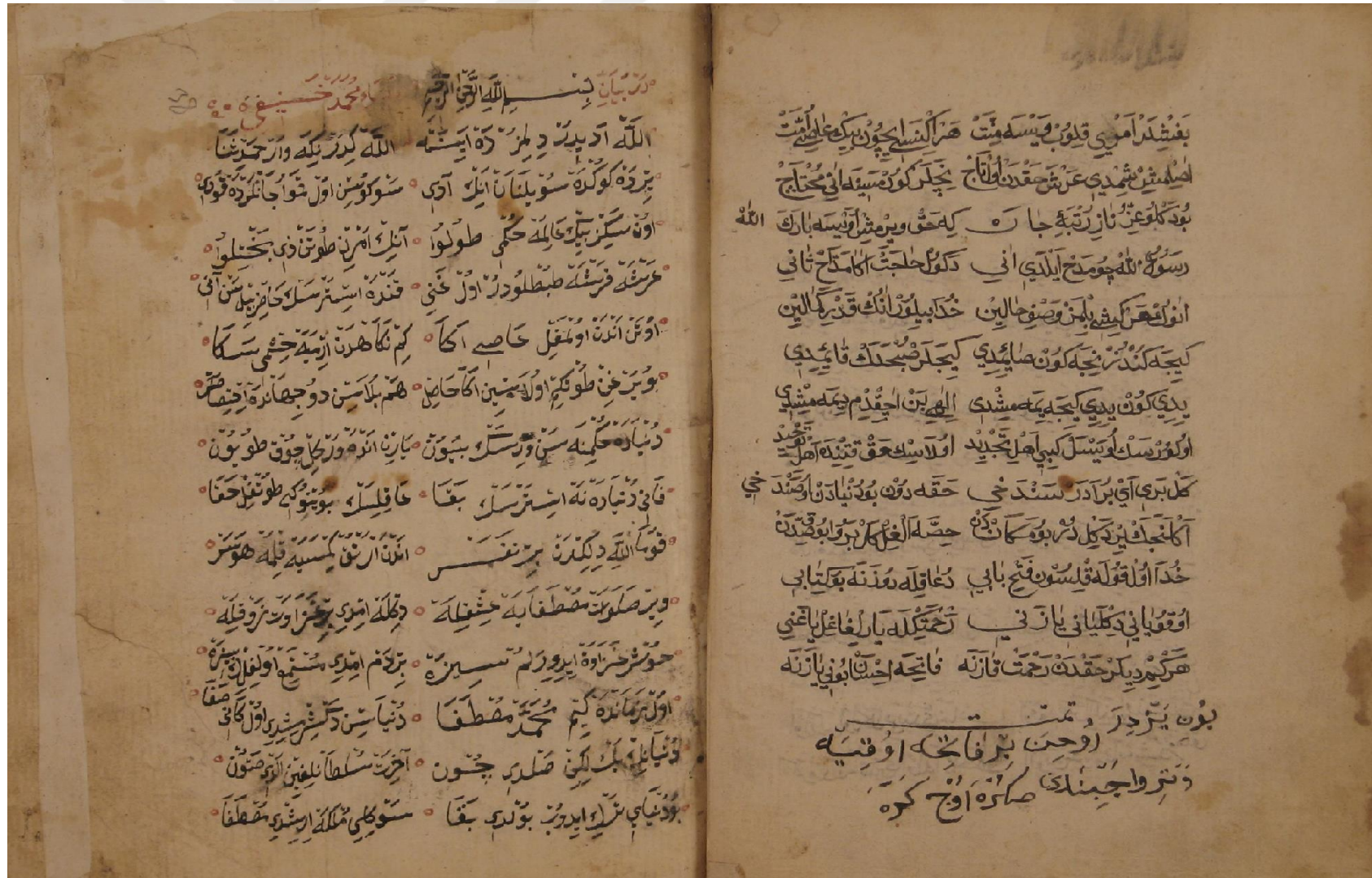

Foto 2: Varak 38b-39a (Nesih ve Talik Örnekleri)

Foto 3: Varak 74 b-75a